

รูปแบบการพัฒนาคุณลักษณะครูตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง วิทยาลัยเกษตรและเทคโนโลยี สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการอาชีวศึกษา

นายปรัชญา ตะภา

วิทยานิพนธ์ปริญญาครุศาสตรดุษฎีบัณฑิต
มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม
พ.ศ. 2567

รูปแบบการพัฒนาคุณลักษณะครูตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง วิทยาลัยเกษตรและเทคโนโลยี สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการอาชีวศึกษา

นายปรัชญา ตะภา

วิทยานิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตร
ปริญญาครุศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารจัดการการศึกษา
มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม
พ.ศ. 2567

สงวนลิขสิทธิ์ของมหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม

ใบอนุมัติวิทยานิพนธ์

มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม

คณะกรรมการสอบได้พิจารณาวิทยานิพนธ์ของ นายปรัชญา ตะภา แล้ว
เห็นสมควรรับเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตร ปริญญาครุศาสตรดุษฎีบัณฑิต
สาขาวิชาการบริหารจัดการการศึกษา ของมหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม

คณะกรรมการสอบวิทยานิพนธ์

ประธานกรรมการ
(รองศาสตราจารย์ ดร.พชรวิทย์ จันทร์ศิริสิร)

กรรมการ
(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ปิยลักษณ์ โพธิวรรณ์)

กรรมการ
(อาจารย์ ดร.ปองภพ ภูจอมจิตร)

กรรมการ
(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ชยากานต์ เรืองสุวรรณ)

กรรมการ
(รองศาสตราจารย์ ดร.กฤษกนก ดวงชาทม)

มหาวิทยาลัยอนุมัติให้รับวิทยานิพนธ์ฉบับนี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตร
ปริญญาครุศาสตรดุษฎีบัณฑิต ของมหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม

(อาจารย์อนุสรณ์ ถูสินแก่น)
คณบดีคณะครุศาสตร์

(รองศาสตราจารย์ ดร.กฤษกนก ดวงชาทม)
คณบดีบัณฑิตวิทยาลัย
วันที่.....เดือน.....ปี.....

เรื่อง : รูปแบบการพัฒนาคุณลักษณะครูตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง วิทยาลัยเกษตรและเทคโนโลยี สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการอาชีวศึกษา
ผู้วิจัย : นายปรัชญา ตะภา
ปริญญา : ครุศาสตรดุษฎีบัณฑิต (การบริหารจัดการการศึกษา) มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม
อาจารย์ที่ปรึกษา : ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ชยากานต์ เรืองสุวรรณ
รองศาสตราจารย์ ดร.กฤษกนก ดวงชาทม
ปีที่สำเร็จการศึกษา : 2567

บทคัดย่อ

การวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษา 1) องค์ประกอบและตัวชี้วัดคุณลักษณะครูตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง 2) สภาพปัจจุบัน สภาพที่พึงประสงค์และความต้องการจำเป็นการพัฒนาคุณลักษณะครูตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง 3) สร้างและพัฒนารูปแบบการพัฒนาคุณลักษณะครูตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง 4) ผลการทดลองใช้รูปแบบการพัฒนาคุณลักษณะครูตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงวิทยาลัยเกษตรและเทคโนโลยีสังกัดสำนักงานคณะกรรมการการอาชีวศึกษา แบ่งออกเป็น 4 ระยะ ระยะที่ 1 ศึกษาองค์ประกอบและตัวชี้วัดคุณลักษณะครูตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง โดยการสนทนากลุ่ม โดยผู้ทรงคุณวุฒิ จำนวน 11 คน วิเคราะห์เนื้อหาและประเมินความเหมาะสมขององค์ประกอบและตัวชี้วัด ระยะที่ 2 ศึกษาสภาพปัจจุบัน สภาพที่พึงประสงค์และความต้องการจำเป็นการพัฒนาคุณลักษณะครูตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง โดยศึกษาจากกลุ่มตัวอย่าง ครูผู้สอน 322 คน วิเคราะห์ข้อมูลด้วย ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และดัชนีการจัดเรียงลำดับความสำคัญของความต้องการจำเป็น $PNI_{Modified}$ ระยะที่ 3 สร้างรูปแบบและคู่มือการใช้รูปแบบการพัฒนาสภาพปัจจุบัน สภาพที่พึงประสงค์และความต้องการจำเป็นการพัฒนาคุณลักษณะครูตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง โดยศึกษาตัวอย่างที่ดี จำนวน 3 แห่ง แล้วยกร่างรูปแบบการพัฒนาคุณลักษณะครูตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง ประเมินรูปแบบ โดยผู้ทรงคุณวุฒิ จำนวน 9 คน ด้วยการสัมมนากลุ่มอิงผู้เชี่ยวชาญ และประเมินความเหมาะสมความเป็นไปได้ และความมีประโยชน์วิเคราะห์ข้อมูลโดยหาค่าเฉลี่ยค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานสำหรับ และระยะที่ 4 ศึกษาผลการใช้รูปแบบการพัฒนาคุณลักษณะครูตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง โดยทดลองใช้กับครูผู้สอน จำนวน 50 คน ประเมินรูปแบบ โดยคณะกรรมการประเมินการใช้รูปแบบ จำนวน 5 คน เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล ได้แก่ แบบสอบถาม แบบประเมินความพึงพอใจหลังใช้รูปแบบวิเคราะห์ข้อมูลโดยหาค่าเฉลี่ย ค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน สำหรับข้อมูลเชิงปริมาณและทำการวิเคราะห์เนื้อหาสำหรับข้อมูลเชิงคุณภาพ

ผลการวิจัยพบว่า 1) องค์ประกอบและตัวชี้วัดการพัฒนาคุณลักษณะครูตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงวิทยาลัยเกษตรและเทคโนโลยี สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการอาชีวศึกษา ประกอบด้วย 4 องค์ประกอบ 13 ตัวชี้วัด และความเหมาะสมขององค์ประกอบอยู่ในระดับมากที่สุด ($\overline{X}$ =4.68, $S.D.$ =0.51) 2) สภาพปัจจุบันโดยรวมอยู่ในระดับปานกลาง ($\overline{X}$ =3.03, $S.D.$ =0.71) สภาพที่พึงประสงค์โดยภาพรวมอยู่ในระดับมากที่สุด ($\overline{X}$ =4.62, $S.D.$ =0.54) และความต้องการ

จำเป็นของคุณลักษณะด้านเศรษฐกิจพอเพียง ของครูวิทยาลัยเกษตรและเทคโนโลยี สังกัดคณะกรรมการการอาชีวศึกษา พบว่า มีค่า ($PNI_{Modified}$ =0.53) เมื่อพิจารณาเป็นรายด้านตามลำดับ พบว่า ค่าความต้องการจำเป็น ด้านเศรษฐกิจ ($PNI_{Modified}$ =0.59) ด้านสังคม ($PNI_{Modified}$ =0.38) ด้านทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ($PNI_{Modified}$ =0.30) และด้านวัฒนธรรม ($PNI_{Modified}$ =0.26) ตามลำดับ 3) รูปแบบการพัฒนาคุณลักษณะครูตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง วิทยาลัยเกษตรและเทคโนโลยี สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการอาชีวศึกษา ประกอบด้วยหลักการ วัตถุประสงค์ เนื้อหา กระบวนการพัฒนาและการวัดและประเมินผล โดยมีระดับความพึงพอใจต่อการพัฒนาโดยรวมอยู่ในระดับมากที่สุด ($\overline{X}$ =4.65, $S.D.$ =0.47) ผลการประเมินความเหมาะสมอยู่ในระดับมาก ($\overline{X}$ =4.93, $S.D.$ =0.23) ความเป็นไปได้อยู่ในระดับมาก ($\overline{X}$ =4.84, $S.D.$ =0.53) และความมีประโยชน์อยู่ในระดับมาก ($\overline{X}$ =4.78, $S.D.$ =0.44) โดยรวมอยู่ในระดับมากที่สุดทุกด้าน และ 4) ผลการทดลองใช้รูปแบบการพัฒนาคุณลักษณะครูตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงวิทยาลัยเกษตรและเทคโนโลยีสังกัดสำนักงานคณะกรรมการการอาชีวศึกษา พบว่า ครูผู้สอนมีผลการพัฒนาคุณลักษณะครูตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง หลังพัฒนาสูงกว่าก่อนการพัฒนา โดยรวมรายด้านก่อนการพัฒนาตามรูปแบบอยู่ในระดับปานกลาง ($\overline{X}$ =2.59, $S.D.$ =0.57) หลังการพัฒนาตามรูปแบบอยู่ในระดับมากที่สุด ($\overline{X}$ =4.77, $S.D.$ =0.43) และครูผู้สอนมีความพึงพอใจต่อการใช้รูปแบบการคุณลักษณะครูตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงวิทยาลัยเกษตรและเทคโนโลยี สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการอาชีวศึกษา โดยรวมอยู่ในระดับมากที่สุด ($\overline{X}$ =4.65, $S.D.$ =0.47)

คำสำคัญ: รูปแบบการพัฒนา, คุณลักษณะครู, หลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง, ครูผู้สอน

อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์หลัก

Title : The Development of Teachers Characteristics Model According to the Philosophy of sufficiency Economy for Agriculture and Technology Office of the Vocation Education Commission
Author : Mr.Pratchaya Tapha
Degree : Doctor of Education (Educational Management)
Rajabhat Maha Sarakham University.
Advisors : Assistant Professor Dr. Chayakan Ruangsuwan
Associate Professor Dr.Kriskanok Duangchathom
Year : 2024

ABSTRACT

This research aimsto study 1) Components and indicators of teacher characteristics according to the philosophy of Sufficiency Economy, Kaset and Technology College Under the Office of the Vocational Education Commission 2) Current conditions, desirable conditions and necessary needs for the development of teacher characteristics according to the philosophy of Sufficiency Economy, Kaset and Technology College. Under the Office of the Vocational Education Commission 3) Create and develop a model for developing teacher characteristics according to the philosophy of Sufficiency Economy. Kaset and Technology College Under the Office of the Vocational Education Commission. 4) Results of the trial of using a model for developing teacher characteristics according to the philosophy of Sufficiency Economy, Kaset and Technology College, under the Office of the Vocational Education Commission. This research uses the form of research and development (R&D). Divided into 4 phases, Phase 1 studies the composition and indicators of teacher characteristics according to the philosophy of Sufficiency Economy, Kaset and Technology College. Under the Office of the Vocational Education Commission Focus Group Discussion analyzed the content for qualitative data. Phase 2 studied the current condition. Desired conditions and necessary needs for the development of teacher characteristics according to the philosophy of Sufficiency Economy, Kaset and Technology College Under the Office of the Vocational Education Commission The study was based on a sample of 322 teachers. The data was analyzed using mean and standard deviation. and an index for arranging the priorities of necessary needs. Phase 3 creates a model and a manual for using the current development model. Desired conditions and necessary needs for the development of teacher characteristics according to the philosophy of Sufficiency Economy, Kaset and Technology College Under the Office of the Vocational Education Commission By studying good examples (Best Practice) in 3 locations. Then draft a model for developing teacher characteristics

according to the philosophy of Sufficiency Economy, Kaset and Technology College. Under the Office of the Vocational Education Commission Evaluate the model By 9 experts with group seminars based on experts. (Connoisseurship) and assess suitability and feasibility and the usefulness of analyzing the data by finding the mean and standard deviation for the data quantitative and content analysis for qualitative data and Phase 4: Study the results of using the model for developing teacher characteristics according to the philosophy of Sufficiency Economy, Kaset and Technology College. Under the Office of the Vocational Education Commission By experimenting with 50 teachers to evaluate the format. By a committee evaluating the use of the format, consisting of 5 people. Tools used to collect data include questionnaires, satisfaction assessment forms after using data analysis formats by finding the mean and standard deviation for quantitative data and content analysis for qualitative data.

The results of the research found that 1) Components and indicators for developing teacher characteristics according to the philosophy of Sufficiency Economy in Kaset and Technology College. Under the Office of the Vocational Education Commission, it consists of 4 elements, 13 indicators, and the suitability of the elements at the highest level. 2) The results of the study of the overall current condition are at a high level and the overall desired condition is at the highest level. 3) Model for developing teacher characteristics according to the philosophy of Sufficiency Economy, College of Agriculture and Technology. Under the Office of the Vocational Education Commission Consists of principles Objectives, content, methods for developing media, equipment, and learning resources for measurement and evaluation The results of the evaluation of suitability, feasibility and usefulness were at the highest level in every aspect. and 4) results of developing teacher characteristics according to the philosophy of Sufficiency Economy, Kaset and Technology College. Under the Office of the Vocational Education Commission, it was found that teachers were effective in developing teacher characteristics according to the philosophy of Sufficiency Economy at Kaset and Technology College. Under the Office of the Vocational Education Commission After the development was higher than before the development and teachers were satisfied with the use of the teacher characteristics model according to the philosophy of Sufficiency Economy, Kaset and Technology College. Under the Office of the Vocational Education Commission at the highest level

Keywords: Development Model, Teacher Characteristics, Philosophy of Sufficiency Economy, Teachers

_____ Major Advisor

กิตติกรรมประกาศ

วิทยานิพนธ์ฉบับนี้สำเร็จได้ด้วยดีโดยได้รับความกรุณาและช่วยเหลืออย่างดียิ่งจาก ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ชยากานต์ เรืองสุวรรณ อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์หลัก และรองศาสตราจารย์ ดร.กฤษกนก ดวงชาทม อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ร่วม ที่ได้ให้คำแนะนำเสนอแนะข้อคิดเห็นที่เป็นประโยชน์แก่ผู้วิจัยจนกระทั่งวิทยานิพนธ์ฉบับนี้สำเร็จเรียบร้อยสมบูรณ์ผู้วิจัยจึงขอกราบขอบพระคุณเป็นอย่างสูงมา ณ ที่นี้

ขอกราบขอบพระคุณ รองศาสตราจารย์ ดร.พชรวิทย์ จันทร์ศิริสิร ประธานคณะกรรมการสอบวิทยานิพนธ์ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ชยากานต์ เรืองสุวรรณ, รองศาสตราจารย์ ดร.กฤษกนก ดวงชาทม, ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ปิยลักษณ์ โพธิวรรณ์ และอาจารย์ ดร.ปองภพ ภูจอมจิตร กรรมการสอบวิทยานิพนธ์ที่ให้คำปรึกษาชี้แนะตรวจสอบและแก้ไขข้อบกพร่องต่าง ๆ ทำให้วิทยานิพนธ์ถูกต้องสมบูรณ์ขึ้น

ขอกราบขอบพระคุณ ดร.ปรีชา จันทร์เทพ ดร.อนิรุทธ์ จันทมูล ดร.แพรทอง ละมุล รองศาสตราจารย์ ดร.สุวัฒน์ จุลสุวรรณ และรองศาสตราจารย์ ดร.ธรินธร นามวรรณ ผู้เชี่ยวชาญที่ได้กรุณาให้คำแนะนำและตรวจสอบเครื่องมือให้ถูกต้อง ขอขอบพระคุณ คณะผู้บริหารและคณะครูและบุคลากรทางการศึกษาวิทยาลัยเกษตรและเทคโนโลยีมหาสารคาม ที่ให้ความร่วมมือในการทำวิจัยในครั้งนี้ ขอขอบพระคุณนักวิชาการผู้ทรงคุณวุฒิและผู้เกี่ยวข้องในการเข้าร่วมประชุมเพื่อวิพากษ์ตรวจสอบให้คำแนะนำทำให้งานวิจัยสมบูรณ์ขึ้นทุกท่านที่ให้ข้อมูลและให้ความร่วมมือใน การวิจัยครั้งนี้

ขอกราบขอบพระคุณคณะอาจารย์ทุกท่านที่กรุณาให้ความรู้ประสบการณ์ในด้านต่าง ๆ ที่มีคุณค่ายิ่งในการศึกษาระดับปริญญาเอกขอขอบพระคุณคณะครูในสังกัดสำนักงานคณะกรรมการการอาชีวศึกษาทุกท่านที่ให้ความร่วมมือในการเก็บข้อมูลให้ความร่วมมืออย่างดียิ่งในการวิจัยครั้งนี้

คุณค่าของวิทยานิพนธ์ฉบับนี้ขอมอบเป็นเครื่องสักการะบูชาพระคุณของบิดามารดา ครูอาจารย์และผู้มีพระคุณทุกท่าน

นายปรัชญา ตะภา

สารบัญ

หัวเรื่อง **หน้า**

บทคัดย่อ ..... ก
ABSTRACT ..... ค
กิตติกรรมประกาศ ..... จ
สารบัญ ..... ฉ
สารบัญตาราง ..... ซ
สารบัญภาพ ..... ฎ
บทที่ 1 บทนำ 1
1.1 ที่มาและความสำคัญของปัญหา 1
1.2 คำถามการวิจัย 5
1.3 วัตถุประสงค์การวิจัย 5
1.4 ขอบเขตการวิจัย 6
1.5 นิยามศัพท์เฉพาะ 7
1.6 ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ 9
1.7 กรอบแนวคิดการวิจัย 9
บทที่ 2 การทบทวนวรรณกรรม 11
2.1 แนวคิดเกี่ยวกับหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง 11
2.2 แนวคิดที่เกี่ยวข้องกับเศรษฐกิจพอเพียง 41
2.3 หลักการและกระบวนการในการพัฒนาครู 63
2.4 หลักการ แนวคิดและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการสร้างรูปแบบ 81
2.5 แนวคิดเกี่ยวกับระเบียบวิธีวิจัยการวิจัยและพัฒนา 95
2.6 ระเบียบและวิธีวิจัยที่เกี่ยวข้องในการวิจัย 103
2.7 บริบทสำนักงานวิทยาลัยเกษตรและเทคโนโลยี สังกัดคณะกรรมการการอาชีวศึกษา .. 116
2.8 งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง 116
บทที่ 3 วิธีดำเนินการวิจัย 121
ระยะที่ 1 ศึกษาองค์ประกอบและตัวชี้วัดคุณลักษณะด้านเศรษฐกิจพอเพียง ของครูวิทยาลัยเกษตรและเทคโนโลยี สังกัดคณะกรรมการการอาชีวศึกษา 123
ระยะที่ 2 ศึกษาสภาพปัจจุบัน สภาพที่พึงประสงค์และความต้องการจำเป็นการพัฒนา คุณลักษณะด้านเศรษฐกิจพอเพียงของครูวิทยาลัยเกษตรและเทคโนโลยี สังกัดคณะกรรมการการอาชีวศึกษา 125
ระยะที่ 3 รูปแบบการพัฒนาคุณลักษณะด้านเศรษฐกิจพอเพียงของครูวิทยาลัยเกษตร และเทคโนโลยี สังกัดคณะกรรมการการอาชีวศึกษา 134

หัวเรื่อง **หน้า**

ระยะที่ 4 ศึกษาผลการทดลองใช้รูปแบบการพัฒนาคุณลักษณะด้านเศรษฐกิจพอเพียง
ของครูวิทยาลัยเกษตรและเทคโนโลยี สังกัดคณะกรรมการการอาชีวศึกษา 137
บทที่ 4 ผลการวิจัย 140
4.1 ลำดับขั้นตอนในการเสนอผลการวิเคราะห์ข้อมูล 140
4.2 ผลการวิเคราะห์ข้อมูล 170
บทที่ 5 สรุป อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ 201
5.1 สรุป 201
5.2 อภิปรายผล 203
5.3 ข้อเสนอแนะ 206
บรรณานุกรม 209
ภาคผนวก 218
ภาคผนวก ก รายชื่อผู้เชี่ยวชาญและผู้ทรงคุณวุฒิในการวิจัย 219
ภาคผนวก ข แบบประเมินความเที่ยงตรงเชิงเนื้อหาของแบบสอบถามเพื่อการวิจัย ... 223
ภาคผนวก ค เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย 247
ภาคผนวก ง คู่มือประกอบการใช้รูปแบบการพัฒนาคุณลักษณะครูตามหลักปรัชญา
ของเศรษฐกิจพอเพียง วิทยาลัยเกษตรและเทคโนโลยี สังกัดสำนักงาน
คณะกรรมการการอาชีวศึกษา 252
ภาคผนวก จ ภาพกิจกรรม 269
ภาคผนวก ฉ หนังสือราชการ 277
การเผยแพร่ผลงานวิจัย 317
ประวัติผู้วิจัย 318

สารบัญตาราง

ตารางที่ หน้า

2.1 การสังเคราะห์องค์ประกอบคุณลักษณะด้านเศรษฐกิจพอเพียง 46
2.2 สรุปผลการศึกษาวิเคราะห์ตัวชี้วัดคุณลักษณะด้านเศรษฐกิจพอเพียง ด้านเศรษฐกิจ ด้านเศรษฐกิจ 51
2.3 สรุปผลการศึกษาวิเคราะห์ตัวชี้วัดคุณลักษณะด้านเศรษฐกิจพอเพียง ด้านสังคม 54
2.4 สรุปผลการศึกษาวิเคราะห์ตัวชี้วัดคุณลักษณะด้านเศรษฐกิจพอเพียง ด้านทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม 58
2.5 สรุปผลการศึกษาวิเคราะห์ตัวชี้วัดคุณลักษณะด้านเศรษฐกิจพอเพียง ด้านวัฒนธรรม 60
2.6 สรุปผลการศึกษาวิเคราะห์ตัวชี้วัดณลักษณะด้านเศรษฐกิจพอเพียงของครูโดยรวม 61
2.7 สังเคราะห์องค์ประกอบของรูปแบบ 87
3.1 จำนวนประชากรและกลุ่มตัวอย่าง 125
4.1 ผลศึกษาองค์ประกอบและตัวชี้วัดคุณลักษณะด้านเศรษฐกิจพอเพียงของครู 141
4.2 การศึกษาองค์ประกอบ และตัวชี้วัดคุณลักษณะด้านเศรษฐกิจพอเพียงของครู โดยผู้ทรงคุณวุฒิ 9 คน 143
4.3 ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และระดับความเหมาะสมขององค์ประกอบ และตัวชี้วัดคุณลักษณะด้านเศรษฐกิจพอเพียงของครู 145
4.4 จำนวนและร้อยละของผู้ตอบแบบสอบถาม จำแนกตามข้อมูลทั่วไป 147
4.5 สภาพปัจจุบัน สภาพที่พึงประสงค์ และลำดับความต้องการจำเป็นของคุณลักษณะด้านเศรษฐกิจพอเพียง ของครูวิทยาลัยเกษตรและเทคโนโลยี สังกัดคณะกรรมการการอาชีวศึกษา 148
4.6 สภาพปัจจุบัน สภาพที่พึงประสงค์ ค่าความต้องการจำเป็น ($PNI_{Modified}$) และลำดับความต้องการจำเป็นของคุณลักษณะด้านเศรษฐกิจพอเพียงของครู วิทยาลัยเกษตรและเทคโนโลยี สังกัดคณะกรรมการการอาชีวศึกษา ด้านเศรษฐกิจ 149
4.7 สภาพปัจจุบัน สภาพที่พึงประสงค์ ค่าความต้องการจำเป็น ($PNI_{Modified}$) และลำดับความต้องการจำเป็นของคุณลักษณะด้านเศรษฐกิจพอเพียงของครู วิทยาลัยเกษตรและเทคโนโลยี สังกัดคณะกรรมการการอาชีวศึกษา ด้านสังคม 152
4.8 สภาพปัจจุบัน สภาพที่พึงประสงค์ ค่าความต้องการจำเป็น ($PNI_{Modified}$) และลำดับความต้องการจำเป็นของคุณลักษณะด้านเศรษฐกิจพอเพียงของครู วิทยาลัยเกษตรและเทคโนโลยี สังกัดคณะกรรมการการอาชีวศึกษา ด้านทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม 155
4.9 สภาพปัจจุบัน สภาพที่พึงประสงค์ ค่าความต้องการจำเป็น ($PNI_{Modified}$) และลำดับความต้องการจำเป็นของคุณลักษณะด้านเศรษฐกิจพอเพียงของครู วิทยาลัยเกษตรและเทคโนโลยี สังกัดคณะกรรมการการอาชีวศึกษา ด้านวัฒนธรรม 158

ตารางที่ หน้า

4.10 การสังเคราะห์ผลการวิจัยเพื่อนำไปใช้ออกแบบรูปแบบพัฒนาคุณลักษณะครูตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง วิทยาลัยเกษตรและเทคโนโลยี สังกัดคณะกรรมการการอาชีวศึกษา 169

4.11 อบรมการพัฒนาระยะที่ 1 พัฒนาคุณลักษณะครูตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง วิทยาลัยเกษตรและเทคโนโลยี สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการอาชีวศึกษา จำนวน 9 ชั่วโมง 178

4.12 กิจกรรมศึกษาดูงานสถานศึกษา ที่มีนวัตกรรมดีเด่นและแนวปฏิบัติที่เป็นเลิศในด้านการพัฒนา บุคลากร โดยแบ่งกลุ่มย่อย 184

4.13 โครงสร้างหลักสูตรการพัฒนาตนเองที่สถานศึกษาพัฒนาคุณลักษณะครูตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง วิทยาลัยเกษตรและเทคโนโลยี สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการอาชีวศึกษา จำนวน 53 ชั่วโมง 186

4.14 สรุปผลความเหมาะสม ความเป็นไปได้ และความเป็นประโยชน์ของคุณลักษณะด้านเศรษฐกิจพอเพียงของครูวิทยาลัยเกษตรและเทคโนโลยี สังกัดคณะกรรมการการอาชีวศึกษา 188

4.15 ความเหมาะสม และความเป็นไปได้ และความเป็นประโยชน์ของคุณลักษณะด้านเศรษฐกิจพอเพียงของครูวิทยาลัยเกษตรและเทคโนโลยี สังกัดคณะกรรมการการอาชีวศึกษา 189

4.16 ค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานความเหมาะสมความเป็นไปได้และความเป็นประโยชน์ของรูปแบบการพัฒนาคุณลักษณะของครูตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง วิทยาลัยเกษตรและเทคโนโลยี สังกัด สำนักงานคณะกรรมการการอาชีวศึกษา 192

4.17 ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และระดับการทำกิจกรรมตามรูปแบบการพัฒนาคุณลักษณะของครูตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง วิทยาลัยเกษตรและเทคโนโลยี สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการอาชีวศึกษา ก่อนและหลังการพัฒนาตามรูปแบบ โดยรวมรายด้าน 195

4.18 ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และระดับการทำกิจกรรมตามรูปแบบการพัฒนาคุณลักษณะของครูตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง วิทยาลัยเกษตรและเทคโนโลยี สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการอาชีวศึกษา ก่อนและหลังการพัฒนาตามรูปแบบ ด้านเศรษฐกิจ 195

4.19 ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานและระดับการทำกิจกรรมตามรูปแบบการพัฒนาคุณลักษณะของครูตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง วิทยาลัยเกษตรและเทคโนโลยี สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการอาชีวศึกษา ด้านสังคม 196

ตารางที่ หน้า

4.20 ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานและระดับการทำกิจกรรมตามรูปแบบการพัฒนาคุณลักษณะของครูตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง วิทยาลัยเกษตรและเทคโนโลยี สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการอาชีวศึกษา ด้านทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม 197
4.21 ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานและระดับการทำกิจกรรมตามรูปแบบการพัฒนาคุณลักษณะของครูตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง วิทยาลัยเกษตรและเทคโนโลยี สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการอาชีวศึกษา โดยรวมด้านวัฒนธรรม 197
4.22 ค่าเฉลี่ยส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานและระดับความพึงพอใจของผู้เข้ารับการพัฒนาต่อรูปแบบการพัฒนาคุณลักษณะของครูตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง วิทยาลัยเกษตรและเทคโนโลยี สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการอาชีวศึกษา 198
4.23 ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และระดับความพึงพอใจต่อการพัฒนารูปแบบคุณลักษณะครูตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง วิทยาลัยเกษตรและเทคโนโลยี สังกัดคณะกรรมการการอาชีวศึกษา 199
ค.1 ดัชนีความสอดคล้อง (IOC) เชิงเนื้อหาของแบบสอบถามสภาพปัจจุบันรูปแบบการพัฒนาคุณลักษณะครูตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง วิทยาลัยเกษตรและเทคโนโลยี สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการอาชีวศึกษา 248
ค.2 ดัชนีความสอดคล้อง (IOC) เชิงเนื้อหาของแบบสอบถามสภาพพึงประสงค์รูปแบบการพัฒนาคุณลักษณะครูตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง วิทยาลัยเกษตรและเทคโนโลยี สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการอาชีวศึกษา 250

สารบัญภาพ

ภาพที่ หน้า

1.1 กรอบแนวคิดการวิจัย 10
2.1 การเชื่อมโยงหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง 21
2.2 องค์ประกอบชีวิตแบบพอเพียง 47
2.3 ขั้นตอนการสร้างรูปแบบสร้างความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปร 93
2.4 กระบวนการวิจัยและพัฒนา 101
3.1 ขั้นตอนการวิจัย 122
4.1 รูปแบบการพัฒนาคุณลักษณะครูตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง 174
4.2 หน่วยที่ 1 ด้านเศรษฐกิจ 179
4.3 หน่วยที่ 2 ด้านสังคม 180
4.4 หน่วยที่ 3 ด้านทรัพยากรและสิ่งแวดล้อม 181
4.5 หน่วยที่ 4 ด้านวัฒนธรรม 182
จ.1 การสนทนากลุ่ม วันที่ 10 มีนาคม 2566270
จ.2 การสัมมนาอิงผู้เชี่ยวชาญ วันที่ 9 กุมภาพันธ์ 2567 271
จ.3 สัมภาษณ์วิทยาลัยต้นแบบ วิทยาลัยเกษตรและเทคโนโลยีชุมพร
วันที่ 7 พฤศจิกายน 2566 273
จ.4 สัมภาษณ์วิทยาลัยต้นแบบ วิทยาลัยเกษตรและเทคโนโลยีเชียงใหม่
วันที่ 15 พฤศจิกายน 2566 274
จ.5 สัมภาษณ์วิทยาลัยต้นแบบ วิทยาลัยเกษตรและเทคโนโลยีร้อยเอ็ด
วันที่ 21 พฤศจิกายน 2566 275
จ.6 กิจกรรมการอบรมพัฒนาคุณลักษณะครูตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง
วิทยาลัยเกษตรและเทคโนโลยี สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการอาชีวศึกษา
วันที่ 24-25 มีนาคม 2567 เวลา 08.30-16.30 น. 276

บทที่ 1
บทนำ

1.1 ที่มาและความสำคัญของปัญหา

"เศรษฐกิจพอเพียง" เป็นปรัชญาที่พระบาทสมเด็จพระบรมชนกาธิเบศร มหาภูมิพลอดุลยเดช มหาราช บรมนาถบพิตรพระราชทานไว้ตั้งแต่ปี 2517 เพื่อชี้ถึงแนวทางการดำรงอยู่และปฏิบัติตนของประชาชนในทุกระดับ ตั้งแต่ระดับครอบครัว ระดับชุมชน จนถึงระดับรัฐ เป็นปรัชญาแห่งวิถีชีวิตที่มีความหลากหลายสามารถยืดหยุ่นได้ตามความเป็นอยู่ของชีวิต และสามารถชี้แนะแนวทางการดำรงอยู่และปฏิบัติตนในทางที่ควรจะเป็น โดยมีรากฐานมาจากวัฒนธรรมไทยหรือวิถีชีวิตดั้งเดิมของสังคมไทย ซึ่งนำมาประยุกต์ใช้ได้ตลอดเวลา โดยหลักเศรษฐกิจพอเพียงเป็นทางสายกลาง กล่าวคือ เป็นเศรษฐกิจแบบพอประมาณ ไม่ใช่อดอยากขาดแคลน ใช้จ่ายอย่างมีเหตุมีผล มีน้อยใช้น้อยไม่ฟุ่มเฟือย มีมากต้องรู้จักเก็บออมเอาไว้ใช้ในยามจำเป็น และต้องรู้จักช่วยเหลือเกื้อกูลและแบ่งปันกัน ส่วนในระดับของการพัฒนาประเทศ ควรพัฒนาอย่างเป็นขั้นเป็นตอนและมีคุณธรรม ซึ่งจะทำให้เกิด การพัฒนาที่มั่นคง ยั่งยืน และยังจะเป็นพลังในการพัฒนาประเทศให้ก้าวหน้าต่อไปได้ (สำนักงานคณะกรรมการพิเศษเพื่อประสานงานโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริ (กปร.), 2558, น. 7)

เศรษฐกิจพอเพียงเป็นเศรษฐกิจที่สามารถอุ้มชูตนเองได้ให้มีความพอเพียงกับตัวเอง (Self Sufficiency) อยู่ได้โดยไม่สร้างความเดือดร้อนให้ตนเองและผู้อื่น มีความพอกิน พอใช้สามารถพึ่งพาตนเองได้ (เกริกเกียรติ พิพัฒน์เสรีธรรม, 2550, น. 71) เศรษฐกิจพอเพียงมีหลักคิดอันประกอบไปด้วย 3 ห่วง 2 เงื่อนไข ได้แก่ คุณลักษณะ (ห่วง) คือ ความพอประมาณ (Moderation) ความมีเหตุผล (Reasonableness) มีภูมิคุ้มกัน (Self-Immunity) และตั้งอยู่บน 2 เงื่อนไข คือ ความรู้ (Knowledge Condition) คุณธรรม (Moral Condition) ดังนั้นเศรษฐกิจพอเพียง (Sufficiency Economy) จึงเป็นพระราชปรัชญาในพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวรัชกาลที่ 9 ที่พระองค์ทรงมีพระราชดำรัสเพื่อชี้แนะในแนวทางการดำเนินชีวิตแก่พสกนิกรชาวไทยให้ตั้งอยู่บนพื้นฐานทางสายกลางและการปฏิบัติด้วยการพึ่งพาอาศัยตนเอง มีความพอดี พอประมาณ มีเหตุผลและรอบรู้เท่าทันโลก อันนำไปสู่การพัฒนาที่มั่นคง และมั่งคั่งให้เกิดความเข้มแข็งอย่างยั่งยืน โดยที่สำนักงานสถิติแห่งชาติ (2562, น. 3) ได้สรุปว่าปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงเป็นปรัชญาที่ยึดหลักทางสายกลางที่ชี้แนวทางการดำรงอยู่และปฏิบัติของประชาชนในทุกระดับให้ดำเนินไปในทางสายกลาง มีความพอเพียง และมีความพร้อมที่จะจัดการต่อผลกระทบจากการเปลี่ยนแปลง โดยคำนึงถึงความพอประมาณ ความมีเหตุผล และการสร้างภูมิคุ้มกันที่ดีในตัว ตลอดจนการใช้ความรู้ ความรอบคอบ และคุณธรรมประกอบการวางแผนการตัดสินใจและการกระทำต่าง ๆ ความพอประมาณ หมายถึง ความพอดี ที่ไม่มากและไม่น้อยจนเกินไป ไม่เบียดเบียนตนเองและผู้อื่น เช่น การผลิต และการบริโภคที่พอประมาณ ความมีเหตุผล หมายถึง การใช้หลักเหตุผลในการตัดสินใจเรื่องต่าง ๆ โดยพิจารณา จากเหตุปัจจัยที่เกี่ยวข้องตลอดจนผลที่คาดว่าจะเกิดขึ้นอย่างรอบคอบ การมีภูมิคุ้มกันที่ดี หมายถึง การเตรียมตัวให้พร้อมรับต่อ

ผลกระทบที่เกิดขึ้นจากการเปลี่ยนแปลงรอบตัว ปัจจัยเหล่านี้จะเกิดขึ้นได้นั้น จะต้องอาศัยความรู้ และคุณธรรมเป็นเงื่อนไขพื้นฐาน กล่าวคือ เงื่อนไขความรู้ หมายถึง ความรอบรู้ ความรอบคอบ และความระมัดระวังในการดำเนินชีวิตและการประกอบการงาน ส่วนเงื่อนไข คุณธรรม คือ การยึดถือคุณธรรมต่าง ๆ อาทิ ความซื่อสัตย์ สุจริต ความอดทน ความเพียร การมุ่งต่อประโยชน์ส่วนรวม เป็นที่ตั้ง

แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 13 (พ.ศ. 2566–2570) เป็นแผนพัฒนาฯ ฉบับแรก ที่เริ่มต้นกระบวนการยกร่างกรอบแผนภายใต้ยุทธศาสตร์ชาติและจะมีผลในการใช้เป็นกรอบเพื่อกำหนดแผนแม่บทภายใต้ยุทธศาสตร์ชาติ และแผนปฏิบัติการในช่วง 5 ปีที่สองของยุทธศาสตร์ชาติ 20 ปี โดยการกำหนดทิศทางการพัฒนาประเทศในระยะของแผนพัฒนาฯ ได้น้อมนำปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงมาเป็นหลักนำทางในการขับเคลื่อนและวางแผนการพัฒนาประเทศ ไปสู่การบรรลุเป้าหมายในมิติต่าง ๆ ภายใต้ยุทธศาสตร์ชาติอย่างเป็นรูปธรรม (สำนักงานสภาพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2564, น. 1) และมีเป้าหมายที่จะทำให้ประเทศไทยมีความมั่นคง มั่งคั่ง ยั่งยืน เป็นประเทศที่พัฒนาแล้วตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ซึ่งได้มีการออกแบบแผนนี้มาจากฐานคิดรวม 4 ประการ 1) เศรษฐกิจพอเพียง 2) ความสามารถในการที่จะล้มแล้วลุกให้ไว เดินไปข้างหน้าให้ได้ 3) เป้าหมายการพัฒนาอย่างยั่งยืนของสหประชาชาติ และ 4) การพัฒนาเศรษฐกิจชีวภาพ เศรษฐกิจหมุนเวียน เศรษฐกิจสีเขียว (ประยุทธ์ จันทร์โอชา, สัมภาษณ์, 2565, อ้างถึงใน กรุงเทพธุรกิจ, 2565, น. 1) ทั้งนี้ในส่วนที่เกี่ยวข้องกับหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงนั้น (สำนักงานสภาพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2564,น. 34)

กระทรวงศึกษาธิการ มีนโยบายการส่งเสริมการขับเคลื่อนการพัฒนาตามปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงในภาคการศึกษา โดยมีเป้าประสงค์พัฒนาการจัดการศึกษาตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง เพื่อปลูกฝังให้เด็ก เยาวชนและประชาชน มีคุณลักษณะ “อยู่อย่างพอเพียง” โดยในส่วนของด้านการพัฒนาบุคลากรของสถานศึกษา มีการกำหนดตัวชี้วัดให้สถานศึกษาดำเนินการดังนี้ (สำนักงานปลัดกระทรวงศึกษาธิการ, 2565, น. 1) 1) มีแผนงาน/โครงการพัฒนาบุคลากรของสถานศึกษาเพื่อสร้างความรู้ ความเข้าใจและตระหนักในคุณค่าของหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง 2) มีการจัดการประชุม/อบรม/สัมมนา/ศึกษาดูงานแหล่งเรียนรู้ต่าง ๆ เพื่อส่งเสริมการประยุกต์ใช้หลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงในการดำเนินชีวิต และปฏิบัติภารกิจหน้าที่ และ 3) ส่งเสริมให้บุคลากรแสวงหาความรู้เกี่ยวกับหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงอย่างสม่ำเสมอจัดกิจกรรมส่งเสริมการดำเนินชีวิตและการปฏิบัติภารกิจหน้าที่ ตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงแก่บุคลากรของสถานศึกษา โดยในส่วนของสำนักงานคณะกรรมการการอาชีวศึกษาได้กำหนด ซึ่งเป็นไปดังที่รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560 (เริงวิชญ์ นิลโคตร และคณะ, 2564, น. 17) มาตรา 75 ที่ได้กำหนดไว้ว่า “รัฐพึงจัดระบบเศรษฐกิจให้ประชาชนมีโอกาสได้รับประโยชน์จากความเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจไปพร้อมกันอย่างทั่วถึง เป็นธรรม และยั่งยืน สามารถพึ่งพาตนเองได้ตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง ขจัดการผูกขาดทางเศรษฐกิจที่ไม่เป็นธรรม และพัฒนาความสามารถในการแข่งขันทางเศรษฐกิจของประชาชนและ ประเทศ” นอกจากนี้แล้วยังเป็นไปตามช่วงเวลายุทธศาสตร์ชาติ 20 ปี (พ.ศ. 2561-2580) (เริงวิชญ์ นิลโคตร และคณะ, 2564, น. 17) ซึ่งเป็นยุทธศาสตร์ฉบับแรกของประเทศไทยตามรัฐธรรมนูญยังได้ระบุไว้เป็นแนวทางการปฏิบัติเพื่อมุ่งเป้าหมายว่า “ประเทศไทยมีความมั่นคง มั่งคั่ง ยั่งยืน เป็นประเทศพัฒนาแล้วด้วยการพัฒนาตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง” ทั้งนี้ในส่วนของ

สำนักงานคณะกรรมการการอาชีวศึกษา (2560, น. 3) ซึ่งเป็นหน่วยงานหลักในการจัดการอาชีวศึกษา เพื่อผลิต และพัฒนากำลังคนในด้านวิชาชีพ ระดับฝีมือ ระดับเทคนิค และระดับเทคโนโลยี รวมทั้งการฝึกอบรม วิชาชีพเพื่อเพิ่มพูนความรู้และการฝึกทักษะอาชีพระยะสั้นหรือระยะยาว ได้จัดทำแผนพัฒนาการอาชีวศึกษา พ.ศ. 2560-2579 โดยการวิเคราะห์และสังเคราะห์ยุทธศาสตร์ชาติระยะ 20 ปี (พ.ศ. 2560-2579) แผนการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2560-2579 และแผนพัฒนาเศรษฐกิจสังคมแห่งชาติทุกฉบับ เพื่อให้หน่วยงานที่เกี่ยวข้องและสถานศึกษาใช้เป็นแนวทางในการพัฒนา และขับเคลื่อนการจัดการศึกษาอาชีวศึกษาของประเทศ ให้สอดคล้องกับเป้าหมายและทิศทางของการพัฒนากำลังคนตามยุทธศาสตร์ชาติ โดยเฉพาะอย่างยิ่งการสร้างความสามารถในการแข่งขัน การพัฒนา และเสริมสร้างศักยภาพคน โดยในส่วนของเศรษฐกิจพอเพียงได้กำหนดไว้ในยุทธศาสตร์ที่ 5 การจัดการอาชีวศึกษาเพื่อสร้างเสริมคุณภาพชีวิตที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม โดยกำหนดตัวชี้วัดไว้ว่า ผู้เรียนอาชีวศึกษาที่นำปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงไปใช้ในการดำรงชีวิต ครูและบุคลากรทางการศึกษาอาชีวศึกษาที่นำปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงไปใช้ในการดำรงชีวิต ดังนั้นสถานศึกษาอาชีวศึกษาจึงต้องมีการดำเนินงานเพื่อพัฒนาผู้เรียน ครูและบุคลากรทางการศึกษาด้านการนำหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงไปใช้ในการดำเนินชีวิต โดยเฉพาะอย่างยิ่งการพัฒนาครูและบุคลากรทางการศึกษาด้านการนำหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงไปใช้ในการดำเนินชีวิตจึงเป็นเรื่องที่สำคัญ

สังคมไทยให้ความเคารพนับถือกับวิชาชีพครู ด้วยเชื่อมั่นว่าผู้ทำหน้าที่ครูคือผู้เปิดประตูทางวิญญาณ และนำวิญญาณไปสู่คุณธรรมเบื้องสูง ครูจะต้องเป็นคนที่มีความรู้ และความคิดที่ดี กอปรไปด้วยความเมตตากรุณาต่อศิษย์ เป็นบุคคลที่เรียกว่าไตรภาคี คือ ประกอบด้วยองค์ประกอบสำคัญสามประการคือ ความรู้ดี ความประพฤติดี และคุณธรรมที่ดี (กาญจนา คุณารักษ์, 2561, น. 2) โดยครูเป็นบุคลากรวิชาชีพที่สำคัญ เป็นผู้สร้างและเสริมศักยภาพผู้เรียนทั้งในด้านการสอน การเป็นผู้แนะนำแนวปฏิบัติในการดำเนินชีวิต และการชี้แนะพัฒนาคุณลักษณะที่ดีให้กับนักเรียนเพื่อการอยู่ร่วมกันในสังคมให้ได้อย่างปกติสุข ครูจึงเป็นต้นแบบในการประพฤติตนเป็นแบบอย่างที่ดี มีคุณธรรม จริยธรรม และมีความเป็นพลเมืองที่เข้มแข็ง การน้อมนำหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงไปใช้ในการดำเนินชีวิตและการทำงานในการทำงานตามบริบทของวิชาชีพ ครูจึงสามารถประยุกต์ใช้ทั้งการเป็นเครื่องมือประเมินตนเองและเป็นพัฒนาแนวทางการเสริมศักยภาพในด้านความรู้ และประสบการณ์วิชาชีพการปฏิบัติงาน และการปฏิบัติตนซึ่งครอบคลุมหลักการครองตน ครองคน ครองงาน ด้วยเหตุนี้คุรุสภาจึงออกข้อบังคับคุรุสภาว่าด้วยมาตรฐานวิชาชีพ (ฉบับที่ 4) พ.ศ. 2562 ข้อ 6 (ก) มาตรฐานความรู้กำหนดให้ผู้ประกอบวิชาชีพครูนั้นจะต้องมีความรอบรู้และเข้าใจในเรื่อง “การเปลี่ยนแปลงบริบทโลก สังคม และแนวคิดของปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง” (ข้อบังคับคุรุสภา ว่าด้วยมาตรฐานวิชาชีพ (ฉบับที่ 4) พ.ศ. 2562) ซึ่งถือได้ว่าเป็นการสะท้อนให้ความสำคัญปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงที่ผู้ประกอบวิชาชีพครูจะต้องมีความรอบรู้และเข้าใจ สามารถที่จะนำมาปรับใช้ทั้งในการประกอบวิชาชีพและเป็นแนวทางการปฏิบัติต่อการดำเนินชีวิตตามแนวทางสายกลางได้เป็นแนวทางการปฏิบัติที่เป็นมาตรฐานสำหรับทุกคนในวิชาชีพต้องศึกษาและพัฒนาตนเองตามแนวทางดังกล่าว

การพัฒนาคุณลักษณะของครูด้านเศรษฐกิจพอเพียงจึงเป็นเรื่องที่สำคัญ อันเนื่องมาจากสถานการณ์ปัจจุบันการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรมที่เป็นไปอย่างรวดเร็วตามบริบทโลก รวมถึงถึงในสภาวะการณ์ปัจจุบันประเทศไทยยังประสบกับกับภัยคุกคามที่ถือว่าหนักที่สุดที่ส่งผล

กระทบต่อความเป็นอยู่หรือการดำรงชีวิตของประชาชนคนไทยเป็นอย่างมาก คือ การระบาดของเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 (COVID-19) ที่ช่วงตั้งแต่ปี พ.ศ. 2562 จนถึงปัจจุบัน ยังสร้างผลกระทบอย่างมากต่อภาวะเศรษฐกิจ สังคม และความมั่นคงทางอาหารไปทั่วโลก เศรษฐกิจโลกตกต่ำมากสุดเป็นประวัติการณ์ ผู้คนเกิดอาการหวาดระแวง เกิดการกักตุนอาหารและสินค้าอุปโภคบริโภค มาตรการต่าง ๆ ที่รัฐบาลออกมาช่วยเหลือ ช่วยบรรเทาความเดือดร้อนให้ประชาชนได้ในระดับหนึ่ง แต่ในระยาวนั้นรัฐบาลไม่สามารถนำเงินภาษีของประชาชนมาแจกจ่ายให้ได้ตลอดชีวิต การพึ่งพาตัวเองจึงเป็นสิ่งจำเป็น ประชาชนต้องปรับเปลี่ยนวิถีการใช้ชีวิตให้เหมาะสมกับสภาพเศรษฐกิจและสังคม ลดค่าใช้จ่ายที่ไม่จำเป็น ประหยัด อดออม และหันกลับมาดำรงชีวิตอย่างพอมี พอกิน ดั่งพระราชดำริว่าด้วยเศรษฐกิจพอเพียง ที่ว่า "...การพัฒนาประเทศจำเป็นต้องทำตามลำดับขั้น ต้องสร้างพื้นฐานคือ ความพอมีพอกินพอใช้ของประชาชนส่วนใหญ่เบื้องต้นก่อน โดยใช้วิธีการและอุปกรณ์ประหยัดแต่ถูกต้องตามหลักวิชาการ เมื่อได้พื้นฐานความมั่นคงพร้อมพอสมควรและปฏิบัติได้แล้ว จึงค่อย สร้างค่อยเสริมความเจริญ และฐานะทางเศรษฐกิจขั้นที่สูงขึ้นโดยล าดับต่อไป..." ดังนั้นการหันกลับมามองสิ่งที่ไทยมีดีอยู่แล้ว คือ หลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง และนำมาปรับใช้อย่างจริงจัง น่าจะเป็นอีกหนึ่งทางเลือกทางรอดของไทยในการฝ่าวิกฤตครั้งนี้ไปได้ (ดาว ชุ่มตะขบ, 2563, น. 11) จึงกล่าวได้ว่าสถานการณ์ที่รุนแรงแบบนี้วิถีชีวิตแบบพอเพียงจึงเป็นวิธีการหรือแนวทางการดำเนินชีวิตที่เหมาะสมกับสภาพเศรษฐกิจและสังคมในภาวะวิกฤตเช่นนี้

วิทยาลัยเกษตรและเทคโนโลยี สังกัดคณะกรรมการการอาชีวศึกษา ได้มีนโยบายการพัฒนาและส่งเสริมข้าราชการครูและบุคลากรในสังกัดให้มีการดำเนินชีวิตตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง มีการดำเนินการตามแผน "การพัฒนาครูและบุคลากรทางการศึกษาอาชีวศึกษาให้สามารถนำปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงไปใช้ในการจัดการเรียนการสอนและการดำรงชีวิต" โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อส่งเสริมให้ข้าราชการครูและบุคลากรทางการศึกษาดำเนินชีวิตแบบพอเพียงและเป็นแบบอย่างที่ดี เรียนรู้ตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงตามรอยพระยุคลบาทซึ่งเป็นภูมิคุ้มกันให้อยู่รอดอย่างมั่นคงและยั่งยืน (วิทยาลัยเกษตรและเทคโนโลยีมหาสารคาม, 2565, น. 7) ซึ่งเป็นไปตามแผนพัฒนาการอาชีวศึกษา พ.ศ. 2560-2579 ในยุทธศาสตร์ที่ 5 การจัดการอาชีวศึกษาเพื่อเสริมสร้างคุณภาพชีวิตที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม โดยมีเป้าหมายที่เกี่ยวข้องกับคุณลักษณะด้านเศรษฐกิจพอเพียงของครู คือ ครูและบุคลากรทางการศึกษาอาชีวศึกษาที่นำปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงไปใช้ในการดำรงชีวิต (สำนักงานคณะกรรมการการอาชีวศึกษา, 2560, น. ฉ) โดยมีเป้าหมายส่งเสริมครูให้มีความรู้ ความเข้าใจเกี่ยวกับหลักเศรษฐกิจพอเพียงอย่างถ่องแท้ก่อน เพราะเมื่อครูเข้าใจ ครูก็จะได้เป็นแบบอย่างที่ดีให้แก่เด็กได้ ครูจะสอนให้เด็กรู้จักพอ ครูจะต้องรู้จักพอก่อน โดยอยู่อย่างพอเพียงและเรียนรู้ไปพร้อม ๆ กับเด็ก โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ต้องมีสติในการเลือกรับข้อมูลต่าง ๆ ที่เข้ามา รู้จักเลือกรับและรู้จักต่อยอดองค์ความรู้ที่มีอยู่ หมั่นศึกษา เพิ่มพูนความรู้ อย่างเป็นขั้นเป็นตอน ไม่ก้าวกระโดด ในการเลือกรับข้อมูลนั้นต้องรู้จักพิจารณารับอย่างเป็นขั้นเป็นตอน รู้จักแก้ไขปัญหาอย่างเป็นขั้นเป็นตอน ประเมินความรู้และสถานการณ์อยู่ตลอดเวลา จะได้รู้จักและเตรียมพร้อมที่จะรับมือกับสภาพ และผลจากการเปลี่ยนแปลงในมิติต่าง ๆ ได้อย่างรอบคอบและระมัดระวัง (วิทยาลัยเกษตรและเทคโนโลยีมหาสารคาม, 2565, น. 10) กล่าวคือ ต้องเข้าใจเรื่องเศรษฐกิจพอเพียง ทำตัวเป็นแบบอย่างที่ดี โดยกลับมาพิจารณาและวิเคราะห์ดูว่า ในตัวครูนั้นมีความไม่พอเพียงในด้านใดบ้างเพราะการวิเคราะห์ปัญหาจะทำให้รู้และ

เข้าใจปัญหา ที่เกิดจากความไม่พอเพียง แต่อย่างไรก็ตามจากผลการดำเนินงานที่ผ่านมามีบทสรุปที่สะท้อนให้เห็นว่ายังมีครูอีกจำนวนมากที่ยังประสบปัญหาในดำเนินชีวิต

จากผลการประเมินการดำเนินงานตามแผนงานการพัฒนาครูและบุคลากรทางการศึกษาอาชีวศึกษาให้สามารถนำปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงไปใช้ในการจัดการเรียนการสอนและการดำรงชีวิตดังกล่าวข้างต้นโดยภาพรวมยังพบว่า ครูและบุคลากรทางการศึกษาที่นำหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงไปใช้ในการดำรงชีวิต ผู้วิจัยต้องการพัฒนาครู เพื่อยกระดับทางการศึกษาให้มีความสอดคล้องกับนโยบายพัฒนาคุณลักษณะของครูด้านเศรษฐกิจพอเพียง จึงได้กำหนดการศึกษาวิจัยรูปแบบการพัฒนาคุณลักษณะด้านเศรษฐกิจพอเพียงของครูวิทยาลัยเกษตรและเทคโนโลยี สังกัดคณะกรรมการการอาชีวศึกษา โดยคาดหวังว่าจะได้สารสนเทศและรูปแบบการพัฒนาคุณลักษณะของครูด้านเศรษฐกิจพอเพียงที่เหมาะสมกับบริบทของครูที่ปฏิบัติหน้าที่ในวิทยาลัยเกษตรและเทคโนโลยี สังกัดคณะกรรมการการอาชีวศึกษา โดยครูที่ผ่านการพัฒนาตามรูปแบบสามารถนำไปปรับใช้ในครอบครัวในการปฏิบัติตนบนทางสายกลางยึดหลักในเรื่องความพอเพียง พอเหมาะ พอประมาณ พออยู่ พอกิน พอใช้ ยึดความประหยัด ตัดทอนค่าใช้จ่าย ลดความฟุ่มเฟือยในการดำรงชีวิต ทำให้ครอบครัวและตนเองไม่ลำบาก ไม่เดือดร้อนมีการทำประโยชน์ให้แก่ส่วนรวมได้มากขึ้นและดำรงชีวิตในสังคมได้อย่างมีความสุขและมุ่งที่จะทำให้เกิดผลไปสู่ความเจริญก้าวหน้าที่สมดุลของชีวิตและพร้อมรับการเปลี่ยนแปลงในด้านต่าง ๆ ได้แก่ ด้านวัตถุ สังคม สิ่งแวดล้อม และวัฒนธรรม

1.2 คำถามการวิจัย

1.2.1 องค์ประกอบและตัวชี้วัดคุณลักษณะด้านเศรษฐกิจพอเพียงของครูวิทยาลัยเกษตรและเทคโนโลยี สังกัดคณะกรรมการการอาชีวศึกษา ประกอบด้วยอะไรบ้าง

1.2.2 สภาพปัจจุบัน สภาพที่พึงประสงค์และความต้องการจำเป็นการพัฒนาเศรษฐกิจพอเพียงของครูวิทยาลัยเกษตรและเทคโนโลยี สังกัดคณะกรรมการการอาชีวศึกษา เป็นอย่างไร

1.2.3 รูปแบบการพัฒนาคุณลักษณะด้านเศรษฐกิจพอเพียงของครูวิทยาลัยเกษตรและเทคโนโลยี สังกัดคณะกรรมการการอาชีวศึกษา ควรมีลักษณะเป็นอย่างไร

1.2.4 ผลการทดลองใช้รูปแบบการพัฒนาคุณลักษณะด้านเศรษฐกิจพอเพียงของครูวิทยาลัยเกษตรและเทคโนโลยี สังกัดคณะกรรมการการอาชีวศึกษา เป็นอย่างไร

1.3 วัตถุประสงค์การวิจัย

1.3.1 เพื่อศึกษาองค์ประกอบและตัวชี้วัดคุณลักษณะด้านเศรษฐกิจพอเพียงของครูวิทยาลัยเกษตรและเทคโนโลยี สังกัดคณะกรรมการการอาชีวศึกษา

1.3.2 เพื่อศึกษาสภาพปัจจุบัน สภาพที่พึงประสงค์และความต้องการจำเป็นการพัฒนาเศรษฐกิจพอเพียงของครูวิทยาลัยเกษตรและเทคโนโลยี สังกัดคณะกรรมการการอาชีวศึกษา

1.3.3 เพื่อสร้างรูปแบบการพัฒนาคุณลักษณะด้านเศรษฐกิจพอเพียงของครูวิทยาลัยเกษตรและเทคโนโลยี สังกัดคณะกรรมการการอาชีวศึกษา

1.3.4 เพื่อศึกษาผลการทดลองใช้รูปแบบการพัฒนาคุณลักษณะด้านเศรษฐกิจพอเพียงของครูวิทยาลัยเกษตรและเทคโนโลยี สังกัดคณะกรรมการการอาชีวศึกษา

1.4 ขอบเขตการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ กำหนดขอบเขตการวิจัยตามระยะการวิจัย ดังนี้

ระยะที่ 1 ศึกษาองค์ประกอบและตัวชี้วัดคุณลักษณะด้านเศรษฐกิจพอเพียงของครูวิทยาลัยเกษตรและเทคโนโลยี สังกัดคณะกรรมการการอาชีวศึกษา

1. ขอบเขตด้านกลุ่มเป้าหมายที่ทำการศึกษา

ผู้ทรงคุณวุฒิ จำนวน 11 คน โดยการสนทนากลุ่ม (Focus Group Discussion) ประกอบด้วย 1) กลุ่มนักวิชาการที่มีผลงานวิชาการ หรือปฏิบัติตนเป็นแบบอย่างเกี่ยวกับเศรษฐกิจพอเพียงหรือการพัฒนาคุณลักษณะด้านเศรษฐกิจพอเพียง จำนวน 3 คน 2) กลุ่มผู้บริหารการศึกษา ผู้บริหารสถานศึกษาที่มีผลการบริหารจัดการหรือการปฏิบัติงานที่เกี่ยวข้องกับคุณลักษณะด้านเศรษฐกิจพอเพียงของครู หรือเป็นแบบอย่างในการดำเนินชีวิตแบบวิถีพอเพียง จำนวน 3 คน และ 3) กลุ่มครูผู้สอนที่เป็นหัวหน้าโครงการศูนย์การเรียนรู้ของเศรษฐกิจพอเพียงด้านการศึกษา หรือมีผลงานเกี่ยวกับการจัดการเรียนรู้ตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง หรือเป็นแบบอย่างในการดำเนินชีวิตแบบวิถีพอเพียง จำนวน 3 คน

2. ขอบเขตด้านเนื้อหา

องค์ประกอบคุณลักษณะด้านเศรษฐกิจพอเพียงของครู 4 ด้าน ประกอบด้วย 1) ด้านเศรษฐกิจ 2) ด้านสังคม 3) ด้านทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมและ 4) ด้านวัฒนธรรม

3. ขอบเขตด้านระยะเวลา

ระหว่างเดือนมีนาคม ถึง เดือนเมษายน พ.ศ. 2566

ระยะที่ 2 ศึกษาสภาพปัจจุบัน สภาพที่พึงประสงค์และความต้องการจำเป็นการพัฒนา คุณลักษณะด้านเศรษฐกิจพอเพียงของครูวิทยาลัยเกษตรและเทคโนโลยี สังกัดคณะกรรมการการอาชีวศึกษา

1. ขอบเขตด้านประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

1.1 ประชากร จำนวน 2,320 คน ประกอบด้วย ผู้บริหารสถานศึกษา จำนวน 147 คน และครู จำนวน 2,173 คน

1.2 กลุ่มตัวอย่าง จำนวน 322 คน ประกอบด้วย ผู้บริหารสถานศึกษา จำนวน 47 คน และครู จำนวน 280 คน

2. ขอบเขตด้านเนื้อหา

ผลการศึกษาองค์ประกอบและตัวชี้วัดตัวชี้วัดคุณลักษณะด้านเศรษฐกิจพอเพียงของครูในการวิจัยระยะที่ 1

3. ขอบเขตด้านสถานที่

วิทยาลัยเกษตรและเทคโนโลยี สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการอาชีวศึกษา จำนวน 47 แห่ง

4. ขอบเขตด้านระยะเวลา

ระหว่างเดือนพฤษภาคม พ.ศ. 2566 ถึง เดือนมิถุนายน พ.ศ. 2566

ระยะที่ 3 สร้างรูปแบบคุณลักษณะด้านเศรษฐกิจพอเพียงของครูวิทยาลัยเกษตรและเทคโนโลยี สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการอาชีวศึกษา

1. ขอบเขตด้านกลุ่มเป้าหมายที่ทำการศึกษา

1.1 สถานศึกษา จำนวน 3 แห่ง เพื่อศึกษาดูงานศึกสถานศึกษาที่ปฏิบัติเป็นเลิศ (Best Practice) ด้านการพัฒนาคุณลักษณะด้านเศรษฐกิจพอเพียงของครู ประกอบด้วย วิทยาลัยเกษตรและเทคโนโลยีชุมพร วิทยาลัยเกษตรและเทคโนโลยีเชียงใหม่ และวิทยาลัยเกษตรและเทคโนโลยีร้อยเอ็ด

1.2 กลุ่มผู้ทรงคุณวุฒิ จำนวน 9 คน เพื่อยืนยันรูปแบบการพัฒนาคุณลักษณะด้านเศรษฐกิจพอเพียงของครูวิทยาลัยเกษตรและเทคโนโลยี สังกัดคณะกรรมการการอาชีวศึกษา โดยการสัมมนาอิงผู้เชี่ยวชาญ (Connoisseurship) 1) กลุ่มนักวิชาการ จำนวน 3 คน 2) กลุ่มผู้บริหารการศึกษา จำนวน 3 คน และ 3) กลุ่มผู้บริหารสถานศึกษาและครู จำนวน 3 คน

2. ขอบเขตด้านเนื้อหา

ยกร่างรูปแบบการพัฒนาคุณลักษณะด้านเศรษฐกิจพอเพียงของครูวิทยาลัยเกษตรและเทคโนโลยี สังกัดคณะกรรมการการอาชีวศึกษา

3. ขอบเขตด้านสถานที่

ห้องประชุมวิทยาลัยเกษตรและเทคโนโลยีมหาสารคาม

4. ขอบเขตด้านระยะเวลา

ระหว่างเดือนมกราคม ถึง เดือนกุมภาพันธ์ พ.ศ. 2567

ระยะที่ 4 ศึกษาผลการทดลองใช้รูปแบบการพัฒนาคุณลักษณะด้านเศรษฐกิจพอเพียงของครูวิทยาลัยเกษตรและเทคโนโลยี สังกัดคณะกรรมการการอาชีวศึกษา

1. ขอบเขตด้านกลุ่มเป้าหมายที่ทำการศึกษา

ครูวิทยาลัยเกษตรและเทคโนโลยีมหาสารคาม จำนวน 50 คน

2. ขอบเขตด้านเนื้อหา

คู่มือการใช้รูปแบบการพัฒนาคุณลักษณะด้านเศรษฐกิจพอเพียงของครูวิทยาลัยเกษตรและเทคโนโลยี สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการอาชีวศึกษา

3. ขอบเขตด้านสถานที่

วิทยาลัยเกษตรและเทคโนโลยีมหาสารคาม

4. ขอบเขตด้านระยะเวลา

ระหว่างเดือนมีนาคม เดือน มิถุนายน พ.ศ. 2567

1.5 นิยามศัพท์เฉพาะ

คุณลักษณะครูตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง หมายถึง การดำเนินชีวิตของครูวิทยาลัยเกษตรและเทคโนโลยี สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการอาชีวศึกษา ตามหลักเศรษฐกิจพอเพียง ดำเนินชีวิตด้วยความอดทน ความเพียร มีสติ ปัญญา และความรอบคอบ เพื่อให้สมดุลและพร้อมต่อการรองรับการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วและกว้างขวาง ทั้งด้านวัตถุ สังคม สิ่งแวดล้อม และวัฒนธรรม

สามารถดำรงอยู่ได้อย่างมั่นคงและยั่งยืนภายใต้กระแสโลกาภิวัตน์และความเปลี่ยนแปลงต่าง ๆ โดยมีองค์ประกอบ 4 ด้าน ได้แก่ 1) ด้านเศรษฐกิจ 2) ด้านสังคม 3) ด้านทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม และ 4) ด้านวัฒนธรรม

1. ด้านเศรษฐกิจ หมายถึง การดำเนินชีวิตของครูวิทยาลัยเกษตรและเทคโนโลยี สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการอาชีวศึกษา ในการบริหารจัดการการเงินที่ดี ยึดหลักความพอเพียง พึ่งตนเองได้ทางเศรษฐกิจโดยมีรายได้เพียงพอกับรายจ่ายและมีเหลือเก็บ และมีการสร้างภูมิคุ้มกันในการดำเนินชีวิตเพื่อสร้างให้เกิดความยั่งยืนในอนาคต

2. ด้านสังคม หมายถึง การดำเนินชีวิตของครูวิทยาลัยเกษตรและเทคโนโลยี สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการอาชีวศึกษา ในการอยู่ร่วมกันของคนในสังคม โดยไม่เบียดเบียนและมีความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ต่อกัน มีจิตสำนึกที่ดีเห็นแก่ประโยชน์ส่วนรวมมากกว่าประโยชน์ส่วนตัว รวมทั้งปฏิบัติตนให้มีสำนึกในคุณธรรมความซื่อสัตย์สุจริต มีสติยั้งคิด ใช้ปัญญาพิจารณาอย่างรอบคอบในการดำเนินชีวิตและปฏิบัติหน้าที่บนพื้นฐานของความมีเหตุผล พอประมาณกับศักยภาพและสถานภาพของตน

3. ด้านทรัพยากรและสิ่งแวดล้อม หมายถึง การดำเนินชีวิตของครูวิทยาลัยเกษตรและเทคโนโลยี สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการอาชีวศึกษา ในการใช้ทรัพยากรอย่างประหยัดและมีประสิทธิภาพ รู้จักคุณค่าของการใช้ทรัพยากรให้คุ้มค่าและเกิดประโยชน์สูงสุด รวมทั้งการมีจิตสำนึกและมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมและการใช้ทรัพยากรธรรมชาติอย่างยั่งยืน

4. ด้านวัฒนธรรม หมายถึง การดำรงชีวิตของครูวิทยาลัยเกษตรและเทคโนโลยี สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการอาชีวศึกษา ในการสืบสานวัฒนธรรมไทย ส่งเสริมและอนุรักษ์ประเพณีวัฒนธรรมท้องถิ่น รวมทั้งปฏิบัติตนในแนวทางที่ดี ลดละสิ่งชั่ว และประพฤติตนตามหลักศาสนา

รูปแบบ หมายถึง ความสัมพันธ์เชื่อมโยงขององค์ประกอบและตัวชี้วัดคุณลักษณะด้านเศรษฐกิจพอเพียงของครูวิทยาลัยเกษตรและเทคโนโลยี สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการอาชีวศึกษา โดยมีรายละเอียดขององค์ประกอบของรูปแบบประกอบด้วย 1) หลักการ 2) วัตถุประสงค์ 3) เนื้อหา 4) กระบวนการพัฒนา และ 5) การวัดและประเมินผล

รูปแบบการพัฒนาคุณลักษณะ หมายถึง การทำให้สิ่งใดสิ่งหนึ่ง การกระทำหรือการดำเนินการอย่างใดอย่างหนึ่งดีขึ้น มีคุณภาพมากขึ้นโดยผ่านกระบวนการคิด วิเคราะห์ในการพัฒนาตามคุณลักษณะนั้น รวมถึงวิธีการและเทคนิคที่เป็นระบบและ ต่อเนื่อง อันมีผลทำให้การกระทำหรือการดำเนินงานมีประสิทธิภาพ ประสิทธิผล ทำให้ผลหรือ ผลผลิตมีคุณภาพเป็นที่น่าพึงพอใจมากขึ้น

ผู้บริหารสถานศึกษา หมายถึง ผู้อำนวยการ รองผู้อำนวยการ หรือครูที่ได้รับมอบหมายให้ปฏิบัติหน้าที่รองผู้อำนวยการ วิทยาลัยเกษตรและเทคโนโลยี สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการอาชีวศึกษา

ครู หมายถึง ครูปฏิบัติหน้าที่สอนในวิทยาลัยเกษตรและเทคโนโลยี สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการอาชีวศึกษา ปีการศึกษา 2567

วิทยาลัยเกษตรและเทคโนโลยี หมายถึง วิทยาลัยเกษตรและเทคโนโลยี สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการอาชีวศึกษา ทั้ง 47 แห่ง ทั่วประเทศ

1.6 ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

1.6.1 ประโยชน์เชิงวิชาการ

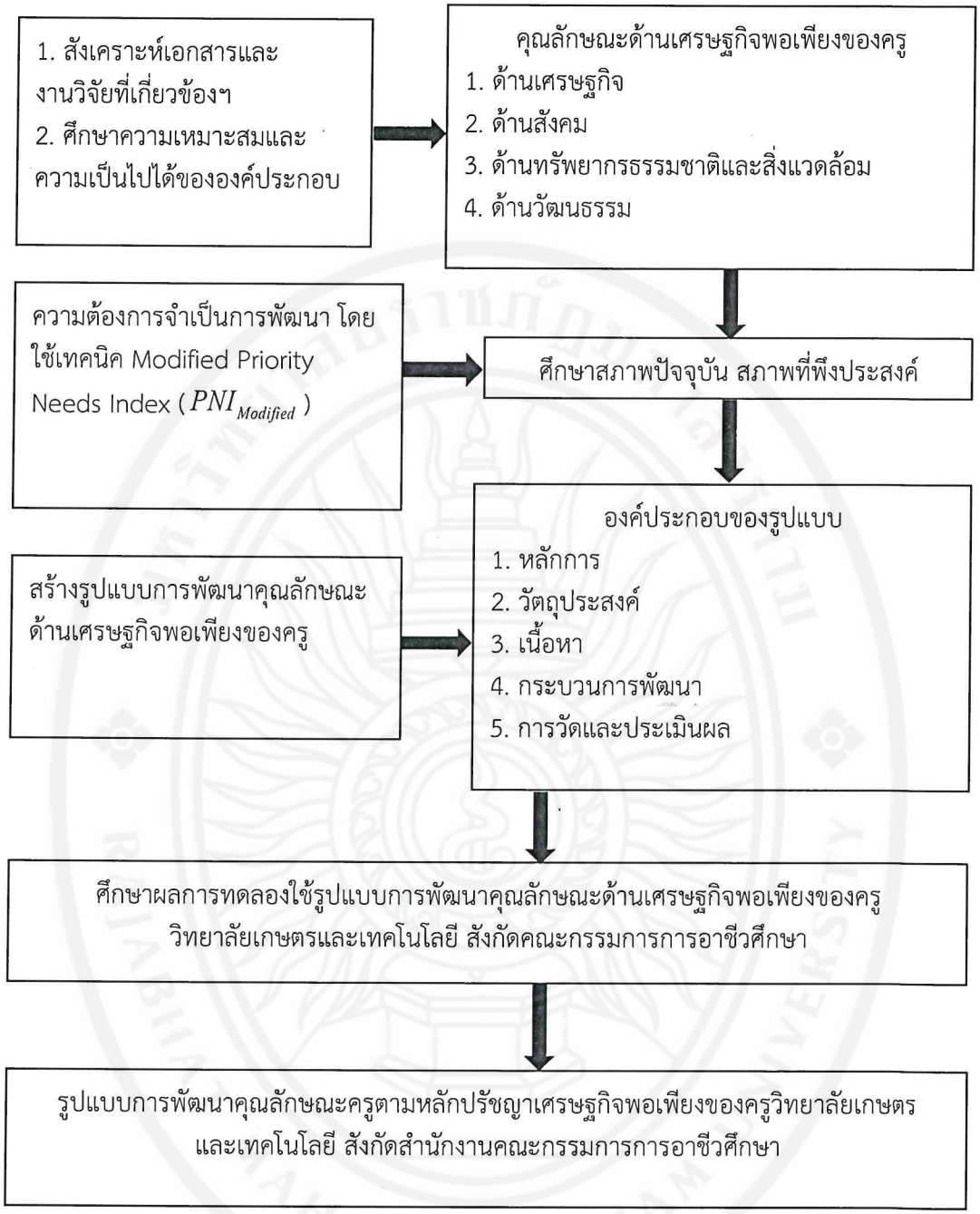
ได้รูปแบบการพัฒนาคุณลักษณะด้านเศรษฐกิจพอเพียงของครูวิทยาลัยเกษตรและเทคโนโลยี สังกัดคณะกรรมการการอาชีวศึกษา ซึ่งผู้สนใจหรือหน่วยงานที่เกี่ยวข้องสามารถนำรูปแบบไปใช้ในการพัฒนาคุณลักษณะด้านเศรษฐกิจพอเพียงของครูและบุคลากรทางการศึกษา

1.6.2 ด้านการนำผลการวิจัยไปใช้

ผลจากการวิจัยในครั้งนี้ ทำให้ได้รูปแบบการพัฒนาคุณลักษณะด้านเศรษฐกิจพอเพียงของครูวิทยาลัยเกษตรและเทคโนโลยี สังกัดคณะกรรมการการอาชีวศึกษา ที่พัฒนาขึ้นจากกระบวนการวิจัย จึงเชื่อมั่นได้ว่าจะเป็นรูปแบบที่สามารถนำไปใช้ในการกำหนดนโยบายและวัตถุประสงค์การวางแผนการดำเนินงานการพัฒนาคุณลักษณะด้านเศรษฐกิจพอเพียงของครูและบุคลากรทางการศึกษา เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพและประสิทธิผลในการปฏิบัติงานของครูตลอดจนการดำเนินชีวิตที่สอดคล้องกับแนวทางปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง

1.7 กรอบแนวคิดการวิจัย

การวิจัยรูปแบบการพัฒนาคุณลักษณะด้านเศรษฐกิจพอเพียงของครูวิทยาลัยเกษตรและเทคโนโลยี สังกัดคณะกรรมการการอาชีวศึกษาครั้งนี้ ผู้วิจัยได้ศึกษาเอกสาร แนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับคุณลักษณะด้านเศรษฐกิจพอเพียงเพื่อนำไปสู่การวิเคราะห์ข้อมูลกำหนดเป็นตัวแปรในการวิจัย จากแนวคิดและผลการวิจัยของ ปรียานุช พิบูลสราวุธ (2551), ศศิเพ็ญ พวงสายใจ และคณะ (2554), สุนทร กุลวัฒนวรพงศ์ (2554), สุเมธ ตันติเวชกุล (2557), กระทรวงเกษตรและสหกรณ์ (2558), ศรวณีย์ กิจเดช (2558), กรมส่งเสริมการปกครองท้องถิ่น (2559), เสกสรรค์ เผ่าพันธุ์พิพัฒน์ (2560), อรวรรณ ป้อมดำ (2561), กระทรวงมหาดไทย (2562), จิรายุ อิศรางกูล ณ อยุธยา (2562), และสำนักงานสถิติแห่งชาติ (2562), สรุปได้องค์ประกอบเพื่อพัฒนา 4 ด้าน ประกอบด้วย 1) ด้านเศรษฐกิจ 2) ด้านสังคม 3) ด้านทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม และ 4) ด้านวัฒนธรรม และในส่วนการสังเคราะห์องค์ประกอบของรูปแบบ ผู้วิจัยศึกษาแนวคิดและผลการวิจัยของ ธีระ รุญเจริญ (2550), สมาน อัศวภูมิ (2550), ธัญพร ชื่นกลิ่น (2553), จิตณรงค์ เอี่ยมสำอางค์ (2555), อวยชัย สุขณะล้ำ (2559), Anderson (1997) และ Joyce, Weil and Calhoun (2011) ได้องค์ประกอบของรูปแบบ ประกอบด้วย 1) หลักการ 2) วัตถุประสงค์ 3) เนื้อหา 4) กระบวนการ และ 5) การวัดและประเมินผล แสดงเป็นกรอบแนวคิดการวิจัยได้ดังภาพที่ 1.1 ดังนี้

ภาพที่ 1.1 กรอบแนวคิดการวิจัย

บทที่ 2
การทบทวนวรรณกรรม

การวิจัย รูปแบบการพัฒนาคุณลักษณะด้านเศรษฐกิจพอเพียงของครูวิทยาลัยเกษตรและเทคโนโลยี สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการอาชีวศึกษาครั้งนี้ ผู้วิจัยได้ทบทวนวรรณกรรมโดยการศึกษาเอกสารที่เป็นหลักการ แนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ดังนี้

1. แนวคิดเกี่ยวกับหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง
2. แนวคิดที่เกี่ยวข้องกับเศรษฐกิจพอเพียง
3. หลักการและกระบวนการในการพัฒนาครู
4. หลักการ แนวคิดและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการสร้างรูปแบบ
5. แนวคิดเกี่ยวกับระเบียบวิธีวิจัยการวิจัยและพัฒนา
6. ระเบียบและวิธีวิจัยที่เกี่ยวข้องในการวิจัย
7. บริบทสำนักงานวิทยาลัยเกษตรและเทคโนโลยี สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการอาชีวศึกษา
8. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

2.1 แนวคิดเกี่ยวกับหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง

"เศรษฐกิจพอเพียงเป็นเสมือนรากฐานของของชีวิต รากฐานความมั่นคงของแผ่นดิน เปรียบเสมือนเสาเข็มที่ถูกตอกรองรับรองรับบ้าน เรือนตัวอาคารไว้นั่นเอง สิ่งก่อสร้างจะมั่นคงได้ก็อยู่ที่เสาเข็มแต่คนส่วนมากมองไม่เห็นเสาเข็ม และลืมเสาเข็มเสียด้วยซ้ำไป"

จากพระราชดำรัสพระบาทสมเด็จพระบรมชนกาธิเบศร มหาภูมิพลอดุลยเดชมหาราช บรมนาถบพิตร ดังกล่าว เศรษฐกิจพอเพียงจึงเป็นปรัชญาชี้ให้แนวทางการดำรงชีวิตและการปฏิบัติตน ในสังคมและชุมชนทุกระดับ ไม่ว่า ชุมชน สังคม ภาครัฐ ภาคเอกชน หน่วยงานองค์กร หรือสถาบันต่าง ๆ โดยเน้นการบริหารเดินทางสายกลาง ตั้งอยู่บนความพอดี ความมีเหตุผล และมีภูมิคุ้มกันตัวเอง โดยผู้นำไปปฏิบัติต้องมีความรู้ คู่คุณธรรม แต่ในกระแสโลกยุคโลกาภิวัฒน์ ความเจริญด้านวัตถุเข้ามาแทนที่วิถีชีวิตดั้งเดิมของสังคมไทย จากอดีตสู่ปัจจุบันจึงต้องปรับตัวและเปลี่ยนแปลงให้ทันกับเหตุการณ์ของโลกปัจจุบันตลอดเวลา จากปัจจัยต่าง ๆ ที่เจริญรุดหน้าอย่างรวดเร็ว คนในสังคมเริ่มเห็นแก่ตัว แข่งขันชิงดีชิงเด่น เห็นแก่ประโยชน์ส่วนตน ทั้งเรื่องงานและเรื่องส่วนตัว ตั้งแต่ระดับชุมชนสู่สังคมและในหน่วยงานองค์กรต่าง ๆ ทั้งภาครัฐและเอกชน (เกษม วัฒนชัย, 2551, น. 26) และเป็นหลักการพัฒนาอย่างยั่งยืนสำหรับทุกประเทศในโลก โดยเฉพาะการสร้างความเข้มแข็งเพื่อรองรับผลกระทบจากการเปลี่ยนแปลง อันเนื่องมาจากกระแสโลกาภิวัตน์

2.1.1 แนวคิดพื้นฐานของหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง

2.1.1.1 ความเป็นมาของหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง

"เราจะครองแผ่นดินโดยธรรม เพื่อประโยชน์สุขแห่งมหาชนชาวสยาม"

พระปฐมบรมราชโองการในพระราชพิธีบรมราชาภิเษกพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 9 ณ พระที่นั่งไพศาลทักษิณ เมื่อวันที่ 5 พฤษภาคม พ.ศ. 2493 และพระบรมราโชวาท และพระราชดำรัสที่ได้พระราชทานไว้ในวโรกาสต่าง ๆ ต่อเนื่องมาตลอดรัชสมัยที่พระองค์ทรงครองราชย์ สะท้อนพระปณิธานที่แน่วแน่ในการมุ่งมั่นให้ประชาชนคนไทยมีความสุขโดยทั่วถึงกัน ประเทศไทยมีความมั่นคงและมีความเจริญก้าวหน้า เนื่องจากประชาชนที่มีความสุขและอยู่ร่วมกันด้วยความสามัคคี ปรองดองจะมีผลเชื่อมโยงสู่การพัฒนาชุมชนและประเทศชาติให้เจริญ มั่นคงและก้าวหน้าต่อ ๆ ไป ทั้งนี้พระบรมราโชวาทและพระราชดำรัสของพระบาทสมเด็จพระบรมชนกาธิเบศร มหาภูมิพลอดุลยเดชมหาราช บรมนาถบพิตร เป็นที่ประจักษ์ชัดแก่ประชาชนไทยโดยทั่วกันว่า เป้าหมายการพัฒนาของประเทศ คือ ให้ประเทศไทยมีความมั่นคง และมีความเจริญก้าวหน้า โดยมีองค์ประกอบสำคัญ คือ ประชาชนต้องมีความสุข พึ่งตนเองได้ ประกอบอาชีพก้าวหน้า มีความมั่นคงทางเศรษฐกิจ โดยทรงแนะนำว่าพื้นฐานสำคัญประการแรกที่จะพัฒนาประเทศให้ประชาชนมีความสุข คือ การสร้าง “ความพอมี พอกิน พอใช้ของประชาชน” ตลอดจนพัฒนายกระดับให้ประชาชน “อยู่ดี กินดี” มีฐานะทางเศรษฐกิจมั่นคง และทรงมีพระราชประสงค์จะให้ประเทศไทยเป็นประเทศ “พออยู่ พอกิน” หรือ อีกนัยหนึ่ง ให้ประเทศไทยมี “เศรษฐกิจแบบพอมี พอกิน” ซึ่งต่อมาพระบาทสมเด็จพระบรมชนกาธิเบศร มหาภูมิพลอดุลยเดชมหาราช บรมนาถบพิตร รับสั่งเรียกคำว่า “เศรษฐกิจแบบพอมี พอกิน” ว่า “เศรษฐกิจพอเพียง” และทรงแนะนำว่า ควรเป็นระบบเศรษฐกิจของประเทศ ซึ่งจะทำให้ประชาชนพึ่งตนเองได้ ประชาชนมีฐานะทางเศรษฐกิจมั่นคง ประชาชนมีความสุข ประเทศไทยจะมีความมั่นคงและมีความเจริญก้าวหน้า และทรงชี้ให้เห็นว่าเป็นหน้าที่ความรับผิดชอบของคนไทยทุกคนที่ต้องถ่ายทอดความรู้ ประสบการณ์ให้แก่เด็กสืบต่อไป เพื่อรักษาความมั่นคงและความเจริญก้าวหน้าของประเทศไว้ได้ (มูลนิธิสถาบันวิจัยและพัฒนาประเทศตามปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง, 2555, น. 13)

ในช่วงก่อนปี พ.ศ. 2542 (พ.ศ. 2516–พ.ศ. 2542) (มูลนิธิสถาบันวิจัยและพัฒนาประเทศตามปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง, 2555, น. 16) พระบรมราโชวาทและพระราชดำรัสของพระบาทสมเด็จพระบรมชนกาธิเบศร มหาภูมิพลอดุลยเดชมหาราช บรมนาถบพิตร เกี่ยวกับการช่วยเหลือประชาชนให้มีฐานะความเป็นอยู่ดีขึ้นนั้น ทรงใช้คำว่า “ความพอมี พอกิน พอใช้ ของประชาชน” หรือ “ความมีกิน มีใช้” หรือ “ความพอกิน พอใช้” หรือ “ความพออยู่ พอกิน” ซึ่งล้วนมีความหมายในลักษณะเดียวกัน คือ ให้ประชาชนพอมี พอกิน สามารถพึ่งตนเองได้ และในปี พ.ศ. 2540 ทรงมีพระราชดำรัสให้ประเทศไทยมี “เศรษฐกิจแบบพอมี พอกิน” ในปีถัดมา (ปี พ.ศ. 2541) รับสั่งเรียก “เศรษฐกิจแบบพอมี พอกิน” ว่า “เศรษฐกิจพอเพียง” โดยพระองค์ทรงอธิบายหลักการ/หลักปฏิบัติเพิ่มเติมอย่างสม่ำเสมอในหลายโอกาส หลายวาระ มีสาระเนื้อความสอดคล้องสัมพันธ์ซึ่งกันและกันตลอดเวลา จากการศึกษาพระบรมราโชวาทและพระราชดำรัสของพระบาทสมเด็จพระบรมชนกาธิเบศร มหาภูมิพลอดุลยเดชมหาราช บรมนาถบพิตร ในช่วงเวลาดังกล่าว สามารถประมวลแนวพระราชดำริออกได้เป็น 6 กลุ่ม ซึ่งเป็นหลักการพื้นฐานของหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงในระยะต่อมา ดังนี้ คือ 1) การกระทำตามหลักเหตุผล 2) การประหยัด 3) ความรอบรู้ รอบคอบ ระมัดระวัง 4) ความพอดี ความพอเหมาะ 5) ความสมดุล และ 6) ความรู้ประกอบกับความมีศีลธรรม โดยมีรายละเอียด ดังนี้

1. การกระทำตามหลักเหตุผล แนวพระราชดำริเกี่ยวกับการกระทำงานใด ๆ ให้ประสบผลสำเร็จ นอกจากมีวิธีการทำงานที่เหมาะสมแล้ว ยังทรงเตือนให้คำนึงถึงหลักของเหตุและผล ความตั้งใจและให้คำนึงถึงผลสำเร็จของงานที่กระทำอยู่เสมอ ดังพระบรมราโชวาทพระราชทานแก่บัณฑิตของจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย เมื่อวันที่ 9 กรกฎาคม 2513

"...ข้าพเจ้าอยากให้ทุกคนคำนึงถึง กฎแห่งเหตุผล ว่าผลที่เกิดขึ้นเพราะเหตุ คือการกระทำและผลนั้น จะเป็นผลดีหรือผลเสียก็เพราะกระทำให้ดีหรือให้เสีย ดังนั้น การที่จะทำ งานใดให้บรรลุผลที่พึงประสงค์ จะต้องพิจารณาถึงวิธีการที่เหมาะสมก่อนเป็นเบื้องต้นแล้วลงมือกระทำตามหลักเหตุผลด้วยความตั้งใจจริง และด้วยความสุจริต งานของแต่ละคนจึงจะเป็นผลดีและเชื่อได้ว่าผลงานของแต่ละคนจะประมวลกันเป็นความเจริญมั่นคงของบ้านเมืองได้ดังปรารถนา..."

2. การประหยัด แนวพระราชดำริในส่วนที่เกี่ยวกับการประพฤติปฏิบัติตนในภาวะที่ประเทศชาติบ้านเมืองเผชิญกับการเปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลา ทั้งด้านเศรษฐกิจ สังคม และการเมืองนั้น ทรงแนะนำให้ใช้ชีวิตความเป็นอยู่อย่างประหยัด และใช้เหตุใช้ผลในการพิจารณาใช้ชีวิตอย่างประหยัด เพื่อประคับประคองให้อยู่รอดและก้าวหน้าต่อไป ดังพระราชดำรัสเนื่องในโอกาสวันขึ้นปีใหม่ เมื่อวันที่ 31 ธันวาคม พ.ศ. 2521

"...วิถีทางดำเนินของบ้านเมืองและของประชาชนโดยทั่วไปมีความเปลี่ยนแปลงมาตลอดเนื่องมาจากความวิปริตผันแปรของวิถีแห่งเศรษฐกิจสังคม การเมือง และอื่น ๆ ของโลกยากยิ่งที่เราจะหลีกเลี่ยงให้พ้นได้จึงต้องระมัดระวัง ประคับประคองตัวเรามากขึ้น โดยเฉพาะในเรื่องการเป็นอยู่โดยประหยัด เพื่อที่จะอยู่ให้รอดและก้าวหน้าต่อไปได้โดยสวัสดี..."

3. ความรอบรู้ รอบคอบ ระมัดระวัง แนวพระราชดำริเกี่ยวกับการประพฤติปฏิบัติตนเพื่อให้ทุกคนมีความพร้อมในการประกอบอาชีพ และประสบความสำเร็จในชีวิต นั้นทรงแนะ นำให้มีความรอบรู้ รอบคอบ ระมัดระวัง ทรงแนะนำให้รอบรู้ในหลักวิชาต่าง ๆ และพิจารณาหลักวิชาที่เกี่ยวกับการกระทำเรื่องนั้น ๆ อย่างรอบคอบ และนำไปใช้อย่างมีความระมัดระวังคำนึงถึงความถูกต้องจะทำให้เกิดการประหยัด ดังพระบรมราโชวาทพระราชทานแก่บัณฑิตของ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย เมื่อวันที่ 5 กรกฎาคม พ.ศ. 2505

"...อย่าทะนงตัวว่าวิเศษกว่าผู้อื่น อย่าอวดเก่งเกินไป จะทำการสิ่งใดจงไตร่ตรองให้รอบคอบ..."

4. ความพอดี ความพอเหมาะ เป็นแนวพระราชดำริเกี่ยวกับการประพฤติปฏิบัติตนและปฏิบัติงานอีกข้อหนึ่ง เพื่อให้ทุกคนรู้จักพิจารณาตามอัตภาพ รู้จักสมรรถนะและศักยภาพของตนเอง ต้องฝึกตนให้รู้จักพอดี พอเหมาะไม่ให้เกิดความฟุ้งเฟ้อ เพราะถ้ามีความฟุ้งเฟ้อมีเท่าไรก็หมดหาเท่าไรก็ไม่พอ ดังพระราชดำรัสพระราชทานแก่คณะลูกเสือชาวบ้านเมื่อวันที่ 2 ธันวาคม พ.ศ. 2527

"...คนเราที่ฟุ้งเฟ้อ ไม่มีทางที่จะหาทรัพย์มาป้อนความฟุ้งเฟ้อได้ ความฟุ้งเฟ้อนี้เป็นปากหรือเป็นสัตว์ที่หิวไม่หยุด ความฟุ้งเฟ้อนี้อ้าปากตลอดเวลาจะป้อนไปเท่าไร ๆ ก็ไม่พอ เมื่อป้อนเท่าไร ๆ ไม่พอแล้วก็หาเท่าไร ๆ ก็ไม่พอ ความไม่พอนี้ ไม่สามารถที่จะหาอะไรมาป้อนความฟุ้งเฟ้อนี้ได้ ฉะนั้น ถ้าจะต่อต้านความเดือดร้อน ไม่ใช่ว่าจะต้องประหยัดมัธยัสถ์จะต้องป้องกันความฟุ้งเฟ้อ และป้องกันวิธีการที่มักจะใช้เพื่อที่จะมาป้อนความฟุ้งเฟ้อนี้ คือ ความทุจริต ฉะนั้น การที่จะณรงค์ที่จะต่อสู้เพื่อให้คนมัธยัสถ์และประหยัดนั้นก็อยู่ที่ตัวเองไม่ใช่อยู่ที่คนอื่น เมื่ออยู่ที่ตนเอง ไม่อยู่ที่คนอื่นการณรงค์

โดยมากมักออกไปข้างนอก จะไปชักชวนคนโน้นชักชวนคนนี้ให้ทำโน่นทำนี่ ที่จริงตัวเองต้องทำเอง ถ้าจะใช้คำว่าณรงค์ก็ต้องณรงค์กับตัวเองต้องฝึกตนให้รู้จักพอดี พอเหมาะ ถ้าไม่พอดีไม่พอเหมาะมันจะเกิดทุจริตในใจได้..."

5. ความสมดุล เป็นแนวพระราชดำริเกี่ยวกับการพัฒนาเศรษฐกิจ โดยทรงอธิบายว่า ภาคส่วนต่าง ๆ ทั้งด้านเศรษฐกิจและสังคมหลายส่วนล้วนแล้วแต่มีความสัมพันธ์เชื่อมโยงกัน เช่น ภาคอุตสาหกรรม ภาคการเกษตร ระบบการศึกษา สังคมความเป็นอยู่ของประชาชนสิ่งแวดล้อม และวัฒนธรรม เป็นต้น ดังนั้นการพัฒนาประเทศจึงต้องคำนึงถึง การสร้าง "ความสมดุล" จึงจะทำให้การพัฒนาเศรษฐกิจของประเทศประสบผลสำเร็จ และบรรลุเป้าหมาย คือ ประเทศมีความเจริญก้าวหน้าและความมั่นคง ดังพระบรมราโชวาทพระราชทานแก่บัณฑิตของมหาวิทยาลัย เกษตรศาสตร์ เมื่อวันที่ 18 กรกฎาคม พ.ศ. 2517

"...หากมุ่งแต่จะทุ่มเทสร้างความเจริญ ยกเศรษฐกิจขึ้นให้รวดเร็วแต่ประการเดียว โดยไม่ให้แผนปฏิบัติการสัมพันธ์กับสภาวะของประเทศและของประชาชนโดยสอดคล้องด้วย ก็จะเกิดความไม่สมดุลในเรื่องต่าง ๆ ขึ้น ซึ่งอาจกลายเป็นความยุ่งยากล้มเหลวได้ในที่สุด ดังเห็นได้ที่อารยประเทศหลายประเทศ กำลังประสบปัญหาทางเศรษฐกิจอย่างรุนแรงอยู่ในเวลานี้..."

6. ความรู้ประกอบกับความมีคุณธรรม แนวพระราชดำริเกี่ยวกับหลักการความประพฤติและการปฏิบัติตนนั้น พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงแสดงไว้ในพระบรมราโชวาทและพระราชดำรัสที่เกี่ยวข้องแทบทั้งหมดว่า การดำเนินชีวิตของแต่ละบุคคลให้ประสบความสำเร็จและมีความสุขต้องใช้หลักวิชาการ ความรู้ควบคู่กับการเป็นคนที่มีคุณธรรมเสมอ กล่าวคือให้พัฒนาทางวัตถุซึ่งเป็นด้านภายนอก และการพัฒนาจิตใจที่เป็นเรื่องภายในควบคู่ไปด้วยกันเสมอ ทั้งนี้ความรู้และศีลธรรม/คุณธรรม หมายถึง ความรู้และศีลธรรม/คุณธรรมของสาขาวิชา ที่เกี่ยวข้องและมีความเหมาะสมกับเรื่องนั้น ๆ คุณธรรมจึงมีหลายชุดไว้เลือกใช้ เช่น ความซื่อสัตย์ ความเพียร ความอดทน เป็นต้น พระบาทสมเด็จพระบรมชนกาธิเบศร มหาภูมิพลอดุลยเดชมหาราช บรมนาถบพิตร ทรงให้ความสำคัญมากกับการรู้จักใช้ความรู้ทางวิชาการประกอบกับความรู้ทางศีลธรรมคุณธรรม ดังพระบรมราโชวาทพระราชทานแก่บัณฑิตของมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ เมื่อวันที่ 18 กันยายน พ.ศ. 2504

"...การดำเนินชีวิตโดยใช้วิชาการอย่างเดียวยังไม่เพียงพอ จะต้องอาศัยความรู้รอบตัวและหลักศีลธรรมประกอบด้วย ผู้ที่มีความรู้ดีแต่ขาดความยั้งคิด นำความรู้ไปใช้ในทางมิชอบก็เท่ากับเป็นบุคคลที่เป็นภัยแก่สังคมมนุษย์..."

นอกจากนี้ยังมีนักวิชาการ นักการศึกษา องค์การและหน่วยงานต่าง ๆ ได้กล่าวถึงความเป็นมาและความสำคัญของหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง ไว้ดังนี้

คณะอนุกรรมการขับเคลื่อนเศรษฐกิจพอเพียง (2550, น. 3) กล่าวถึงเศรษฐกิจพอเพียงว่า เป็นปรัชญาที่พระบาทสมเด็จพระบรมชนกาธิเบศร มหาภูมิพลอดุลยเดชมหาราชบรมนาถบพิตร ทรงมีพระราชดำริชี้แนะแนวทางการดำเนินชีวิตแก่พสกนิกรชาวไทย ตั้งแต่ก่อนเกิดวิกฤตการณ์ทางเศรษฐกิจ และเมื่อภายหลังได้ทรงเน้นย้ำแนวทางการแก้ไขเพื่อให้รอดพ้น และสามารถดำรงอยู่ได้อย่างมั่นคงและยั่งยืนภายใต้ประแสโลกาภิวัตน์และความเปลี่ยนแปลงต่าง ๆ โดยที่ อภิชัย พันธเสน (2550, น. 1) ได้กล่าวว่า การพัฒนาในแนวทางเศรษฐกิจพอเพียงเน้นพื้นฐานการพึ่งตัวเองเป็นสำคัญ โดยพยายามนำทรัพยากรในท้องถิ่นมาใช้ให้เกิดประโยชน์สูงสุด ขณะเดียวกันก็จะต้องไม่

เป็นการทำลายทรัพยากรธรรมชาติหรือสิ่งแวดล้อม และถ้าหากเป็นไปได้ต้องฟื้นฟูทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมให้ดีขึ้นด้วย หรือเป็นการพัฒนาที่เพิ่มพูนในทุกประเภทไม่ว่าทุนมนุษย์ ซึ่งประกอบด้วย ความเพียร ความสามารถ สติปัญญาและการพัฒนาจิต ทุนสังคม คือ การช่วยเหลือ เผื่อแผ่ ความซื่อสัตย์สุจริตที่ก่อให้เกิดความร่วมมือกันทำสิ่งที่เป็นประโยชน์แก่ตนเองและส่วนรวมทุนทางด้านกายภาพ ไม่ว่าจะเป็นเงินทุน เครื่องมือ เครื่องจักร หรือเทคโนโลยีต่าง ๆ ซึ่งเกิดสถานการณ์ดังกล่าวได้จะต้องปราศจากซึ่งความโลภ หรือความเห็นแก่ตัวมากจนเกินไป ซึ่งจะสามารถให้เรามีชีวิตอยู่ได้โดยรู้จักพอ คือ พอมีพอกิน พอมีพอใช้ และต้องอยู่ในความไม่ประมาท ซึ่งก็เป็นการสร้างภูมิคุ้มกันที่ดี สำหรับการพัฒนาประเทศโดยรวมจะต้องมีการพัฒนาเป็นขั้นเป็นตอนโดยใช้หลักวิชาการหรือเทคโนโลยีที่เหมาะสมแก่แต่ละขั้นตอนของการพัฒนา สอดคล้องกับ เสรี พงศ์พิศ (2550, น. 17) ที่กล่าวว่า เศรษฐกิจพอเพียงถือเป็นปรัชญาชี้ถึงแนวการดำรงอยู่ และปฏิบัติตนของประชาชนในทุกระดับตั้งแต่ระดับครอบครัว ระดับชุมชนจนถึงระดับรัฐ ทั้งในการพัฒนาและบริหารประเทศให้ดำเนินไปในทางสายกลาง โดยเฉพาะการพัฒนาเศรษฐกิจเพื่อให้ก้าวทันต่อโลกยุคโลกาภิวัตน์ และความพอเพียงนั้นก็หมายถึงความพอประมาณ ความมีเหตุผล รวมถึงความจำเป็นที่จะต้องมีระบบภูมิคุ้มกันในตัวที่ดีพอสมควรต่อการมีผลกระทบใด ๆ อันเกิดจากการเปลี่ยนแปลงทั้งภายนอกและภายใน ทั้งนี้จะต้องอาศัยความรอบรู้ ความรอบคอบ และความระมัดระวังอย่างยิ่งในการนำวิชาการต่าง ๆ มาใช้ในการวางแผน และการดำเนินการทุกขั้นตอน และขณะเดียวกันจะต้องเสริมสร้างพื้นฐานจิตใจของคนในทุกระดับให้มีสำนึกในคุณธรรม ความซื่อสัตย์สุจริตและให้มีความรอบรู้ที่เหมาะสม ดำเนินชีวิตด้วยความอดทน ความเพียรมีสติปัญญาและความรอบคอบ เพื่อให้สมดุลและพร้อมต่อการรองรับการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วและกว้างขวางทั้งด้านวัตถุ สิ่งแวดล้อมและวัฒนธรรมจากโลกภายนอกได้เป็นอย่างดี และพรชัย เจดามาน (2558, น. 2) ที่ได้กล่าวไว้ว่า เศรษฐกิจพอเพียงเป็นปรัชญาที่พระบาทสมเด็จพระบรมชนกาธิเบศร มหาภูมิพลอดุลยเดชมหาราช บรมนาถบพิตร ทรงพระราชทานให้ประชาชนคนไทยรับรู้ เพื่อเป็นหลักคิด และชี้แนะแนวทางปฏิบัติให้เข้าถึงพื้นฐานของการดำรงชีวิตบนทางสายกลางและความไม่ประมาท เป็นแนว ทางการพัฒนาที่ยั่งยืนเพื่อสร้างความเข้มแข็งให้ตนเอง ชุมชน สังคมและประเทศชาติ ด้วยการดำรงชีวิตอย่างสมดุลและมีสติ โดยมุ่งเน้นให้ผู้บริโภคหรือผลิตภายใต้ขอบเขต ข้อจำกัดของรายได้หรือทรัพยากรไปก่อน เมื่อเข้มแข็งแล้วจึงขยับขยายอย่างมีขั้นตอน รอบคอบมุ่งไปสู่เป้าหมายเพื่อสร้างความมั่นคงทางเศรษฐกิจทั้งนี้ โดยพื้นฐานของหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงมองว่า โครงสร้างจะเข้มแข็งขึ้นได้อยู่ที่ประเด็นหลัก 2 ประการ คือ 1) ความสัมพันธ์กันระหว่างผลผลิตและการบริโภค และ 2) ความสามารถในการจัดการทรัพยากรได้อย่างเหมาะสม

กระทรวงศึกษาธิการ (2552, น. 13) ได้กล่าวถึงความสำคัญของปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงว่ามีความสำคัญต่อการพัฒนาประเทศใน 6 ประการ ดังนี้

1. เศรษฐกิจพอเพียงเป็นปรัชญาที่มีความสำคัญยิ่งสำหรับการขจัดความยากจน และการลดความเสี่ยงทางเศรษฐกิจ

2. ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงเป็นพื้นฐานของการสร้างพลังอำนาจของชุมชนและการพัฒนา ศักยภาพชุมชนให้เข้มแข็งเพื่อเป็นฐานรากของการพัฒนาประเทศ

3. เศรษฐกิจพอเพียงช่วยยกระดับความรับผิดชอบต่อสังคมของบริษัท ด้วยการสร้างข้อปฏิบัติในการทำธุรกิจที่เน้นผลกำไรระยะยาวในบริบทที่มีการแข่งขัน

4. หลักการเศรษฐกิจพอเพียงมีความสำคัญยิ่งต่อการปรับปรุงมาตรฐานของธรรมาภิบาลในการบริหารงานภาครัฐ

5. ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงสามารถใช้เป็นแนวทางในการกำหนดนโยบายของชาติ เพื่อสร้างภูมิคุ้มกันต่อสถานการณ์ที่เข้ามากระทบโดยฉับพลัน เพื่อปรับปรุงนโยบายต่าง ๆ ให้เหมาะสมยิ่งขึ้น และเพื่อวางแผนยุทธศาสตร์ในการส่งเสริมการเติบโตที่เสมอภาค และยั่งยืน

6. ในการปลูกฝังจิตสำนึกพอเพียง จำเป็นต้องมีการปรับเปลี่ยนค่านิยม และความคิดของคน เพื่อให้เอื้อต่อการพัฒนาคน

โดยที่คณะทำงานขับเคลื่อนเศรษฐกิจพอเพียงด้านการศึกษา (กระทรวงศึกษาธิการ, 2552, น. 17-20) ได้ระบุถึงความสำคัญของเศรษฐกิจพอเพียงในการพัฒนาคนด้านการพัฒนาเพิ่มอีก 4 ประการ ดังนี้

1. ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงช่วยให้มนุษย์มีความพออยู่ พอกิน พอใช้ พึ่งตนเองได้ และมีความสุขตามอัตภาพ

2. ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงช่วยให้มนุษย์อยู่ร่วมกับผู้อื่น ตลอดจนเสรีภาพในสังคมได้อย่างสันติสุข ไม่เบียดเบียน ไม่เอารัดเอาเปรียบ แบ่งปัน เอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ มีจิตเมตตา และจิตสาธารณะ

3. ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงช่วยให้มนุษย์อยู่ร่วมกับธรรมชาติ และสิ่งแวดล้อมได้อย่างยั่งยืน โดยไม่ทำลาย เห็นคุณค่า และมีจิตสำนึกในการอนุรักษ์ทรัพยากร ธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

4. ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงช่วยให้มนุษย์อยู่อย่างมีรากเหง้าทางวัฒนธรรมประเพณี ประวัติศาสตร์ ภูมิปัญญา ค่านิยมและเอกลักษณ์หรืออัตลักษณ์ของแต่ละบุคคล/สังคม

ในส่วนของ UNDP (โครงการพัฒนาแห่งสหประชาชาติประจำประเทศไทย) ได้รายงานการพัฒนาคนของประเทศไทย ปี 2550 (2550, น. 77) โดยได้กล่าวถึงปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงว่ามีความสำคัญต่อการพัฒนาประเทศใน 6 ประการดังนี้

1. เศรษฐกิจพอเพียงเป็นปรัชญาที่มีความสำคัญยิ่งสำหรับการขจัดความยากจน และการลดความเสี่ยงทางเศรษฐกิจ

2. ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงเป็นพื้นฐานของการสร้างพลังอำนาจของชุมชน และการพัฒนาศักยภาพชุมชนให้เข้มแข็งเพื่อเป็นฐานรากของการพัฒนาประเทศ

3. เศรษฐกิจพอเพียงช่วยยกระดับความรับผิดชอบต่อสังคมของบริษัทด้วยการสร้างข้อปฏิบัติในการทำธุรกิจที่เน้นผลกาไรระยะยาวในบริบทที่มีการแข่งขัน

4. หลักการเศรษฐกิจพอเพียงมีความสำคัญยิ่งต่อการปรับปรุงมาตรฐานของธรรมาภิบาลในการบริหารงานภาครัฐ

5. ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงสามารถใช้เป็นแนวทางในการกำหนดนโยบายของชาติ เพื่อสร้างภูมิคุ้มกันต่อสถานการณ์ที่เข้ามากระทบโดยฉับพลัน เพื่อปรับปรุงนโยบายต่าง ๆ ให้เหมาะสมยิ่งขึ้น และเพื่อวางแผนยุทธศาสตร์ในการส่งเสริมการเติบโตที่เสมอภาค และยังยืน

6. ในการปลูกฝังจิตสำนึกพอเพียง จำเป็นต้องมีการปรับเปลี่ยนค่านิยม และความคิดของ คน เพื่อให้เอื้อต่อการพัฒนาคน

นอกจากนี้คณะทำงานขับเคลื่อนเศรษฐกิจพอเพียงด้านการศึกษา (กระทรวงศึกษาธิการ, 2552, น. 12) ยังได้ระบุถึงความสำคัญของเศรษฐกิจพอเพียงในการพัฒนาคนด้านการพัฒนาเพิ่มอีก 4 ประการดังนี้

1. ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง ช่วยให้มนุษย์มีความพออยู่พอกิน พอใช้พึ่งตนเองได้ และมีความสุขตามอัตภาพ

2. ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงช่วยให้มนุษย์อยู่ร่วมกับผู้อื่น ตลอดจนเสรีภาพในสังคม ได้อย่างสันติสุข ไม่เบียดเบียน ไม่เอารัดเอาเปรียบ แบ่งปัน เอื้อเฟื้อเผื่อแผ่มีจิตเมตตาและจิตสาธารณะ

3. ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงช่วยให้มนุษย์อยู่ร่วมกับธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมได้อย่างยั่งยืน โดยไม่ทำลาย เห็นคุณค่าและมีจิตสำนึกในการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

4. ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงช่วยให้มนุษย์อยู่อย่างมีรากเหง้าทางวัฒนธรรมประเพณี ประวัติศาสตร์ภูมิปัญญาค่านิยม และเอกลักษณ์หรืออัตลักษณ์ของแต่ละบุคคล/สังคม

จากความเป็นมาและความสำคัญของหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง ดังกล่าวข้างต้น ผู้วิจัยสรุปได้ว่า หลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงถือเป็นแนวทางในการดำเนินชีวิตหรือการดำเนินกิจการงานใด ๆ ที่เหมาะสมกับบริบทของสังคมไทย ซึ่งต้องมีหลักควบคุมตนเองหรือกระบวนการที่เป็นทั้งในลักษณะของรูปธรรมและนามธรรม ซึ่งผู้ดำเนินชีวิตหรือผู้ปฏิบัติงานเองเท่านั้นที่จะควบคุมหลักต่าง ๆ ได้ ไม่ว่าจะเป็นความพอประมาณ ความมีเหตุผล หรือการมีภูมิคุ้มกันก็ดี ที่เรียกว่าทางสายกลาง ซึ่งหากสามารถควบคุมได้และปฏิบัติได้ก็จะสามารถนำพาชีวิต นำพาองค์กร หรือนำพาหน่วยงานไปสู่เป้าหมายที่กำหนดไว้อย่างสมบูรณ์แบบ ซึ่งนั้นก็หมาย ความว่าได้นำพาผู้อื่นไปสู่เป้าหมายดังกล่าวด้วยเช่นกัน

2.1.1.2 เศรษฐกิจพอเพียงกับทฤษฎีใหม่

จากความห่วงใยในชีวิตเกษตรกรและพสกนิกรชาวไทย พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว รัชการที่ 9 ทรงพระราชทาน “ทฤษฎีใหม่” เพื่อเป็นแนวทางหรือหลักการในการบริหารจัดการที่ดินใช้น้ำให้เกิดประโยชน์สูงสุดโดยคำนึงถึง (มานิต กิตติจูงจิต, 2555, น. 21)

1) การบริหารจัดการที่ดินอย่างเหมาะสม จัดสรรที่ดินอย่างไรจึงก่อให้เกิดประโยชน์ต่อเกษตร

2) การบริหารจัดการน้ำและการกักเก็บน้ำเพื่อให้พอเพียงตลอดทั้งปี

3) การวางแผนที่สมบูรณ์แบบ เรียกว่า ทฤษฎีใหม่ เพื่อให้เกษตรกรรายย่อยนำมาพัฒนาตั้งแต่ขั้นต้นจนถึงขั้นสูงสุดประกอบด้วย ทฤษฎีใหม่ขั้นที่ 1 ทฤษฎีใหม่ขั้นที่ 2 และทฤษฎีใหม่ขั้นที่ 3 สรุปสาระสำคัญได้ดังนี้

ทั้งนี้ก่อนที่กล่าวถึงทฤษฎีใหม่ควรได้ทำความเข้าใจระบบเกษตรผสมผสาน (Integrated Farming System) เป็นระบบการเกษตรที่มีการเพาะปลูกพืช หรือการเลี้ยงสัตว์ที่หลากหลายชนิดอยู่ในพื้นที่เดียวกันภายใต้การเกื้อกูลประโยชน์ต่อกันและกันอย่างมีประสิทธิภาพสูงสุด โดยอาศัยหลักการอยู่รวมกันระหว่างพืช สัตว์และสิ่งแวดล้อม การอยู่รวมกันอาจจะอยู่ในรูปความสัมพันธ์

ระหว่างพืชกับพืช พืชกับสัตว์ หรือสัตว์กับสัตว์ก็ได้ ระบบเกษตรผสมผสานจะประสบผลสำเร็จได้ต้องมีการวางรูปแบบ และดำเนินการโดยให้ความสำคัญต่อกิจกรรมแต่ละขั้นตอนอย่างเหมาะสมกับสภาพแวดล้อมทางกายภาพ เศรษฐกิจ สังคม มีการใช้แรงงาน เงินทุน ที่ดิน ปัจจัยการผลิต และทรัพยากรอย่างมีประสิทธิภาพ ตลอดจนรู้จักนำวัสดุเหลือใช้จากการผลิตชนิดหนึ่งมาหมุนเวียนใช้ประโยชน์กับการผลิตอีกชนิดหนึ่งหรือหลายชนิดภายในไร่นาแบบครบวงจร ตัวอย่างกิจกรรมดังกล่าว เช่น การเลี้ยงไก่หรือหมูปนบ่อปลา การเลี้ยงปลาในนาข้าว การเลี้ยงผึ้งในสวนผลไม้ การนำผักและผลไม้ในไร่มาเป็นอาหารสัตว์โดยไม่จำเป็นต้องซื้ออาหารสัตว์ ฯลฯ

3.1) ทฤษฎีใหม่ขั้นที่ 1 แบ่งที่ดินออกเป็นอัตราส่วน ดังนี้

30% แรกเป็นสระน้ำ สามารถนำน้ำมาใช้เพื่อการเกษตร ทั้งนี้ ต้องมีน้ำเพื่อการเกษตรในฤดูแล้งและฝนทิ้งช่วง นอกจากนี้ ยังสามารถเลี้ยงปลา ปลูกพืชน้ำ เช่น ผักบุ้ง ผักกระเฉด บัวสาย ผักกูด กระจับ ฯลฯ

30% ที่สองทำนา

30% ที่สาม ปลูกไม้ผลไม้ยืนต้น พืชไร่ ผักสวนครัว ไม้ยืนต้น ได้แก่ ไม้เพื่อใช้สอย สร้างบ้าน เครื่องเรือน สมุนไพร ฯลฯ

10% สุดท้าย เป็นที่อยู่อาศัยทำถนน คันดิน ลานตากข้าว ดองปุ๋ยหมัก ที่ทำน้ำสกัดชีวภาพ ที่เลี้ยงสัตว์ เรือนเพาะชำ ฉางเก็บผลิตผลเกษตร ปัจจัยการผลิต เครื่องมือเครื่องทุ่นแรง โรงเพาะเห็ด และโรงเรือนอื่น ๆ ทั้งนี้อาจรวมการปลูกผักที่ใช้เป็นเครื่องปรุง

3.2) ทฤษฎีใหม่ขั้นที่ 2 เมื่อเกษตรผสมผสานสามารถพึ่งตนเองได้แล้ว จึงรวมตัวกันในรูปของกลุ่มหรือสถาบัน เพื่อดำเนินกิจกรรมด้านต่าง ๆ ในชุมชน ดังนี้

3.2.1) การผลิต ได้แก่ พันธุ์พืช เตรียมดิน ปุ๋ยอินทรีย์ชีวภาพ แมลงและศัตรูพืช

3.2.2) การตลาด ได้แก่ ลานตากข้าว ยุ้งข้าว เครื่องสีข้าวในชุมชน การจำหน่ายผลผลิต เช่น การตั้งโรงสีข้าว จะอำนวยความสะดวกเพื่อสามารถในชุมชน ได้สีข้าวและซื้อรำในราคาถูก ทำให้ประหยัดค่าใช้จ่ายกับค่าสีข้าวและต่อตนเอง

3.2.3) ชีวิตความเป็นอยู่ ได้แก่ การตั้งร้านสหกรณ์ในชุมชนเพื่อจำหน่ายอาหาร (ข้าวสาร กะปิ น้ำปลา เกลือ พริก เนื้อสัตว์) (ผงซักฟอก สบู่ ยาสีฟัน แปรงสีฟัน) โดยจำหน่ายสินค้าในราคาย่อมเยาและสะดวกต่อการจัดหา นำผลกำไรที่ได้มาแบ่งปันให้กับสมาชิกก็คือ หุ้นของชุมชน ฯลฯ

3.2.4) สวัสดิการ ได้แก่ สาธารณสุข เงินกู้ดอกเบี้ยต่ำ การดูแลผู้ยากไร้และอนาถา เช่นจัดตั้งกองทุนชุมชน ฯลฯ

3.2.5) การศึกษา ได้แก่ การส่งเสริมการศึกษาและการเรียนรู้ตลอดชีวิต เช่น ห้องสมุดการอบรม การฝึกอาชีพ ฯลฯ

3.2.6) สังคม ได้แก่ การส่งเสริมภูมิปัญญาชาวบ้าน ศิลปวัฒนธรรมของชุมชน และเพลงพื้นบ้าน เช่น ตำรับยาแพทย์แผนโบราณ หนังใหญ่ รำตัด เพลงฉ่อย เพลงเรือ เพลงอีแซว เพลงเกี่ยวข้าว ฯลฯ

3.2.7) ศาสนา ได้แก่ การส่งเสริมให้คนในชุมชนยึดหลักศาสนาที่ตนนับถือเป็นแนวทางการดำเนินชีวิต ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงยังสอดคล้องกับแนวทางการดำเนิน

ชีวิตของทุกศาสนาด้วย เพราะการมีความสมดุล มีภูมิคุ้มกันตนเอง พึ่งพาตนเองได้ พออยู่พอกิน ย่อมเป็นสิ่งที่มนุษย์จะต้องใช้เป็นแนวทางการดำเนินชีวิตอย่างแน่นอน

3.2.8) สิ่งแวดล้อม เช่น การปลูกป่าชุมชน การงดใช้สารเคมีในการทำเกษตรทุกรูปแบบการใช้หญ้าแฝกในการอนุรักษ์ดินและน้ำ ฯลฯ

กิจกรรมทั้งหมดจะต้องได้รับความร่วมมือจากสมาชิกในชุมชนก่อน จากนั้นจึงขยายสู่การได้รับความร่วมมือจากส่วนสาธารณะและองค์กรเอกชน

3.3) ทฤษฎีใหม่ขั้นที่ 3 ควรพัฒนาสู่ระดับประเทศ เป็นการขยายตลาดสินค้าในชุมชนให้แพร่หลายสู่ระดับประเทศ ได้แก่ การหาเงินทุน เช่น ธนาคาร เพื่อเป็นที่ปรึกษาและแหล่งเงินทุนในการขยายตลาด การกระจายสินค้าไปทั่วประเทศ การส่งออก การติดต่อกับห้างสรรพสินค้าหรือโรงผลิตอาหารโดยไม่ผ่านพ่อค้าคนกลาง ทำให้เกษตรกรขยายผลผลิตได้ในราคาสูง และผู้ซื้อสามารถซื้อได้ในราคาต่ำกว่าเดิม จึงเป็นการเกื้อกูลทั้งสองฝ่าย นอกจากนี้การสร้างความร่วมมือกันระหว่างชุมชนที่เป็นเครือข่ายจะทำให้เป็นกลุ่มที่ใหญ่ จึงก่อให้เกิดอำนาจต่อรองในการซื้อวัตถุดิบในราคาที่ต่ำลง

โดยสรุป เศรษฐกิจพอเพียงที่นำมาใช้ในการสร้างทฤษฎีใหม่ ทฤษฎีใหม่ขั้นที่ 1 ทฤษฎีใหม่ขั้นที่ 2 และทฤษฎีใหม่ขั้นที่ 3 จากการศึกษาทฤษฎีใหม่ควรเป็นพื้นฐานความรู้ให้นักเรียนในระดับประถมศึกษามาใช้ในการดำเนินชีวิต เพราะทั้ง 3 ทฤษฎีใหม่เน้นความพอเพียง

2.1.1.3 ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง

สังคมไทยได้เรียนรู้ถึงหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงอันเป็นผลสืบเนื่องจากพระราชกรณียกิจตลอดระยะเวลามากว่า 60 ปี ของการครองราชย์ของพระบาทสมเด็จพระบรมชนกาธิเบศร มหาภูมิพลอดุลยเดชมหาราช บรมนาถบพิตร ซึ่งพระองค์ให้แก่พสกนิกรชาวไทยเพื่อเป็นแนวทางการดำเนินชีวิต (เริงวิชญ์ นิลโคตร และคณะ, 2564, น. 18) หลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง เกิดขึ้นได้จากบทเรียนกระบวนการทำงานที่พระองค์ทรงเน้นการทรงงาน เป็นกระบวนทัศน์การพัฒนาแบบบูรณาการ ที่เปลี่ยนแนวคิดจากการพัฒนาที่เน้นการเติบโตทางเศรษฐกิจมาเป็นการพัฒนาที่ยึดคนเป็นศูนย์กลาง (จินตนา สุจจานันท์, 2556, น. 7) และลักษณะที่เรียกว่า “คนเป็นศูนย์กลาง” นี้เอง ทรงพระราชดำรัสว่าต้อง “ระเบิดจากข้างใน” ซึ่งหมายความว่า เศรษฐกิจพอเพียงเกิดขึ้นด้วยสติปัญญา ความเข้มแข็งจากเรียนรู้ร่วมกันของคนในชุมชน และต้องมีความสอดคล้องกับ “ภูมิสังคม” หรือสภาพแวดล้อมทางภูมิประเทศ ภูมิศาสตร์ และสังคมวิทยาเกี่ยวกับลักษณะนิสัยใจคอของคน ตลอดจนวัฒนธรรมประเพณีในแต่ละท้องถิ่นที่มีความแตกต่างกัน (สุเมธ ตันติเวชกุล, 2554, น. 12)

แนวทางการพัฒนาตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง สามารถจำแนกออกเป็น 5 ส่วนที่สำคัญ กล่าวโดย สรุปได้ ดังนี้ (เริงวิชญ์ นิลโคตร และคณะ, 2564, น. 18)

1. กรอบแนวคิด ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงเป็นปรัชญาที่ชี้แนะแนวทางการดำรงอยู่และปฏิบัติตนในทางที่ควรจะเป็น ตั้งอยู่บนพื้นฐานการเป็นวิถีสังคมไทยแบบดั้งเดิม สามารถประยุกต์ใช้และยืดหยุ่นสูง ก้าวทันต่อสถานการณ์ และเชื่อมโยงต่อการเปลี่ยนแปลงต่าง ๆ ของโลก

2. คุณลักษณะ มีลักษณะเป็นปรัชญาที่สามารถประยุกต์ใช้เป็นแนวปฏิบัติตั้งแต่ปัจเจกบุคคล ครอบครัว ชุมชน หน่วยงานองค์กรภาครัฐเป็นแนวทางสายกลางยืดหยุ่นรองรับต่อสถานการณ์ของโลกที่เปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลา ไม่ ยึดติด และไม่สุดโต่งทางใดทางหนึ่ง

3. คำนิยาม ความพอเพียงตามแนวคิดทางสายกลางนั้นจะต้องประกอบด้วยเกณฑ์พิจารณาที่สำคัญ 3 ส่วน ด้วยกัน คือ (เกษม วัฒนชัย, 2563, น. 3)

3.1 ความพอประมาณ ทั้งในเชิงปริมาณและคุณภาพโดยเน้นการดำเนินชีวิตตามอัตภาพ หรือสภาวะของ บุคคลหรือองค์กรในขณะนั้นด้วยการปฏิบัติที่เป็นสายกลาง มีความสมดุล ไม่มากเกินไป ไม่น้อยเกินไป ไม่สุดโต่งเกิน พอดี เหมาะกับบริบทเฉพาะของวิถีการดำเนินชีวิตจริงและบริบทสังคมรอบข้าง

3.2 ความมีเหตุผล เป็นการใช้สติและปัญญาในการตัดสินใจด้วยเหตุผลโดยปราศจากอารมณ์หรืออคติที่มีแนวโน้มเป็นไปทางใดทางหนึ่ง มีกระบวนการยับยั้งชั่งใจต่อความอยากได้ อยากมี อยากเป็นจนเกินขอบเขตของภาระงาน โดยที่การมีเหตุผลนั้นต้องเป็นสิ่งที่สามารถอธิบายได้ในทุกขั้นตอนทั้งตามหลักวิชา หลักกฎหมาย กฎเกณฑ์ทางสังคมหรือหลักศีลธรรม เปิดเผยต่อสาธารณะ ตรวจสอบได้

3.3 การสร้างภูมิคุ้มกันในตัวที่ดีเป็นการเตรียมความพร้อมเพื่อรองรับการเปลี่ยนแปลงต่าง ๆ ที่จะเกิดขึ้นในอนาคตอย่างระมัดระวัง โดยนัยยะนี้จึงครอบคลุมทั้งการสร้างภูมิคุ้มกันต่อปัจจัยภายในและภายนอกที่เชื่อมโยงกัน ภูมิคุ้มกันที่ดีต้องครอบคลุมทั้งด้านเศรษฐกิจการเงิน ด้านสังคม ด้านวัฒนธรรม และด้านสิ่งแวดล้อมอย่างเป็นระบบ

4. เงื่อนไขเป็นไปเพื่อให้เกิดความพอเพียง มีการใคร่ครวญอย่างแยบคายการตัดสินใจและดำเนินกิจกรรมต่าง ๆ ซึ่งกระบวนการทั้งหมดต้องอาศัยคุณธรรม ความรู้ และความเพียรที่ต่อเนื่องเป็นพื้นฐาน ประกอบไปด้วย 2 ส่วนคือ (สำนักงานคณะกรรมการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2560, น. 6)

4.1 เงื่อนไขความรู้บนทางสายกลาง ต้องมีความรอบรู้ รอบคอบ ระมัดระวัง ปราศจากอคติ ลุ่มลึกทางวิชาการ และเห็นถึงแนวทางที่จะประยุกต์ใช้ความรู้ในสถานการณ์จริงได้ มีการฝึกตนอย่างสม่ำเสมอและสร้างชุมชน แห่งการเรียนรู้เพื่อเป็นแนวทางการพัฒนาอย่างสม่ำเสมอ

4.2 เงื่อนไขคุณธรรมต้องปรับและเสริมสร้างพื้นฐานทางจิตใจของคนให้มีคุณธรรมในการดำเนินชีวิต เป็นเครื่องกำกับจิตใจให้คนประพฤติปฏิบัติในสิ่งที่สังคมต้องการเห็นถึงความจริง ความดี และความงาม ซึ่งครอบคลุมทั้งคุณธรรมพื้นฐานตามศาสนา หลักจริยธรรม หลักนิติธรรม หลักธรรมาภิบาล กฎเกณฑ์หรือมาตรฐานต่าง ๆ ที่ชุมชนนับถือ เป็นต้น

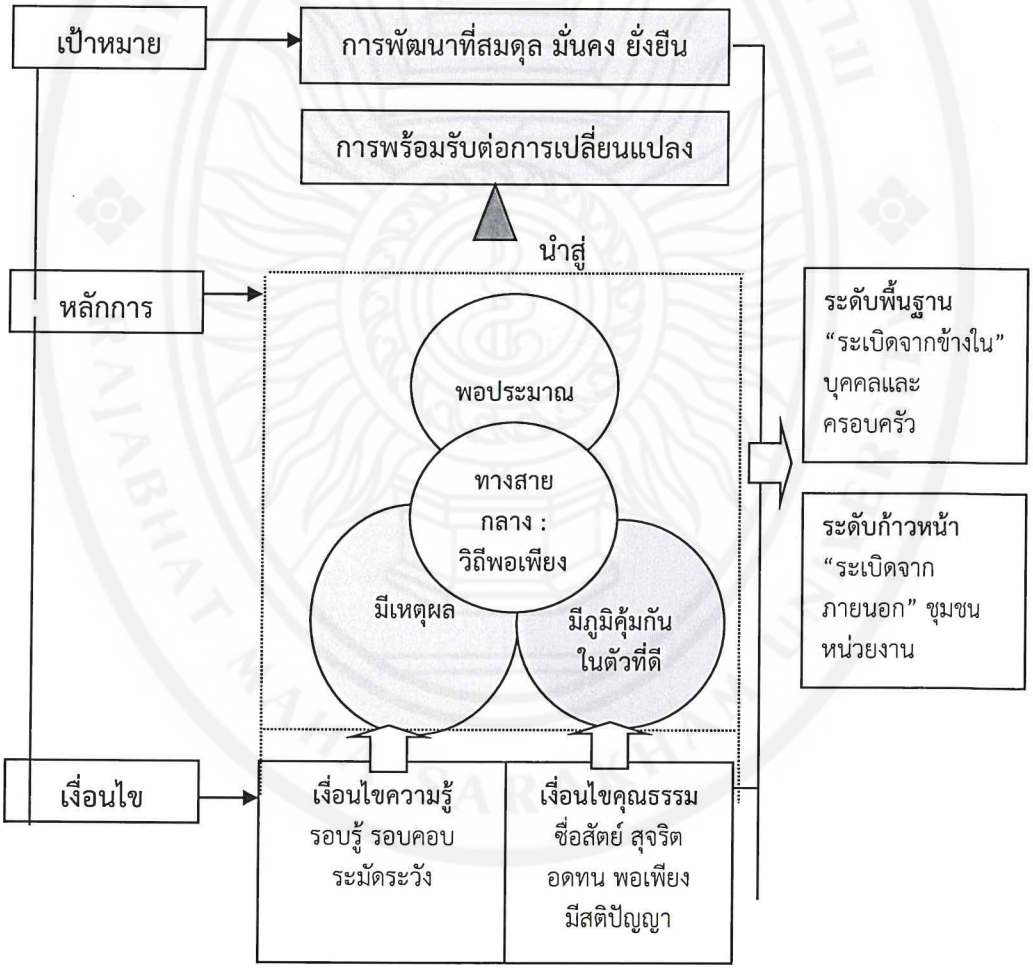
5. แนวทางการปฏิบัติและผลที่คาดว่าจะได้รับหรือเป้าหมาย ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงเป็นแนวปฏิบัติที่เป็นสายกลาง มีความหมายตรงกับหลักคำสอนทางพุทธศาสนาเรื่องสันโดษ มัตตัญญุตา และมัชฌิมาปฏิปทา (จินตนา สุจจานันท์, 2556, น. 8) มีการเชื่อมโยงการดำเนินชีวิตให้เกิดดุลยภาพทั้งกาย จิตใจ สังคมและปัญญาจากปฏิบัติ

การน้อมนำปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงมาใช้ในการดำเนินชีวิตจึงมีทั้งมิติของการทำให้เกิดวิถีการพัฒนา เป็นมรรคผลการพัฒนา การสร้างความสมดุล และพร้อมที่จะรับการเปลี่ยนแปลงในทุกด้านในการดำเนินชีวิต โดยสามารถปรับใช้ได้ ทั้งผลระยะสั้นและระยะยาว ดำรงอยู่ได้ท่ามกลางความเสี่ยงในทุกช่วงเวลา ก่อเกิดเป็นความมั่นคง และวิถีการดำเนินชีวิตที่มีความยั่งยืน ทั้งนี้แนวทางสายกลางตามปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงสำหรับการประยุกต์ใช้เพื่อเป็นหลักการดำเนินชีวิตและการเป็นแนวปฏิบัติที่ดีนั้น แบ่งออกเป็น 2 ระดับ คือ (สุเมธ งามกนก, 2554, น. 6)

1. ระดับพื้นฐาน หมายถึง ความพอเพียงในระดับบุคคลหรือครอบครัว เริ่มจาก “ระเบิดจากภายใน” กล่าวคือ การพัฒนาตน ฝึกฝนตนเอง สร้างจิตสำนึก แรงบันดาลใจ และทัศนคติที่ดีต่อการดำเนินชีวิตที่ถูกต้อง สร้างสมดุลทั้ง กาย จิตใจ สังคม และปัญญาที่จะนำพาตนเองให้อยู่ในสังคมได้อย่างปกติสุข

2. ระดับก้าวหน้า หมายถึง ความพอเพียงในระดับชุมชน องค์กร จังหวัด เป็นการ “ระเบิดภายนอก” เพื่อให้เป็น การสร้างปฏิสัมพันธ์ในการอยู่ร่วมกัน แลกเปลี่ยนเรียนรู้และร่วมกันนำไปสู่การพัฒนาชุมชน ให้มีสุขภาวะและความ ยั่งยืนในกลุ่ม องค์กร และชุมชนของตนเอง

จากปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงเป็นทางสายกลางที่นำมาสู่วิถีของพอเพียง จึงองค์ประกอบที่สำคัญ 2 ด้านกล่าวคือ ประการแรกคือ การมีเป้าหมายประการที่สองคือ มีหลักการที่เป็นคุณลักษณ์เฉพาะสำหรับการ ประยุกต์ใช้และประการที่สาม คือ มีเงื่อนไขที่เป็นจำเป็นต่อการปรับใช้ในสถานการณ์ต่าง ๆ ซึ่งทั้งหมดเป็นฐานสำคัญ ต่อการสนับสนุนสู่แนวปฏิบัติทางการทั้งระดับพื้นฐาน และระดับก้าวหน้าสรุปเป็นภาพกรอบคิดเพื่อให้เห็นการเชื่อมโยง ดังภาพที่ 2.1

ภาพที่ 2.1 การเชื่อมโยงหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง

ปรียานุช พิบูลสราวุธ (2556, น. 16) และมานิต กิตติจูงจิต (2555, น. 26) ได้สรุปหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงที่พระบาทสมเด็จพระบรมชนกาธิเบศร มหาภูมิพลอดุลยเดชมหาราช บรมนาถบพิตร ทรงพระราชทาน คือ สามห่วง สองเงื่อนไข ซึ่งมีสาระสำคัญสรุปได้ดังนี้

สามห่วง สองเงื่อนไข มีที่มาจากพระราชดำรัสตอนหนึ่งของพระบาทสมเด็จพระบรมชนกาธิเบศร มหาภูมิพลอดุลยเดชมหาราช บรมนาถบพิตร โดยสำนักงานพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติได้ประมวลและกลั่นกรองกระแสพระราชดำรัส โดยได้รับพระราชทานพระบรมราชานุญาตให้นำไปเผยแพร่ เมื่อวันที่ 21 พฤศจิกายน 2542 ดังนี้

> "ความพอเพียง" หมายถึง ความพอประมาณ ความมีเหตุมีผล รวมถึงความจำเป็นต้องมีระบบภูมิคุ้มกันในตัวที่ดีพอควรต่อการมีผลกระทบใด ๆ อันเกิดจากการเปลี่ยนแปลงทั้งภายในและภายนอก ทั้งนี้ต้องอาศัยความรู้ ความรอบคอบ ความระมัด ระวังอย่างยิ่ง ในการนำวิธีการต่าง ๆ มาใช้ในการวางแผนและดำเนินการทุกขั้นตอน และขณะเดียวกันจะต้องเสริมสร้างทางพื้นฐานจิตใจของคนในชาติ โดยเฉพาะเจ้าหน้าที่ของรัฐ นักทฤษฎี และนักธุรกิจในทุกระดับให้มีสำนึกในคุณธรรม ความซื่อสัตย์ และมีความรอบรู้ที่เหมาะสม ดำเนินชีวิตด้วยความอดทน ความเพียร มีสติปัญญา และความรอบคอบ เพื่อให้สมดุลและพร้อมต่อการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วและการจัดวางทั้งทางด้านวัตถุ สังคม สิ่งแวดล้อม และวัฒนธรรม จากโลกภายนอกได้เป็นอย่างดี

จากพระราชดำรัสข้างต้น สามารถนำมาสรุปให้กระชับได้เป็น "สามห่วง สองเงื่อนไข" ประกอบด้วย สามห่วง ได้แก่ ความพอประมาณ มีเหตุผล มีภูมิคุ้มกัน และสองเงื่อนไข ได้แก่ ความรู้และคุณธรรม

1. สามห่วงแรก คือ ความพอประมาณ หมายถึง ความพอดีที่ไม่น้อยเกินไป และไม่มากเกินไป โดยไม่เบียดเบียนตนเองและผู้อื่น เช่น การผลิตและการบริโภคที่อยู่ในระดับพอประมาณ

2. สามห่วงที่สอง คือ ความมีเหตุผล หมายถึง การตัดสินใจเกี่ยวกับระดับความพอเพียงนั้นต้องเป็นไปอย่างมีเหตุผล โดยพิจารณาจากเหตุปัจจัยที่เกี่ยวข้อง ตลอดจนคำนึงถึงผลที่คาดว่าจะเกิดขึ้นจากการดำเนินอย่างรอบคอบ

3. สามห่วงที่สาม คือ การมีภูมิคุ้มกันที่ดีในตัวเอง หมายถึง การเตรียมตัวให้พร้อมกับผลกระทบและการเปลี่ยนแปลงด้านต่าง ๆ ที่จะเกิดขึ้น โดยคำนึงถึงความเป็นไปได้ของสถานการณ์ต่าง ๆ ที่คาดว่าจะเกิดขึ้นในอนาคตทั้งใกล้และไกล

4. สองเงื่อนไขแรก คือ ความรู้ หมายถึง ความรอบรู้เกี่ยวกับวิชาการต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องอย่างรอบด้าน ความรอบคอบที่จะนำความรู้เหล่านั้นมาเชื่อมโยงกันเพื่อประกอบการวางแผน และความระมัดระวังในขั้นตอนปฏิบัติ

5. สองเงื่อนไขที่สอง คือ เงื่อนไขคุณธรรม ประกอบด้วย ความตระหนักในคุณธรรม มีความซื่อสัตย์ สุจริต ความอดทน ความเพียร และสติปัญญาในการดำเนินชีวิต

ความซื่อสัตย์ เป็นการชี้ผิดหรือถูก เป็นการชี้ดำหรือขาว หากขาดคุณธรรมข้อนี้มีโทษทางอาญา ความซื่อสัตย์ก่อให้เกิดโทษตนเองและผู้อื่น เป็นภัยต่อส่วนรวมจึงต้องได้รับการลงโทษ

ความอดทน อดกลั้น ก่อให้เกิดพลังจิตพลังกายที่สามารถแก้ปัญหาต่าง ๆ ในชีวิตได้ เพราะมีความอดทน อดกลั้น จิตใจจะไม่หวั่นไหวต่ออุปสรรคที่ขวางหน้า

ความเพียร คือ ความมานะบากบั่น ขยัน คือ การมุ่งไปข้างหน้าได้ และบรรลุจุดมุ่งหมายที่ตั้งไว้

สติปัญญา เปรียบเหมือนเข็มทิศนำ ทำให้เราประสบความสำเร็จในชีวิต จึงเป็นสิ่งสำคัญในการดำเนินชีวิต ทุกคนจึงขาดสติไม่ได้ การที่มนุษย์ขาดสติจะทำให้เกิดความประมาทนั่นเอง

สำนักงานคณะกรรมการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ (2554, น. 175) ได้กล่าวถึงหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง ซึ่งผู้วิจัยได้สรุปสาระสำคัญ ดังนี้

1. ให้ทุกคนและทุกชุมชนได้ดำเนินชีวิตในทางสายกลาง ซึ่งเป็นแนวทางที่ปราชญ์ทั้งหลายได้สอนกันมานาน เช่น พระพุทธเจ้าก็สอนเรื่องนี้ที่เรียกว่า มัชฌิมาปฏิปทา คือ มรรคมีองค์ 8 สัมมาทิฐิ คือ ความเห็นถูกเห็นชอบ

2. หลักการของปรัชญา “เศรษฐกิจพอเพียง” คือ ความพอประมาณ พอดี ความมีเหตุผลและความมีภูมิคุ้มกันผลกระทบทั้งจากภายนอกและภายใน

3. เป้าประสงค์ คือ ให้เกิดความสมดุลและวัฒนธรรมจากภายนอกเป็นอย่างดี รวดเร็ว และกว้างขวาง ทั้งด้านวัตถุ สังคม สิ่งแวดล้อม และวัฒนธรรมจากภายนอกได้เป็นอย่างดี

4. เงื่อนไขของหลักปรัชญาพระราชทาน “เศรษฐกิจพอเพียง” มีดังต่อไปนี้

4.1 ต้องเสริมสร้างพื้นฐานจิตใจของคนในชาติ โดยเฉพาะเจ้าหน้าที่ของรัฐ นักทฤษฎี และนักธุรกิจ ให้มีสำนึกในคุณธรรม ความซื่อสัตย์สุจริต และให้มีความรอบรู้ที่เหมาะสม

4.2 การดำเนินชีวิตด้วยความอดทน มีความเพียร มีสติ และมีความรอบคอบ

4.3 มีความรู้ ความรอบคอบ และความระมัดระวังอย่างยิ่งในการนำวิชาการต่าง ๆ มาใช้ในการวางแผนและดำเนินทุกขั้นตอน

นอกจากนี้สำนักงานคณะกรรมการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ (2554, น. 178) ยังได้กล่าวเกี่ยวกับหลักการพิจารณาหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงว่า มีอยู่ด้วยกัน 5 ส่วน โดยสรุปสาระสำคัญได้ดังนี้

1. กรอบแนวคิด เป็นปรัชญาที่ชี้แนะแนวทางการดำรงอยู่และปฏิบัติตนในที่ควรจะเป็น โดยมีพื้นฐานมาจากวิถีชีวิตดั้งเดิมของสังคมไทย สามารถนำมาประยุกต์ใช้ได้ตลอดเวลา และเป็นการมองโลกเชิงระบบที่มีการเปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลา มุ่งเน้นการรอดพ้นจากภัยและวิกฤติ เพื่อความมั่นคงและความยั่งยืนของการพัฒนา

2. คุณลักษณะเศรษฐกิจพอเพียงสามารถนำมาประยุกต์ใช้กับการปฏิบัติตนได้ในทุกระดับ โดยเน้นการปฏิบัติบนทางสายกลางและการพัฒนาอย่างเป็นขั้นตอน

3. คำนิยาม ความพอเพียงจะต้องประกอบด้วย 3 คุณลักษณะพร้อม ๆ กัน ดังนี้

ความพอประมาณ หมายถึง ความพอดีที่ไม่น้อยเกินไปและไม่มากเกินไป โดยไม่เบียดเบียนตนเองและผู้อื่น เช่น การผลิตและการบริโภคที่อยู่ในระดับพอประมาณ

ความมีเหตุผล หมายถึง การตัดสินใจเกี่ยวกับระดับความพอเพียงนั้นจะต้องเป็นไปอย่างมีเหตุผล โดยพิจารณาจากเหตุปัจจัยที่เกี่ยวข้อง ตลอดจนคำนึงถึงผลที่คาดว่าจะเกิดขึ้นจากการกระทำนั้น ๆ อย่างรอบคอบ

การมีภูมิคุ้มกันที่ดีในตัว หมายถึง การเตรียมตัวให้พร้อมรับผลกระทบและการเปลี่ยนแปลงด้านต่าง ๆ ที่จะเกิดขึ้น โดยคำนึงถึงความเป็นไปได้ของสถานการณ์ต่าง ๆ ที่คาดว่าจะเกิดขึ้นในอนาคตทั้งใกล้และไกล

4. เงื่อนไข การตัดสินใจและการดำเนินกิจกรรมต่าง ๆ ให้อยู่ในระดับพอเพียงนั้นต้องอาศัยทั้งความรู้และคุณธรรมเป็นพื้นฐาน กล่าวคือ

เงื่อนไขความรู้ ประกอบด้วย ความรอบรู้เกี่ยวกับวิชาการต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องอย่างรอบคอบที่จะนำความรู้เหล่านี้มาพิจารณาให้เชื่อมโยงกัน เพื่อประกอบการวางแผนและความระมัดระวังในขั้นปฏิบัติ

เงื่อนไขคุณธรรม ที่จะต้องเสริมสร้าง ประกอบด้วย มีความตระหนักในคุณธรรม มีความซื่อสัตย์สุจริต มีความอดทน มีความเพียร ใช้สติปัญญาในการดำเนินชีวิต ไม่โลภ และไม่ตระหนี่

5. แนวทางปฏิบัติ/ผล ที่คาดว่าจะได้รับการนำปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงมาประยุกต์ คือ การพัฒนาที่สมดุลและยั่งยืน พร้อมรับต่อการเปลี่ยนแปลงในทุกด้าน ทั้งในด้านเศรษฐกิจ สังคมสิ่งแวดล้อม และความรู้และเทคโนโลยี

สุเมธ ตันติเวชกุล (2557, น. 3) ได้กล่าวถึง หลักการปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง ประกอบด้วย 1) การดำเนินชีวิตด้วยความอดทน 2) มีลำดับขั้นตอนการปฏิบัติ 3) สร้างระบบภูมิคุ้มกันในตัว 4) มีความรอบรู้รอบคอบ และ 5) เสริมสร้างคุณธรรมจริยธรรม

จากการศึกษาหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงดังกล่าวข้างต้น ผู้วิจัยสรุปได้ว่า ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงมีหลักการสำคัญ คือ การพึ่งพาตนเองเป็นหลัก การพึ่งพากันเองเป็นหลักการมีภูมิคุ้นกัน และมีเงื่อนไขของความรู้และคุณธรรม เพื่อพร้อมต่อการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วและการจัดวางทั้งทางด้านวัตถุ สังคม สิ่งแวดล้อม และวัฒนธรรม จากโลกภายนอกได้เป็นอย่างดี

2.1.2 ความสำคัญและความหมายของหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง

2.1.2.1 ความสำคัญของหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง

นับตั้งแต่ปี พ.ศ. 2542 เป็นต้นมา แนวพระราชดำริของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 9 ที่พระราชทานไว้ในพระบรมราโชวาทและพระราชดำรัสเกี่ยวกับหลักการของเศรษฐกิจพอเพียงในวโรกาสต่าง ๆ มีความหมายชัดเจนมากยิ่งขึ้น ทรงแนะนำให้นำหลักการของเศรษฐกิจพอเพียงไปใช้เป็นหลักการพัฒนาประเทศ เพราะหลักการของเศรษฐกิจพอเพียง เป็นรากฐานความมั่นคงของประเทศเป็นทฤษฎีใหม่ เป็นตำราใหม่ สามารถที่จะไปปรับปรุง หรือปรับใช้ให้เศรษฐกิจของประเทศ และของโลกพัฒนาดีขึ้นได้ ดังพระราชดำรัสพระราชทานผ่านมูลนิธิชัยพัฒนาเมื่อปี พ.ศ. 2542 ดังนี้ (มูลนิธิสถาบันวิจัยและพัฒนาประเทศตามปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง, 2555, น. 55)

"...เศรษฐกิจพอเพียงเป็นเสมือนรากฐานของชีวิต รากฐานความมั่นคงของแผ่นดิน เปรียบเสมือนเสาเข็มที่ถูกตอกรองรับบ้านเรือนตัวอาคารไว้นั่นเอง สิ่งก่อสร้างจะมั่นคงได้ก็อยู่ที่เสาเข็ม แต่คนส่วนมากมองไม่เห็นเสาเข็ม และลืมเสาเข็มเสียด้วยซ้ำไป..."

และพระราชดำรัสเนื่องในโอกาสวันเฉลิมพระชนมพรรษาปี พ.ศ. 2542 ซึ่งทรงขยายความว่าเป็นทฤษฎีที่คิดขึ้น พัฒนาขึ้นใหม่ เพื่อผู้ที่สนใจนำไปปรับใช้พัฒนาทำให้เศรษฐกิจดีขึ้น ดังนี้

"...เศรษฐกิจพอเพียง แปลว่า Sufficiency Economy โดยเขียนเป็นตัวหนาในหนังสือ เสร็จแล้วเขาก็มาบอกว่า คำว่า Sufficiency Economy ไม่มีในตำราเศรษฐกิจ จะมีได้อย่างไร เพราะว่าเป็นทฤษฎีใหม่ เป็นตำราใหม่ ถ้ามีอยู่ในตำราก็หมายความว่าเราก้อปปี้มา เราลอกเขามา เราไม่ได้ลอก ไม่อยู่ในตำราเศรษฐกิจ เป็นเกียรติที่เขาพูดอย่างที่เขาพูดอย่างนี้ว่า Sufficiency Economy นั้นไม่มีในตำรา การที่พูดว่าไม่มีในตำรานี่ที่ว่าเป็นเกียรตินั้นก็หมายความว่า เรามีความคิดใหม่ โดยที่ท่านผู้เชี่ยวชาญสนใจ ก็หมายความว่า เราก็สามารถที่จะคิดอะไรได้ จะถูก จะผิดก็ช่าง แต่ว่าเขาสนใจ แล้วก็ถ้าเขาสนใจ เขาก็สามารถที่จะไปปรับปรุง หรือไปใช้หลักการ เพื่อที่จะให้เศรษฐกิจของประเทศและของโลกพัฒนาดีขึ้น..."

เสน่ห์ จามริก (2550, น. 2) ได้สรุปนัยสำคัญของเศรษฐกิจพอเพียงไว้ในหนังสือสังเคราะห์องค์ความรู้ เศรษฐกิจพอเพียง คือ "การกลับฟื้นจิตวิญญาณมนุษย์สู่ชีวิตเศรษฐกิจที่แท้จริงอันประกอบไปด้วยมนุษย์กับธรรมชาติเป็นแก่สาร" ในความหมายกระบวนการพัฒนาเศรษฐกิจพอเพียงมีฐานอยู่ที่เกษตรกรรมที่พออยู่พอกินพร้อมด้วยกระบวนการเรียนรู้ยกระดับสู่เกษตรยั่งยืน โดยมีไร่นาระดับครัวเรือนเป็นหน่วยพื้นฐานที่กระจายออกไปเป็นเครือข่ายกว้างขวางยิ่งขึ้นตามลำดับและพัฒนาให้มีบทบาทรอบด้านมากขึ้นเป็นช่องทางส่งเสริมให้พัฒนาตนเองเป็นอิสระจากกลไกตลาดภายใต้อำนาจกำกับและควบคุมจากภายนอก เศรษฐกิจพอเพียงจึงไม่ใช่ระบบที่แปลกแยกหรือสวนกระแสสัจธรรมแห่งความจริง หากแต่เป็นส่วนหนึ่งของความพยายามถ่วงดุลอำนาจตลาดปลดเปลื้องทางจิตสำนึกและกระบวนทัศน์ ฟื้นวัฒนธรรมการเรียนรู้เปลี่ยนแนวคิดและทิศทางการพัฒนาไปสู่การพึ่งตนเองและพัฒนาตนเองของคนในชาติ

กระทรวงศึกษาธิการ (2556, น. 3) ได้ให้ความสำคัญของหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ดังนี้

1. เศรษฐกิจพอเพียงเป็นปรัชญาที่มีความสำคัญยิ่งสำหรับการขจัดความยากจนและการลดความเสี่ยงทางเศรษฐกิจ

2. ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงเป็นพื้นฐานของการสร้างพลังอำนาจของชุมชนและการพัฒนาศักยภาพชุมชนให้เข้มแข็ง เพื่อเป็นฐานรากของการพัฒนาประเทศ

3. ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงช่วยยกระดับความรับผิดชอบต่อสังคมและสิ่งแวดล้อมขององค์กรต่าง ๆ ด้วยการสร้างข้อปฏิบัติในการดำเนินงานบนรากฐานของความพอเพียง

4. ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงจะมีความสำคัญยิ่งต่อการปรับปรุงมาตรฐานของธรรมาภิบาลในการบริหารงานภาครัฐ

5. ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงสามารถเป็นแนวทางในการกำหนดนโยบายของชาติเพื่อสร้างภูมิคุ้มกันต่อสถานการณ์ที่เข้ามากระทบโดยฉับพลัน และเพื่อปรับปรุงนโยบายต่าง ๆ ให้เหมาะสม

6. ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงช่วยการพัฒนาคนให้พออยู่พอกินและอยู่ดีมีสุข พึ่งตนเองได้ระดับหนึ่ง มีศักยภาพ มีทางเลือก ทั้งด้านสุขภาพ ความรู้ ทักษะ อาชีพ เสรีภาพ

7. ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงช่วยให้มนุษย์อยู่ร่วมกับผู้อื่นในสังคมได้อย่างสันติสุข ไม่เบียดเบียน ไม่เอารัดเอาเปรียบ แบ่งปัน เอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ มีจิตเมตตา และจิตสาธารณะ

จากความสำคัญของหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงที่กล่าวข้างต้น สรุปได้ว่า ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงเป็นหลักแนวคิดและหลักปฏิบัติในการดำเนินชีวิตให้อยู่รอดในสภาวการณ์ของโลกยุคโลภาภิวัตน์ และสภาวะวิกฤตทางเศรษฐกิจในปัจจุบัน โดยมีหลักคุณธรรมเป็นที่ยึดเหนี่ยวควบคู่กับ

การดำเนินชีวิต ตลอดจนใช้เป็นแนวคิดในการกำหนดนโยบายเพื่อการบริหารตั้งแต่ระดับบุคคลชุมชน หน่วยงานองค์การต่าง ๆ สถาบัน จนถึงระดับรัฐบาลที่มีหน้าที่บริหารประเทศ

2.1.2.2 ความหมายหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง

มีนักวิชาการ และนักการศึกษาได้ให้ความหมายของหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงไว้หลากหลาย และส่วนมากก็จะมีความหมายสอดคล้องไปในทางเดียวกัน ดังนี้

สุรยุทธ์ จุลานนท์ (2549, น. 1) ได้กล่าวถึงเศรษฐกิจพอเพียงไว้ว่า เป็นแนวทางที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวรัชกาลที่ 9 ได้ทรงชี้ให้ประชาชนได้เห็นถึงแนวทางการปฏิบัติตนที่ควรจะเป็น เพื่อให้สามารถดำรงชีพได้โดยไม่เดือดร้อน ซึ่งที่จริงแล้วก็เป็นแนวทางที่มีพื้นฐานมาจากวิถีชีวิตดั้งเดิมของคนไทย และสามารถนำไปใช้ได้ในทุกระดับ ในระดับบุคคล ครอบครัว ชุมชน จนถึงระดับประเทศ

เกษม วัฒนชัย (2550, น. 18) ได้กล่าวถึงเศรษฐกิจพอเพียงไว้ว่า หลักของปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงเป็นหลักการพัฒนาอย่างยั่งยืนสำหรับทุกประเทศในโลก โดยเฉพาะการสร้างความเข้มแข็งเพื่อรองรับผลกระทบจากการเปลี่ยนแปลง อันเนื่องมาจากกระแสโลกาภิวัตน์

เสน่ห์ จามริก (2550, น. 250) ได้ให้ความหมายของเศรษฐกิจพอเพียงว่า เป็นทั้งหลักการและกระบวนการทางสังคม ตั้งแต่ขั้นฟื้นฟูและขยายเครือข่ายเกษตรกรยั่งยืน การพัฒนาขีดความสามารถในการผลิตและการบริโภคอย่างพออยู่พอกิน จนไปถึงขั้นแปรรูปอุตสาหกรรมครัวเรือนสร้างอาชีพและทักษะวิชาการที่หลากหลาย เกิดตลาดซื้อขายสะสมทุน ฯลฯ ทำให้ระบบเศรษฐกิจจะพัฒนาขึ้นมาอย่างมั่นคง และเป็นเสมือนภูมิคุ้มกันให้กับโลกาภิวัตน์

ประเวศ วะสี (2550, น. 4) กล่าวว่า เศรษฐกิจพอเพียง หมายถึง พอเพียงในอย่างน้อย 7 ประการคือ

1. พอเพียงสำหรับทุกคนทุกครอบครัว ไม่ใช่เศรษฐกิจแบบทอดทิ้งกัน
2. จิตใจพอเพียง ทำให้รักและเอื้ออาทรต่อผู้อื่น
3. สิ่งแวดล้อมพอเพียง โดยการอนุรักษ์และเพิ่มพูนสิ่งแวดล้อม ทำให้ยังชีพและทำมาหากินได้ เช่น การทำเกษตรผสมผสาน
4. ชุมชนมีความเข้ม แข็งพอเพียง โดยการรวมตัวกันเป็นชุมชนที่เข้มแข็งทำให้สามารถแก้ปัญหาต่าง ๆ ได้เช่น ปัญหาสังคม ปัญหาความยากจนหรือปัญหาสิ่งแวดล้อม
5. ปัญญาพอเพียง มีการเรียนรู้ร่วมกันในการปฏิบัติและปรับตัวได้อย่างต่อเนื่อง
6. อยู่บนพื้นฐานวัฒนธรรมพอเพียง วัฒนธรรม หมายถึงวิถีชีวิตของกลุ่มชนที่สัมพันธ์อยู่กับสิ่งแวดล้อมที่หลากหลาย ดังนั้นเศรษฐกิจพอเพียงจึงควรสัมพันธ์และเติบโตขึ้นจากฐานวัฒนธรรมจึงจะมั่นคง
7. มีความมั่นคงพอเพียง จึงจะทำให้สุขภาพจิตดีเมื่อทุกอย่างพอเพียงเกิดความสมดุล โดยความสมดุล คือความเป็นปกติและยั่งยืน ซึ่งอาจมีการกล่าวถึงเศรษฐกิจพอเพียงในชื่ออื่น ๆ เช่นเศรษฐกิจพื้นฐาน เศรษฐกิจสมดุล เศรษฐกิจบูรณาการ เศรษฐกิจ ศีลธรรม เป็นต้น ซึ่งเป็นเศรษฐกิจทางสายกลาง หรือเศรษฐกิจแบบมัชฌิมาปฏิปทา เพราะเชื่อมโยงทุกเรื่องเข้ามาด้วยกันทั้งเศรษฐกิจ จิตใจ สังคม วัฒนธรรม และสิ่งแวดล้อม คำว่า 17 เศรษฐกิจเป็นคำที่มีความหมายที่ดีที่หมายถึงความเจริญที่เชื่อมโยงภายในสังคม วัฒนธรรม และสิ่งแวดล้อมเข้าด้วยกัน

ทองทิพยภา วิริยพันธุ์ (2550, น. 1) ได้ให้ความหมายปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงไว้ว่า เป็นวิถีชีวิตการดำเนินการทางสังคมของมนุษย์ที่ดำรงชีวิตอยู่ อยู่รวมกันเป็นกลุ่มชุมชน หรือสังคมในอาณาบริเวณทางภูมิศาสตร์ที่มีลักษณะภูมิศาสตร์ที่มีลักษณะสภาพแวดล้อมทางธรรมชาติหรือระบบนิเวศน์ที่มีลักษณะเฉพาะตัวขนาดหนึ่ง ซึ่งนอกจากจะพิจารณาวิถีการดำเนินชีวิตของตนในระดับพฤติกรรมและสิ่งของที่สร้างทำขึ้นแล้ว หรือวัฒนธรรมที่ไม่ใช่วัตถุ ซึ่งอยู่เบื้องหลังและผลักดันให้เกิดเป็นพฤติกรรมหรือการกระทำทางสังคมต่าง ๆ โดยเฉพาะอย่างยิ่งการคิด การปฏิบัติเกี่ยวกับมนุษย์สังคม และสิ่งแวดล้อมทางธรรมชาติ

อำพน กิตติอำพน (2554, น. 12) กล่าวว่า หลักและแก่นแท้ของปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง คือ ปรัชญาที่ชี้ถึงแนวทางในการดำรงชีวิต และการปฏิบัติตนของประชาชนในทุกระดับ ทั้งระดับบุคคล ครอบครัว ชุมชน และระดับรัฐบาล หรือประเทศ ทั้งในการพัฒนาและบริหารประเทศ ให้ดำเนินการไปในทางสายกลาง ไม่สุดโต่ง โดยเฉพาะการพัฒนาเศรษฐกิจเพื่อให้ก้าวทันต่อโลกยุคโลกาภิวัตน์ จะเห็นว่าเป้าประสงค์ของปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงนั้น มีจุด เน้นที่สำคัญที่สุด คือ แนวทางในการปฏิบัติซึ่งมีความหลากหลายเช่นเมื่ออยู่บ้าน ภายในครอบ ครัวแนวทางปฏิบัติในครอบครัวก็อาจแตกต่างจากแนวทางของนักธุรกิจ ที่มุ่งปฏิบัติในการลงทุน หรือขยายกิจการของบริษัท ดังนั้นแนวทางปฏิบัติจึงขึ้นอยู่กับระดับที่มีความเชื่อมโยงกับระดับของการตัดสินใจ ทั้งในระดับปัจเจกครอบครัวแนวทางปฏิบัติภายในชุมชนแนวทาง ปฏิบัติในภาคธุรกิจ และแนวทางปฏิบัติของภาครัฐบาล แม้กระทั่งในภาคนิติบัญญัติที่ต้องปฏิบัติตามแนวทางสายกลาง ไม่สุดโต่ง ไม่เน้นทางใดทางหนึ่ง เพื่อให้อยู่ได้กับโลกาภิวัตน์

มูลนิธิสถาบันวิจัยและพัฒนาประเทศตามปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง (2555, น. 79) กล่าวว่า เศรษฐกิจพอเพียงเป็นปรัชญาชี้ถึงแนวทางการดำรงอยู่และปฏิบัติตนของประชาชนในทุกระดับตั้งแต่ระดับครอบครัว ระดับชุมชนจนถึงระดับรัฐทั้งในการพัฒนาและบริหารประเทศให้ดำเนินไปในทางสายกลาง โดยเฉพาะการพัฒนาเศรษฐกิจเพื่อก้าวทันต่อโลกยุคโลกาภิวัฒน์ ความพอเพียง หมายถึง ความพอประมาณ ความมีเหตุผล รวมถึงความจำเป็นที่จะต้องมีระบบภูมิคุ้มกันในตัวที่ดี พอสมควรต่อการมีผลกระทบใด ๆ ดันให้เกิดจากการเปลี่ยนแปลงทั้งภายนอกและภายในทั้งนี้จะต้องอาศัย ความรอบรู้ ความรอบคอบ และความระมัดระวังอย่างยิ่งในการนำวิชาการต่าง ๆ มาใช้ในการวางแผนและการดำเนินการทุกขั้นตอนและขณะเดียวกันจะต้องเสริม สร้างพื้นฐานจิตใจของคนในชาติ โดยเฉพาะเจ้าหน้าที่ของรัฐ นักทฤษฎี และนักธุรกิจกิจในทุกระดับให้มีสำนึกในคุณธรรมความซื่อสัตย์สุจริต และให้มีความรอบรู้ที่เหมาะสม ดำเนินชีวิตด้วยความอดทน ความเพียร มีสติปัญญา และความรอบคอบ เพื่อให้สมดุลและพร้อมต่อการรองรับการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วและกว้างขวาง ทั้งด้านวัตถุ สังคม สิ่งแวดล้อม และวัฒนธรรมจากโลกภายนอกได้เป็นอย่างดี

สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ (2558, น. 146) ได้ให้คำจำกัดความเศรษฐกิจพอเพียง ซึ่งผู้ทรงคุณวุฒิคณะหนึ่งที่ติดตามพระราชดำรัส และพระราชกระแสอย่างใกล้ชิดและนำมาเรียบเรียงก่อนนำขึ้นกราบบังคมทูลเกล้าฯ ถวายขอพระราชทานพระบรมราชานุญาตนำออกเผยแพร่มีใจความว่า ปรัชญาเศรษฐกิจแบบพอเพียงชี้ถึงแนวการดำรงอยู่และปฏิบัติตนของประชาชนในทุกระดับ ตั้งแต่ระดับครอบครัว ระดับชุมชนถึงระดับรัฐ ทั้งในการบริหารและพัฒนาประเทศให้ดำเนินไปในทางสาบกลาง โดยเฉพาะการพัฒนาเศรษฐกิจก้าวทันต่อ

โลกยุคโลกาภิวัตน์ ความพอเพียง หมายถึง ความพอประมาณ ความมีเหตุมีผล รวมถึงความจำเป็นที่จะต้องมีระบบภูมิคุ้มกันภายในตัวที่ดีพอสมควรต่อการมีผล กระทบใด ๆ อันเกิดจากการเปลี่ยนแปลงทั้งภายนอกและภายใน ทั้งนี้ต้องอาศัยความรู้ ความรอบคอบ และความระมัดระวังอย่างยิ่งในการนำวิชาการต่าง ๆ มาใช้ในการวางแผนและการดำเนินการทุกขั้นตอน และขณะเดียวกัน จะต้องเสริมสร้างพื้นฐานจิตใจของคนในชาติ โดยเฉพาะเจ้าหน้าที่ของรัฐนักทฤษฎี และนักธุรกิจในทุกระดับให้มีสำนึกในคุณธรรม ความซื่อสัตย์สุจริต และให้มีความรอบรู้ที่เหมาะสม ดำเนินชีวิตด้วยความอดทน ความเพียร มีสติปัญญา และความรอบคอบ เพื่อให้สมดุลและพร้อมต่อการรองรับการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วและกว้างขวาง ทั้งด้านวัตถุ สังคม สิ่งแวดล้อม และวัฒนธรรมจากโลกภายนอกได้เป็นอย่างดี

จากความหมายของหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง ที่มีผู้กล่าวไว้ข้างต้นนั้น ผู้วิจัยสรุปได้ว่า หลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง หมายถึง แนวทางการปฏิบัติทั้งส่วนบุคคลและการดำเนินงานในองค์การโดยรวม ทั้งในด้านการบริหารจัดการและการพัฒนาอย่างยั่งยืนเพื่อให้บุคคลหรือองค์การสามารถดำรงอยู่ได้โดยไม่เดือดร้อน พร้อมรับการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วและกว้างขวาง ทั้งด้านวัตถุ สังคม สิ่งแวดล้อม และวัฒนธรรมจากโลกภายนอกได้เป็นอย่างดี

2.1.3 หลักการ แนวคิดและองค์ประกอบของหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง

การวิจัย รูปแบบการพัฒนาคุณลักษณะด้านเศรษฐกิจพอเพียงของครูวิทยาลัยเกษตรและเทคโนโลยี สังกัดคณะกรรมการการอาชีวศึกษาครั้งนี้ ผู้วิจัยศึกษาหลักการ แนวคิด และองค์ประกอบของหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง จากแนวคิดของนักวิชาการ นักการศึกษา องค์การและหน่วยงานได้กล่าวถึงตามประเด็นดังกล่าว โดยมีรายละเอียดดังนี้

สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ (2549, น. 6) ได้รับพระราชทานหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงว่า เศรษฐกิจพอเพียงเป็นปรัชญาชี้ถึงแนวการดำรงอยู่และปฏิบัติตนของประชาชนในทุกระดับตั้งแต่ระดับครอบครัว ระดับชุมชนจนถึงระดับรัฐทั้งในการพัฒนาและบริหารประเทศให้ดำเนินไปในทางสายกลาง โดยเฉพาะการพัฒนาเศรษฐกิจเพื่อให้ก้าวทันต่อโลกยุคโลกาภิวัตน์ ความพอเพียงหมายถึง ความพอประมาณ ความมีเหตุผลรวมถึงความจำเป็น ที่จะต้องมีระบบภูมิคุ้มกันในตัวที่ดีพอสมควรต่อการมีผลกระทบใด ๆ อันเกิดจากการเปลี่ยนแปลงทั้งภายนอกและภายใน ทั้งนี้จะต้องอาศัยความรอบรู้ ความรอบคอบ และความระมัดระวังอย่างยิ่ง ในการนำวิชาการต่าง ๆ มาใช้ในการวางแผนและการดำเนินการทุกขั้น ตอน และขณะเดียวกันจะต้องเสริมสร้างพื้นฐานจิตใจของคนในชาติ โดยเฉพาะเจ้าหน้าที่ของรัฐ นักทฤษฎี และนักธุรกิจในทุกระดับให้มีสำนึกในคุณธรรม ความซื่อสัตย์สุจริต และให้มีความรอบรู้ที่เหมาะสม ดำเนินชีวิตด้วยความอดทนความเพียร มีสติ ปัญญา และความรอบคอบเพื่อให้สมดุล และพร้อมต่อการรองรับการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว และกว้างขวางทั้งด้านวัตถุ สังคม สิ่งแวดล้อมและวัฒนธรรมจากโลกภายนอกได้เป็นอย่างดี

สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแหงชาติ (2550, น. 34) โดยอนุกรรมการขับเคลื่อนเศรษฐกิจพอเพียงร่วมกับสำนักงานทรัพย์สินส่วนพระมหากษัตริย์ได้พัฒนากรอบแนวคิดทางทฤษฎีเศรษฐศาสตร์ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงขึ้นโดยมีผู้เชี่ยวชาญ และผู้ทรงคุณวุฒิในด้านต่าง ๆ ร่วมกันจัดทำกรอบแนวคิดของทฤษฎีทางเศรษฐศาสตร์ที่ตั้งอยู่บนรากฐานของปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง โดยการวิเคราะห์ความสอดคล้องและความแตกต่างของความหมาย

และองค์ประกอบปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงกับแนวคิดทางเศรษฐศาสตร์ด้วยวิธีการจำแนกวิเคราะห์ (Parsing) ตามหลักวิธีทางตรรกศาสตร์ และผลการวิเคราะห์สรุปว่า ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง มีองค์ประกอบด้านต่าง ๆ อย่างสมบูรณ์ที่สามารถใช้เป็นพื้นฐานในการพัฒนากรอบทฤษฎีทางเศรษฐศาสตร์ (Foundation for Economic Theory Framework) ได้โดยองค์ประกอบของการวิเคราะห์ได้จำแนกออกเป็น 5 ส่วน ประกอบด้วย 1) กรอบแนวคิด 2) คุณลักษณะ 3) คำนิยาม 4) เงื่อนไข และ 5) แนวทางปฏิบัติและผลที่คาดว่าจะได้รับ ซึ่งทั้ง 5 ส่วนนี้ จะต้องใช้ประกอบกัน ดังนี้

องค์ประกอบที่ 1 กรอบแนวคิด ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง เป็นปรัชญาที่ชี้แนะแนวทางการดำรงอยู่และการปฏิบัติตน (Economic Life Guiding Principle) โดยมีพื้นฐานมาจากวิถีชีวิตดั้งเดิมของสังคมไทย สามารถนำมาประยุกต์ใช้ได้ตลอดเวลา เป็นการมองโลกเชิงระบบที่มีลักษณะพลวัตร (Dynamic) มุ่งเน้นการรอดพ้นจากภัยและวิกฤตเพื่อความมั่นคง และความยั่งยืนของการพัฒนา (Sustainability)

องค์ประกอบที่ 2 คุณลักษณะ เศรษฐกิจพอเพียง เป็นแนวทางปฏิบัติในทางที่ควรจะเป็น (Normative Prescription) สามารถนำมาประยุกต์ใช้กับการปฏิบัติตนได้ในทุกระดับ (Scalable) โดยมีแนวคิดทางสายกลาง (Middle Path) เป็นหัวใจสำคัญของกรอบแนวคิดปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงทางสายกลางในที่นี้ หมายถึง วิธีการ (Means) หรือการกระทำที่พอประมาณ บนพื้นฐานของความมีเหตุผลและสร้างภูมิคุ้มกันที่จะนำไปสู่การพัฒนาแบบ เศรษฐกิจพอเพียง

องค์ประกอบที่ 3 คำนิยาม “ความพอเพียง” (Sufficiency) ประกอบด้วย คุณลักษณะ 3 ประการ พร้อม ๆ กัน ได้แก่ ความพอประมาณ ความมีเหตุผลและภูมิคุ้มกันในตัวที่ดี กล่าวคือ กิจกรรมใด ๆ ที่ขาดคุณลักษณะใดคุณลักษณะหนึ่งไป ก็จะไม่สามารถเรียกได้ว่าเป็นความพอเพียง คุณลักษณะ ทั้ง 3 ประการ ประกอบด้วย

ประการที่ 1 ความพอประมาณ (Moderation) หมายถึง ความพอดีที่ไม่มากเกินไปและไม่น้อยเกินไปในมิติต่าง ๆ ของการกระทำ หรือความพอใจในสิ่งที่สมควร ในปริมาณที่เหมาะสมไม่น้อยเกินไปจนก่อให้เกิดความขัดสน และไม่มากเกินไปจนฟุ่มเฟือย จนเกินกำลังของตนเอง

ประการที่ 2 ความมีเหตุผล (Reasonableness) หมายถึง การตัดสินใจเกี่ยวกับระดับของความพอประมาณในมิติต่าง ๆ จะต้องเป็นไปอย่างมีเหตุผล โดยพิจารณาจากเหตุปัจจัยและข้อมูลที่เกี่ยวข้อง ตลอดจน ผลที่คาดว่าจะเกิดขึ้นจากการกระทำนั้น ๆ อย่างรอบคอบ และถูกต้องบนพื้นฐานของความรู้คู่คุณธรรม

ประการที่ 3 การมีภูมิคุ้มกันในตัวที่ดี (Self-Immunity) หมายถึง การเตรียมตัวให้พร้อมรับผลกระทบที่คาดว่าจะเกิดขึ้นจากการเปลี่ยนแปลงด้านต่าง ๆ การกระทำที่สามารถเรียกว่าพอเพียง (Systematic and Dynamic Optimum) มิใช่การคำนึงถึงเหตุการณ์และผลในปัจจุบันเท่านั้นแต่จำเป็นต้องคำนึงถึงความเป็นไปได้ของสถานการณ์ต่าง ๆ ที่คาดว่าจะเกิดขึ้นในอนาคตด้วย

องค์ประกอบที่ 4 เงื่อนไข (Condition of Sufficiency Actions) การตัดสินใจประกอบกิจกรรมทางเศรษฐกิจให้อยู่ในระดับพอเพียงนั้น ต้องอาศัยทั้งเงื่อนไขความรู้ และเงื่อนไขคุณธรรม ดังนี้

เงื่อนไขที่ 1 ความรู้ (Set of Knowledge) ประกอบด้วย ความรอบรู้เกี่ยวกับวิชาการต่าง ๆ อย่างรอบด้าน ความรอบคอบที่จะนำความรู้เหล่านั้นมาพิจารณาให้เชื่อมโยงสัมพันธ์กัน (เพื่อการวางแผน) และความระมัดระวังในการนำไปประยุกต์ใช้ให้เกิดผลในทางปฏิบัติทุกขั้นตอน

เงื่อนไขที่ 2 คุณธรรม (Ethical Qualification) ประกอบด้วยคุณธรรมที่จะต้องเสริมสร้างให้จิตใจมีความตระหนักในคุณธรรมและความซื่อสัตย์ และมีคุณธรรมในการดำเนินชีวิตโดยเน้น ความอดทน ความเพียร สติ ปัญญา และความรอบคอบทั้งนี้ มีกลุ่มเป้าหมายที่เน้นเป็นพิเศษในการเสริมสร้างเงื่อนไขทั้งสองด้าน ได้แก่ กลุ่มเจ้าหน้าที่ของรัฐ นักทฤษฎี และนักธุรกิจในทุกระดับ (Regarding the Presupposed Characters of the People/Processes) เพราะการกระทำใด ๆ ของคนกลุ่มนี้ก่อให้เกิดผลกระทบในสังคมวงกว้าง

องค์ประกอบที่ 5 แนวทางปฏิบัติและผลที่คาดว่าจะได้รับการนำปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงมาประยุกต์ใช้ จะทำให้เกิดทั้งวิถีการพัฒนา (Development Path) และผลการพัฒนา (Development Goal) ที่สมดุล (Balance) และพร้อมรับต่อการเปลี่ยนแปลงในทุกด้าน ทั้งด้านเศรษฐกิจ สังคม สิ่งแวดล้อม และความรู้/เทคโนโลยีนำไปสู่ความยั่งยืนของการพัฒนา หรือความดำรงอยู่อย่างต่อเนื่อง (Sustainability) ของทุนในด้านต่าง ๆ ไม่ว่าจะเป็น ทุนทางเศรษฐกิจ ทุนทางสังคม ทุนทางสิ่งแวดล้อม และทุนทางภูมิปัญญาและวัฒนธรรมภายใต้กระแสโลกาภิวัตน์ และความเปลี่ยนแปลงต่าง ๆ

อนึ่ง องค์ประกอบทั้งสามประการของ “ความพอเพียง” มีความสัมพันธ์เชื่อมโยงระหว่างกันอย่างเป็นระบบ กล่าวคือ ความมีเหตุผลจะเป็นพื้นฐานของอีกสององค์ประกอบ คือ ความพอประมาณและการมีภูมิคุ้มกันในตัว ความมีเหตุผลจะเป็นกระบวนการเสริมสร้างให้ความพอใจเป็นไปแต่โดยพอประมาณ เพื่อไม่ให้เกิดการกระทำที่เกินพอดี หรือน้อยไป หรือเกิดอคติจนเกินขนาด และทำให้การตัดสินใจกระทำอยู่ในขอบเขตที่พอเพียงในขณะที่ความพอประมาณจำเป็นต้องมีระดับมากพอที่จะสร้างภูมิคุ้มกันเพื่อเป็นปัจจัยเสริมสร้างให้การดำเนินกิจกรรมต่าง ๆ เป็นไปอย่างมีเหตุผลทั้งในปัจจุบันและอนาคต อย่างไรก็ตามความมีเหตุผลต้องมีระดับที่สามารถปรับเปลี่ยนไปได้ตามความรู้และประสบการณ์การรับรู้และการตัดสินใจของผู้ปฏิบัติ (การกระทำของแต่ละบุคคล) ซึ่งมีลักษณะแตกต่างกันไปตามศักยภาพ โอกาส สภาพสังคมสิ่งแวดล้อม และวัฒนธรรมของแต่ละบุคคล เช่น ภูมิหลังของครอบครัว การอบรมบ่มนิสัย เป็นต้น ผู้ปฏิบัติตามปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงต้องปฏิบัติตาม “เงื่อนไข” ความรอบรู้ และคุณธรรมทั้งสองข้อด้วยโดยจะต้องเป็นผู้ที่มีความรอบรู้และคุณธรรมคู่กันอย่างสมดุล หากขาดข้อใดข้อหนึ่งแล้ว จะทำให้กระบวนการตัดสินใจผิดพลาดได้ เช่น ถ้ามีความรู้อย่างเดียวแต่นำความรู้ไปใช้ในทางมิชอบก็จะสามารถนำความเสียหายมาสู่ตนเองและสังคมได้ ในลักษณะเดียวกันถ้ามีคุณธรรมแต่ขาดความรู้ก็อาจตัดสินใจอย่างรู้เท่าไม่ถึงการณ์ ก่อให้เกิดผลเสียหายได้เช่นเดียวกัน ผู้ปฏิบัติที่มีความรอบรู้และคุณธรรมคู่กันตามปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง จะทำให้การตัดสินใจและกระทำการใด ๆ เป็นไปอย่างพอประมาณ มีเหตุผลและเกิดภูมิคุ้มกันที่ดีในตัวเองได้

มูลนิธิสถาบันวิจัยและพัฒนาประเทศตามปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง (2555, น. 94) ได้วิเคราะห์ความหมาย “ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง” สรุปได้ว่า หลักการ “ความพอ เพียง” จะต้องประกอบด้วยคุณลักษณะ 3 ประการพร้อม ๆ กัน ได้แก่ ความพอประมาณ ความมีเหตุผล และภูมิคุ้มกันในตัวที่ดี รวมทั้งได้กำหนดคุณสมบัติของผู้ปฏิบัติตามปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงจำเป็นต้องเป็นผู้มีความรอบรู้ในวิชาการต่าง ๆ รอบคอบในการเชื่อมโยง และมีความระมัดระวังในการนำความรู้ไปใช้ รวมทั้งเป็นผู้ที่มีคุณธรรมในจิตใจ และมีการกระทำที่เน้นความซื่อสัตย์ ความอดทน

และความเพียร องค์ประกอบทั้งสามประการมีความสัมพันธ์เชื่อมโยงระหว่างกันอย่างเป็นระบบ รวมทั้งผู้ปฏิบัติต้องประกอบด้วยความรอบรู้ และคุณธรรมทั้งสองข้ออีกด้วย

ปรียานุช พิบูลสราวุธ (2556, น. 15) ได้สรุปหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงไว้ดังนี้ คือ

1. แนวคิดหลัก เป็นปรัชญาที่ชี้ถึงแนวการดำรงอยู่และปฏิบัติตนของประชาชนในทุกระดับ ตั้งแต่ระดับครอบครัว ระดับชุมชน จนถึงระดับรัฐ ทั้งในการพัฒนาและบริหารประเทศให้ดำเนินไปในทางสายกลาง โดยเฉพาะการพัฒนาเศรษฐกิจเพื่อให้ก้าวทันต่อโลกยุคโลกาภิวัตน์

2. เป้าหมายมุ่งให้เกิดความสมดุลและพร้อมต่อการรองรับการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วและกว้างขวาง ทั้งทางวัตถุ สังคม สิ่งแวดล้อมและวัฒนธรรมจากโลกภายนอกได้เป็นอย่างดี

3. หลักการความพอเพียง หมายถึง ความพอประมาณ ความมีเหตุผล การสร้างภูมิคุ้มกันที่ดีในตัวพอสมควรต่อการมีผลกระทบใด ๆ อันเกิดจากการเปลี่ยนแปลงทั้งภายนอกและภายใน

4. เงื่อนไขพื้นฐาน (ความรู้คู่คุณธรรม)

4.1 จะต้องอาศัยความรอบรู้ ความรอบคอบ และความระวัดระวังอย่างยิ่งในการนำวิชาการต่าง ๆ มาใช้ในการวางแผนและการดำเนินการทุกขั้นตอน

4.2 การเสริมสร้างจิตใจของคนในชาติ โดยเฉพาะเจ้าหน้าที่ของรัฐ นักทฤษฎีและนักธุรกิจในทุกระดับ ให้มีสำนึกในคุณธรรม ความซื่อสัตย์สุจริต และให้มีความรอบรู้ที่เหมาะสมดำเนินชีวิตด้วยความอดทน ความเพียร มีสติปัญญา และความรอบรู้

ลีลาภรณ์ บัวสาย (2549, น. 7) กล่าวว่า การพัฒนาตามหลักเศรษฐกิจพอเพียง คือ การพัฒนาที่ตั้งอยู่บนพื้นฐานของทางสายกลางและความไม่ประมาท โดยคำนึงถึงความพอประมาณ ความมีเหตุผล การสร้างภูมิคุ้มกันที่ดีในตัว ตลอดจนใช้ความรู้ความรอบคอบ และคุณธรรมประกอบการวางแผน การตัดสินใจและการกระทำ ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง มีหลักพิจารณาอยู่ 5 ส่วน ดังนี้

1. กรอบแนวคิด เป็นปรัชญาที่ชี้แนะแนวทางการดำรงอยู่ และปฏิบัติตนในทางที่ควรจะเป็น โดยมีพื้นฐานมาจากวิถีชีวิตดั้งเดิมของสังคมไทย สามารถนำมาประยุกต์ใช้ได้ตลอดเวลา และเป็นการมองโลกเชิงระบบที่มีการเปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลา และเป็นการมองโลกเชิงระบบที่มีการเปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลา มุ่งเน้นการรอดพ้นจากภัยและวิกฤต เพื่อความมั่นคงและความยั่งยืนของการพัฒนา

2. คุณลักษณะ เศรษฐกิจพอเพียงสามารถนำมาประยุกต์ใช้กับการปฏิบัติตนได้ในทุกระดับ โดยเน้นการปฏิบัติบนทางสายกลาง และการพัฒนาอย่างเป็นขั้นตอน

3. คำนิยาม ความพอเพียงจะต้องประกอบด้วย 3 คุณลักษณะ พร้อม ๆ กันดังนี้

3.1 ความพอประมาณ หมายถึง ความพอดีที่ไม่น้อยเกินไป และไม่มากเกินไปโดยไม่เบียดเบียนตนเอง และผู้อื่น เช่นการผลิต และการบริโภคที่อยู่ในระดับพอประมาณ

3.2 ความมีเหตุผล หมายถึง การตัดสินใจเกี่ยวกับระดับของความพอเพียงนั้น จะต้องเป็นไปอย่างมีเหตุผล โดยพิจารณาจากเหตุปัจจัยที่เกี่ยวข้องตลอดจนคำนึงถึงผลที่คาดว่าจะเกิดขึ้นจากการกระทำนั้น ๆ อย่างรอบคอบ

3.3 การมีภูมิคุ้มกันที่ดีในตัว หมายถึง การเตรียมตัวให้พร้อมรับผลกระทบ และการเปลี่ยนแปลงด้านต่าง ๆ ที่จะเกิดขึ้นโดยคำนึงถึงความเป็นไปได้ของสถานการณ์ต่าง ๆ ที่คาดว่าจะเกิดขึ้นในอนาคตทั้งใกล้ และไกล

4. เงื่อนไข การตัดสินใจและการดำเนินกิจกรรมต่าง ๆ ให้อยู่ในระดับพอเพียงนั้นต้องอาศัยทั้งความรู้ และคุณธรรมเป็นพื้นฐาน กล่าวคือ

4.1 เงื่อนไขความรู้ ประกอบด้วย ความรอบรู้เกี่ยวกับวิชาการต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องอย่างรอบด้านความรอบคอบที่จะนำความรู้เหล่านั้นมาพิจารณาให้เชื่อมโยงกัน เพื่อประกอบการวางแผนและความระมัดระวังในขั้นปฏิบัติ

4.2 เงื่อนไขคุณธรรม ที่จะต้องเสริมสร้างประกอบด้วย มีความตระหนักในคุณธรรม มีความซื่อสัตย์สุจริต และมีความอดทน มีความเพียร ใช้สติปัญญาในการดำเนินชีวิตเศรษฐกิจพอเพียงเป็นปรัชญาที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวได้ทรงมีพระราชดำรัสชี้แนะแนว ทางในการดำเนินชีวิตที่สามารถนำไปประยุกต์ใช้ได้อย่างเหมาะสมและสามารถนำไปปฏิบัติได้อย่างแท้จริงในด้านการเป็นผู้นำซึ่งเป็นแนวทางในการทำงานที่เราชาวไทยได้ยึดถือเป็นแบบปฏิบัติมายาวนานกว่า 30 ปี การนำปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงมาเป็นปรัชญาในการดำเนินชีวิตและพัฒนาอย่างมีสติ พอเหมาะพอสมควรในทุกด้าน สามารถนำมาประยุกต์ใช้ให้เหมาะสมในชีวิตของแต่ละคน แต่ละหน่วยงาน จึงเสมือนเชื่อมโลกแห่งการปฏิบัติธรรมเข้าสู่โลกแห่งการทำงานโดยใช้ธรรมะในหลักของความสมดุลในจุดเด่นของเศรษฐกิจพอเพียงคือ การสร้างภูมิคุ้ม กันตัวเองโดยมีแผนงานที่เปรียบเหมือนแผนที่หรือเข็มทิศในการเดินทางที่บอกจุดมุ่งหมายว่าเราจะเดินทางไปทิศทางไหน ก้าวไปด้วยกัน โดยมีวัตถุประสงค์เดียวกันเพื่อให้องค์กรอยู่รอดอย่างยั่งยืน

ณัฏฐพงศ์ ทองภัคดี (2555, น. 8) กล่าวว่า หลักแนวคิดของการพัฒนาตามหลักเศรษฐกิจพอเพียง คือ ความพอประมาณ ความมีเหตุผล และภูมิคุ้มกันในตัวที่ดี คุณลักษณะเศรษฐกิจพอเพียงประกอบด้วยคุณลักษณะ 3 ประการ ดังนี้

1. ความพอประมาณ หมายถึง ความพอดี ที่ไม่น้อยเกินไปและไม่มากเกินไปโดยไม่เบียดเบียนตนเองและผู้อื่น

2. ความมีเหตุผล หมายถึง การตัดสินใจเกี่ยวกับระดับความพอเพียงนั้นจะต้องเป็นไปอย่างมีเหตุผล โดยพิจารณาจากเหตุปัจจัยที่เกี่ยวข้องตลอดจนคำนึงถึงผลที่คาดว่าจะเกิดขึ้นจากการกระทำนั้น ๆ อย่างรอบคอบ

3. การมีภูมิคุ้มกันในตัวที่ดี หมายถึง การเตรียมตัวให้พร้อมรับผลกระทบและการเปลี่ยนแปลงในด้านต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นโดยคำนึงความเป็นไปได้ของสถานการณ์ต่าง ๆ ที่คาดว่าจะเกิดขึ้นในอนาคตทั้งใกล้และไกล

เงื่อนไข การตัดสินใจและการดำเนินกิจกรรมต่าง ๆ ให้อยู่ระดับความพอเพียงนั้นต้องอาศัยทั้งความรู้และคุณธรรมเป็นพื้นฐาน กล่าวคือ

1. เงื่อนไขความรู้ ประกอบด้วยความรอบรู้เกี่ยวกับวิชาการต่าง ๆ อย่างรอบด้านความรอบคอบที่จะนำความรู้เหล่านั้นมาพิจารณาให้เชื่อมโยงกันเพื่อประกอบการวางแผนและความระมัดระวังในขั้นปฏิบัติ

2. เงื่อนไขคุณธรรม ประกอบด้วยความตระหนักในคุณธรรม ความซื่อสัตย์สุจริต ความอดทน และความเพียร การใช้สติปัญญาในการดำเนินชีวิต ไม่โลภและไม่ตระหนี่

กระทรวงศึกษาธิการ (2552, น. 13) กล่าวโดยสรุปว่า เศรษฐกิจพอเพียง เป็นปรัชญาที่เป็นทั้งแนวคิด หลักการและแนวทาง ปฏิบัติตนของแต่ละบุคคล และองค์กร โดยคำนึงถึงความพอประมาณกับศักยภาพของตนเองและสภาวะแวดล้อม เพื่อให้สามารถพึ่งตนเองได้ โดยอาศัยความมีเหตุมีผล และการมีภูมิคุ้มกันที่ดีในตัวเอง โดยใช้ความรู้อย่างถูกหลักวิชาการด้วยความรอบคอบและระมัดระวัง ควบคู่ไปกับการมีคุณธรรม ซื่อสัตย์สุจริต ไม่เบียดเบียนกัน แบ่งปันช่วยเหลือซึ่งกันและกัน และร่วมมือปรองดองกันในสังคม ซึ่งจะช่วยเสริมสร้างสายใยเชื่อมโยงคนในภาคส่วนต่าง ๆ ของสังคมเข้าด้วยกัน สร้างสรรค์พลังในทางบวก นำไปสู่ความสามัคคี การพัฒนาที่สมดุลและยั่งยืน พร้อมรับต่อการเปลี่ยนแปลงภายใต้กระแสโลกาภิวัตน์ได้

สุเมธ ตันติเวชกุล (2557, น. 18) กล่าวถึง การพัฒนากรอบแนวคิดปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงในความหมายเชิงทฤษฎีของกลุ่มนักคิดต่าง ๆ สรุปได้ว่า “ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง” เป็นปรัชญาการดำรงชีวิต และดำรงชาติที่ก้าวพ้นเพดานความคิดแบบตะวันตกที่มีลักษณะเป็นเอกนิยม (Unitary) และทวินิยม (Duality) แต่ “ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง” มีลักษณะเป็นพหุนิยม (Plurality) ที่ยอมรับการดำรงอยู่ร่วมกันของสิ่งที่แตกต่างกัน โดยไม่จำเป็นต้องมีความขัดแย้ง ซึ่งมีพื้นฐานมาจากวิถีชีวิตดั้งเดิมของสังคมไทยที่เชื่อมโยงทุกมิติของวิถีชีวิตเข้าด้วยกัน การวิเคราะห์ความหมายได้ใช้วิธีการจำแนกวิเคราะห์ (Parsing) ซึ่งเป็นหลักวิธีทางตรรกศาสตร์โดยทำความเข้าใจความเชื่อมโยงของแต่ละข้อความ และประโยคที่อธิบาย “ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง” ซึ่งจากการวิเคราะห์ดังกล่าวได้ข้อสรุปว่า ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงมีองค์ประกอบด้านต่าง ๆ อย่างสมบูรณ์ที่จะสามารถใช้เป็นพื้นฐานในการพัฒนากรอบทฤษฎีทางเศรษฐศาสตร์ได้ (Foundation for Economic Theory Framework) กล่าวคือ ประกอบด้วย

1. กรอบแนวคิด

1.1 เป็นปรัชญาที่ชี้แนะแนวทางการดำรงอยู่และปฏิบัติตน (Economic Life Guiding Principles) ในทางที่ควรจะเป็น (i.e. Secularized Normative Prescription)โดยมีพื้นฐานมาจากวิถีชีวิตดั้งเดิมของสังคมไทย (Positive Aspect) และตลอดระยะเวลากว่า 25 ปีที่ผ่านมา ก็ได้มีการทดลองดำเนินโครงการพัฒนาที่หลากหลายตามแนวพระราชดำริ เพื่อหาแนวทางและรูปแบบการพัฒนาที่สอดคล้องกับสถานการณ์ทั้งภายในและภายนอกประเทศที่มีการเปลี่ยนแปลงไปอย่างรวดเร็ว นอกจากนี้แล้วยังเกิดชุมชนหลายแห่งที่มีแนวทางการดำรงชีวิตและการพัฒนาที่สามารถใช้เป็นกรณีศึกษาได้ทั้งหมดนี้บ่งชี้ให้เห็นถึงแนวทางปฏิบัติและตัวอย่างการน าไปประยุกต์ใช้ที่เกิดขึ้นจริง (Existence of Empirical Evidence)

1.2 เป็นปรัชญาที่สามารถนำมาประยุกต์ใช้ได้ตลอดเวลาทั้งอดีตปัจจุบัน และอนาคต (Timely/Timeless) กล่าวคือ ได้มีพระราชดำรัสมาตั้งแต่ก่อนเกิดวิกฤตเศรษฐกิจในปี 2540 และสามารถใช้เป็นแนวทางการพัฒนาเพื่อก้าวพ้นจากวิกฤต และการพัฒนาในสถานการณ์ที่มีการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วภายใต้กระแสโลกาภิวัตน์ในปัจจุบัน

1.3 เป็นปรัชญาที่มองโลกเชิงระบบที่มีลักษณะพลวัตร (Dynamic) กล่าวคือ มองว่าสถานการณ์ในโลกนั้นมีความเปลี่ยนแปลงเกิดขึ้นตลอดเวลา (Uncertainties) เนื่องจากความเชื่อมโยง (Connectivity) ของปัจจัยต่าง ๆ ภายใต้กระแสโลกาภิวัตน์

1.4 เป็นปรัชญาที่มุ่งผลทั้งในระยะสั้นและระยะยาว โดยเน้นการรอดพ้นจากภัยและวิกฤตในแต่ละช่วงเวลาเพื่อความมั่นคง (Security) และความยั่งยืนของการพัฒนา (Sustainability) ในมิติต่าง ๆ อาทิมิติทางธรรมชาติ สังคม และเศรษฐกิจ

1.5 อาจกล่าวได้ว่า ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงเป็น Paradigm Shift ลักษณะหนึ่งที่เกิดขึ้นจากการพิจารณาและวิเคราะห์สถานการณ์และความเปลี่ยนแปลงตลอดจนนโยบายแนวทางและวิธีการที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาตลอดจนผลที่เกิดขึ้นตลอดช่วงระยะเวลากว่า 30 ปีที่ผ่านมา ซึ่งหมายรวมถึงการที่ชุมชนและประเทศต่าง ๆ มีความเชื่อมโยงกันมากขึ้นภายใต้กระแสโลกาภิวัตน์และการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วของเทคโนโลยี วัฒนธรรม และค่านิยมทางสังคม

2. คุณลักษณะ (Characteristics)

2.1 เป็นแนวทางการดำรงอยู่และปฏิบัติตนในทางที่ควรจะเป็น (Normative Prescription) โดยมีพื้นฐานมาจากวิถีชีวิตดั้งเดิมของสังคมไทย (Positive Aspect)

2.2 เป็นปรัชญาที่สามารถนำมาประยุกต์ใช้กับการปฏิบัติตนของประชาชน ในทุกระดับ (Scalable) ทั้งระดับครอบครัว ระดับชุมชน และระดับรัฐอนึ่งระดับปัจเจกบุคคล นั้นอาจนับเป็นหน่วยครอบครัวเดี่ยว (Single Household) นอกจากนี้ ยังได้เน้นว่าสามารถใช้ได้กับคนทุกระดับอาทิเจ้าหน้าที่ของรัฐ นักทฤษฎี และนักธุรกิจ เป็นต้น

2.3 แนวทางสายกลาง (Middle Path) เป็นหัวใจสำคัญ (Keyword) ของปรัชญาที่นำมาใช้ในการบริหารและพัฒนาเศรษฐกิจเพื่อให้ก้าวทันต่อโลกแห่งความเปลี่ยนแปลงในยุคโลกาภิวัตน์ กล่าวคือ ไม่ใช่การปิดประเทศอย่างสิ้นเชิง แต่ก็ไม่ใช่การเปิดเสรีอย่างเต็มที่โดยไม่มีการเตรียมความพร้อมของคนและสังคมในการเข้าสู่กลไกตลาด ไม่ใช่การอยู่อย่างโดดเดี่ยว (Independence) หรือพึ่งพิงภายนอกหรือคนอื่นทั้งหมด (Dependence) แต่เน้นความคิดและการกระทำที่จะพึ่งตัวเองเป็นหลัก (Self-Reliance) ก่อนที่จะไปพึ่งคนอื่นทางสายกลาง ในที่นี้หมายถึงวิธีการ (Means) หรือการกระทำที่พอประมาณบนพื้นฐานของความมีเหตุผลและสร้างภูมิคุ้มกัน ซึ่งในที่สุดแล้วจะนำไปสู่การพัฒนาแบบเศรษฐกิจพอเพียง ที่เป็นทั้งแนวทางการแก้ไขปัญหาเพื่อให้รอดพ้นวิกฤต และทำให้สังคมและประเทศสามารถดำรงอยู่ได้อย่างมั่นคง (Security) และยั่งยืน (Sustainable) ภายใต้กระแสโลกาภิวัตน์และความเปลี่ยนแปลงต่าง ๆ

3. คำนิยาม (Working Definition)

ความพอเพียง หมายถึง ความพอประมาณ ความมีเหตุผลรวมถึง ความจำเป็นที่จะต้องมีระบบภูมิคุ้มกันในตัวที่ดีพอสมควรต่อการมีผลกระทบใด ๆ อันเกิดจากการเปลี่ยนแปลงทั้งภายนอกและภายในคุณลักษณะทั้ง 3 ประกอบด้วย

3.1 ความพอประมาณ (Moderation) หมายถึง ความพอดี (Dynamic Optimum) ที่ไม่มากเกินไปและไม่น้อยเกินไปในมิติต่าง ๆ ของการกระทำ 3 ตัวอย่าง อาทิกิจกรรมทางเศรษฐกิจ เช่น การผลิตและการบริโภคที่อยู่ในระดับพอประมาณเพื่อนำไปสู่ความสมดุลและพร้อมต่อการรองรับการเปลี่ยนแปลง

3.2 ความมีเหตุผล (Reasonableness) หมายถึง การตัดสินใจเกี่ยวกับระดับของความพอประมาณในมิติต่าง ๆ นั้น จะต้องเป็นไปอย่างมีเหตุผลโดยพิจารณาจากเหตุ ปัจจัย และข้อมูลที่เกี่ยวข้อง ตลอดจนผลที่คาดว่าจะเกิดขึ้นจากการกระทำนั้น ๆ (Expected Results) อย่าง รอบคอบ

3.3 การมีภูมิคุ้มกันในตัวที่ดีพอสมควร (Self-Immunity) เพื่อเตรียมตัวพร้อมรับผลกระทบที่คาดว่าจะเกิดขึ้นจากการเปลี่ยนแปลงด้านต่าง ๆ เนื่องจากเศรษฐกิจพอเพียง เป็นปรัชญาที่มองโลกเชิงระบบที่มีลักษณะพลวัตรดังได้กล่าวแล้วข้างต้น การกระทำที่จะสามารถเรียกได้ว่าพอเพียง (Systematic and Dynamic Optimum) นั้น จึงมิใช่แต่จะคำนึงถึงเหตุการณ์ และผลในปัจจุบันเท่านั้น แต่จำเป็นที่จะต้องคำนึงถึงความเป็นไปได้ของสถานการณ์ต่าง ๆ

4. เงื่อนไข (Conditions of Sufficiency Actions) การปฏิบัติตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงมีเงื่อนไขสำคัญ 2 ประการ คือ เงื่อนไขกรอบความรู้ และเงื่อนไขคุณธรรม ดังนี้

4.1 เงื่อนไขกรอบความรู้ (Set of Knowledge) สู่การตัดสินใจในการประกอบกิจกรรมทางเศรษฐกิจที่อยู่ในระดับพอเพียงต้องอาศัย

4.1.1 ความรอบรู้ คือ มีความรู้ (Stock of All Relevant Knowledge) เกี่ยวกับวิชาการต่าง ๆ อย่างรอบด้าน โดยครอบคลุมเนื้อหาของเรื่องต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้อง เพื่อใช้เป็นพื้นฐานสำหรับการนำไปใช้ในโอกาสและเวลาต่าง ๆ

4.1.2 ความรอบคอบ คือ ความสามารถที่จะนำความรู้และหลักวิชาต่าง ๆ เหล่านั้นมาพิจารณาให้เชื่อมโยงสัมพันธ์กัน (Connectivity of All Acquired Knowledge) ประกอบการวางแผนก่อนที่จะนำไปประยุกต์ใช้ในการปฏิบัติทุกขั้นตอน

4.1.3 ความระมัดระวัง คือ ความมีสติในการนำแผนปฏิบัติที่ตั้งอยู่บนหลักวิชาต่าง ๆ เหล่านั้นไปใช้ในทางปฏิบัติ (Utilization of Knowledge at any Point of Time with Carefulness and Attentiveness) เพราะในความเป็นจริงแล้วสถานการณ์เปลี่ยนแปลงตลอดเวลา ดังนั้นการนำความรู้และความรอบคอบมาใช้จึงต้องอาศัยความระมัดระวังให้รู้เท่าทันเหตุการณ์ที่เปลี่ยนแปลงไปด้วย

4.2 เงื่อนไขคุณธรรม (Ethical Qualification) ที่จะต้องเสริมสร้างใน 2 ด้าน

4.2.1 ด้านจิตใจ/ปัญญา โดยเน้นความรู้คู่คุณธรรม กล่าวคือ ตระหนักในคุณธรรม มีความซื่อสัตย์สุจริต และมีความรอบรู้ที่เหมาะสม

4.2.2 ด้านการกระทำหรือแนวทางการดำเนินชีวิตโดยเน้นความอดทน ความเพียร สติปัญญา และความรอบคอบ

ทั้งนี้มีกลุ่มเป้าหมายที่เน้นเป็นพิเศษในการเสริมสร้างเงื่อนไข 2 ด้านข้างต้น คือ เจ้าหน้าที่ของรัฐนักทฤษฎีและนักธุรกิจในทุกระดับเนื่องจากการกระทำใด ๆ ของคนกลุ่มนี้สามารถก่อให้เกิดผลกระทบในสังคมวงกว้างได้

5. แนวทางปฏิบัติและผลที่คาดว่าจะได้รับ เพื่อให้สมดุลและพร้อมต่อการรองรับการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว และกว้างขวาง ทั้งด้านวัตถุ สังคม สิ่งแวดล้อม และวัฒนธรรมจากโลกภายนอกได้เป็นอย่างดี

5.1 การนำปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงมาประยุกต์ใช้ จะทำให้เกิดทั้งวิถีการพัฒนา (Development Path) และผลของการพัฒนา (Development Goal) ที่สมดุล (Balance) และพร้อมรับต่อการเปลี่ยนแปลง (Internal Consistency Between Means and Ends) กล่าวคือ ความพอเพียงเป็นทั้งวิธีการ (Means) ที่คำนึงถึงความสมดุล พอประมาณอย่างมีเหตุผล และการสร้างภูมิคุ้มกันที่เหมาะสม ในขณะเดียวกันก็นำไปสู่ผลของการกระทำ (Ends) ที่ก่อให้เกิดความสมดุล และพร้อมรับต่อการเปลี่ยนแปลง

5.2 ความสมดุลและความพร้อมรับต่อการเปลี่ยนแปลง หมายถึง ความสมดุล (Balance) ในทุกด้าน ทั้งด้านเศรษฐกิจ สังคม สิ่งแวดล้อม และความรู้/เทคโนโลยี ในขณะเดียวกัน ความสมดุลของการกระทำทั้งเหตุและผลที่เกิดขึ้นในมิติของเวลาก็จะนำไปสู่ความยั่งยืนของการพัฒนา หรือความดำรงอยู่อย่างต่อเนื่อง (Sustainability) ของทุนในด้านต่าง ๆ ไม่ว่าจะเป็นทุนทางเศรษฐกิจ ทุนทางสังคม ทุนทางสิ่งแวดล้อม และทุนทางภูมิปัญญา

จากหลักคิดการพัฒนาตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงดังกล่าวข้างต้น ผู้วิจัยสรุปได้ว่า การพัฒนาตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงนั้น หมายถึง การพัฒนาในด้านต่าง ๆ ที่ ตั้งอยู่บนพื้นฐานของทางสายกลาง ที่คำนึงถึงความพอประมาณ ความมีเหตุผล และการมีระบบภูมิคุ้มกันในตัวที่ดี โดยอาศัยความรู้และคุณธรรมในการวางแผนและการดำเนินการทุกขั้นตอน

2.1.4 แนวคิดการนำหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงมาประยุกต์ใช้ในการดำเนินชีวิต

เศรษฐกิจพอเพียงเป็นแนวปรัชญาที่ทุก ๆ คน สามารถนำไปปฏิบัติในชีวิตประจำวันได้ ไม่ว่าจะเป็นตัวเราเอง นักเรียน เกษตรกร ข้าราชการ และประชาชนทั่วไป ตลอดจนบริษัท ห้างร้าน สถาบันต่าง ๆ ทั้งนอกภาคการเกษตรและในภาคการเกษตร สามารถนำปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงดังกล่าวไปปฏิบัติ เพื่อดำรงชีวิตและพัฒนาธุรกิจการค้าได้จริง (มูลนิธิชัยพัฒนา, 2560, น. 3) ทั้งนี้มีนักวิชาการ นักการศึกษาและหน่วยงานต่าง ๆ ได้กล่าวเกี่ยวกับการนำหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงมาประยุกต์ใช้ในการดำเนินชีวิต ไว้ดังนี้

สุเมธ ตันติเวชกุล (2549, น. 31) กล่าวไว้ว่า เศรษฐกิจพอเพียงตามพระราชดำริ ซึ่งเน้นหลักความพอดี พอประมาณ สามารถใช้เป็นเครื่องควบคุมความไร้สติ และขาดการยับยั้งของคนอันเนื่องมาจากการมุ่งขยายตัวทางเศรษฐกิจอย่างรวดเร็ว บทเรียนที่ได้จากการพัฒนาประเทศตลอดระยะเวลา 40 ปี ที่ผ่านมา คือ การใช้ปัจจัยความเจริญทางเศรษฐกิจในการวัดระดับการพัฒนาประเทศเป็นสำคัญ โดยให้คุณค่าทางเงินตราและวัตถุเป็นที่ตั้ง จนนำไปสู่การพัฒนาที่ขาดสติและขาดการยั้งคิด การพัฒนาที่ขาดสติและยั้งคิด เกิดขึ้นจากกระแสที่มุ่งไปสู่การพัฒนาอุตสาหกรรม อันเนื่องมาจากความเชื่อที่ว่าการพัฒนาอุตสาหกรรมนำมาซึ่งการเติบโตทางเศรษฐกิจในช่วงแรก แต่การขยายตัวทางเศรษฐกิจนั้นเป็นไปอย่างไม่ยั่งยืน เนื่องจากปัจจัยหลักที่ประเทศไทยใช้ในการพัฒนาอุตสาหกรรมนั้น ไม่ได้ตั้งอยู่บนสภาพความเป็นจริง และแนวทางการดำเนินชีวิตแบบไทย

เศรษฐกิจพอเพียงตามแนวพระราชดำริเป็นแนวทางที่เน้นการปูรากฐานในชีวิต สร้างระบบชีวิตที่สอดคล้องกับความเป็นจริงและความเป็นไทย ดังนั้นพระราชดำริในเรื่องเศรษฐกิจพอเพียงจึงสามารถใช้เป็นเครื่องควบคุมการขาดสติและการยับยั้งอันเนื่องมาจากการขยายตัวทางเศรษฐกิจอย่างรวดเร็ว เนื้อแท้ของเศรษฐกิจพอเพียงตามแนวพระราชดำริ คือ ความพอประมาณ ที่ตั้งอยู่บนความซื่อสัตย์โดยไม่เบียดเบียนผู้อื่น ความมีเหตุผล ซึ่งทำให้ไม่ขาดสติ ไม่ฟุ่มเฟือยและรู้รักสามัคคี ซึ่งเกิดจากความรัก ความเมตตา ความเอื้ออาทรต่อกัน อันเกิดผลในการสร้างสรรค์ต่อสังคม

ข้อคิดเห็นในเรื่องความพอดี ความพอประมาณ ว่าควรมีทั้งหมด 5 ประการ ดังต่อไปนี้ คือ 1) มีความพอดีด้านจิตใจ คือ การตั้งสติ 2) ตั้งปัญหาโดยเริ่มที่ตนเอง 3) มีความเมตตา 4) เอื้ออาทร และ 5) มีความเข้าใจ

ความพอดีในด้านเศรษฐกิจ คือ สร้างความพอดีในทุกระดับของสังคม โดยเริ่มจากครอบครัว ชุมชนและสังคม

ความพอดีในด้านเศรษฐกิจ คือ ต้องอยู่อย่างพอดี พอมี พอกิน ไม่หรูหราฟุ่มเฟือย

ความพอดีด้านทรัพยากรธรรมชาติ คือ ใช้อย่างประหยัดและมีประสิทธิภาพ ตลอดจนนณรงค์รักษาทรัพยากรธรรมชาติ

ความพอดีด้านเทคโนโลยี คือ ต้องใช้เทคโนโลยีที่เหมาะสม สอดคล้องกับสภาวะและความต้องการของประเทศ

จากปัญหาด้านต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นสะท้อนให้เห็นว่าเศรษฐกิจพอเพียงตามแนวพระราชดำริเป็นปรัชญาชี้แนะแนวทางการดำรงอยู่และการปฏิบัติตนในทางที่ควรจะเป็นและสามารถนำไปประยุกต์ใช้ได้จริงในทุกระดับและทุกด้านของสังคม ทั้งนี้ควรมีการนำเนื้อแท้ของเศรษฐกิจพอเพียงมาประยุกต์ใช้เป็นแนวทางในการพัฒนาประเทศ เพื่อให้เกิดการพัฒนาที่ยั่งยืนและสอดคล้องกับสภาพความเป็นจริง สติปัญญา และวิถีการดำเนินชีวิตของไทย

นิคม มูสิกะคามะ (2552, น. 263) ให้ความเห็นว่าเศรษฐกิจพอเพียงไว้ว่า เป็นแนวทางพัฒนาตามทฤษฎีใหม่ที่ทำให้ประเทศไทยอยู่ในสังคมโลกได้อย่างสง่างามน่าภาคภูมิใจ โดยที่สามารถผลิตทรัพยากรได้ตามภูมิปัญญาและเทคโนโลยีแบบไทย มีความพอเพียงในครอบครัว ชุมชน มีความเข้มแข็งช่วยตัวเองได้ วิถีชีวิตความเป็นอยู่ที่สอดคล้องกับหลักธรรมคำสอนในศาสนา มีสังคมที่สงบสุข กินดีอยู่ดีขึ้น การผลิตอุดมสมบูรณ์พอเพียงที่จะค้าขายไปยังต่างประเทศ

ปรียานุช พิบูลสราวุธ (2556) กล่าวถึงหลักการประยุกต์ใช้ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง ได้สรุปสาระสำคัญดังนี้

1. โดยพื้นฐานก็คือ การพึ่งพาตนเองเป็นหลัก การทำอะไรอย่างเป็นขั้นเป็นตอนรอบคอบและระมัดระวัง

2. พิจารณาถึงความพอดี พอเหมาะ พอควร ความสมเหตุสมผล และการพร้อมรับความเปลี่ยนแปลงในด้านต่าง ๆ

3. การสร้างสามัคคีให้เกิดขึ้นขั้นพื้นฐานความสมดุลในแต่ละสัดส่วนและแต่ละระดับ

4. ครอบคลุมทั้งทางด้านเศรษฐกิจ สังคม เทคโนโลยี ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม รวมถึงจิตใจและวัฒนธรรม

กล่าวโดยสรุป แนวคิดแห่งการพัฒนาตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง มีลักษณะที่สำคัญคือ

1. ให้ความสำคัญกับ “การพัฒนาคน” ในการดำเนินวิถีชีวิตอย่างมั่นคงบนพื้นฐานของการรู้จักความพอประมาณ การคำนึงถึงความมีเหตุผล การสร้างภูมิคุ้มกันในตัวที่ดี

2. เน้นการ “เข้าใจ เข้าถึง และร่วมพัฒนา” อย่างสอดคล้องกับ “ภูมิสังคม”

3. เป็นการพัฒนาที่คำนึงถึงการ “ทำตามลำดับขั้นตอน” จากการสร้างพื้นฐานให้มั่นคงพอควรแล้ว จึงค่อยสร้างเสริมความเจริญขั้นสูงขึ้นไปตามลำดับ

อภิชัย พันธเสน และคณะ (2550) กล่าวว่า คนเป็นทรัพยากรมนุษย์และต้นทุนที่สำคัญ ถ้าผู้นำความรู้ ความสามารถ รู้จักฝึกฝนตนเอง อดทน อดกลั้น ความรอบคอบเรียนรู้ตลอดเวลา ประเมินสถานการณ์ วิเคราะห์ปัญหาอย่างถูก ต้องสิ่งสำคัญมีคุณธรรม จริยธรรมในการบริหารจัดการอย่างพอดีเหมาะสม อย่างพอดี มีภูมิคุ้ม กันตัวเอง รู้จักนำปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงที่เป็นแนวทางสายกลางมายึดหลักในการดำเนินชีวิตและหน้าที่การงานองค์กรก็จะอยู่รอดปลอดภัยอย่างยั่งยืนแต่ถ้าในการตรงกันข้าม ผู้นำไม่รู้จักพัฒนาภาวะผู้นำและขาดการวิเคราะห์สถานการณ์สิ่งแวดล้อมอย่างเป็น

กลางเอนเอียงไปข้างใดข้างหนึ่ง ใช้ความเห็นความรู้สึกส่วนตัวในการวิเคราะห์ข้อมูลใช้ความรู้สึกตัดสินใจยึดติดไม่รู้จักใช้ทรัพยากรอย่างพอดีผลกระทบตามมาก็จะส่งผลต่อคนในองค์กรสิ่งแวดล้อมจนก่อให้เกิดปัญหาทั้งระยะสั้นและระยะยาวในอนาคตแต่ถ้าผู้นำเข้าใจ เข้าถึง จึงพัฒนาในหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง มาประยุกต์ใช้ในชีวิตส่วนตัวและการทำงานก็จะทำให้เกิดการทำงานอย่างเป็นระบบมีการพัฒนาอย่างต่อเนื่องและยั่งยืน เมื่อเข้าใจปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงเราสามารถนำมาพัฒนาภาวะผู้นำได้ในอย่างเหมาะสมและลงตัวและสามารถให้การทำงานราบรื่นไปทิศทางเดียวกันในระยะเวลายาวนานอย่างต่อเนื่อง ในส่วนของภาวะผู้นำยังต้องมีศิลปะในการบริหารงานที่ทำให้ผู้ตามทำงานให้เราด้วยความเต็มใจด้วยตัวเองคือการประพฤติ ปฏิบัติตัวเป็นที่เลื่อมใส ทำให้คนในองค์กรศรัทธาเห็นคุณค่าและความสามารถทั้งในเรื่องความคิด คำพูด การตัดสินใจ การลงมือทำ ไม่ว่าจะเป็นเรื่องการวางแผน การมอบหมายงาน การควบคุมงาน การประสานงาน ทั้งในเรื่องการให้โอกาสในการพัฒนาคนพัฒนางาน ซึ่งต้องมีคุณลักษณะดีทั้งภายนอกและภายในโดยมีคุณสมบัติในเรื่อง ความไว้วางใจในการมอบหมายงานเลือกบุคคลได้เหมาะสมตามความถนัดของแต่ละคนที่สอดคล้องกับงานนั่นคือหลักการคัดสรรบุคลากร คือ หลักความความพอประมาณที่รู้จักการใช้คนและการวางแผนทั้งในระยะสั้นและระยะยาวในการพัฒนาบุคคลอย่างพอดีและตรงความต้องการที่สอดคล้องทิศทางในอนาคตและต้องหยั่งรู้และเตรียมพร้อมทุกสถานการณ์ มีความรู้ตัว รู้จักตนเองว่ามีข้อดีข้อเสียอย่างไรสิ่งสำคัญคือผู้นำต้องมีวิสัยทัศน์และมองการณ์ไกลได้อย่างแม่นยำประพฤติปฏิบัติตัวเหมาะสมน่านับถือมีเหตุผลในการตัดสินใจเรื่องต่าง ๆ มีคุณธรรมบริหารงานด้วยความซื่อสัตย์สุจริต อดทน และมีสติมีอดทน ความเพียร การมุ่งต่อประโยชน์ส่วนรวมและการแบ่งปัน ควบคู่กับการใช้หลักการของธรรมาภิบาลในใช้แนวทางปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงในการพัฒนาภาวะผู้นำในเรื่องของหลักการบริหารก็เปรียบเหมือนเราได้ฉีดวัคซีนป้องกันตนเอง โดยผู้นำต้องเริ่มต้นด้วยการสำนึกขีดความสามารถของตัวเองและรู้จักพอและต้องศึกษาปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงให้เข้าใจอย่างถ่องแท้รวมถึงการสร้างวินัยให้เกิดขึ้นในแท้จริงของนิสัยเสียก่อนเพราะวินัยเป็นสิ่งสำคัญในการเป็นเครื่องกำหนดกรอบการดำเนินงานตามภาระหน้าที่ใด ๆ ที่พึงกระทำให้บรรลุเป้าหมายโดยสมบูรณ์

เสกสรรค์ เผ่าพันธุ์พิพัฒน์ (2560, น. 11) สรุปผลการศึกษาแนวคิดการนำหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงมาประยุกต์ใช้ในการดำเนินชีวิต ดังนี้

1. ด้านความพอประมาณ

ดำเนินชีวิตส่วนตัวและชีวิตครอบครัวของข้าราชการบนพื้นฐานของความพอประมาณประกอบด้วย

1.1 มีวิถีชีวิตและความสุขอยู่ในกรอบที่ตนเองเป็นอยู่ โดยเริ่มจากคำว่า “พอ” ผลิตและบริโภคอยู่ในระดับพอประมาณ โดยไม่ทำให้ตนเองและผู้อื่นเดือดร้อน

1.2 คิดและทำในสิ่งที่ถูกต้องดีงามและมีเหตุผล ต้องมั่นใจในสิ่งที่ตนทำถูกต้องดีงามโดยไม่หวั่นไหวต่อคำนินทา

1.3 ปฏิบัติตนตามแนวพระราชดำริ

1.4 ประพฤติปฏิบัติตนเป็นพลเมืองดี ยึดมั่นในระบอบประชาธิปไตย เป็นแบบอย่างที่ดีแก่ประชาชนในการดำเนินชีวิต

1.5 ไม่เล่นการพนัน ไม่เสพอบายมุข

1.6 ให้ความสำคัญด้านจิตวิญญาณ ไม่เน้นวัตถุนิยมแต่เพียงอย่างเดียว

1.7 เน้นความสัมพันธ์ของการอยู่ร่วมกันภายในครอบครัว การแลกเปลี่ยนความคิดเห็นซึ่งกันให้เข้าใจกัน แนะนำคู่ครองและบุตรหลานให้ดำเนินตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง

1.8 คบหาแต่กัลยาณมิตรเป็นแบบอย่างแค่สมาชิกในครอบครัว

1.9 ตระหนักถึงเป้าหมายของชีวิตครอบครัว และส่วนตัว และไม่สร้างหนี้ให้เป็นภาระกับตนเองและครอบครัว

1.10 รู้จักลงทุนอย่างชาญฉลาด และแสวงหาความรู้และโอกาสของการขยายงานอย่างพอเหมาะพอควร

1.11 รู้จักคุณค่าของ ทรัพยากรด้วยการ Recycle หรือ Reuse ทรัพยากรในบ้านเพื่อความประหยัดและลดมลภาวะต่อสิ่งแวดล้อม

2. ด้านความมีเหตุผล

การดำเนินชีวิตส่วนตัวและชีวิตครอบครัวของข้าราชการบนพื้นฐานของความมีเหตุผลประกอบด้วย

2.1 ดำเนินชีวิตที่ไม่ตั้งอยู่ในความประมาท มีสติสัมปชัญญะ รู้จักกาลเทศะ และวางแผนดำเนินชีวิตอย่างรอบคอบด้วยข้อมูลที่เพียงพอ

2.2 ปฏิบัติตนตามแนวพระราชดำริ

2.3 ใช้จ่ายเงินทองอย่างเหมาะสมให้คุ้มค่าตามความจำเป็นไม่หลงยึดติดกระแสมากเกินไป และใช้ทรัพยากรธรรมชาติอย่างประหยัด

2.4 คิดและตัดสินใจทำอะไรจะต้องมีเหตุผล โดยพิจารณาเหตุปัจจัยหรือความเสี่ยงที่อาจจะเกิดขึ้นด้วยจากการกระทำนั้น ๆ

2.5 ปลูกจิตสำนึกให้สมาชิกครอบครัวรู้บทบาทหน้าที่ทั้งต่อตนเอง ครอบครัว สังคม และประเทศชาติ

2.6 อธิบายได้ว่าทุกการกระทำและการดำเนินชีวิตเป็นไปเพื่อให้ตน และคนในครอบครัวมีความสุข สงบ แข็งแรง ปลอดภัย โดยไม่เบียดเบียนคนอื่น เมื่อมีมากก็พร้อมแบ่งปันให้คนอื่น

2.7 วางแผนชีวิต และครอบครัวที่มีเป้าหมายที่เน้นความสุข ไม่เบียดเบียนตนเองและผู้อื่น

2.8 รับฟังและเคารพในความคิดเห็น รับรู้ และเข้าใจความรู้สึกของสมาชิกในครอบครัว

2.9 พัฒนาความรู้ ความสามารถของสมาชิก ลูกหลานให้ทันสมัยทันต่อโลกต่อเหตุการณ์

2.10 มีวิธีคิดแบบองค์รวมในเชิงระบบคิดแบบบูรณาการ

2.11 บริหารเวลาให้สมดุลและเกิดประโยชน์ตามสมควร

3. ด้านการมีและสร้างภูมิคุ้มกันในตัวที่ดี

การดำเนินชีวิตส่วนตัวและชีวิตครอบครัวของข้าราชการบนพื้นฐานของการมีและสร้างระบบภูมิคุ้มกันในตนที่ดี ประกอบด้วย

3.1 ประพฤติปฏิบัติตนให้ถูกต้องตามทำนองครองธรรม เคารพกฎหมาย มีคุณธรรม จริยธรรม ซื่อสัตย์ สุจริต อดทน มีความเพียร และมีแบบแผนการดำรงชีวิตที่ดี

3.2 รักษาความรักความใกล้ชิดกันในครอบครัวไว้ตลอดเวลา

3.3 สอนบุตรธิดาให้อยู่ปฏิบัติตามแนวทางเศรษฐกิจพอเพียง

3.4 กระทำสิ่งใด ๆ โดยมองการณ์ไกลมีการวางแผนการดำเนินชีวิตอย่างเหมาะสม เตรียมพร้อมในปัจจุบันอย่างไม่ประมาท เพื่อพร้อมรับผลกระทบและการเปลี่ยนแปลงด้านต่าง ๆ ที่อาจจะเกิดขึ้น

3.5 เอาใจเขามาใส่ใจเราต้องทนผู้อื่นบ้าง มีความจริงใจในการประพฤติปฏิบัติ ไม่สร้างความอึดอัด หวาดระแวง หรือความหวาดกลัวให้กับผู้อื่น

3.6 สร้างความมั่นคงให้กับตนเอง และครอบครัวด้วยการออมทรัพย์ การทำประกันชีวิต ประกันภัย เป็นต้น

3.7 มองโลกในแง่ดีและเป็นมิตรที่ดีต่อบุคคลทั่วไปและช่วยเหลือผู้อื่น

3.8 ใฝ่หาความรู้พัฒนาตนเองอย่างต่อเนื่องด้วยการเปิดโลกทัศน์ การอ่านหนังสือ ศึกษาธรรมะ แสวงหาประสบการณ์ชีวิต เรียนรู้สิ่งใหม่ ๆ และการเข้าร่วมกระบวนการทางสังคม

3.9 ออกกำลังกายและบริหารจิตให้ผ่อนคลาย

4. ด้านความรู้

ความรู้ที่ข้าราชการควรมีในการดำเนินชีวิตส่วนตัวและชีวิตครอบครัว ประกอบด้วย

4.1 ความรู้ในการทำมาหากินเพื่อเลี้ยงครอบครัว การบริหารเงินส่วนตัว

4.2 ความรู้ ในการครองเรือน ครองตน จิตวิทยาครอบครัว การวางแผนครอบครัว

4.3 ความรู้ในการดำรงตนอย่างเป็นสุข (ทั้งสุขภาพกายและสุขภาพจิต) และการทำให้สังคมโดยส่วนรวมมีสันติสุข

4.4 ความรู้เกี่ยวกับการเปลี่ยนแปลงของสังคม เศรษฐกิจ การเมือง การปกครอง วิถีแห่งอำนาจ วัฒนธรรม การจัดการทรัพยากร สิ่งแวดล้อม การอยู่อาศัย ทั้งในและนอกประเทศ ฯลฯ

4.5 คุณธรรมของฆราวาส การศึกษาในแก่นแท้ของชีวิต ให้เวลาในการฝึกปฏิบัติธรรม รักษาศีล ทำสมาธิ เพื่อพัฒนาให้ก่อเกิดปัญญา

4.6 ความรู้เกี่ยวกับเทคโนโลยีสมัยใหม่ที่สามารถประยุกต์ใช้ กับงานหรือชีวิตประจำวัน

4.7 ความรู้ทุกประเภท ทุกสาขา ในเชิงสร้างสรรค์ที่ตัวเองถนัด ขึ้นอยู่กับต้นทุนทางชีวิต บุคลิก และสติปัญญาของแต่ละบุคคล

4.8 ความรู้ที่มาจากการศึกษาจาก ผู้ที่ประสบความสำเร็จในการดำเนินชีวิตและอาชีพ

5. ด้านคุณธรรม

คุณธรรมที่จำเป็นในการดำเนินชีวิตส่วนตัวและชีวิตครอบครัวของข้าราชการประกอบด้วย

5.1 ไม่เบียดเบียนผู้อื่น ตนเอง และธรรมชาติที่อาศัยอยู่

5.2 หิริโอตัปปะ

5.3 ความไม่ประมาท ความรับผิดชอบ ความยุติธรรม ความรัก ความอบอุ่น และความสามัคคีภายในครอบครัว

5.4 อิทธิบาท 4

5.5 คิดดี พูดดี ทำดี

5.6 ความพึงพอใจในฐานะและความเป็นอยู่เท่าที่ความสุจริตสร้างให้ได้

5.7 ภูมิใจในศักดิศรีของความเป็นมนุษย์ มีความเข้าใจเห็นอก เห็นใจกัน ยอมรับความต่าง

5.8 ฆราวาสธรรมหรือธรรมะของผู้ครองเรือน

5.9 สังคหวัตถุ4
5.10 โลกธรรม 8
5.11 พรหมวิหาร 4
5.12 ศีล 5

2.2 องค์ประกอบคุณลักษณะด้านเศรษฐกิจพอเพียงของครู

เศรษฐกิจพอเพียง เป็นปรัชญาของการดำรงชีวิตและปฏิบัติตนของประชาชนในทุกระดับตั้งแต่ระดับครอบครัว ระดับชุมชนจนถึงระดับประเทศโดยเฉพาะการพัฒนาและบริหารประเทศ ให้ดำาเนินไปในทางสายกลาง ทั้งนี้การปฏิบัติตามปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงนั้นจะต้องอาศัยความรู้ความเข้าใจในหลักการของปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงอย่างแท้จริง แต่ปัญหาที่เกิดขึ้น ก็คือประชาชนจะรู้จักแต่คำว่าเศรษฐกิจพอเพียงเท่านั้นแต่ไม่ทราบในหลักการของเศรษฐกิจพอเพียงตลอดจนการนำมาประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวัน (ศศิเพ็ญ พวงสายใจ และคณะ, 2554, น. 17) ส่วนความพอเพียงตามความหมายของปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงนั้น หมายถึง การที่จะให้เราดำรงชีวิตอยู่ด้วย ความพอประมาณ ความมีเหตุผล รวมถึงความจำาเป็นที่จะต้องมีระบบภูมิคุ้มกันในตัวที่ดีพอสมควรต่อผลกระทบใด ๆ อันเกิดจากการเปลี่ยนแปลงทั้งภายนอกและภายใน เป็นปรัชญาที่สอนให้เราดำรงอยู่ด้วยสติ มีเหตุมีผล รู้จักตัวเอง รู้จักพอประมาณ สร้างภูมิคุ้มกันให้กับตัวเอง ให้ดำเนินชีวิตอยู่ในทางสายกลาง ความพอเพียงไม่ใช่เป็นเรื่องของเศรษฐกิจพอเพียงอย่างเดียว หากหมายถึงความพอเพียงในการนำไปใช้ในทุก ๆ ด้าน ทุก ๆ เรื่อง ทุก ๆ สายอาชีพ (เกษม วัฒนชัย, 2551, น. 1) ทั้งนี้เศรษฐกิจพอเพียงจึงเป็นแนวปรัชญาที่ทุก ๆ คน สามารถนำไปปฏิบัติในชีวิตประจำวันได้ ไม่ว่าจะเป็นตัวเราเอง นักเรียน เกษตรกร ข้าราชการและประชาชนทั่วไป ตลอดจนบริษัท ห้างร้าน สถาบันต่าง ๆ ทั้งนอกภาคการเกษตรและในภาคการเกษตรสามารถนำปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงดังกล่าวไปปฏิบัติ เพื่อดำรงชีวิตและพัฒนาธุรกิจการค้าได้จริง

ในการวิจัยรูปแบบการพัฒนาคุณลักษณะด้านเศรษฐกิจพอเพียงของครูวิทยาลัยเกษตรและเทคโนโลยี สังกัดคณะกรรมการการอาชีวศึกษา ครั้งนี้ ผู้วิจัยได้ศึกษาเกี่ยวกับหลักการ แนวคิดที่เกี่ยวข้องกับคุณลักษณะด้านเศรษฐกิจพอเพียง หรือการดำเนินชีวิตตามหลักเศรษฐกิจพอพียง เพื่อกำหนดเป็นองค์ประกอบคุณลักษณะด้านเศรษฐกิจพอเพียงของครู โดยมีรายละเอียดดังนี้

สำนักส่งเสริมและพัฒนาศักยภาพชุมชน (2550, น. 7) ได้นำปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงมาใช้เป็นแกนกลางพัฒนาชุมชนในการดำเนินชีวิตแบบพอเพียง โดยกำหนดตัวชี้วัดดังนี้

1. การลดรายจ่าย

1.1 ครัวเรือนทำสวนครัว : ทำสวนครัว ปลูกผักไว้กินเอง รวมทั้งการหาปลากินเอง เป็นต้น

1.2 ครัวเรือนปลอดอบายมุข : สมาชิกไม่เสพสิ่งเสพติด ไม่เล่นการพนัน ประพฤติตนอยู่ในศีลธรรมอันดี

2. การเพิ่มรายได้

2.1 ครัวเรือนมีอาชีพเสริม : ครัวเรือนมีอาชีพอื่น นอกจากอาชีพหลักที่ทำประจำ ทำให้มีรายได้เพิ่มขึ้น

2.2 ครัวเรือนใช้เทคโนโลยีที่เหมาะสม : ใช้เครื่องมือเครื่องใช้ที่เหมาะสมกับสภาพท้องถิ่น มีความคุ้มค่าและประหยัด

3. การประหยัด

3.1 ครัวเรือนมีการออมทรัพย์ : มีการฝากเงินไว้กับธนาคาร/สถาบันการเงิน/กลุ่มออมทรัพย์หรือกลุ่มอื่น ๆ

3.2 ชุมชนมีกลุ่มออมทรัพย์มีการเชื่อมโยงเครือข่าย : กลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิต หรือกลุ่มสัจจะออมทรัพย์ ฯลฯ ลาจมีการเชื่อมโยงกลุ่มองค์กรต่าง ๆ

4. มีการเรียนรู้

4.1 การสืบทอด/ใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่น : มีการบันทึกภูมิปัญญา มีการถ่ายทอดและนำไปใช้ประโยชน์อย่างกว้างขวาง

4.2 การเรียนรู้ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงในชีวิตประจำวัน : มีการแลกเปลี่ยนความคิดหรือการเรียนรู้นำไปสู่ความเข้าใจในการดำรงชีวิตตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง

5. การอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมและการใช้ทรัพยากรธรรมชาติอย่างยั่งยืน

5.1 ใช้วัตถุดิบอย่างยั่งยืนในการประกอบอาชีพ : ใช้ทรัพยากรอย่างคุ้มค่า/ประหยัด มีการจัดหาทรัพยากรทดแทน การอนุรักษ์ เช่น การปลูกพืช/เลี้ยงสัตว์ทดแทน การดูแลรักษาแหล่งน้ำ ป่าไม้และสิ่งแวดล้อม

5.2 ปลูกต้นไม้ร่มรื่นน่าอยู่ : การปลูกต้นไม้บริเวณที่สาธารณะและมีการดูแลรักษาอย่างต่อเนื่อง

6. การเอื้ออารีต่อกัน

6.1 มีการดูแลช่วยเหลือกัน : มีการช่วยเหลือเกื้อกูลกันในสังคมชุมชน

6.2 รู้รักสามัคคี

ศศิเพ็ญ พวงสายใจ และคณะ (2554, น. 15) ศึกษาการนำหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงมาประยุกต์ใช้ในการดำเนินชีวิตของประชาชนในมิติด้านต่าง ๆ 5 ด้าน คือ ด้านเศรษฐกิจ ด้านสังคม ด้านวัฒนธรรม ด้านสิ่งแวดล้อมและด้านการเรียนรู้แบบมีประสิทธิภาพและประสิทธิผล สรุปผลการศึกษาดังนี้ 1) ด้านเศรษฐกิจ คือ การมีรายได้เพียงพอกับรายจ่ายและมีเหลือเก็บ 2) ด้านสังคม คือ การมีส่วนร่วมในกิจกรรมของสังคมและการปฏิบัติตนในการอยู่ร่วมกันในสังคม 3) ด้านวัฒนธรรม คือ การปฏิบัติตนตามวัฒนธรรมไทยที่ดีงาม 4) ด้านสิ่งแวดล้อม คือ การปฏิบัติตนในเรื่องการกำจัดของเสียและด้านการอนุรักษ์พลังงาน และ 5) ด้านการเรียนรู้แบบมีประสิทธิภาพและประสิทธิผล คือ การแสวงหาความรู้เพื่อเพิ่มพูนประสิทธิภาพของตนเอง

สุนทร กุลวัฒนวรพงศ์ (2554, น. 55-57) ได้กล่าวถึงการดำเนินชีวิตที่สอดคล้องตามแนวคิดปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงโดยให้หันกลับมายึดเส้นทางสายกลางในการดำรงชีวิต หลักการพึ่งตนเอง ซึ่งอาจแยกแยะโดยยึดหลักสำคัญ 5 ประการ คือ

1. ด้านจิตใจ ทำตนให้เป็นที่พึ่งตนเอง มีจิตสำนึกที่ดี สร้างสรรค์ให้ตนเองและชาติโดยรวม มีจิตใจเอื้ออาทร ประนีประนอม เห็นประโยชน์ส่วนรวมเป็นที่ตั้ง

2. ด้านสังคม แต่ละชุมชนต้องช่วยเหลือเกื้อกูลกัน เชื่อมโยงกันเป็นเครือข่ายที่แข็งแรงเป็นอิสระ

3. ด้านทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ให้ใช้และจัดการอย่างชาญฉลาด พร้อมทั้งหาทางเพิ่มมูลค่าโดยให้ยึดอยู่บนหลักการของความยั่งยืน

4. ด้านเทคโนโลยี จากสภาพแวดล้อมที่เปลี่ยนแปลงรวดเร็ว เทคโนโลยีที่เข้ามาใหม่มีทั้งดีและไม่ดี จึงต้องแยกแยะบนพื้นฐานของภูมิปัญญาชาวบ้านและเลือกใช้เฉพาะที่สอดคล้องกับความต้องการตามสภาพแวดล้อมและควรพัฒนาเทคโนโลยีจากภูมิปัญญาของเราเอง

5. ด้านเศรษฐกิจ แต่เดิมนักพัฒนามักมุ่งที่การเพิ่มรายได้ และไม่มีการมุ่งที่การลดรายจ่ายในภาวะวิกฤตเศรษฐกิจจึงต้องปรับทิศทางการพัฒนาใหม่ คือ ต้องมุ่งลดรายจ่ายก่อนเป็นสำคัญ โดยยึดหลักพออยู่ พอกิน พอใช้

สุเมธ ตันติเวชกุล (2557, น. 17) กล่าวว่า พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวรัชกลที่ 9 ทรงเข้าใจถึงสภาพสังคมไทย ดังนั้นเมื่อได้พระราชทานแนวพระราชดำริ หรือพระบรมราโชวาทในด้านต่าง ๆ จะทรงคำนึงถึงวิถีชีวิต สภาพสังคมของประชาชนด้วย เพื่อไม่ให้เกิดความขัดแย้งทางความคิด ที่อาจนำไปสู่ความขัดแย้งในทางปฏิบัติได้แนวพระราชดำริในการดำเนินชีวิตแบบพอเพียง ประกอบด้วย 1) ยึดความประหยัด ตัดทอนค่าใช้จ่ายในทุกด้าน ลดละความฟุ่มเฟือยในการใช้ชีวิต 2) ยึดถือการประกอบอาชีพด้วยความถูกต้อง ซื่อสัตย์สุจริต 3) ละเลิกการแก่งแย่งผลประโยชน์และแข่งขันกันในทางการค้าแบบต่อสู้กันอย่างรุนแรง 4) ไม่หยุดนิ่งที่จะหาทางให้ชีวิตหลุดพ้นจากความทุกข์ยากด้วยการขวนขวายใฝ่หาความรู้ให้มีรายได้เพิ่มพูนขึ้น จนถึงขั้นพอเพียงเป็นเป้าหมายสำคัญ และ 5) ปฏิบัติตนในแนวทางที่ดี ลดละสิ่งชั่ว ประพฤติตนตามหลักศาสนา

กระทรวงเกษตรและสหกรณ์ (2558) เสนอการปฏิบัติตนตามแนวทางเศรษฐกิจพอเพียงไว้ดังนี้

1. ยึดความประหยัด ตัดทอนค่าใช้จ่ายในทุกด้าน ลดละความฟุ่มเฟือยในการดำรงชีพอย่างจริงใจ ดังพระราชดำรัสว่า “ความเป็นอยู่ที่ต้องไม่ฟุ้งเฟ้อ ต้องประหยัดในทางที่ถูกต้อง”

2. ยึดถือการประกอบอาชีพด้วยความถูกต้อง สุจริต แม้จะตกอยู่ในภาวะขาดแคลนในการดำรงชีพก็ตาม ดังพระราชดำรัสที่ว่า “ความเจริญของคนทั้งหลายย่อมเกิดมาจากการประพฤติชอบ และการหาเลี้ยงชีพของตนเป็นหลักสำคัญ”

3. ละเลิกการแก่งแย่งผลประโยชน์และแข่งขันกันทางการค้าขาย ประกอบอาชีพแบบต่อสู้กันอย่างรุนแรงดังอดีต ซึ่งมีพระราชบัญญัติเรื่องนี้ว่า “ความสุขความเจริญอันแท้จริงนั้น หมายถึงความสุขความเจริญที่บุคคลแสวงหามาได้ด้วยความเป็นธรรมมั่งในเจตนาและการกระทำไม่ใช่ได้มาด้วยความบังเอิญ หรือการแก่งแย่งเบียดบังมาจากผู้อื่น”

4. ไม่หยุดนิ่งที่จะหาทางในชีวิตหลุดพ้นจากความทุกข์ยากครั้งนี้ โดยต้องขวนขวาย ใฝ่หาความรู้ให้เกิดมีรายได้เพิ่มพูนขึ้นจนถึงขั้นพอเพียงเป็นเป้าหมายสำคัญ พระราชดำรัสตอนหนึ่งที่ให้ความชัดเจนว่า “การที่ต้องการให้ทุกคนพยายามที่จะหาความรู้ และสร้างตนเองให้มั่นคงนี้เพื่อตนเอง เพื่อที่จะให้ตนเองมีความเป็นอยู่ที่ก้าวหน้าที่มีความสุข พอมีพอกินเป็นขั้นหนึ่ง และขั้นต่อไปก็คือ ให้มีเกียรติว่ายืนได้ด้วยตนเอง”

5. ปฏิบัติตนในแนวทางที่ดีเลิศที่ดีลดละสิ่งมั่วกิเลสให้หมดสิ้นไป ทั้งนี้ด้วยสังคมไทยที่ล่มสลายลงในครั้งนี้ เพราะยังมีบุคคลจำนวนมิใช่น้อยที่ดำเนินการโดยปราศจากละอายต่อแผ่นดิน พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวรัชกาลที่ 9 ได้พระราชทานพระโชวาท “พยายามไม่ก่อความชั่วให้เป็นเครื่องทำลายตัว ทำลายผู้อื่น พยายามลด พยายามละความชั่วที่ตัวเองทีอยู่ พยายามก่อความดีให้แก่

ตัวอยู่เสมอ พยายามรักษาและเพิ่มพูนความดีที่มีอยู่นั้นให้งอกงามสมบูรณ์ขึ้น" ทรงย้ำเน้นว่าคำสำคัญที่สุด คือ คำว่า "พอ" ต้องสร้างความพอที่สมเหตุสมผลให้กับตัวเองให้ได้และเราก็จะพบกับความสุข

ศรวณีย์ กิจเดช (2558, น. 157) ศึกษาการวิจัยและพัฒนากระบวนการเสริมสร้างวิถีชีวิตพอเพียงตามแนวคิดการศึกษาเพื่อมวลชนสำหรับผู้นำชุมชนในสังคมเกษตรอุสาหกรรม ผลการศึกษาวิจับพบว่า ดังบ่งชี้วิถีชีวิตพอเพียงประกอบด้วย 8 ด้าน ได้แก่ 1) การปฏิบัติตนในทางสายกลาง 2) การดำรงชีวิตอย่างพอประมาณ 3) การมีความมั่นคงในการดำรงชีวิต 4) การพึ่งพาตนเองได้ 5) การดำรงชีวิตตามแนวทางของสังคมไทย 6) การรู้จักใช้ทรัพยากร 7) การมีความสามารถในการใช้ความรู้อย่างมีเหตุผล และ 8) การปรับตัวอย่างมีความสุข

กรมส่งเสริมการปกครองท้องถิ่น (2559, น. 7) กล่าวถึงหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงว่าเป็นวิธีคิดและวิถีชีวิตที่สอดคล้องกับการดำเนินชีวิตอย่างมั่นคงและมีความยั่งยืน ซึ่งสามารถประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวันได้ใน 5 มิติ ประกอบด้วย 1) มิติเศรษฐกิจ โดยมีการใช้จ่ายให้พอประมาณและมีเหตุผลผ่านกิจกรรมการทำบัญชีรายรับรายจ่ายและส่งเสริมการสร้างภูมิคุ้มกันในการดำเนินชีวิตเพื่อสร้างให้เกิดความยั่งยืนในอนาคต 2) มิติทางสังคม เป็นเรื่อง "ความเป็นพลเมือง" ตามระบบประชาธิปไตย คือ เคารพสิทธิเสรีภาพของตนเองและผู้อื่น มีความรับผิดชอบในหน้าที่ที่ได้รับมอบหมาย เคารพกฎ กติกาของสังคม มีวินัย และที่สำคัญอีกประการหนึ่ง คือ การคิดถึงส่วนรวม และมีสำนึกต่อตนเองเป็นส่วนหนึ่งของสังคมที่มีส่วนในการกำหนดแนวทางการเป็นไปของสังคม 3) มิติการเกษตร ซึ่งเป็นที่ทราบกันดีว่าสังคมไทยนั้นเป็นสังคมเกษตรกรรม ดังนั้นการเกษตรถือเป็นอาชีพหลักของคนในสังคม ซึ่งการเรียนรู้วิถีทางการเกษตรนั้นถือว่าเป็นสิ่งที่มีความจำเป็นและสำคัญอย่างยิ่งโดยเฉพาะอย่างยิ่งการทำการทำการเกษตรทฤษฎีใหม่ตามแนวพระราชดำริในพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวรัชกาลที่ 9 ที่ถือเอาหลักวิชาการทางการเกษตร ข้อมูลการทำการเกษตรทางวิทยาศาสตร์และปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงมาประยุกต์ใช้เพื่อให้การเกษตรเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ 4) มิติด้านวัฒนธรรม เป็นการเห็นคุณค่าของวัฒนธรรม ความหวงแหนในวัฒนธรรมอันเป็น "ทรัพย์" ที่ควรค่าแก่การรักษา และสืบทอดให้คงอยู่ต่อไป และ 5) มิติสิ่งแวดล้อม เป็นการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม ให้ความสำคัญกับการสร้างพื้นที่สีเขียวให้เกิดขึ้นในสังคม รู้คุณค่าของการใช้ทรัพยากรให้คุ้มค่าและเกิดประโยชน์สูงสุด

เสกสรรค์ เผ่าพันธุ์พิพัฒน์ (2560) ศึกษาการนำปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงไปประยุกต์ใช้ในสำนักงานปลัดกระทรวงกลาโหม ผลการวิจัยพบว่า เมื่อนำปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงไปประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวันแล้ว กลุ่มตัวอย่างสามารถดำเนินชีวิตได้อย่างมีความสุขตามคำว่า "พอเพียง" กล่าวคือ กลุ่มตัวอย่างมีการผลิตและบริโภคอย่างพอเพียงตามความจำเป็นในการดำรงชีวิต และสร้างความมั่นคงให้กับตนเองและครอบครัวด้วยการออม เป็นต้น ทั้งนี้ผลจากการวิจัยยังพบว่า ครอบครัวของกลุ่มตัวอย่างมีความผูกพันเพิ่มมากขึ้น เนื่องจากมีเวลาให้กันและกันมากขึ้น สามารถรับฟังความคิดเห็นของสมาชิกในครอบครัวได้มากกว่าเดิม

อรวรรณ ป้อมดำ (2561, น. 47) ศึกษาการขับเคลื่อนศูนย์การเรียนรู้ตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงในสถานศึกษา โดยได้รับทุนสนับสนุนการวิจัยจากสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน กระทรวงศึกษาธิการในโครงการวิจัยและพัฒนานวัตกรรมแลกเป้า สพฐ. ปีงบประมาณ 2561 สรุปผลการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นกับครูและบุคลากรในโรงเรียน โดยครูและบุคลากรในโรงเรียน

ได้น้อมนำหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงมาเป็นแนวทางปฏิบัติ และดำเนินการจัดการเรียนการสอนตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง จึงทำให้เกิดการปรับเปลี่ยนพฤติกรรมและวิถีชีวิตทำให้ครูและบุคลากรในโรงเรียนมีคุณลักษณะและอุปนิสัยพอเพียง ใน 4 ด้าน ได้แก่

มิติด้านวัตถุ : 1) มีการใช้ทรัพยากรอย่างประหยัดและคุ้มค่าที่สุด 2) บริหารจัดการด้านการเงินได้อย่างเหมาะสม โดยมีการประหยัด อดออม มีวินัยและการวางแผนในการใช้จ่ายมากขึ้นมีการใช้จ่ายเฉพาะเรื่องที่จำเป็น รู้จักการวางแผนในการใช้จ่ายเงินเพื่ออนาคตและมีการวางแผนในการมีภาระหนี้สินโดยถือเป็นการลงทุนเพื่อความมั่นคงของอนาคต โดยใช้ในการซื้ออสังหาริมทรัพย์ เช่น บ้าน ที่ดินการสร้างหอพักให้เช่า เป็นต้น

มิติด้านสังคม : 1) มีการคิดวิเคราะห์ และมีวิจารณญาณอย่างมีเหตุผล 2) มีความสุขในการทำงานและได้สอนนักเรียนให้เป็นคนดีมีคุณธรรมนำความรู้ 3) มีวินัยในตนเองและวางแผนในการปฏิบัติงาน และการดำเนินชีวิตส่วนตัว 4) มีความรัก ความเคารพ ความศรัทธาและความสามัคคีในหมู่เพื่อนครู และสามารถอยู่ร่วมกับผู้อื่นในสังคมอย่างมีความสุข 5) มีความอดทนความเพียรพยายาม รู้จักใช้สติ ความระงับอารมณ์มากขึ้น 6) มีความระมัดระวัง รอบคอบในการตัดสินใจมากขึ้น 7) มีการแบ่งปันต่อผู้ร่วมงาน การเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่แก่ผู้อื่นมากขึ้นมีจิตอาสา และมีจิตสาธารณะ 8) ดูแลรักษาสุขภาพตนเองมากขึ้นมีการบริโภคอย่างพอเพียง และเลือกรับประทานอาหารที่เป็นประโยชน์ต่อร่างกาย และ 9) ภูมิใจในวิชาชีพ และรักษาจรรยาบรรณในวิชาชีพครู

มิติด้านสิ่งแวดล้อม : 1) สร้างบรรยากาศในการเรียนรู้ให้แก่นักเรียนอย่างสม่ำเสมอ 2) รักษาความสะอาด และอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมในทุกสถานที่ และใช้ถุงผ้าในการจ่ายตลาดอย่างสม่ำเสมอ และ 3) ปลูกพืชผักสวนครัวไว้ทานเองในครัวเรือน

มิติด้านวัฒนธรรม : 1) เป็นต้นแบบหรือตัวอย่างแก่นักเรียน ผู้ปกครองนักเรียนและชุมชนในเรื่องการน้อมนำหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงไปใช้เป็นหลักคิด หลักปฏิบัติทั้งในวิถีชีวิตการงานและวิถีชีวิตส่วนตัว และครอบครัว และ 2) ร่วมส่งเสริมและอนุรักษ์ประเพณีวัฒนธรรมท้องถิ่นและภูมิปัญญาท้องถิ่น

สำนักงานสถิติแห่งชาติ (2562, น. 8) สรุปการดำเนินชีวิตตามหลักเศรษฐกิจพอเพียงดังนี้

1. ด้านเศรษฐกิจ ไม่ใช้จ่ายเกินตัว ไม่ลงทุนเกินขนาด คิดและวางแผนอย่างรอบคอบ มีภูมิคุ้มกันไม่เสี่ยงเกินไป เช่น ทำบัญชีรายรับรายจ่ายเพื่อที่จะจัดการการใช้จ่ายเงินได้อย่างเป็นระบบ

2. ด้านจิตใจ มีจิตใจเข้มแข็ง มีจิตสำนึกที่ดี เอื้ออาทร เห็นแก่ประโยชน์ส่วนรวมมากกว่าประโยชน์ส่วนตัว

3. ด้านสังคมและวัฒนธรรม ช่วยเหลือเกื้อกูลกัน รู้รักสามัคคี สร้างความเข้มแข็งให้ครอบครัว และชุมชน รักษาเอกลักษณ์ ภาษา ภูมิปัญญา และวัฒนธรรมไทย

4. ด้านทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม รู้จักใช้และจัดการอย่างฉลาดและรอบคอบ ฟื้นฟูทรัพยากรเพื่อให้เกิดความยั่งยืนและคงอยู่ชั่วลูกหลาน เช่น การใช้น้ำอย่างประหยัด ปิดไฟเมื่อไม่ใช้งาน ขึ้นลงชั้นเดียวใช้บันไดแทนลิฟท์

5. ด้านเทคโนโลยี รู้จักใช้เทคโนโลยีที่เหมาะสม สอดคล้องกับความต้องการและสภาพแวดล้อม พัฒนาเทคโนโลยีจากภูมิปัญญาชาวบ้าน ทั้งนี้การน้อมนำปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงมาประยุกต์ใช้ในทุกภาคส่วนของสังคมอย่างจริงจัง จะส่งผลให้การพัฒนาประเทศก้าวหน้าไป

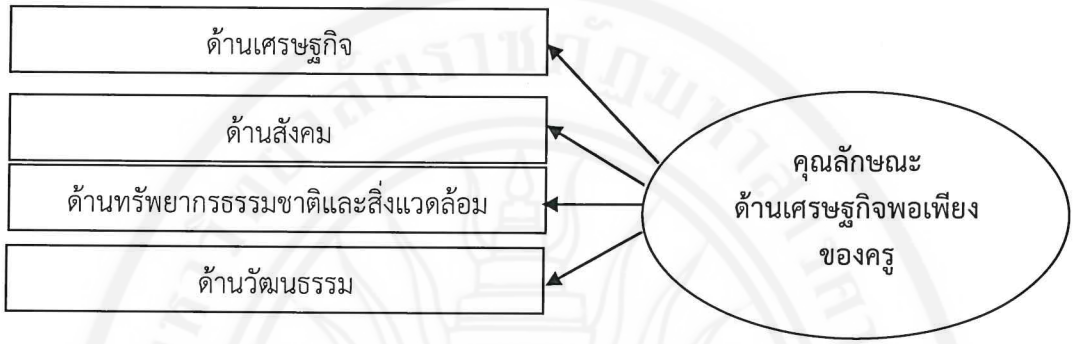
อย่างสมดุล มั่นคง และยั่งยืน พร้อมรับต่อการเปลี่ยนแปลงในทุกด้าน ทั้งด้านชีวิต เศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรม สิ่งแวดล้อม และเทคโนโลยี อันจะนำไปสู่ "ความอยู่เย็นเป็นสุขร่วมกันในสังคมไทย"

ทั้งนี้จากการศึกษาองค์ประกอบวิถีชีวิตแบบพอเพียงดังกล่าวข้างต้น ผู้วิจัยได้นำข้อมูลไปสังเคราะห์เพื่อกำหนดเป็นองค์ประกอบในการวิจัย รูปแบบการพัฒนาคุณลักษณะด้านเศรษฐกิจพอเพียงของครูวิทยาลัยเกษตรและเทคโนโลยี สังกัดคณะกรรมการการอาชีวศึกษา รูปแบบการพัฒนาคุณลักษณะด้านเศรษฐกิจพอเพียงของครูวิทยาลัยเกษตรและเทคโนโลยี สังกัดคณะกรรมการการอาชีวศึกษา ครั้งนี้ ดังตารางที่ 2.1 ดังนี้

ตารางที่ 2.1 การสังเคราะห์องค์ประกอบคุณลักษณะด้านเศรษฐกิจพอเพียงของครูวิทยาลัยเกษตรและเทคโนโลยี สังกัดคณะกรรมการการอาชีวศึกษา

องค์ประกอบ / แหล่งข้อมูล	สำนักส่งเสริมและพัฒนาศักยภาพฯ (2550)	ศศิเพ็ญ พวงสายใจ และคณะ (2554)	สนทร กลวัฒนวรพงศ์ (2554)	สุเมธ ต้นติเวชกุล (2557)	กระทรวงเกษตรและสหกรณ์ (2558)	ศรวณีย์ กิจเดช (2558)	กรมส่งเสริมการปกครองท้องถิ่น(2559) (2559)	เสกสรรค์ เผ่าพันธุ์พิพัฒน์ (2560)	อรวรรณ ป้อมดำ (2561)	สำนักงานสถิติแห่งชาติ (2562)	ความถี่ของความสอดคล้อง	สรุป
1. เศรษฐกิจ	✓	✓	✓	✓	✓		✓		✓	✓	8	✓
2. การเรียนรู้ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง	✓	✓			✓	✓					4	
3. ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม	✓	✓	✓			✓	✓		✓		6	✓
4. สังคม	✓	✓	✓			✓	✓	✓	✓	✓	8	✓
5. วัฒนธรรม	✓	✓		✓			✓		✓	✓	6	✓
6. จิตใจ			✓	✓	✓					✓	4	
7. เทคโนโลยี			✓							✓	2	
8. การปฏิบัติตนในทางสายกลาง						✓					1	
9. การดำรงชีวิตอย่างพอประมาณ						✓		✓			2	
10. การมีความมั่นคงในการดำรงชีวิต						✓		✓			2	
11. การพึ่งพาตนเองได้						✓					1	
12. การปรับตัวอย่างมีความสุข						✓					1	

จากตารางที่ 2.1 แสดงผลการสังเคราะห์องค์ประกอบวิถีชีวิตแบบพอเพียง ผู้วิจัยพิจารณาองค์ประกอบที่มีความถี่สอดคล้องกันตั้งแต่ระดับ 6 ขึ้นไป เพื่อกำหนดเป็นองค์ประกอบการวิจัยรูปแบบการพัฒนาคุณลักษณะด้านเศรษฐกิจพอเพียงของครูวิทยาลัยเกษตรและเทคโนโลยี สังกัดคณะกรรมการการอาชีวศึกษา ครั้งนี้ สรุปได้ 4 องค์ประกอบ ได้แก่ 1) ด้านเศรษฐกิจ 2) ด้านสังคม 3) ด้านทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม และ 4) ด้านวัฒนธรรม

ภาพที่ 2.2 องค์ประกอบชีวิตแบบพอเพียง

2.2.3 ตัวชี้วัดคุณลักษณะด้านเศรษฐกิจพอเพียงของครู

จากผลการสังเคราะห์องค์ประกอบคุณลักษณะด้านเศรษฐกิจพอเพียงของครู เพื่อกำหนดเป็นองค์ประกอบการวิจัยรูปแบบการพัฒนาคุณลักษณะด้านเศรษฐกิจพอเพียงของครูวิทยาลัยเกษตรและเทคโนโลยี สังกัดคณะกรรมการการอาชีวศึกษา สรุปได้องค์ประกอบ 4 ด้าน ได้แก่ 1) ด้านเศรษฐกิจ 2) ด้านสังคม 3) ด้านทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม และ 4) ด้านวัฒนธรรม ทั้งนี้ผู้วิจัยได้นำองค์ประกอบทั้งหมดไปดำเนินการศึกษาและวิเคราะห์เพื่อกำหนดเป็นตัวบ่งชี้ของแต่ละองค์ประกอบโดยมีรายละเอียด ดังนี้

2.2.3.1 ตัวชี้วัดคุณลักษณะด้านเศรษฐกิจพอเพียงของครูด้านเศรษฐกิจ

สำนักส่งเสริมและพัฒนาศักยภาพชุมชน (2550, น. 7) ได้นำปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงมาใช้เป็นแกนกลางพัฒนาชุมชนในการดำเนินชีวิตแบบพอเพียง โดยกำหนดตัวชี้วัดที่สอดคล้องกับมิติด้านเศรษฐกิจ ดังนี้

1) การลดรายจ่าย

1.1) ครัวเรือนทำสวนครัว : ทำสวนครัว ปลูกผักไว้กินเอง รวมทั้งการหาปลากินเอง เป็นต้น

1.2) ครัวเรือนปลอดอบายมุข : สมาชิกไม่เสพสิ่งเสพติด ไม่เล่นการพนัน ประพฤติตนอยู่ในศีลธรรมอันดี

2) การเพิ่มรายได้

2.1) ครัวเรือนมีอาชีพเสริม : ครัวเรือนมีอาชีพอื่น นอกจากอาชีพหลักที่ทำประจำ ทำให้มีรายได้เพิ่มขึ้น

2.2) ครัวเรือนใช้เทคโนโลยีที่เหมาะสม : ใช้เครื่องมือเครื่องใช้ที่เหมาะสมกับสภาพท้องถิ่น มีความคุ้มค่าและประหยัด

3) การประหยัด

3.1) ครัวเรือนมีการออมทรัพย์ : มีการฝากเงินไว้กับธนาคาร/สถาบันการเงิน/กลุ่มออมทรัพย์หรือกลุ่มอื่น ๆ

3.2) ชุมชนมีกลุ่มออมทรัพย์มีการเชื่อมโยงเครือข่าย : กลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิต หรือกลุ่มสัจจะออมทรัพย์ ฯลฯ ลาจมีการเชื่อมโยงกลุ่มองค์กรต่าง ๆ

ปรียานุช พิบูลสราวุธ (2551, น. 28) ได้สรุปหลักปฏิบัติเศรษฐกิจพอเพียงในด้านเศรษฐกิจว่า หลักปฏิบัติรู้จักออมเงินมีกลไกการลดความเสี่ยง รู้จักประหยัด พึ่งตนเองได้ทางเศรษฐกิจโดยผลิตหรือสร้างรายได้ที่สอดคล้องกับความต้องการ สอดคล้องกับภูมิสังคม ภูมิปัญญาท้องถิ่น ทรัพยากรท้องถิ่น

ศศิเพ็ญ พวงสายใจ และคณะ (2554, น. 15) ศึกษาการนำหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงมาประยุกต์ใช้ในการดำเนินชีวิตของประชาชน ในมิติที่เกี่ยวข้องกับด้านเศรษฐกิจ คือ การมีรายได้เพียงพอกับรายจ่ายและมีเหลือเก็บ

สุนทร กุลวัฒนวรพงศ์ (2554, น. 55) ได้กล่าวถึงการดำเนินชีวิตที่สอดคล้องตามแนวคิดปรัชญาของเศรษฐกิจกพอเพียงด้านเศรษฐกิจว่า แต่เดิมนักพัฒนามักมุ่งที่การเพิ่มรายได้ และไม่มีการมุ่งที่การลดรายจ่ายในภาวะวิกฤตเศรษฐกิจจึงต้องปรับทิศทางการพัฒนาใหม่ คือ ต้องมุ่งลดรายจ่ายก่อนเป็นสำคัญ โดยยึดหลักพออยู่ พอกิน พอใช้

สุเมธ ตันติเวชกุล (2557, น. 39) ได้อธิบายถึงเศรษฐกิจพอเพียงตามแนวพระราชดำริในมิติด้านเศรษฐกิจว่า เศรษฐกิจพอเพียงเป็นเศรษฐกิจแบบพออยู่พอกินให้มีความขยันหมั่นเพียร ประกอบสัมมาอาชีพเพื่อให้พึ่งตนเองได้ให้พ้นจากความยากจน การปฏิบัติตามทฤษฎีใหม่ตามแนวพระราชดำริเป็นตัวอย่างของการปฏิบัติตามเศรษฐกิจพอเพียง ซึ่งได้ช่วยให้เกษตรกร จำนวนมากมีรายได้เพิ่มสูงขึ้น และมีชีวิตที่เป็นสุขตามสมควรแก่อัตภาพพ้นจากการเป็นหนี้และความยากจน สามารถพึ่งตนเองได้ มีครอบครัวที่อบอุ่นและเป็นสุข

กระทรวงเกษตรและสหกรณ์ (2558, น. 26) เสนอการปฏิบัติตนตามแนวทางเศรษฐกิจพอเพียง สอดคล้องกับวิถีชีวิตแบบพอเพียงด้านเศรษฐกิจ คือ ยึดความประหยัด ตัดทอนค่าใช้จ่ายในทุกด้าน ลดละความฟุ่มเฟือยในการดำรงชีพอย่างจริงใจ ดังพระราชดำรัสว่า “ความเป็นอยู่ที่ต้องไม่ฟุ้งเฟ้อ ต้องประหยัดในทางที่ถูกต้อง”

กรมส่งเสริมการปกครองท้องถิ่น (2559, น. 7) กล่าวถึงหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงว่า เป็นวิธีคิดและวิถีชีวิตที่สอดคล้องกับการดำเนินชีวิตอย่างมั่นคงและมีความยั่งยืน ซึ่งสามารถประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวันได้ โดยได้กล่าวถึงมิติด้านเศรษฐกิจว่า การใช้จ่ายให้พอประมาณและมีเหตุผล ผ่านกิจกรรมการทำบัญชีรายรับรายจ่าย และส่งเสริมการสร้างภูมิคุ้มกันในการดำเนินชีวิตเพื่อสร้างให้เกิดความยั่งยืนในอนาคต

กรมที่ดิน. (2559) สรุปการนำเศรษฐกิจพอเพียงไปประยุกต์ใช้มิติด้านเศรษฐกิจ คือ ลดรายจ่าย/เพิ่มรายได้/ใช้ชีวิตอย่างพอควร/คิดและวางแผนอย่างรอบคอบ/มีภูมิคุ้มกัน/ไม่เสี่ยงเกินไป/การเผื่อทางเลือกสำรอง

มูลนิธิชัยพัฒนา (2560) กล่าวถึง แนวทางการใช้ชีวิตอย่าง "พอเพียง" ตามแบบฉบับรัชกาลที่ 9 ที่เกี่ยวข้องกับมิติด้านเศรษฐกิจ ดังนี้

1. เพิ่มรายได้ ลดรายจ่าย โดยต้องคำนึงถึงความจริงในโลกว่า ไม่มีอะไรได้มาฟรี ๆ ทุกอย่างต้องลงทุนลงแรงทั้งนั้น เช่น การลงทุนทำมาค้าขาย หาอาชีพเสริมเพิ่มรายได้ โดยอาจต้องลงทั้งทุน ลงทั้งแรง ศึกษาหาความรู้เพิ่มเติม เพื่อเป้าหมายในการเพิ่มเงินเดือนหรือหาโอกาสก้าวหน้าขึ้นในอนาคต รายจ่ายแต่ละอย่างมีระดับความสำคัญไม่เท่ากัน เราควรใช้จ่ายกับสิ่งจำเป็นต่อการดำรงชีวิตก่อน เช่น ค่าอาหาร ค่าที่อยู่อาศัย และพยายามลดรายจ่ายที่ไม่จำเป็น “เงินทองไม่ได้ตกจากฟ้า ได้มาเพราะเราหา หมดไปเพราะเราใช้ เหลืออยู่ได้เพราะเราแบ่งเก็บ เมื่อยามเราป่วยเจ็บจะได้เยียวยา”

2. ฉลาดซื้อ ฉลาดใช้ ฉลาดซื้อก็คือ การเลือกซื้อสินค้าที่คุ้มค่า คุ้มประโยชน์ที่สุด ไม่ซื้อสิ่งของที่ไม่จำเป็น ที่สำคัญ คือ ต้องฉลาดคิดก่อนก่อหนี้ ฉลาดใช้ก็คือ การใช้สิ่งของที่เราซื้อมาให้คุ้มค่าที่สุด มีประโยชน์สูงสุด และรักษาสิ่งของต่าง ๆ ให้คงอยู่ในสภาพที่เหมาะกับการใช้งานได้นาน ๆ รวมถึงประหยัดค่าใช้จ่าย จำพวกค่าน้ำ ค่าไฟ ค่าโทรศัพท์

3. จดทุกครั้งเมื่อจ่าย การจดคือหลักง่าย ๆ ในการบริหารเงิน หรือพูดง่าย ๆ ก็คือเป็นการเฝ้าติดตามรายจ่าย พร้อมทั้งบริหารการใช้จ่ายให้เหมาะสมกับชีวิตจริง ซึ่งบัญชีรายรับรายจ่ายเหล่านี้จะเป็นหลักฐานชั้นดีในการเตือนตัวเองว่า ในแต่ละเดือนเรามีค่าใช้จ่ายอะไรบ้างที่จำเป็น และไม่จำเป็น ซึ่งในสิ่งที่ไม่จำเป็นเราก็ควรที่จะลดเลิกไปจะได้มีเงินเก็บไว้ใช้ในยามที่จำเป็น

4. เทคนิคให้มีเงินออม การออมจะไม่ใช่เรื่องยากอีกต่อไปหากเราตั้งใจแน่วแน่ที่จะกำหนดเป้าหมายการเก็บออมว่า ในแต่ละเดือน แต่ละปี จะมีเงินออมเท่าไหร่ จากนั้นกำหนดเป้าหมายการใช้จ่ายในแต่ละวัน แต่ละเดือน และเมื่อไหร่ต้องใช้เงินก้อนใหญ่ แล้วจึงประหยัดรายจ่ายด้วยการจ่ายน้อยกว่าหรือเท่ากับเป้าหมายการใช้จ่ายเพื่อให้มีเงินเหลือมากขึ้น และถ้าเป็นไปได้ไม่ควรก่อหนี้โดยไม่จำเป็น และเกินกำลัง

5. ฉลาดใช้ชีวิต เวลาชีวิตมีไม่มากพอให้ลองผิดลองถูก ไม่ต้องใช้ชีวิตให้คุ้มค่า แต่ใช้ชีวิตให้มีคุณค่า ใช้ชีวิตอย่างมีความสุข ไม่ต้องร่ำรวยเป็นเศรษฐี แต่ก็ไม่ได้อดอยากจนต้องเบียดเบียนตนเองและคนอื่น

อรวรรณ ป้อมดำ (2561, น. 47) สรุปผลการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นกับครูและบุคลากรในโรงเรียน โดยครูและบุคลากรในโรงเรียนได้น้อมนำหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงมาเป็นแนวทางปฏิบัติ และดำเนินการจัดการเรียนการสอนตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง จึงทำให้เกิดการปรับเปลี่ยนพฤติกรรมและวิถีชีวิตทำให้ครูและบุคลากรในโรงเรียนมีคุณลักษณะและอุปนิสัยพอเพียงในมิติด้านเศรษฐกิจ คือ มีการบริหารจัดการด้านการเงินได้อย่างเหมาะสม โดยมีการประหยัดอดออม มีวินัยและการวางแผนในการใช้จ่ายมากขึ้นมีการใช้จ่ายเฉพาะเรื่องที่จำเป็น รู้จักการวางแผนในการใช้จ่ายเงินเพื่ออนาคต และมีการวางแผนในการมีภาระหนี้สินโดยถือเป็นการลงทุนเพื่อความมั่นคงของอนาคต โดยใช้ในการซื้ออสังหาริมทรัพย์ เช่น บ้าน ที่ดินการสร้างหอพักให้เช่า เป็นต้น

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน (2561, น. 7) กล่าวสรุปการนำหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงไปประยุต์ใช้ในการดำเนินชีวิตของครูบุคลากรและนักเรียนในมิติด้านเศรษฐกิจ คือ เศรษฐกิจพอเพียงเป็นเศรษฐกิจแบบพออยู่พอกิน ให้มีความขยันหมั่นเพียรประกอบ สัมมาอาชีพเพื่อให้พึ่งตนเองได้ ให้พ้นจากความยากจน

กรมการการพัฒนาชุมชน, กระทรวงมหาดไทย (2562, น. 9) ได้จัดทำแบบประเมินหมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียง ประจำปี พ.ศ. 2562 เพื่อให้หมู่บ้าน/คนในหมู่บ้าน/คนในครัวเรือน/ได้ปฏิบัติ ซึ่งฝนส่วนที่เกี่ยวกับด้านเศรษฐกิจ ประกอบด้วยตัวชี้วัดดังต่อไปนี้ 1) มีการจัดทำบัญชีครัวเรือน 2) มีกิจกรรมลดรายจ่ายและสร้างรายได้ 3) มีการรวมกลุ่มเพื่อการพัฒนาอาชีพหลักของหมู่บ้าน และ 4) มีการดำเนินงานในรูปแบบวิสาหกิจชุมชนหรือกลุ่มที่มีการดำเนินงานในลักษณะเดียวกับรูปแบบวิสาหกิจชุมชน

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน (2562, น. 13) กล่าวถึงลักษณะของคนตามปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ตามแนวทางการบริหารจัดการตามหลักเศรษฐกิจพอเพียงในโรงเรียนด้านเศรษฐกิจ คือ ฝึกให้ดำรงชีวิตอยู่อย่างพอดี กินพอดี ใช้อย่างพอดี อยู่อย่างพอดีตามอัตภาพและประกอบอาชีพสุจริตหรือหารายได้อย่างสุจริต ด้วยความขยัน อดทนใช้ชีวิตเรียบง่าย ไม่เบียดเบียนตนเองและผู้อื่น พยายามจัดระบบรายได้ที่มีให้สมดุลกับรายจ่ายอย่างมีเหตุผล ประหยัดเก็บออมเงินและแบ่งปันผู้อื่น

สำนักงานสถิติแห่งชาติ (2562, น. 8) สรุปการดำเนินชีวิตตามหลักเศรษฐกิจพอเพียงด้านเศรษฐกิจ คือ ไม่ใช้จ่ายเกินตัว ไม่ลงทุนเกินขนาด คิดและวางแผนอย่างรอบคอบ มีภูมิคุ้มกันไม่เสี่ยงเกินไป เช่น ทำบัญชีรายรับรายจ่ายเพื่อที่จะจัดการการใช้จ่ายเงินได้อย่างเป็นระบบ

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย (2563, น. 34) หลักเศรษฐกิจพอเพียงสามารถประยุกต์ใช้ในด้านต่าง ๆ โดยสังเขป เช่น

1. ด้านการใช้จ่าย มีวินัยในการใช้จ่ายอย่างสมเหตุสมผล วางแผนอย่างรอบคอบในการลดรายจ่าย–เพิ่มรายได้ ในส่วนที่จำเป็น ใช้ชีวิตที่เหมาะสมกับฐานานุรูปอย่างเป็นเหตุเป็นผล ใช้ชีวิตไม่เสี่ยงเกินไปมีการเผื่อทางเลือกสำรองและสร้างภูมิคุ้มกัน

2. ด้านทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม รู้จักใช้และจัดการทรัพยากรอย่างฉลาดและรอบคอบ เลือกใช้ทรัพยากรที่มีอยู่อย่างประหยัด คุ้มค่า และให้เกิดประโยชน์สูงสุด ดูแลรักษาและฟื้นฟูทรัพยากรที่มีอยู่ เพื่อให้เกิดความยั่งยืนสูงสุด

3. ด้านเทคโนโลยี รู้จักใช้เทคโนโลยีที่เหมาะสม สอดคล้องกับความต้องการและสภาพแวดล้อม (ภูมิสังคม) พัฒนาเทคโนโลยีจากภูมิปัญญาชาวบ้าน และต่อยอดกับภูมิปัญญาจากภายนอกที่เหมาะสมโดยคำนึงประโยชน์กับคนหมู่มาก และประโยชน์ระยะยาว

จากการศึกษาคุณลักษณะด้านเศรษฐกิจพอเพียงของครูด้านเศรษฐกิจ ข้างต้น ผู้วิจัยสรุปได้ว่า คุณลักษณะด้านเศรษฐกิจพอเพียงของครูด้านเศรษฐกิจ หมายถึง พฤติกรรมการแสดงออกในการทำงาน หรือการดำรงชีวิตของครูในการบริหารจัดการการเงินที่ดีสอดคล้องกับความเป็นจริงของชีวิตแต่ละคนอย่างมีเหตุผลด้วยความไม่ประมาท ยึดหลักพออยู่ พอกิน พอใช้ รู้จักออมเงินมีกลไกการลดความเสี่ยง รู้จักประหยัด พึ่งตนเองได้ทางเศรษฐกิจโดยผลิตหรือสร้างรายได้ที่สอดคล้องกับความต้องการ สอดคล้องกับภูมิสังคม ภูมิปัญญาท้องถิ่น ทรัพยากรท้องถิ่น รวมทั้งการมีรายได้เพียงพอกับรายจ่ายและมีเหลือเก็บ และมีการสร้างภูมิคุ้มกันในการดำเนินชีวิตเพื่อสร้างให้เกิดความยั่งยืนในอนาคต

ทั้งนี้ผู้วิจัยได้นำข้อมูลที่ศึกษามาวิเคราะห์กำหนดเป็นตัวชี้วัดคุณลักษณะด้านเศรษฐกิจพอเพียงของครูด้านเศรษฐกิจ ในการวิจัยครั้งนี้ สรุปดังนี้

ตารางที่ 2.2 สรุปผลการศึกษาวิเคราะห์ตัวชี้วัดคุณลักษณะด้านเศรษฐกิจพอเพียงของครูด้านเศรษฐกิจด้านเศรษฐกิจ

แหล่งข้อมูล	ตัวบ่งชี้
ปรียานุช พิบูลสราวุธ (2551), ศศิเพ็ญ พวงสายใจ และคณะ (2554), สุนทร กุลวัฒนวรพงศ์ (2554), สุเมธ ตันติเวชกุล (2557), กระทรวงเกษตรและสหกรณ์ (2558), กรมที่ดิน (2559), มูลนิธิชัยพัฒนา (2560), อรวรรณ ป้อมดำ (2561), กรมการการพัฒนาชุมชน กระทรวงมหาดไทย (2562), สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน (2562), มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย (2563)	1. อยู่อย่างพอดี พอมี พอกิน ไม่หรูหราฟุ่มเฟือย 2. มุ่งเพิ่มรายได้ ลดรายจ่ายเป็นสำคัญ ยึดหลักพออยู่ พอกิน พอใช้ 3. รายได้เพียงพอกับรายจ่ายและมีเหลือเก็บ 4. ตัดทอนค่าใช้จ่ายในทุกด้าน ลดละความฟุ่มเฟือยในการดำรงชีพอย่าง 5. รู้จักออมเงินมีกลไกการลดความเสี่ยง 6. พึ่งตนเองได้ทางเศรษฐกิจโดยผลิตหรือสร้างรายได้ที่สอดคล้องกับความต้องการ สอดคล้องกับภูมิสังคม ภูมิปัญญาท้องถิ่น ทรัพยากรท้องถิ่น
สำนักส่งเสริมและพัฒนาศักยภาพชุมชน (2550), ปรียานุช พิบูลสราวุธ (2551), วิชิตวงศ์ ณ ป้อมเพชร (2551), มูลนิธิชัยพัฒนา (2560), อรวรรณ ป้อมดำ (2561), สำนักงานสถิติแห่งชาติ, (2562), สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน (2562)	7. ไม่เสพสิ่งเสพติด ไม่เล่นการพนัน ประพฤติตนอยู่ในศีลธรรมอันดี 8. การออมทรัพย์โดยมีการฝากเงินไว้กับธนาคาร/สถาบันการเงิน/กลุ่มออมทรัพย์หรือกลุ่มอื่น ๆ 9. การใช้เทคโนโลยีและเครื่องมือเครื่องใช้ที่เหมาะสมกับสภาพท้องถิ่นมีความคุ้มค่าและประหยัด
สุเมธ ตันติเวชกุล (2557), มูลนิธิชัยพัฒนา (2560), สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน (2561), สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน (2562), กรมส่งเสริมการปกครองท้องถิ่น (2559), มูลนิธิชัยพัฒนา (2560), อรวรรณ ป้อมดำ (2561), สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน (2562), อรวรรณ ป้อมดำ (2561), สำนักงานสถิติแห่งชาติ (2562)	10. มีความขยันหมั่นเพียรประกอบสัมมาอาชีพเพื่อให้พึ่งตนเองได้ให้พ้นจากความยากจน 11. การใช้จ่ายให้พอประมาณและมีเหตุผลผ่านกิจกรรมการทำบัญชีรายรับรายจ่าย 12. รู้จักการวางแผนในการใช้จ่ายเงินเพื่ออนาคต 13. มีการวางแผนในการมีภาระหนี้สินโดยถือเป็นการลงทุนเพื่อความมั่นคงของอนาคต

2.2.3.2 ตัวชี้วัดคุณลักษณะด้านเศรษฐกิจพอเพียงของครูด้านสังคม

สำนักส่งเสริมและพัฒนาศักยภาพชุมชน (2550, น. 7) ได้นำปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงมาใช้เป็นแกนกลางพัฒนาชุมชนในการดำเนินชีวิตแบบพอเพียง โดยกำหนดตัวชี้วัดที่

สอดคล้องกับมิติด้านสังคม คือ การเอื้ออารีต่อกัน ได้แก่ 1) มีการดูแลช่วยเหลือกัน : มีการช่วยเหลือเกื้อกูลกันในสังคมชุมชน และ 2) รู้รักสามัคคี

สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ (2550, น. 12) กล่าวถึงการประยุกต์ใช้หลักเศรษฐกิจพอเพียงในกลุ่มครูและอาจารย์ว่าที่เกี่ยวข้องกับมิติด้านสังคมว่า การดำเนินชีวิตอย่างพอเพียง ต้องเริ่มจากการตระหนักถึงความจำเป็นของการอยู่ร่วมกันของคนในสังคม ต้องช่วยเสริมสร้างให้สังคมเกิดสันติสุข มีความเจริญก้าวหน้าและยั่งยืน และคนในสังคมมีความสามัคคีปรองดองกัน แล้วฝึกปฏิบัติตนให้มีสำนึกในคุณธรรมความซื่อสัตย์สุจริต มีสติยั้งคิด ใช้ปัญญาพิจารณาอย่างรอบคอบ ในการดำเนินชีวิตและปฏิบัติหน้าที่บนพื้นฐานของความมีเหตุผล พอประมาณกับศักยภาพและสถานภาพของแต่ละบุคคล ในแต่ละสถานการณ์และหมั่นเสริมสร้างความรู้ในด้านต่าง ๆ ให้เท่าทันการเปลี่ยนแปลงเพื่อจะได้มีภูมิคุ้มกันในตัวที่ดีเนื่องจากความรู้และความมีเหตุมีผลมีความสำคัญยิ่ง ครูและอาจารย์จึงมีบทบาทสำคัญยิ่งในเรื่องนี้ แต่อย่าลืมว่าต้องเป็นความรู้ที่รอบคอบระมัดระวัง และเหมาะสมกับแต่ละภูมิสังคมด้วย

ปรียานุช พิบูลสราวุธ (2551, น. 28) ได้สรุปหลักปฏิบัติเศรษฐกิจพอเพียงในสถานศึกษาในด้านด้านสังคมว่า หลักปฏิบัติ คือ รู้จักช่วยเหลือสังคมหรือชุมชน ปลูกจิตสำนึกสาธารณะ ปลูกฝังความสามัคคี ความเสียสละ เผยแพร่องค์ความรู้เศรษฐกิจพอเพียง

วิชิตวงศ์ ณ ป้อมเพชร (2552, น. 107) กล่าวสรุปหลักแนวคิดของระบบเศรษฐกิจพอเพียงในองค์ประกอบที่เกี่ยวข้องกับด้านด้านสังคมว่า เศรษฐกิจแบบพอเพียงตั้งอยู่บนพื้นฐานของการมีเมตตา ความเอื้ออาทร ความสามัคคีของสมาชิกในชุมชนในการร่วมแรงร่วมใจ เพื่อประกอบอาชีพต่าง ๆ ให้บรรลุผลสำเร็จ ดังนั้นประโยชน์ที่เกิดขึ้นจึงเกิดหลายมิติ ทั้งรายได้ของครอบครัว การสร้างความรับมั่นคงให้กับ

รงค์ ประพันพงค์ (2559, น. 32) กล่าวถึงวิถีชีวิตตามหลักเศรษฐกิจพอเพียงด้านสังคมไว้ว่า แต่ละครอบครัว แต่ประชุมชนต้องช่วยเหลือเกื้อกูลกัน เชื่อมโยงกันเป็นเครือข่ายชุมชนที่เข้มแข็งเป็นอิสระ

ศศิเพ็ญ พวงสายใจ และคณะ (2554, น. 15) ศึกษาการนำหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงมาประยุกต์ใช้ในการดำเนินชีวิตของประชาชน ในมิติด้านต่าง ๆ กล่าวโดยสรุปมิติด้านสังคม คือ การมีส่วนร่วมในกิจกรรมของสังคมและการปฏิบัติตนในการอยู่ร่วมกันในสังคม

สุนทร กุลวัฒนวรพงศ์ (2554, น. 55) ได้กล่าวถึงการดำเนินชีวิตที่สอดคล้องตามแนวคิดปรัชญาของเศรษฐกิจกพอเพียงด้านสังคมว่า แต่ละชุมชนต้องช่วยเหลือเกื้อกูลกัน เชื่อมโยงกันเป็นเครือข่ายที่แข็งแรงเป็นอิสระ

สุเมธ ตันติเวชกุล (2557, น. 39) ได้อธิบายถึงเศรษฐกิจพอเพียงตามแนวพระราชดำริในมิติด้านสังคมว่า เศรษฐกิจพอเพียงมุ่งให้เกิดสังคมที่มีความสุขสงบ ประชาชนมีความเมตตาเอื้ออาทรช่วยเหลือซึ่งกันและกัน ไม่ใช่ต่างคนต่างอยู่มุ่งให้เกิดความสามัคคีร่วมมือเพื่อให้ทุกคนอยู่ร่วมกันได้โดยปราศจากการเบียดเบียนกัน การเอารัดเอาเปรียบกัน การมุ่งร้าย ทำลายกัน

กระทรวงเกษตรและสหกรณ์ (2558, น. 57) เสนอการปฏิบัติตนตามแนวทางเศรษฐกิจพอเพียง สอดคล้องกับวิถีชีวิตแบบพอเพียงด้านสังคม คือ

1. ยึดถือการประกอบอาชีพด้วยความถูกต้อง สุจริต แม้จะตกอยู่ในภาวะขาดแคลนในการดำรงชีพก็ตาม ดังพระราชดำรัสที่ว่า “ความเจริญของคนทั้งหลายย่อมเกิดมาจากการประพฤติชอบ และการหาเลี้ยงชีพของตนเป็นหลักสำคัญ”

2. ละเลิกการแก่งแย่งผลประโยชน์และแข่งขันกันทางการค้าขาย ประกอบอาชีพแบบต่อสู้กันอย่างรุนแรงดังอดีต ซึ่งมีพระราชบัญญัติเรื่องนี้ว่า “ความสุขความเจริญอันแท้จริงนั้น หมายถึงความสุขความเจริญที่บุคคลแสวงหามาได้ด้วยความเป็นธรรมมั้งในเจตนาและกากระทำไม่ใช่ได้มาด้วยความบังเอิญ หรือการแก่งแย่งเบียดบังมาจากผู้อื่น”

กรมส่งเสริมการปกครองท้องถิ่น (2559, น. 7) กล่าวถึงหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงว่าเป็นวิธีคิดและวิถีชีวิตที่สอดคล้องกับการดำเนินชีวิตอย่างมั่นคงและมีความยั่งยืน ซึ่งสามารถประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวันได้ โดยได้กล่าวถึงมิติทางสังคมว่า เป็นเรื่อง “ความเป็นพลเมือง” ตามระบบประชาธิปไตย คือ เคารพสิทธิเสรีภาพของตนเองและผู้อื่น มีความรับผิดชอบในหน้าที่ที่ได้รับมอบหมาย เคารพกฎ กติกาของสังคม มีวินัย และที่สำคัญอีกประการหนึ่ง คือ การคิดถึงส่วนรวม และมีสำนึกต่อตนเองเป็นส่วนหนึ่งของสังคมที่มีส่วนในการกำหนดแนวทางการเป็นไปของสังคม

กรมที่ดิน. (2559) สรุปการนำเศรษฐกิจพอเพียงไปประยุกต์ใช้มิติด้านสังคม คือ ช่วยเหลือเกื้อกูล/รู้รักสามัคคี/สร้างความเข้มแข็งให้ครอบครัวและชุมชน

อรวรรณ ป้อมดำ (2561, น. 47) สรุปผลการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นกับครูและบุคลากรในโรงเรียน โดยครูและบุคลากรในโรงเรียนได้น้อมนำหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงมาเป็นแนวทางปฏิบัติ และดำเนินการจัดการเรียนการสอนตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง จึงทำให้เกิดการปรับเปลี่ยนพฤติกรรมและวิถีชีวิตทำให้ครูและบุคลากรในโรงเรียนมีคุณลักษณะและอุปนิสัยพอเพียงในมิติด้านสังคม ดังนี้ 1) มีการคิดวิเคราะห์ และมีวิจารณญาณอย่างมีเหตุผล 2) มีความสุขในการทำงาน และได้สอนนักเรียนให้เป็นคนดีมีคุณธรรมนำความรู้ 3) มีวินัยในตนเองและวางแผนในการปฏิบัติงาน และการดำเนินชีวิตส่วนตัว 4) มีความรัก ความเคารพ ความศรัทธาและความสามัคคีในหมู่เพื่อนครู และสามารถอยู่ร่วมกับผู้อื่นในสังคมอย่างมีความสุข 5) มีความอดทนความเพียรพยายาม รู้จักใช้สติ ความระงับอารมณ์มากขึ้น 6) มีความระมัดระวัง รอบคอบในการตัดสินใจมากขึ้น 7) มีการแบ่งปันต่อผู้ร่วมงาน การเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่แก่ผู้อื่นมากขึ้นมีจิตอาสา และมีจิตสาธารณะ 8) ดูแลรักษาสุขภาพตนเองมากขึ้นมีการบริโภคอย่างพอเพียง และเลือกรับประทานอาหารที่เป็นประโยชน์ต่อร่างกาย และ 9) ภูมิใจในวิชาชีพ และรักษาจรรยาบรรณในวิชาชีพครู

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน (2561, น. 7) กล่าวสรุปการนำหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงไปประยุต์ใช้ในการดำเนินชีวิตของครูบุคลากร และนักเรียนในมิติด้านสังคม คือ เศรษฐกิจพอเพียงมุ่งให้เกิดสังคมที่มีความสุขสงบ ประชาชนมีความเมตตาเอื้ออาทรช่วยเหลือซึ่งกันและกัน ไม่ใช่ต่างคนต่างอยู่ มุ่งให้เกิดความสามัคคีร่วมมือกัน เพื่อให้ทุกคนอยู่ร่วมกันได้โดยปราศจาก การเบียนเบียนกัน การเอารัดเอาเปรียบกัน การมุ่งร้ายทำลายกัน

กรมการการพัฒนาชุมชน, กระทรวงมหาดไทย (2562) ได้จัดทำแบบประเมินหมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียง ประจำปี พ.ศ. 2562 เพื่อให้หมู่บ้าน/คนในหมู่บ้าน/คนในครัวเรือน/ได้ปฏิบัติด้านจิตใจและสังคมมีตัวชี้วัดดังต่อไปนี้ 1) มีความสามัคคีและร่วมมือของคนในหมู่บ้าน 2) มีข้อปฏิบัติ

ของหมู่บ้าน 3) มีกองทุนในรูปแบบสวัสดิการแก่สมาชิก 4) ยึดมั่นในหลักประชาธิปไตย 5) มีคุณธรรม/จริยธรรม 6) มีคนในหมู่บ้านชุมชนปลอดอบายมุข 7) มีความเชื่อมั่นในปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน (2562, น. 13) กล่าวถึงลักษณะของคนตามปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ตามแนวทางการบริหารจัดการตามหลักเศรษฐกิจพอเพียงในโรงเรียนด้านสังคม ได้แก่ พร้อมช่วยเหลือเกื้อกูล รู้รักสามัคคีกับกลุ่มคนในสังคม พร้อมสร้างความเข้มแข็งให้ครอบครัวและชุมชน มีกระบวนการเรียนรู้การทำงานเป็นทีม ทักษะการประสานงาน ประสานเครือข่าย สร้างความพร้อมที่จะทำงาน ที่เกิดจากรากฐานทรัพยากรที่มีในโรงเรียนและในชุมชน

สำนักงานสถิติแห่งชาติ (2562, น. 8) สรุปการดำเนินชีวิตตามหลักเศรษฐกิจพอเพียงด้านสังคม คือ 1) มีจิตใจเข้มแข็ง มีจิตสำนึกที่ดี เอื้ออาทร เห็นแก่ประโยชน์ส่วนรวมมากกว่าประโยชน์ส่วนตัว และ 2) ช่วยเหลือเกื้อกูลกัน รู้รักสามัคคี สร้างความเข้มแข็งให้ครอบครัว และชุมชน

จากการศึกษาตัวชี้วัดคุณลักษณะด้านเศรษฐกิจพอเพียงของครูด้านสังคมข้างต้น ผู้วิจัยสรุปได้ว่า คุณลักษณะด้านเศรษฐกิจพอเพียงของครูด้านสังคม หมายถึง พฤติกรรมการแสดงออกในการทำงาน หรือการดำรงชีวิตของครูในการตระหนักถึงความจำเป็นของการอยู่ร่วมกันของคนในสังคมโดยไม่เบียดเบียนและมีความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ต่อกัน มีความเคารพ ความศรัทธาและความสามัคคีในสังคมและหมู่เพื่อนครู มีจิตสำนึกที่ดี เห็นแก่ประโยชน์ส่วนรวมมากกว่าประโยชน์ส่วนตัว รวมทั้งปฏิบัติตนให้มีสำนึกในคุณธรรมความซื่อสัตย์สุจริต มีสติยั้งคิด ใช้ปัญญาพิจารณาอย่างรอบคอบในการดำเนินชีวิตและปฏิบัติหน้าที่บนพื้นฐานของความมีเหตุผล พอประมาณกับศักยภาพและสถานภาพของตน

งนี้ผู้วิจัยได้นำข้อมูลที่ศึกษามาวิเคราะห์กำหนดเป็นตัวชี้วัดคุณลักษณะด้านเศรษฐกิจพอเพียงของครูด้านสังคม ในการวิจัยครั้งนี้ สรุปดังนี้

ตารางที่ 2.3 สรุปผลการศึกษาวิเคราะห์ตัวชี้วัดคุณลักษณะด้านเศรษฐกิจพอเพียงของครูด้านสังคม

แหล่งข้อมูล	ตัวบ่งชี้
สำนักส่งเสริมและพัฒนาศักยภาพชุมชน (2550), สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ (2550), วิชิตวงศ์ ณ ป้อมเพชร (2552), รงค์ ประพันพงศ์ (2559), สุนทร กุลวัฒนวรพงศ์ (2554), สุเมธ ตันติเวชกุล (2557), กรมที่ดิน (2559), สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน (2561), กรมการการพัฒนาชุมชน กระทรวงมหาดไทย (2562), สำนักงานสถิติแห่งชาติ (2562), สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน (2562)	1. การดูแลช่วยเหลือกัน เมตตา เกื้อกูลกัน ความเอื้ออาทร รักสามัคคี ในสังคมชุมชน 2. อยู่ร่วมกันกับผู้อื่นในสังคมได้โดยปราศจากการเบียดเบียนกัน การเอารัดเอาเปรียบกัน การมุ่งร้าย ทำลายกัน ตระหนักถึงความจำเป็นของการอยู่ร่วมกันของคนในสังคม 3. ยึดมั่นในหลักประชาธิปไตย 4. เชื่อมั่นในปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง 5. มีจิตสาธารณะ

(ต่อ)

ตารางที่ 2.3 (ต่อ)

แหล่งข้อมูล	ตัวบ่งชี้
สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ (2550), กรมที่ดิน (2559), สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน (2561)	6. สำนึกในคุณธรรมความซื่อสัตย์สุจริต มีสติยั้งคิด ใช้ปัญญาพิจารณาอย่างรอบคอบในการดำเนินชีวิตและปฏิบัติหน้าที่ 7. เสริมสร้างความรู้ในด้านต่าง ๆ ให้เท่าทันการเปลี่ยนแปลงเพื่อจะได้มีภูมิคุ้มกันในตัวที่ดี 8. ช่วยเสริมสร้างให้สังคมเกิดสันติสุขมีความเจริญก้าวหน้าและยั่งยืน
วิชิตวงศ์ ณ ป้อมเพชร (2552), ศศิเพ็ญ พวงสายใจ และคณะ (2554), กรมส่งเสริมการปกครองท้องถิ่น (2559)	9. มีส่วนร่วมในกิจกรรมของสังคมและการปฏิบัติตนในการอยู่ร่วมกันในสังคม 10. การคิดถึงส่วนรวมและมีสำนึกต่อตนเองเป็นส่วนหนึ่งของสังคมที่มีส่วนในการกำหนดแนวทางการเป็นไปของสังคม
กระทรวงเกษตรและสหกรณ์ (2558)	11. ยึดถือการประกอบอาชีพด้วยความถูกต้องสุจริต แม้จะตกอยู่ในภาวะขาดแคลนในการดำรงชีพก็ตาม
กรมส่งเสริมการปกครองท้องถิ่น (2559), อรวรรณ ป้อมดำ (2561)	12. เคารพสิทธิเสรีภาพของตนเองและผู้อื่น 13. มีความรับผิดชอบในหน้าที่ที่ได้รับมอบหมาย 14. เคารพกฎ กติกาของสังคม มีวินัย
อรวรรณ ป้อมดำ (2561), กรมส่งเสริมการปกครองท้องถิ่น (2559)	15. มีความรัก ความเคารพ ความศรัทธาและความสามัคคีในหมู่เพื่อนครู และสามารถอยู่ร่วมกับผู้อื่นในสังคมอย่างมีความสุข
อรวรรณ ป้อมดำ (2561), สำนักงานสถิติแห่งชาติ (2562)	16. จิตใจเข้มแข็ง มีจิตสำนึกที่ดี เอื้ออาทร เห็นแก่ประโยชน์ส่วนรวมมากกว่า ประโยชน์ส่วนตัว

2.2.3.3 ตัวชี้วัดคุณลักษณะด้านเศรษฐกิจพอเพียงด้านทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

สุเมธ ตันติเวชกุล (2549, น. 31) สุเมธ ตันติเวชกุล (2549, น. 31) กล่าวถึง พระราชดำริในเรื่องเศรษฐกิจพอเพียงเกี่ยวกับความพอดีด้านทรัพยากรธรรมชาติ คือ ใช้อย่างประหยัดและมีประสิทธิภาพ ตลอดจนนณรงค์รักษาทรัพยากรธรรมชาติ

สำนักส่งเสริมและพัฒนาศักยภาพชุมชน (2550, น. 7) ได้นำปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงมาใช้เป็นแกนกลางพัฒนาชุมชนในการดำเนินชีวิตแบบพอเพียง โดยกำหนดตัวชี้วัดที่สอดคล้องกับมิติด้านทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม คือ การอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมและการใช้ทรัพยากรธรรมชาติอย่างยั่งยืน ได้แก่ 1) ใช้วัตถุดิบอย่างยั่งยืนในการประกอบอาชีพ : ใช้ทรัพยากรอย่างคุ้มค่า/ประหยัด มีการจัดหาทรัพยากรทดแทน การอนุรักษ์ เช่น การปลูกพืช/เลี้ยงสัตว์ทดแทน การดูแลรักษาแหล่งน้ำ

ป่าไม้และสิ่งแวดล้อม และ 2) ปลูกต้นไม้ร่มรื่นน่าอยู่ : การปลูกต้นไม้บริเวณที่สาธารณะและมีการดูแลรักษาอย่างต่อเนื่อง

ปรียานุช พิบูลสราวุธ (2551, น. 28) ได้สรุปหลักปฏิบัติเศรษฐกิจพอเพียงในด้านสิ่งแวดล้อม, หลักปฏิบัติ 1) สร้างสมดุลของทรัพยากรธรรมชาติ 2) ปลูกจิตสำนึกรักษ์สิ่งแวดล้อม 3) ฟื้นฟูแหล่งเสื่อมโทรมในท้องถิ่น 4) ฟื้นฟูอนุรักษ์ทรัพยากรในท้องถิ่น 5) ฟื้นฟูดูแลสถานที่ท่องเที่ยวในท้องถิ่น

รงค์ ประพันพงศ์ (2559, น. 32) กล่าวถึงวิถีชีวิตตามหลักเศรษฐกิจพอเพียงด้านทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมไว้ว่า ใช้และจัดการอย่างชาญฉลาด พร้อมทั้งหาทางเพิ่มมูลค่ายึดหลักความยั่งยืน

ศศิเพ็ญ พวงสายใจ และคณะ (2554, น. 15) ศึกษาการนำหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงมาประยุกต์ใช้ในการดำเนินชีวิตของประชาชน ในมิติด้านต่าง ๆ กล่าวโดยสรุปมิติด้านทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม คือ การปฏิบัติตนในเรื่องการกำจัดของเสียและด้านการอนุรักษ์พลังงาน

สุนทร กุลวัฒนวรพงศ์ (2554, น. 55) ได้กล่าวถึงการดำเนินชีวิตที่สอดคล้องตามแนวคิดปรัชญาของเศรษฐกิจกพอเพียงด้านทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมว่า ให้ใช้และจัดการอย่างชาญฉลาด พร้อมทั้งหาทางเพิ่มมูลค่าโดยให้ยึดอยู่บนหลักการของความยั่งยืน

กรมส่งเสริมการปกครองท้องถิ่น (2559, น. 7) กล่าวถึงหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงว่าเป็นวิธีคิดและวิถีชีวิตที่สอดคล้องกับการดำเนินชีวิตอย่างมั่นคงและมีความยั่งยืนซึ่งสามารถประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวันได้ โดยได้กล่าวถึงมิติสิ่งแวดล้อมว่า เป็นการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม ให้ความสำคัญกับการสร้างพื้นที่สีเขียวให้เกิดขึ้นในสังคม รู้คุณค่าของการใช้ทรัพยากรให้คุ้มค่าและเกิดประโยชน์สูงสุด

กรมที่ดิน (2559) สรุปการนำเศรษฐกิจพอเพียงไปประยุกต์ใช้มิติด้านทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม คือ รู้จักใช้และจัดการอย่างฉลาดและรอบคอบ/เลือกใช้ทรัพยากรที่มีอยู่อย่างรู้ค่าและเกิดประโยชน์สูงสุด/ฟื้นฟูทรัพยากรเพื่อให้เกิดความยั่งยืนสูงสุด

มูลนิธิชัยพัฒนา (2560) กล่าวถึง แนวทางการใช้ชีวิตอย่าง "พอเพียง" ตามแบบฉบับรัชกาลที่ 9 ที่เกี่ยวข้องกับมิติด้านทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมว่า ทุกคนต้องรู้จักคุณค่าของธรรมชาติ และรู้จักใช้สิ่งที่ธรรมชาติให้มาให้เป็นประโยชน์ที่สุด

อรวรรณ ป้อมดำ (2561, น. 47) สรุปผลการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นกับครูและบุคลากรในโรงเรียน โดยครูและบุคลากรในโรงเรียนได้น้อมนำหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงมาเป็นแนวทางปฏิบัติ และดำเนินการจัดการเรียนการสอนตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง จึงทำให้เกิดการปรับเปลี่ยนพฤติกรรมและวิถีชีวิตทำให้ครูและบุคลากรในโรงเรียนมีคุณลักษณะและอุปนิสัยพอเพียงในมิติด้านสิ่งแวดล้อม ดังนี้ 1) สร้างบรรยากาศในการเรียนรู้ให้แก่นักเรียนอย่างสม่ำเสมอ 2) รักษาความสะอาด และอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมในทุกสถานที่ และใช้ถุงผ้าในการจ่ายตลาดอย่างสม่ำเสมอ และ 3) ปลูกพืชผักสวนครัวไว้ทานเองในครัวเรือน

กรมการการพัฒนาชุมชน, กระทรวงมหาดไทย (2562, น. 37) ได้จัดทำแบบประเมินหมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียง ประจำปี พ.ศ. 2562 เพื่อให้หมู่บ้าน/คนในหมู่บ้าน/คนในครัวเรือน/ได้ปฏิบัติด้านทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมมีตัวชี้วัดดังต่อไปนี้

1. มีจิตสำนึกของการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

2. มีกลุ่ม/องค์กรด้านสิ่งแวดล้อม
3. มีการใช้พลังงานทดแทนที่สอดคล้องกับสภาพแวดล้อมของชุมชน
4. มีการสร้างมูลค่าเพิ่มจากทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม
5. มีการบริหารจัดการขยะ

สำนักงานสถิติแห่งชาติ (2562, น. 8) สรุปการดำเนินชีวิตตามหลักเศรษฐกิจพอเพียงด้านด้านทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม คือ รู้จักใช้และจัดการอย่างฉลาดและรอบคอบ ฟื้นฟูทรัพยากรเพื่อให้เกิดความยั่งยืนและคงอยู่ชั่วลูกหลาน เช่น การใช้น้ำอย่างประหยัด ปิดไฟเมื่อไม่ใช้งาน ขึ้นลงชั้นเดียวใช้บันไดแทนลิฟท์

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน (2562, น. 13) กล่าวถึงลักษณะของคนตามปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ตามแนวทางการบริหารจัดการตามหลักเศรษฐกิจพอเพียงในโรงเรียนด้านทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม คือ จัดกระบวนการเรียนรู้ให้รู้จักทั้งครูและนักเรียน ให้ใช้ทรัพยากรอย่างฉลาด สร้างสำนึกอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม เน้นการคิดวิเคราะห์และจัดการอย่างฉลาดรอบคอบ สามารถเลือกใช้ทรัพยากรที่มีอยู่ให้เกิดประโยชน์สูงสุด มีวิธีคิดเชิงกระบวนการในการดูแลสิ่งแวดล้อม อย่างยั่งยืน

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย (2563, น. 34) หลักเศรษฐกิจพอเพียงสามารถประยุกต์ใช้ในด้านต่าง ๆ โดยสังเขป เช่น ด้านทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม 1) รู้จักใช้และจัดการทรัพยากรอย่างฉลาดและรอบคอบ 2) เลือกใช้ทรัพยากรที่มีอยู่อย่างประหยัด คุ้มค่า และให้เกิดประโยชน์สูงสุด 3) ดูแลรักษาและฟื้นฟูทรัพยากรที่มีอยู่ เพื่อให้เกิดความยั่งยืนสูงสุด

จากการศึกษาตัวชี้วัดคุณลักษณะด้านเศรษฐกิจพอเพียงด้านทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมข้างต้น ผู้วิจัยสรุปได้ว่า ตัวชี้วัดคุณลักษณะด้านเศรษฐกิจพอเพียงด้านทรัพยากรและสิ่งแวดล้อม หมายถึง พฤติกรรมการแสดงออกในการทำงาน หรือการดำรงชีวิตของครูในการใช้ทรัพยากรอย่างประหยัดและมีประสิทธิภาพ รู้จักคุณค่าของการใช้ทรัพยากรให้คุ้มค่าและเกิดประโยชน์สูงสุด รวมทั้งการมีจิตสำนึกและมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมและการใช้ทรัพยากร ธรรมชาติอย่างยั่งยืน

ทั้งนี้ผู้วิจัยได้นำข้อมูลที่ศึกษามาวิเคราะห์กำหนดเป็นตัวชี้วัดคุณลักษณะด้านเศรษฐกิจพอเพียงด้านทรัพยากรและสิ่งแวดล้อม ในการวิจัยครั้งนี้ สรุปดังนี้

ตารางที่ 2.4 สรุปผลการศึกษาวิเคราะห์ตัวชี้วัดคุณลักษณะด้านเศรษฐกิจพอเพียงด้านทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

แหล่งข้อมูล	ตัวชี้วัด
สุเมธ ตันติเวชกุล (2549), สำนักส่งเสริมและพัฒนาศักยภาพชุมชน (2550), ปรียานุช พิบูลสราวุธ (2551, น. 28-34), รงค์ ประพันพงศ์ (2559), ศศิเพ็ญ พวงสายใจ และคณะ (2554), กรมส่งเสริมการปกครองท้องถิ่น (2559), กรมที่ดิน (2559), มูลนิธิชัยพัฒนา (2560), อรวรรณ ป้อมดำ (2561), สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน (2562)	1. มีการใช้ทรัพยากรธรรมชาติอย่างประหยัดและมีประสิทธิภาพ ตลอดจนรณรงค์รักษา 2. ใช้ทรัพยากรอย่างคุ้มค่า/ประหยัด มีการจัดหาทรัพยากรทดแทน 3. สำนึกในการอนุรักษ์ เช่น การปลูกพืช/เลี้ยงสัตว์ทดแทน การดูแลรักษาแหล่งน้ำ ป่าไม้และสิ่งแวดล้อม 4. สร้างสมดุลของทรัพยากรธรรมชาติ 5. ปลูกจิตสำนึกรักษ์สิ่งแวดล้อม 6. มีส่วนร่วมในการฟื้นฟูแหล่งเสื่อมโทรมในท้องถิ่น 7. มีส่วนร่วมในฟื้นฟูอนุรักษ์ทรัพยากรในท้องถิ่น
รงค์ ประพันพงศ์ (2559), ศศิเพ็ญ พวงสายใจ และคณะ (2554), สุนทร กุลวัฒนวรพงศ์ (2554), กรมที่ดิน (2559), สำนักงานสถิติแห่งชาติ (2562), สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน (2562) กรมการการพัฒนาชุมชน, กระทรวงมหาดไทย (2562) มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย (2563)	8. ใช้และจัดการอย่างชาญฉลาด พร้อมทั้งหาทางเพิ่มมูลค่า ยึดหลักความยั่งยืน 9. มีส่วนร่วมฟื้นฟูทรัพยากรเพื่อให้เกิดความยั่งยืนและคงอยู่ชั่วลูกหลาน 10. มีจิตสำนึกของการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม 11. รู้จักใช้และจัดการทรัพยากรอย่างฉลาดและรอบคอบ 12. เลือกใช้ทรัพยากรที่มีอยู่อย่างประหยัด คุ้มค่า และให้เกิดประโยชน์สูงสุด 13. ดูแลรักษาและฟื้นฟูทรัพยากรที่มีอยู่เพื่อให้เกิดความยั่งยืนสูงสุด

2.2.3.4 ตัวชี้วัดคุณลักษณะด้านเศรษฐกิจพอเพียงด้านวัฒนธรรม

ปรียานุช พิบูลสราวุธ (2551, น. 28) ได้สรุปหลักปฏิบัติเศรษฐกิจพอเพียงในด้านวัฒนธรรม, หลักปฏิบัติ สืบสานวัฒนธรรมไทย สร้างจิตสำนึกรักษ์ไทย รักบ้านเกิด ฟื้นฟูและอนุรักษ์อาหารประจำท้องถิ่น ฟื้นฟูอนุรักษ์ดนตรีไทยและเพลงไทย ฟื้นฟูและอนุรักษ์วัตถุโบราณและโบราณสถาน

ศศิเพ็ญ พวงสายใจ และคณะ (2554, น. 15) ศึกษาการนำหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงมาประยุกต์ใช้ในการดำเนินชีวิตของประชาชน ในมิติด้านต่าง ๆ กล่าวโดยสรุปมิติด้านวัฒนธรรม คือ การปฏิบัติตนตามวัฒนธรรมไทยที่ดีงาม

สุเมธ ตันติเวชกุล (2557, น. 17) กล่าวเกี่ยวกับการดำเนินชีวิตตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงที่สอดคล้องกับวิถีชีวิตแบบพอเพียงด้านวัฒนธรรม คือ ปฏิบัติตนในแนวทางที่ดี ลดละสิ่งชั่ว ประพฤติตนตามหลักศาสนา และนอกจากนี้ยังได้อธิบายว่า วัฒนธรรม หมายถึง วิถีชีวิต (way of life) ของประชาชนเศรษฐกิจพอเพียงมุ่งให้เกิดวัฒนธรรม หรือวิถีชีวิตที่ประหยัดอดออม มีชีวิตที่เรียบง่ายไม่ฟุ้งเฟ้อ ฟุ่มเฟือย ไม่ตกเป็นทาสของวัตถุนิยมและบริโภคนิยม ซึ่งทำให้เกิดการเป็นหนี้เป็นสิน เกิดการทุจริตคอร์รัปชั่นเป็นปัญหาสังคมที่ร้ายแรงที่สุดปัญหาหนึ่งที่บ่อนทำลายความมั่นคงของชาติ

กระทรวงเกษตรและสหกรณ์ (2558, น. 45) เสนอการปฏิบัติตนตามแนวทางเศรษฐกิจพอเพียง สอดคล้องกับวิถีชีวิตแบบพอเพียงด้านวัฒนธรรม คือ ปฏิบัติตนในแนวทางที่ดีเลิศที่ดีลดละสิ่งมั่วกิเลสให้หมดสิ้นไป ทั้งนี้ด้วยสังคมไทยที่ล่มสลายลงในครั้งนี้ เพราะยังมีบุคคลจำนวนมิใช่น้อยที่ดำเนินการโดยปราศจากละอายต่อแผ่นดิน พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวรัชกาลที่ 9 ได้พระราชทานพระโชวาท “พยายามไม่ก่อความชั่วให้เป็นเครื่องทำลายตัว ทำลายผู้อื่น พยายามลด พยายามละความชั่วที่ตัวเองทีอยู่ พยายามก่อความดีให้แก่ตัวอยู่เสมอ พยายามรักษาและเพิ่มพูนความดีที่มีอยู่นั้นให้งอกงามสมบูรณ์ขึ้น” ทรงย้ำเน้นว่าคำสำคัญที่สุด คือ คำว่า “พอ” ต้องสร้างความพอที่สมเหตุสมผลให้กับตัวเองให้ได้และเราก็จะพบกับความสุข

กรมส่งเสริมการปกครองท้องถิ่น (2559, น. 7) กล่าวถึงหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงว่า เป็นวิธีคิดและวิถีชีวิตที่สอดคล้องกับการดำเนินชีวิตอย่างมั่นคงและมีความยั่งยืน ซึ่งสามารถประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวันได้ โดยได้กล่าวถึงมิติด้านวัฒนธรรมว่า เป็นการเห็นคุณค่าของวัฒนธรรม ความหวงแหนในวัฒนธรรมอันเป็น “ทรัพย์” ที่ควรค่าแก่การรักษา และสืบทอดให้คงอยู่ต่อไป

กรมที่ดิน (2559) สรุปการนำเศรษฐกิจพอเพียงไปประยุกต์ใช้มิติด้านวัฒนธรรม คือ รักและเห็นคุณค่าในความเป็นไทย เอกลักษณ์ไทย/เห็นประโยชน์และคุ้มค่าของภูมิปัญญาไทย ภูมิปัญญาท้องถิ่น/รู้จักแยกแยะและเลือกรับวัฒนธรรมอื่น ๆ

อรวรรณ ป้อมดำ (2561, น. 47) สรุปผลการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นกับครูและบุคลากรในโรงเรียน โดยครูและบุคลากรในโรงเรียนได้น้อมนำหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงมาเป็นแนวทางปฏิบัติ และดำเนินการจัดการเรียนการสอนตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง จึงทำให้เกิดการปรับเปลี่ยนพฤติกรรมและวิถีชีวิตทำให้ครูและบุคลากรในโรงเรียนมีคุณลักษณะและอุปนิสัยพอเพียงในมิติด้านวัฒนธรรม คือ 1) เป็นต้นแบบหรือตัวอย่างแก่นักเรียน ผู้ปกครองนักเรียนและชุมชนในเรื่องการน้อมนำหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงไปใช้เป็นหลักคิด หลักปฏิบัติทั้งในวิถีชีวิต การงาน และวิถีชีวิตส่วนตัว และครอบครัว และ 2) ร่วมส่งเสริมและอนุรักษ์ประเพณีวัฒนธรรมท้องถิ่นและภูมิปัญญาท้องถิ่น

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน (2561, น. 7) กล่าวสรุปการนำหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงไปประยุต์ใช้ในการดำเนินชีวิตของครูบุคลารกร และนักเรียนในมิติด้านวัฒนธรรม คือ วิถีชีวิตของประชาชน เศรษฐกิจพอเพียงมุ่งให้เกิดวัฒนธรรมหรือวิถีชีวิตที่ประหยัด อดออม มีชีวิตที่เรียบง่าย ไม่ฟุ่มเฟือย ไม่ตกเป็นทาสของวัตถุนิยมและบริโภคนิยมซึ่งทำให้เกิดการเป็นหนี้เป็นสิน

สำนักงานสถิติแห่งชาติ (2562, น. 8) สรุปการดำเนินชีวิตตามหลักเศรษฐกิจพอเพียงด้านวัฒนธรรม คือ รักษาเอกลักษณ์ ภาษา ภูมิปัญญา และวัฒนธรรมไทย

จากการศึกษาคุณลักษณะด้านเศรษฐกิจพอเพียงด้านวัฒนธรรมข้างต้น ผู้วิจัยสรุปได้ว่า คุณลักษณะด้านเศรษฐกิจพอเพียงด้านวัฒนธรรม หมายถึง พฤติกรรมการแสดงออกในการทำงาน หรือการดำรงชีวิตของครูในการสืบสานวัฒนธรรมไทย สร้างจิตสำนึกรักษ์ไทย ส่งเสริมและอนุรักษ์ประเพณีวัฒนธรรมท้องถิ่น ภูมิปัญญาท้องถิ่น ประเพณีท้องถิ่น ค่านิยม เอกลักษณ์ท้องถิ่นความเป็นไทย รวมทั้งปฏิบัติตนในแนวทางที่ดี ลดละสิ่งชั่ว และประพฤติตนตามหลักศาสนา

ทั้งนี้ผู้วิจัยได้นำข้อมูลที่ศึกษามาวิเคราะห์กำหนดเป็นตัวชี้วัดคุณลักษณะด้านเศรษฐกิจพอเพียงด้านวัฒนธรรมในการวิจัยครั้งนี้ สรุปดังนี้

ตารางที่ 2.5 สรุปผลการศึกษาวิเคราะห์ตัวชี้วัดคุณลักษณะด้านเศรษฐกิจพอเพียงของครูด้านวัฒนธรรม

แหล่งข้อมูล	ตัวชี้วัด
ศศิเพ็ญ พวงสายใจ และคณะ (2554), สุเมธ ตันติเวชกุล (2557),	1. ปฏิบัติตนตามวัฒนธรรมไทยที่ดีงาม
สุเมธ ตันติเวชกุล (2557), กระทรวงเกษตรและสหกรณ์ (2558), สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน (2561)	2. รักชาติ ปฏิบัติตนตามหลักศาสนา เทิดทูนพระมหากษัตริย์ 3. ไม่ตกเป็นทาสของวัตถุนิยมและบริโภคนิยมนิยมไทย
ปรียานุช พิบูลสราวุธ (2551) กรมส่งเสริมการปกครองท้องถิ่น (2559), กรมที่ดิน. (2559), อรวรรณ ป้อมดำ (2561), สำนักงานสถิติแห่งชาติ (2562)	4. เห็นคุณค่าของวัฒนธรรม ความหวงแหนในวัฒนธรรมอันเป็น “ทรัพย์” ที่ควรค่าแก่การรักษา และสืบทอดให้คงอยู่ต่อไป 5. รักและเห็นคุณค่าในความเป็นไทย เอกลักษณ์ไทย โดยเฉพาะการใช้ภาษาไทย 6. เห็นประโยชน์และคุ้มค่าของภูมิปัญญาไทย ภูมิปัญญาท้องถิ่น 7. รู้จักแยกแยะและเลือกรับวัฒนธรรมอื่น ๆ 8. ร่วมส่งเสริมและอนุรักษ์ประเพณีวัฒนธรรมท้องถิ่นและภูมิปัญญาท้องถิ่น 9. สืบสานวัฒนธรรมไทย 10. สร้างจิตสำนึกรักษ์ไทย รักบ้านเกิด 11. มีส่วนร่วมในการฟื้นฟูและอนุรักษ์อาหารประจำท้องถิ่น 12. มีส่วนร่วมในการฟื้นฟูอนุรักษ์ดนตรีไทยและเพลงไทย 13. มีส่วนร่วมในการฟื้นฟูและอนุรักษ์วัตถุโบราณและโบราณสถาน

จากการศึกษาวิเคราะห์ตัวบ่งชี้วิถีชีวิตแบบพอเพียงทั้ง 4 องค์ประกอบ 55 ตัวบ่งชี้ ดังนี้ 1) ด้านเศรษฐกิจ มี 13 ตัวชี้วัด 2) ด้านสังคม มี 16 ตัวชี้วัด 3) ด้านทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมมี 13 ตัวชี้วัด และ 4) ด้านวัฒนธรรม มี 13 ตัวชี้วัด สรุปได้ดังตารางที่ 2.6 ดังนี้

ตารางที่ 2.6 สรุปผลการศึกษาวิเคราะห์ตัวชี้วัดคุณลักษณะด้านเศรษฐกิจพอเพียงของครูโดยรวม

องค์ประกอบ	คุณลักษณะด้านเศรษฐกิจพอเพียงของครู
1. ด้านเศรษฐกิจ	1. อยู่อย่างพอดี พอมี พอกิน ไม่หรูหราฟุ่มเฟือย 2. มุ่งเพิ่มรายได้ ลดรายจ่ายเป็นสำคัญ ยึดหลักพออยู่ พอกิน พอใช้ 3. รายได้เพียงพอกับรายจ่ายและมีเหลือเก็บ 4. ตัดทอนค่าใช้จ่ายในทุกด้าน ลดละความฟุ่มเฟือยในการดำรงชีพอย่าง 5. รู้จักออมเงินมีกลไกการลดความเสี่ยง 6. พึ่งตนเองได้ทางเศรษฐกิจโดยผลิตหรือสร้างรายได้ที่สอดคล้องกับความต้องการ สอดคล้องกับภูมิสังคม ภูมิปัญญาท้องถิ่น ทรัพยากรท้องถิ่น 7. ไม่เสพสิ่งเสพติด ไม่เล่นการพนัน ประพฤติตนอยู่ในศีลธรรมอันดี 8. การออมทรัพย์โดยมีการฝากเงินไว้กับธนาคาร/สถาบันการเงิน/กลุ่มออมทรัพย์หรือกลุ่มอื่น ๆ 9. การใช้เทคโนโลยีและเครื่องมือเครื่องใช้ที่เหมาะสมกับสภาพท้องถิ่นมีความคุ้มค่าและประหยัด 10. มีความขยันหมั่นเพียรประกอบสัมมาอาชีพเพื่อให้พึ่งตนเองได้ให้พ้นจากความยากจน 11. การใช้จ่ายให้พอประมาณและมีเหตุผล ผ่านกิจกรรมการทำบัญชีรายรับรายจ่าย 12. รู้จักการวางแผนในการใช้จ่ายเงินเพื่ออนาคต 13. มีการวางแผนในการมีภาระหนี้สินโดยถือเป็นการลงทุนเพื่อความมั่นคงของอนาคต
2. ด้านสังคม	1. การดูแลช่วยเหลือกัน เมตตา เกื้อกูลกัน ความเอื้ออาทร รักสามัคคี ในสังคมชุมชน 2. อยู่ร่วมกันกับผู้อื่นในสังคมได้โดยปราศจากการเบียดเบียนกัน การเอารัดเอาเปรียบกัน การมุ่งร้าย ทำลายกัน ตระหนักถึงความจำเป็นของการอยู่ร่วมกันของคนในสังคม 3. ยึดมั่นในหลักประชาธิปไตย 4. เชื่อมั่นในปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง 5. มีจิตสาธารณะ

(ต่อ)

ตารางที่ 2.6 (ต่อ)

องค์ประกอบ	คุณลักษณะด้านเศรษฐกิจพอเพียงของครู
	6. สำนึกในคุณธรรมความซื่อสัตย์สุจริต มีสติยั้งคิด ใช้ปัญญาพิจารณาอย่างรอบคอบในการดำเนินชีวิตและปฏิบัติหน้าที่ 7. เสริมสร้างความรู้ในด้านต่าง ๆ ให้เท่าทันการเปลี่ยนแปลง เพื่อจะได้มีภูมิคุ้มกันในตัวที่ดี 8. ช่วยเสริมสร้างให้สังคมเกิดสันติสุข มีความเจริญก้าวหน้าและยั่งยืน 9. มีส่วนร่วมในกิจกรรมของสังคมและการปฏิบัติตนในการอยู่ร่วมกันในสังคม 10. การคิดถึงส่วนรวมและมีสำนึกต่อตนเองเป็นส่วนหนึ่งของสังคมที่มีส่วนในการกำหนดแนวทางการเป็นไปของสังคม 11. ยึดถือการประกอบอาชีพด้วยความถูกต้อง สุจริต แม้จะตกอยู่ในภาวะขาดแคลน ในการดำรงชีพก็ตาม 12. เคารพสิทธิเสรีภาพของตนเองและผู้อื่น 13. มีความรับผิดชอบในหน้าที่ที่ได้รับมอบหมาย 14. เคารพกฎ กติกาของสังคม มีวินัย 15. มีความรัก ความเคารพ ความศรัทธาและความสามัคคีในหมู่เพื่อนครู และสามารถอยู่ร่วมกับผู้อื่นในสังคมอย่างมีความสุข 16. จิตใจเข้มแข็ง มีจิตสำนึกที่ดี เอื้ออาทร เห็นแก่ประโยชน์ส่วนรวมมากกว่า ประโยชน์ส่วนตัว
3. ด้านทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม	1. มีการใช้ทรัพยากรธรรมชาติอย่างประหยัดและมีประสิทธิภาพตลอดจนรณรงค์รักษา 2. ใช้ทรัพยากรอย่างคุ้มค่า/ประหยัด มีการจัดหาทรัพยากรทดแทน 3. สำนึกในการอนุรักษ์ เช่น การปลูกพืช/เลี้ยงสัตว์ทดแทน การดูแลรักษาแหล่งน้ำ ป่าไม้และสิ่งแวดล้อม 4. สร้างสมดุลของทรัพยากรธรรมชาติ 5. ปลูกจิตสำนึกรักษ์สิ่งแวดล้อม 6. มีส่วนร่วมในการฟื้นฟูแหล่งเสื่อมโทรมในท้องถิ่น 7. มีส่วนร่วมในฟื้นฟูอนุรักษ์ทรัพยากรในท้องถิ่น 8. ใช้และจัดการอย่างชาญฉลาด พร้อมทั้งหาทางเพิ่มมูลค่า ยึดหลักความยั่งยืน 9. มีส่วนร่วมฟื้นฟูทรัพยากรเพื่อให้เกิดความยั่งยืนและคงอยู่ชั่วลูกหลาน

(ต่อ)

ตารางที่ 2.6 (ต่อ)

องค์ประกอบ	คุณลักษณะด้านเศรษฐกิจพอเพียงของครู
	10. มีจิตสำนึกของการอนุรักษ์ทรัพยากร ธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม 11. รู้จักใช้และจัดการทรัพยากรอย่างฉลาดและรอบคอบ 12. เลือกใช้ทรัพยากรที่มีอยู่อย่างประหยัด คุ้มค่า และให้เกิดประโยชน์สูงสุด 13. ดูแลรักษาและฟื้นฟูทรัพยากรที่มีอยู่ เพื่อให้เกิดความยั่งยืนสูงสุด
4. ด้านวัฒนธรรม	1. ปฏิบัติตนตามวัฒนธรรมไทยที่ดีงาม 2. รักชาติ ปฏิบัติตนตามหลักศาสนา เทิดทูน พระมหากษัตริย์ 3. ไม่ตกเป็นทาสของวัตถุนิยมและบริโภคนิยม นิยมไทย 4. เห็นคุณค่าของวัฒนธรรม ความหวงแหนในวัฒนธรรมอันเป็น “ทรัพย์” ที่ควรค่าแก่การรักษา และสืบทอดให้คงอยู่ต่อไป
	5. รักและเห็นคุณค่าในความเป็นไทย เอกลักษณ์ไทย โดยเฉพาะการใช้ภาษาไทย 6. เห็นประโยชน์และคุ้มค่าของภูมิปัญญาไทย ภูมิปัญญาท้องถิ่น 7. รู้จักแยกแยะและเลือกรับวัฒนธรรมอื่น ๆ 8. ร่วมส่งเสริมและอนุรักษ์ประเพณีวัฒนธรรมท้องถิ่นและภูมิปัญญาท้องถิ่น 9. สืบสานวัฒนธรรมไทย 10. สร้างจิตสำนึกรักษ์ไทย รักบ้านเกิด 11. มีส่วนร่วมในการฟื้นฟูและอนุรักษ์อาหารประจำท้องถิ่น 12. มีส่วนร่วมในการฟื้นฟูอนุรักษ์ดนตรีไทยและเพลงไทย 13. มีส่วนร่วมในการฟื้นฟูและอนุรักษ์วัตถุโบราณและโบราณสถาน

2.3 หลักการและกระบวนการในการพัฒนาครู

การศึกษาในระบบ การศึกษานอกระบบและการศึกษาระยะสั้นยังจำเป็นที่ต้องมีครูเป็นผู้ถ่ายทอดความรู้ การพัฒนาครูจึงเป็นสิ่งจำเป็น โดยอันดับแรกจะต้องพัฒนาครูให้มีคุณธรรม จริยธรรมและจรรยาบรรณ และจะต้องพัฒนาความสามารถทางการคิดเชิงวิเคราะห์ สังเคราะห์ บูรณาการและสร้างสรรค์เพื่อให้สามารถพัฒนาและแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นในสถานศึกษาและสังคมได้ นอกจากนี้ยังต้องพัฒนาให้ครูให้สามารถแสวงหาความรู้ด้วยตนเอง มีความรู้อย่างแท้จริงในวิชาที่สอน และสามารถถ่ายทอดความรู้ให้ผู้เรียนเข้าใจจนนำความรู้ประยุกต์ใช้ในการดำเนินชีวิตประจำวันได้ และที่สำคัญยังต้องพัฒนาครูให้สอดคล้องกับมาตรฐานวิชาชีพทางการศึกษา (โชติชวัล ฟูกิจกาญจน์, 2556, น. 27)

ยนต์ ชุ่มจิต (2550, น. 33) หลักการพัฒนาครูสรุปดังนี้

1. การพัฒนาครูต้องมุ่งเน้นการพัฒนาตนของครูทั้งนี้เพื่อให้ครูแต่ละคนได้พัฒนาศักยภาพของตนให้เจริญเต็มที่ เมื่อครูมีความเจริญงอกงาม มีความสมบูรณ์อย่างเพียงพอแล้ว ย่อมเป็นปัจจัยสำคัญที่จะร่วมช่วยกันพัฒนาองค์กรให้เจริญก้าวหน้า

2. การพัฒนาครูต้องมุ่งเน้นความครอบคลุมทุกด้าน มีความรู้ในเทคนิคการสอนใหม่ ๆ สามารถใช้เครื่องมือเครื่องใช้ต่าง ๆ ได้อย่างมีประสิทธิภาพ มีความรู้ความเข้าใจกฎระเบียบของทางราชการที่ประกาศใช้ใหม่ มีความรอบรู้ตามสภาวการณ์บ้านเมือง ความรู้เท่าทันกับสิ่งที่เกิดขึ้น หรือเปลี่ยนแปลงทางสังคมปัจจุบัน

3. การพัฒนาครูต้องดำเนินการอย่างต่อเนื่อง ไม่ว่าครูจะมีคุณวุฒิมากน้อยเพียงใด สอนระดับใด จะต้องได้รับการพัฒนาอย่างต่อเนื่อง ความสามารถของบุคคลจะสัมพันธ์กับความเข้าใจในงานที่กาลังปฏิบัติบุคคลที่ปฏิบัติงานได้อย่างมีประสิทธิภาพย่อมเป็นบุคคลที่มีคุณค่า

4. การพัฒนาครูต้องมุ่งเน้นการขจัดความด้อยต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นกับผู้ประกอบวิชาชีพครูเช่น ความบกพร่องทางด้านคุณธรรม ศีลธรรม ความเฉื่อยชาในการทางาน การขาดเทคนิคการสอนที่มีประสิทธิภาพ

5. การพัฒนาครูต้องมุ่งส่งเสริมความมั่นคงถาวรและความเจริญก้าวหน้าให้แก่ครู เช่น การจัดกิจกรรมใด ๆ ต้องให้ครูเกิดความเจริญก้าวหน้า ในวิชาชีพ มีความมั่นคงต่อวิชาชีพ เกิดความรู้สึกภาคภูมิใจต่องานวิชาชีพของตนอยู่เสมอ

รัตนวดี โชติกพนิช (2550, น. 103) ได้กล่าวถึงการพัฒนาตนของครู ว่าควรพัฒนาตนเองใน 2 ด้าน คือ

1. พัฒนาตนเองในด้านวิชาชีพอย่างมีประสิทธิภาพ ได้แก่

1.1 การพัฒนาในด้านความรู้ คือ การพัฒนาตนเองให้มีความรอบรู้ ทั้งในเรื่องที่จะสอนนักเรียน เรื่องเทคนิควิธีการใหม่ ๆ ที่จะช่วยให้การสอนมีประสิทธิภาพ หรือมีความรู้รอบตัวในเรื่องอื่น ๆ

1.2 การพัฒนาในด้านเทคนิควิธี คือ มีความรู้ในด้านการจัดการเรียนการสอนแบบต่าง ๆ การจัดกิจกรรมการบริการนักเรียน

1.3 การพัฒนาในด้านคุณลักษณะกับเจตคติ คือ การพัฒนาตัวเองให้มีบุคลิกภาพที่ดีเหมาะกับการเป็นครู มีคุณธรรมหรือลักษณะครูที่ดีมีเจตคติที่ดีกับนักเรียน

2. พัฒนาตนเองในด้านการเป็นสมาชิกของสังคม เพื่อการดำรงชีวิตในสังคมอย่างมีความสุข ได้แก่

2.1 การรู้จักและเข้าใจตนเอง

2.2 สำรวจตนเอง จะช่วยให้ทราบถึงข้อดี ข้อด้อยของตนเองได้อย่างถี่ถ้วน

2.3 การปรับปรุงตนเอง เมื่อรู้ข้อดีข้อด้อยของตนเองแล้วควรพยายามปรับปรุงตนเองให้ดีขึ้น

อาภารัตน์ ราชพัฒน์ (2554, น. 22) กล่าวถึงการพัฒนาตนเองของครู ประกอบด้วย

1. การศึกษาค้นคว้าหาความรู้ ติดตามองค์ความรู้ใหม่ ๆ ทางวิชาการและวิชาชีพ โดยมีรายการพฤติกรรมประกอบด้วย

1.1 ศึกษาค้นคว้าหาความรู้ มุ่งมั่นแสวงหาโอกาสพัฒนาตนเองด้วยวิธีการที่หลากหลาย เช่น การเข้าร่วมประชุม / สัมมนา การศึกษาดูงาน

1.2 การค้นคว้าด้วยตนเอง

2. การสร้างองค์ความรู้และนวัตกรรมในการพัฒนาองค์การและวิชาชีพ มีรายการพฤติกรรมประกอบด้วย

2.1 รวบรวม สังเคราะห์ข้อมูล ความรู้ จัดเป็นหมวดหมู่และปรับปรุงให้ทัน สมัย

2.2 สร้างองค์ความรู้และนวัตกรรมเพื่อพัฒนาการจัดการเรียนรู้ องค์กรและวิชาชีพ

3. การแลกเปลี่ยนความคิดเห็นและสร้างเครือข่าย มีรายการพฤติกรรมประกอบด้วย

3.1 แลกเปลี่ยนเรียนรู้กับผู้อื่นเพื่อพัฒนาตนเองและพัฒนางาน

3.2 ให้คำปรึกษา แนะนำ นิเทศและถ่ายทอดความรู้ ประสบการณ์ทางวิชาชีพแก่ผู้อื่น

3.3 มีการขยายผลโดยสร้างเครือข่ายการเรียนรู้

สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา (2554, น. 37) กล่าวถึงสมรรถนะวิชาชีพครูด้านการพัฒนาตนเอง (Self Development) หมายถึง การศึกษาค้นคว้าหาความรู้ ติดตามและแลกเปลี่ยนเรียนรู้องค์ความรู้ใหม่ ๆ ทางวิชาการและวิชาชีพ มีการสร้างองค์ความรู้และนวัตกรรมเพื่อพัฒนาตนเองและพัฒนางาน ประกอบด้วย 1) การศึกษาค้นคว้าหาความรู้ ติดตามองค์ความรู้ใหม่ ๆ ทางวิชาการและวิชาชีพ 2) การสร้างองค์ความรู้และนวัตกรรมในการพัฒนาองค์กรและวิชาชีพ และ 3) การแลกเปลี่ยนความคิด เห็นและการสร้างเครือข่าย

ธีระ รุญเจริญ (2556, น. 107) กล่าวถึงการพัฒนาตนเองของผู้นำทางการศึกษาไว้ว่า ประกอบด้วย

1. การพัฒนาบุคลิกภาพ ได้แก่กริยา ท่าทาง การพูด การเดิน การใช้สายตา ตลอดจนสุขภาพทั้งทางด้านร่างกายและจิตใจ

2. การพัฒนาความรู้ความสามารถ โดยจะ ต้องแสวงหาความรู้เพิ่มเติมตลอดเวลา เพราะวิทยาการในปัจจุบันมีการเปลี่ยนแปลงและก้าวหน้าไปอย่างรวดเร็วตลอดเวลา หากไม่พัฒนาตนเองตามการเปลี่ยนแปลงของโลก ก็จะทำให้เป็นคนล้าสมัย

3. การพัฒนาด้านความมีมนุษยสัมพันธ์ที่ดีต่อบุคคลต่าง ๆ ไม่ว่าจะเป็นผู้ร่วมงาน ผู้บังคับบัญชา ชุมชน นักเรียน ผู้ปกครอง และ 4) การพัฒนาตนเองด้านอารมณ์ ในการปฏิบัติงานจำเป็นต้องมีปฏิสัมพันธ์กับบุคคลอื่นมากมายเรื่องอารมณ์จึงเป็นเรื่องสำคัญ

อุบล เลี้ยววาริณ (2556, น. 42) กล่าวถึงการพัฒนาตนเองของครูไว้ ดังนี้ 1) ครูควรทำหน้าที่ดูแลเอาใจใส่ดูแลสุขภาพของตนให้แข็งแรงและรักษาสุขภาพจิตของตนเองให้ผ่องใสเสมอ เพื่อสามารถทำหน้าที่ความเป็นครูได้อย่างสมบูรณ์ 2) ครูควรพัฒนาตนเองให้ทันสมัยอยู่เสมอ 3) ครูควรศึกษาค้นคว้าเพิ่มเติมความรู้ทางวิชาการให้แก่ตนเองอย่างเสมอ 4) ครูควรประพฤติตนในกรอบแห่งศีลธรรมและจริยธรรม 5) ครูควรพัฒนาบุคลิกภาพของตนให้เหมาะสมกับการทำหน้าที่ครูที่ต้องเป็นตัวแบบแก่ผู้เรียน และ 6) ครูควรมีความมั่นใจและศรัทธาในวิชาชีพครู

โชติชวัล ฟูกิจกาญจน (2556, น. 28) กล่าวถึง กระบวนการพัฒนาครูว่า ควรจะเริ่มจากการกำหนดวิสัยทัศน (Vision) ในการพัฒนาครูแลวจึงประเมินความจำเป็น (Needs Assessment) ในแต่ละด้านที่ต้องพัฒนาซึ่งได้แก่ ดานความรู (Knowledge) ด้านทักษะ (Skill) และด้านคุณลักษณะที่จำเป็นของครู (Attribute) รวมถึงระดับที่จะตองพัฒนาครูเพื่อไปใหถึงวิสัยทัศนซึ่งอาจแบงเป็นระดับ

เชี่ยวชาญ (Expert Level) ระดับช่วยเหลือได้ (Supporting Level) และระดับปฏิบัติได้ (Doing Level) จากนั้นจะเป็นการวางแผนในการพัฒนาโดยการกำหนดกลุ่มเป้าหมาย เวลา ระยะเวลา สถานที่ วิทยากรเอกสาร เครื่องมือ อุปกรณ์ งบประมาณและวิธีการซึ่งมีหลายรูปแบบ ดังตอไปนี้

1. การปฐมนิเทศ (Orientation) คือการใหข้อมูลกับครูที่เริ่มงานใหม่ เนื้อหาโดยทั่วไปจะเกี่ยวกับข้อมูล เบื้องตนของโรงเรียน เชน ประวัติของโรงเรียน รายนามผู้บริหาร รวมไปถึงโครงสร้าง วิสัยทัศนและพันธกิจของโรงเรียน ฯลฯ นอกจากนี้ยังมีการกฎระเบียบในการปฏิบัติงาน ภาระงานที่ตองรับผิดชอบ และวิธีการทำงานเบื้องต้น และอาจนำชมโรงเรียนเพื่อเพิ่มความเขาใจ และความคุนเคยกับสถานที่ใหมากยิ่งขึ้น ซึ่งทั้งหมดมีวัตถุประสงค์เพื่อใหครูที่เริ่มงานใหม่ได้เตรียมความพรอม และสามารถปรับตัวใหปฏิบัติงานได้ ตามความคาดหวังของโรงเรียน

2. การบรรยาย (Lecture) เป็นการฝกอบรมแบบการอธิบายเนื้อหาสาระโดยผู้เชี่ยวชาญเฉพาะเรื่องการฝึกอบรมวิธีนี้ โดยมากแลวเป็นการสื่อสารแบบทางเดียวจากวิทยากรสู่ผู้ฟัง แต่อาจเปิดโอกาสให้ซักถามได้ตามความเหมาะสม การฝกอบรมวิธีนี้ควรใชกับหัวขอที่ไม่เน้นการปฏิบัติ จึงเหมาะสำหรับคณะครูจำนวนมากและมีเวลาจำกัด ลักษณะของสถานที่ฝกอบรม สวนใหญ่จะเหมือนกับหองเรียนทั่วไป คือ ผู้บรรยายจะอยู่ด้านหน้า คณะครูจะนั่งแถวหนากระดาน หรืออาจเป็นแถวตอนลึกสองแถวหรือมากกว่าและเว้นที่ว่างระหว่างแถว เพื่อให้ผู้บรรยายสามารถปฏิสัมพันธ์กับคณะครูได้สะดวกขึ้น การจัดสถานที่ควรเว้นระยะระหว่างคณะครูกับวิทยากรใหมีระยะหางพอสมควรกลาวคือ ไม่ใกล้จนวิทยากรและคณะครูรูสึกอึดอัด และไม่ไกลจนเป็นข้อจำกัดในการมองเห็น อาจใชสื่อประกอบการบรรยายโดยตองมีระยะห่างและความสูงที่ทำใหคณะครูสามารถเห็นได้ชัดเจน โดยไม่มีสิ่งกีดขวาง

3. การฝกอบรมเชิงปฏิบัติการ (Workshop Training) เป็นการฝกอบรมที่ใชการบรรยายสาระความรูพรอมกับการใหครูได้ผลิตผลงานหลังจากการบรรยายเสร็จสิ้น โดยอาจทำเพียงคนเดียวหรือทำร่วมกันเป็นคณะ รการฝกอบรมวิธีนี้จึงเป็นวิธีที่มุ่งเน้นใหครูมีความรูและทักษะในการปฏิบัติงานจริง พรอมทั้งสร้างเสริมทักษะในการทำงานเป็นทีม การจัดสถานที่ในการฝกอบรมประเภทนี้อาจใชแบบการบรรยายแต่ในกรณีที่ตองการใหทำงานร่วมกันเป็นทีม อาจแบงเป็นกลุ่มย่อยและใหคณะครูนั่งเป็นวงกลม หรือครึ่งวงกลม และหันหนาเขาหากัน การฝกอบรมวิธีนี้จึงใชได้ทั้งกับคณะครูจำนวนน้อยและจำนวนมาก

4. การระดมสมอง (Brainstorming) เป็นการกระตุนใหครูแสดงความคิดเห็นในเรื่องใดเรื่องหนึ่งในองคกรอย่าง อิสระ และสร้างสรรค (Creative) ในการพัฒนาปรับปรุงแกไข หรือหาทางออกใหกับปญหาต่าง ๆ ที่เกิดขึ้น โดยจะงดเว้นจากการวิพากษวิจารณจากผู้บังคับบัญชา หรือเพื่อนร่วมงาน คณะครูจึงไม่ควรเกินสิบคน เพื่อใหสามารถแสดงความคิดเห็นได้อย่างทั่วถึง แต่หากคณะครูมีจำนวนมากควรใชวิธีแบงกลุ่มย่อยในการฝกอบรม

5. การอภิปราย (Discussion) ซึ่งจะเป็นการกระตุนใหคณะครูแลกเปลี่ยนความคิดเห็น และประสบการณซึ่งกันและกัน ประกอบกับการวิเคราะห์ (Analysis) และสังเคราะห์ (Synthesis) ขอดีขอเสียแลวหาขอสรุป หรือขอเสนอแนะ หรือทางออกใหกับประเด็นนั้น

6. การฝกอบรมแบบกรณีศึกษา (Case Study) เป็นการนำประเด็นสำคัญที่เกิดขึ้นจริงจากโรงเรียนอื่นมาเรียนรู้ร่วมกันระหว่างคณะครูโดยการวิเคราะห์และสังเคราะห์ เพื่อหาจุดแข็ง (Strength)

และจุดอ่อน (Weakness) รวมถึงโอกาสพัฒนา (Opportunity) และอุปสรรค (Threat) ของโรงเรียนกรณีศึกษานั้น และนำมาปรับใชในการปองกันปญหาและพัฒนาการปฏิบัติงานใหดีขึ้น การฝกอบรมวิธีนี้เหมาะสำหรับฝกทักษะการคิดเชิงประยุกตและบูรณาการ (Apply and Integration Thinking) ซึ่งอาจใชกรณีศึกษาเดียวโดยใหครูศึกษาและปฏิบัติแบบเดี่ยว ซึ่งจะจัดสถานที่แบบบรรยาย หรืออาจใชการแบงกลุ่มย่อยแบบหนึ่งกลุ่มต่อหนึ่งกรณีศึกษาจากนั้น แต่ละกลุมจะตองส่งตัวแทนมานำเสนอหลังจากการศึกษาเพื่อแลกเปลี่ยนเรียนรูซึ่งกันและกัน

7. การสาธิต (Demonstration) ซึ่งเป็นการสร้างความเขาใจด้วยการแสดงใหเห็นวิธีการปฏิบัติจริงเกี่ยวกับเครื่องมือ อุปกรณ์ส่งเสริมการเรียนการสอน การจัดสถานที่ฝกอบรมจึงควรใหคณะครูสามารถมองเห็นการสาธิตได้อย่างชัดเจน โดยอาจจัดแบบเดียวกับการฝกอบรมแบบบรรยายหรือนั่งแบบครึ่งวงกลม ในกรณีที่คณะครูจำนวนมากอาจตองใชจอขนาดใหญ่ ซึ่งตั้งอยู่ในระดับความสูงที่เหมาะสม เพื่อขยายภาพการสาธิตใหชัดเจนขึ้น ประเด็นสำคัญ คือ จำเป็นตองใหคณะครูได้ทดลองปฏิบัติจริงจนสามารถปฏิบัติงานได้อย่างเชี่ยวชาญเพื่อประโยชนสูงสุดแก่ผู้เรียน

8. การศึกษาดูงาน (Observation) เป็นการไปพาคณะครูไปศึกษาดูงานในโรงเรียนอื่นที่ดำเนินกิจการประเภทเดียวกันโดยมีผู้บรรยายประกอบ ประเด็นสำคัญของการฝกอบรมวิธีนี้จะอยู่ที่การเลือกสถานที่โดยจะตองเลือกสถานที่ที่มีความเหมาะสมกับการเพิ่มประสบการณ (Experience) ในการปฏิบัติงานของคณะครูและเมื่อเสร็จสิ้นจากการศึกษาดูงานแลวควรใหคณะครูสรุปประสบการณ์ที่ได้รับจากการศึกษาดูงาน พรอมทั้งนำประสบการณที่ได้รับมาแลกเปลี่ยนเรียนรูซึ่งกันและกันและนำเสนอวิธีการนำมาประยุกตใชกับการปฏิบัติงาน

9. การฝกอบรมเพื่อสุขภาพ (Health Training) คือ การที่โรงเรียนจัดใหมีสถานที่ออกกำลังกายสำหรับครูและสนับสนุน ใหมีการฝกอบรมการออกกำลังกายอย่างถูกต้องโดยผู้เชี่ยวชาญเฉพาะทางเพื่อใหครูมีสุขภาพที่แข็งแรงพรอมตอการปฏิบัติงานอยู่เสมอ

10. การฝกสอน (Coaching) คือ การที่ผู้บังคับบัญชาจัดสถานการณและสภาพแวด ล้อมใหเสมือนจริงโดยมีกำหนดเวลาและ สอนวิธีการปฏิบัติงานสวนบุคคลอย่างเฉพาะ เจาะจง การฝึกสอนมีจุดเนนเพื่อฝกทักษะรวมถึงช่วยเหลือ ปรับปรุงแกไขและขัดเกลาจนครูสามารถปฏิบัติงานได้ตามมาตรฐานที่กำหนด หรือเปลี่ยนแปลงไปในทางที่ดีขึ้น

11. ระบบพี่เลี้ยง (Mentoring system) คือ การที่ผู้บังคับบัญชาหรือผู้มีประสบการณทำงานมากกวาคอยใหคำแนะนำ สนับสนุนช่วยเหลือและใหกำลังใจอย่างต่อเนื่องกับครูที่มีประสบการณนอยกวา ซึ่งไม่จำเป็นจะต้องอยู่ในแผนกหรือฝ่ายเดียวกัน

12. การใหคำปรึกษา (Counseling) คือการที่ผู้บังคับบัญชา ผู้มีประสบการณหรือผู้เชี่ยวชาญให้คำแนะนำที่มีประโยชนต่อครูอย่างต่อเนื่อง การใหคำปรึกษามีวัตถุประสงคเพื่อสนับสนุนการปฏิบัติงานในปจจุบันใหดีขึ้น ตลอดจนเพื่อความเจริญก้าวหนาของครูในอนาคต นอกจากนี้การใหคำปรึกษายังมีวัตถุประสงคเพื่อปองกัน และแกไขปญหาอุปสรรคที่เกิดขึ้นในการปฏิบัติงานอีกด้วย

เมื่อวางแผนเรียบร้อยแลวจึงจัดเตรียมสถานที่ เอกสาร เครื่องมืออุปกรณ์ อาหาร การประสานกับวิทยากร งบประมาณและรายละเอียดอื่น ๆ ที่ช่วยส่งเสริมให้การดำเนินการเป็นไปได้โดยสะดวกและจะตองพยายามดำเนินการและควบคุมใหเป็นไปตามแผนที่วางไวโดยเฉพาะอย่างยิ่งในเรื่องของเวลาและวัตถุประสงคของการพัฒนา เมื่อดำเนินการเสร็จสิ้นจึงประเมินผลการดำเนินการพัฒนาใน

ประเด็นเกี่ยวกับประสิทธิภาพของโครงการพัฒนา ซึ่งได้แก่ วิทยากร ระยะเวลา คาใชจ่าย เอกสาร เครื่องมืออุปกรณ์ อาหาร อาคารสถานที่ประโยชนที่ได้รับ เป็นตน และประเมินเชิงประสิทธิผล คือ การประเมินผลการปฏิบัติงานหลังจากที่ครูนำสิ่งที่ได้รับจากการพัฒนาไปปรับใชซึ่งควรประเมินแบบ 360 องศา คือ การประเมินผลโดยผู้บังคับบัญชาเพื่อนร่วมงาน ผู้ใต้บังคับบัญชา และนักเรียน โดยอาจกำหนดไวภายใน 1 เดือน 3 เดือน หรือ 6 เดือน แลวจึงนำผลการประเมินทั้งเชิงประสิทธิภาพ และประสิทธิผลมา พิจารณาเพื่อปรับปรุงแกไขขอบกพรองในการดำเนินการพัฒนาครั้งตอไป

สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา (2561, น, 21) ได้วิเคราะห์สถานภาพการพัฒนาครูทั้งระบบและขอเสนอแนะแนวทางการพัฒนาครูเพื่อคุณภาพผู้เรียน ได้ข้อค้นพบที่สำคัญเกี่ยวกับสภาพปจจุบันและปญหาการพัฒนาครูสรุปได้ 7 ประเด็น ดังนี้

1. ระบบการพัฒนาครูในภาพรวมของประเทศยังไม่มีหน่วยงานหรือเจาภาพหลักที่จะทำหน้าที่ดูแล กำกับติดตาม วางระบบและวางแผนการพัฒนาในภาพรวม การพัฒนาครูมีหลายหน่วยงานจัดอบรม ขาดระบบฐานขอมูลของครูขาดการวางแผนร่วมกัน ทำใหการพัฒนาไม่มี ประสิทธิภาพในการดำเนินงาน เกิดความซ้ำซ้อน ไม่เกิดความคุมคา

2. กลไกการขับเคลื่อนเพื่อพัฒนาครูยังขาดกลไกใน การรวมพลังขับเคลื่อนเพื่อพัฒนาวิชาชีพครูให้เป็นวิชาชีพชั้นสูง ไม่มีระบบการบริหารจัดการนิเทศ ติดตามผลที่จะช่วย ในการพัฒนาครู ระบบการนิเทศช่วยเหลือครูยังมีความอ่อนแอ

3. หลักสูตรการ พัฒนาครูไม่สอดคลองกับความตองการจำเป็นของครู ยังขาดการวิเคราะห์สภาพปญหาความตองการจำเป็นในการพัฒนาครู ทำใหกระบวนการพัฒนาไม่ตอบสนองต่อความตองการของครู หลักสูตรการพัฒนาครูยังไม่ สอดคลองกับความเป็นจริงของหองเรียน ฝ่ายจัดอบรมและพัฒนาครูมักจะกำหนด หลักสูตรตามความจำเป็นของตนเอง ขาดการคนหาความจำเป็น ในการพัฒนาของครูที่แท้จริง

4. วิธีการและสาระการพัฒนาครูยังใชรูปแบบเดิม ๆ ไม่มีนวัตกรรมใหม่ ซึ่งไม่ตรง ความตองการของครู การพัฒนาครูมีระยะเวลาน้อยไม่เหมาะกับเนื้อหา สวนใหญ่ใช้การฝึกอบรมและพัฒนาในหองประชุม ขาดความเชื่อมโยงกับกิจกรรมการเรียนการสอนในหองเรียน เนนในหลักการทฤษฎีมากกว่าการได้ลงมือปฏิบัติ จึงทำใหครูไม่สามารถประยุกตใชความรูจากการอบรมพัฒนาได้ สาระจากการพัฒนาเนนใหความรูเกี่ยวกับการพัฒนาหลักสูตรและเทคนิคการสอนมากกวาด้านอื่น ๆ เป็นการฝึกอบรมระยะสั้น ผลการพัฒนาไม่สามารถปรับเปลี่ยนพฤติกรรมการจัดการเรียนการสอนของครูได้

5. สถานที่จัดอบรมพัฒนาครู สวนใหญ่เน้นการอบรมตามหองประชุมในโรงแรม หรือในสถาบันอุดมศึกษา ซึ่งดึงครูออกจากหองเรียนสงผลกระทบตอการจัดการเรียนการสอน โดยเฉพาะจะมีปญหามากในโรงเรียนที่ครูไม่ครบชั้น

6. ระบบการติดตามผล การพัฒนาครูของแต่ละหน่วยงาน ขาดระบบการติดตามผลอย่างต่อเนื่อง สิ่งที่ปรากฏ คือ ครูที่เขารับการอบรมทำรายงานสงผู้บริหาร เพื่อรับทราบเท่านั้น การติดตามผลหลังการอบรมเพื่อนำไปใชในหองเรียนหรือขยายผลไม่ได้มีการดำเนินการอย่างเป็นรูปธรรม

7. แรงจูงใจในการพัฒนาตนเองของครู พบวา ครูยังขาดแรงจูงใจ ในการศึกษาคนคว้าหาความรู้ด้วยตนเองเพื่อพัฒนาตนเอง ทั้งดานความรูและทักษะ ด้านการจัดการเรียนการสอน เพื่อพัฒนาคุณภาพผู้เรียน

อาภรณ์ ภู่วิทยพันธุ์ (2559, น. 52) ได้ให้ความหมายของ 70:20:10 Learning Model ไว้ ดังนี้

70% Learning Model คือแนวคิดการเรียนรู้ที่เกิดขึ้นจากประสบการณ์การทำงาน (Learning by Job Experience) ที่เน้นการเรียนแบบผู้ใหญ่เป็นรูปแบบการเรียนแบบไม่เป็นทางการ มุ่งเน้นการเรียนรู้จากการมีสัมพันธภาพที่ดีกับผู้อื่นด้วยการติดตามการเฝ้าดูผู้อื่นในการปฏิบัติงานจริง เกิดสังคมแห่งการเรียนรู้ รวมทั้งเรียนรู้จากการทดลองปฏิบัติได้สัมผัสของจริงในพื้นที่ทำงานจริงทำให้ผู้เรียนรู้เกิดการรับรู้อย่างรวดเร็ว แนวทางที่จะให้การเรียนรู้แบบนี้ประสบความสำเร็จ ผู้บริหารระดับสูงต้องให้การสนับสนุนและกำหนดเป็นนโยบายที่บุคลากรทุกคนต้องถือปฏิบัติรวมทั้งพนักงานต้องให้ความร่วมมือและเห็นด้วยกับการพัฒนาตนเองจากการปฏิบัติตนจริง สำหรับเครื่องมือการพัฒนาบุคลากรแบบ 70% Learning Model มีหลายเครื่องมือด้วยกัน อาทิเช่น การติดตามสังเกตแม่แบบ การติดตามสังเกตผู้บริหาร การแลกเปลี่ยนความรู้ การแลกเปลี่ยนข้อมูล กับบริษัทลูกค้า การหมุนเวียนงาน เป็นต้น

20% Learning Model คือแนวคิดการเรียนรู้ที่เกิดขึ้นจากการมีปฏิสัมพันธ์กับบุคคลต่าง ๆ ที่ทำงานอยู่รอบตัวเราผ่านกระบวนการพูดคุย การแลกเปลี่ยนเรียนรู้ประสบการณ์ เป็นการเรียนรู้แบบผู้ใหญ่ ดังนั้นจึงเป็นรูปแบบการเรียนรู้ที่เกิดขึ้นจากผู้อื่นที่ล้อมรอบตัวเรา การเรียนรู้แบบนี้มีความสำคัญและประโยชน์ต่อพนักงานโดยตรง ทำให้เกิดการรับรู้หรือมุมมองใหม่ ๆ นำไปสู่การปรับปรุงผลงานหรือทำให้เกิดผลงานใหม่ ๆ จากการนำไปเชื่อมโยงกับการเรียนรู้จากประสบการณ์ ซึ่งเครื่องมือการพัฒนาบุคลากรแบบ 20% Learning Model ประกอบด้วยการสอน แนะโดยผู้จัดการผู้อื่น การสอนแนะเป็นกลุ่ม การเป็นพี่เลี้ยง การสอน การให้คำปรึกษา เป็นต้น

10% Learning Model คือแนวคิดการเรียนรู้ที่มุ่งเน้นการเรียนรู้แบบผู้ใหญ่ แบบเป็นทางการที่เน้นการเรียนรู้จากโปรแกรมหรือหลักสูตรที่จัดขึ้นโดยมุ่งเน้นการกำหนดหัวข้อ เนื้อหาหลักสูตรและรูปแบบที่ชัดเจนแบบเฉพาะเจาะจงไว้ล่วงหน้าแล้ว มุ่งเน้นการพัฒนาความรู้ ความเข้าใจต่อทฤษฎีแนวคิดหลักการของเรื่องใดเรื่องหนึ่งผ่านการฝึกอบรมทั้งภายในและภายนอกองค์การ การเรียนรู้ผ่านสื่ออิเล็คทรอนิกส์ การศึกษาต่อ การอ่าน การเรียนรู้แบบนี้มุ่งเน้นให้ผู้เรียนเกิดความรู้ (Head) มากกว่าเกิด ทักษะ (Hand) และทัศนคติ/การรับรู้ที่เปลี่ยนแปลงไป (Heart)

ดังนั้น 70.20.10 Learning Model จึงเป็นแนวคิดการพัฒนาที่มุ่งเน้นการปฏิบัติจริง การทำงานจริงในภาคสนามจริงและต้องนำมาปรับใช้เพื่อให้ได้ผลการพัฒนาเกิดขึ้นเป็นไปตามเป้าหมายที่องค์การต้องการ โดยเริ่มต้นจากการนำไปใช้เป็นเครื่องมือให้เหมาะสมกับ Competency ในแต่ละประเภทและกำหนดกรอบการพัฒนาตาม Competency ที่องค์กรคาดหวังจากพนักงาน ซึ่งจะทำให้ผู้บังคับบัญชาและ พนักงานเข้าใจว่าไม่ใช่เฉพาะเครื่องมือการอบรมในห้องเรียนเท่านั้นที่ จะช่วยพัฒนาความสามารถของ พนักงาน ยังมีเครื่องมือการพัฒนาอื่น ๆ อีกมากไม่ว่าจะเป็นเครื่องมือ การพัฒนาที่เน้นการเรียนรู้จากประสบการณ์ และเครื่องมือการพัฒนาที่เน้นการเรียนรู้จากผู้อื่น

Center for Creative Leadership (2013) ได้นำเสนอรูปแบบการพัฒนา 70:20:10 เป็นสัดส่วนของเวลาทรัพยากรและงบประมาณที่ควรถูกใช้ไปในกระบวนการพัฒนาที่ผสมผสานกันจนลงตัวเป็นแนวทางที่ได้ผลมากที่สุด

70 หมายถึง เปอร์เซ็นต์ของเวลาทรัพยากรและงบประมาณที่ควรถูกใช้ไปกับการเรียนรู้ด้วยตนเองผ่านการลงมือทำ (On–the-Job Learning) โดยเชื่อว่างานทุกอย่างที่ลงมือทำมีส่วนช่วยให้เกิดการเรียนรู้ได้เสมอและที่สำคัญเป็นการเรียนรู้ที่ดีและได้ผลยั่งยืนมากที่สุด

20 หมายถึง เปอร์เซ็นต์ของเวลาทรัพยากรและงบประมาณที่ควรถูกใช้ไปกับการเรียนรู้จากผู้อื่น ซึ่งอาจเป็นการเรียนรู้ผ่านพี่เลี้ยง (Mentor) ผ่านโค้ช (Coach) หรือการมีโอกาส ได้ไปดูงาน (Job Shadowing) รวมไปถึงการที่มีโอกาสทำงานโครงการพิเศษร่วมกับคนอื่น ๆ ด้วย

10 หมายถึง เปอร์เซ็นต์ของเวลาทรัพยากรและงบประมาณที่ควรถูกใช้ไปกับการเรียนรู้อย่างเป็นทางการ เพื่อเข้าใจทฤษฎีและหลักการโดยอาจผ่านการเรียนรู้ในหลากหลายรูปแบบ เช่น การอบรมสัมมนา การฟังเสวนาหรือการบรรยาย การเรียนผ่านสื่อออนไลน์ต่าง ๆ เป็นต้น

ประคัลภ์ ปัณฑพลังกูร (2555) ได้กล่าวถึง การเรียนรู้แบ่งออกเป็น 3 แบบเพื่อให้ได้เรียนรู้ได้อย่างเต็มที่และมีประสิทธิภาพสูงที่สุด โดยกำหนดเป็นแนวทางไว้ดังนี้

70% ของการเรียนรู้และพัฒนามาจากการลงมือทำได้ทดลองทำ (Experiential Learning) ก็คือ เรียนรู้ผ่านจากประสบการณ์จริงจากการทำงานจริง ซึ่งถ้าจะกำหนดแนวทางในการเรียนรู้ด้วยวิธีนี้ก็ต้องมีการออกแบบให้การทำงานทุกวันของทำให้มีโอกาสได้เรียนรู้จาก หน้างานจริง ๆ ตลอดเวลา หรืออาจจะมาจากการได้รับมอบหมายงานใหม่ ๆ จากนายซึ่งต้องลงมือทำ หรือเป็นการได้รับโอกาสในการทำงานใหม่ ๆ จากหัวหน้าเป็นต้น รวมทั้งต้องมีการจัดทำคู่มือในการทำงานเอกสารต่าง ๆ ที่ทำให้สามารถที่จะค้นหาและเรียนรู้ด้วยตนเองได้

20% ของการเรียนรู้มาจากการพัฒนาจากบุคคลอื่น ๆ ซึ่งก็คือ เรื่องของการ Coaching การได้รับ Feedback จากหัวหน้าของตนเอง หรือจากบคุคลที่เกี่ยวข้องในการทำงานในบางครั้งก็สามารถใช้การประชุมทีม เพื่อที่จะได้เรียนรู้ซึ่งกันและกันในทีมงาน ซึ่งวิธีการเหล่านี้เป็นการเรียนรู้จากบุคคลอื่น ๆ รอบข้าง

10% ของการเรียนรู้มาจากการเข้าอบรมอย่างเป็นทางการ รูปแบบการเรียนรู้ นี้จะเน้นการอบรมอย่างเป็นทางการน้อยมากก็คือแค่เพียง 10% เท่านั้น เพราะเขาเชื่อว่าการที่คนเราจะได้เรียนรู้และเข้าใจเรื่องนั้น ๆ ได้จริง ๆ นั้นไม่ใช่มาจากการฝึกอบรมแต่จะมาจากการเรียนรู้ด้วยตนเองและจากผู้อื่นที่มีประสบการณ์ตรงมากกว่าจากการเข้าห้องเรียน

สถาบันพัฒนาข้าราชการกรุงเทพมหานคร (2561) ได้กำหนดวิธีการพัฒนา 70:20:10 Learning Model ไว้ดังนี้

1. รูปแบบ 70 : การเรียนรู้และพัฒนาจากการลงมือทำ (Experiential Learning) มีแนวทางดำเนินการด้วยรูปแบบต่าง ๆ ดังนี้

1.1 การฝึกปฏิบัติในงาน (On the Job Training) เป็นวิธีการพัฒนาด้วยการฝึกปฏิบัติจริง ณ สถานที่จริงด้วยการให้คำแนะนำเชิงปฏิบัติในลักษะตัวต่อตัวหรือเป็นกลุ่มในช่วงการทำงานปกติ วิธีการนี้เน้นประสิทธิภาพการทำงานในลักษณะการพัฒนาทักษะเป็นพื้นฐานให้ ผู้ปฏิบัติงานเข้าใจและสามารถปฏิบัติงานได้ด้วยตนเอง โดยมีผู้บังคับบัญชาหรือมอบหมายผู้ที่มีความชำนาญเรื่องนั้น ๆ เป็นผู้กำกับดูแลส่วนใหญ่ใช้สำหรับข้าราชการใหม่หรือกรณีย้าย เลื่อนตำแหน่ง หรือมีการปรับปรุงงานที่ต้องอธิบายงานใหม่ ๆ ผู้บังคับบัญชามีหน้าที่ฝึกการปฏิบัติงานตามลักษณะงานที่รับผิดชอบเพื่อให้ผู้ปฏิบัติเข้าใจและเรียนรู้เกี่ยวกับขั้นตอนวิธีปฏิบัติงานพร้อมคู่มือและระเบียบ

ปฏิบัติงานประกอบด้วยวิธีการพัฒนานี้ทำให้เกิดการรักษาองค์ความรู้และคงไว้ซึ่งมาตรฐานการทำงาน แม้ว่าจะเปลี่ยนผู้รับผิดชอบงานแต่ยังคงรักษาความมีประสิทธิภาพในการทำงานต่อไปได้ ขั้นตอนหลักในการฝึกขณะปฏิบัติงานแบบเป็นทางการแบ่งเป็น

1.1.1 สำรวจกลุ่มเป้าหมายว่าเป็นข้าราชการใหม่หรือมีประสบการณ์ทำงานแล้ว และจำเป็นต้องพัฒนาทักษะใด

1.1.2 วางแผนกำหนดขอบเขต ระยะเวลา ความคาดหวัง แผนการดำเนินงาน เป้าหมายและผลลัพธ์ที่ต้องการรวมทั้งการจัดเตรียมเครื่องมืออุปกรณ์ที่จำเป็น

1.1.3 สื่อสารข้อมูลโดยแจ้งให้ทราบถึงวัตถุประสงค์และเป้าหมายที่ชัดเจนก่อน เพื่อให้บุคลากรได้ศึกษาข้อมูลเตรียมความพร้อมในการเรียนรู้และเตรียมคำถามเพื่อถามประเด็นที่ไม่เข้าใจไว้ล่วงหน้า

1.1.4 ลงมือฝึกปฏิบัติ โดยมีการอธิบายและสาธิตการทำงานในรายละเอียดอย่างเป็นขั้นตอน

1.2 การมอบหมายงาน (Job Assignment) การมอบหมายงานเป็นวิธีการที่ใช้ในการพัฒนาทรัพยากรบุคคลที่มุ่งเน้นการกระจายงานในหน้าที่ความรับผิดชอบและมอบอำนาจการตัดสินใจภายในขอบเขตที่กำหนดให้ผู้อื่นไปปฏิบัติ กรณีงานในความรับผิดชอบของคนใดคนหนึ่งมีมาก เร่งด่วน และต้องจัดลำดับความสำคัญ ต้องใช้การมอบหมายและกระจายงานโดยต้องมีความ ไว้วางใจเป็นส่วนสำคัญ ดังนั้น การมอบหมายงาน นอกจากเป็นการพัฒนาผู้ปฏิบัติงานแล้วยังช่วยลดปริมาณงานของหัวหน้าหรือเพื่อนร่วมงานด้วย มีขั้นตอนในการดำเนินการดังนี้

1.2.1 กำหนดงานและวัตถุประสงค์ในการมอบหมายงานให้ผู้ปฏิบัติเข้าใจ โดยพิจารณาความเหมาะสมของงานที่เป็นงานประจำ (Routine) ยกเว้นงานในระดับการบริหารที่เป็นชั้นความลับและงานเชิงนโยบายที่ต้องตัดสินใจและรับผิดชอบสูง ซึ่งต้องกำหนดขอบเขตหน้าที่ และอำนาจตัดสินใจในงานให้ชัดเจน

1.2.2 พิจารณาบุคคลที่เหมาะสมกับคุณภาพความสำเร็จของงานโดยเลือกคนที่มีความรู้ความสามารถและมีประสบการณ์เหมาะสมเพื่อให้งานประสบความสำเร็จตามเป้าหมาย ส่วนกรณีการใช้วิธีการนี้เพื่อพัฒนาผู้ใต้บังคับบัญชาต้องเลือกผู้ที่ยังไม่มีความสามารถในเรื่องนั้นเพื่อเป้าหมายการพัฒนาความสามารถ

1.2.3 ทำความเข้าใจกับผู้รับมอบงาน แจ้งวัตถุประสงค์และสอบถามความพร้อม รวมถึงแนะนำวิธีการเปิดโอกาสซักถามข้อสงสัย พร้อมทั้งให้ผู้รับมอบหมายงานได้เสนอแนวทางการดำเนินการ หากงานที่มอบหมายต้องมีผู้ปฏิบัติร่วมกันหลายคนควรคำนึงถึงหลักการทำงานเป็นทีม โดยพิจารณาคนที่ทำงานร่วมกันได้ควรทำเป็นคำสั่งแบ่งงานให้ชัดเจนเพื่อประโยชน์ในการติดตามและควบคุมงานตลอดจนลดความขัดแย้งที่อาจเกิดขึ้น

1.2.4 กระตุ้นให้กำลังใจและสนับสนุน มีการชี้แนะให้คำปรึกษาเป็นระยะเพื่อสร้างความสัมพันธ์อันดี

1.2.5 ติดตามความก้าวหน้าระหว่างดำเนินการสอบถามปัญหาอุปสรรค และติดตามการแก้ไขปรับปรุงให้ทันท่วงที และเมื่องานนั้นแล้วเสร็จต้องประเมิน และควรมีการชมเชยหรือให้รางวัลตามความเหมาะสม

1.3 การมอบหมายโครงการ (Project Assignment) เป็นรูปแบบการพัฒนาความสามารถที่ทำได้ทั้งในลักษณะเป็นกลุ่มหรือรายบุคคล โดยที่การมอบหมายโครงการรายบุคคล เป็นการมอบหมายโครงการให้คนใดคนหนึ่งดำเนินการจัดทำเป็นโครงการที่มีขอบเขตไม่กว้างมากนัก และระยะเวลาในการดำเนินงานสั้น ใช้ทรัพยากรไม่มากเกินไป และสามารถควบคุมกำกับการมอบหมายโครงการได้อย่างใกล้ชิด ส่วนการมอบหมายโครงการเป็นกลุ่มเป็นการมอบหมายโครงการ ให้กับผู้ปฏิบัติงานหลายคนที่อยู่ในหน่วยงานเดียวกันหรือต่างหน่วยงานให้ร่วมกันจัดทำโครงการที่มีขอบเขตโครงการที่กว้าง มีงานที่ต้องรับผิดชอบมากและซับซ้อนขึ้น รวมถึงเป็นโครงการที่ต้องอาศัย ผู้ที่มีความเชี่ยวชาญที่หลากหลาย การมอบหมายโครงการไม่ว่าจะเป็นแบบกลุ่มหรือแบบเดี่ยว ผู้บังคับบัญชาจะต้องกำหนดช่วงเวลาที่ชัดเจนในการบริหารโครงการให้ประสบความสำเร็จ โดยมีการติดตาม ตรวจสอบและประเมินผลเป็นระยะ มีให้ข้อมูลป้อนกลับ (Feedback) การพูดคุย ถึงจุดแข็งและจุดอ่อนกับผู้ปฏิบัติเป็นระยะ รวมถึงการปรับปรุงแผนการดำเนินงาน (Action Plan) เพื่อปรับเปลี่ยนให้โครงการนั้น ๆ ประสบความสำเร็จ มีขั้นตอนดำเนินการ ดังนี้

1.3.1 การพิจารณาคัดเลือกโครงการโดยผู้บังคับบัญชาพิจารณาคัดเลือก โครงการที่เหมาะสมกับผู้ปฏิบัติซึ่งเป็นโครงการที่คิดขึ้นมาใหม่หรือเป็นโครงการที่สามารถตอบสนองความต้องการหรือแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นกับหน่วยงานหรือองค์การ ทั้งนี้ในการพิจารณาคัดเลือกโครงการนั้น หัวหน้างานจะต้องประเมินทรัพยากรและการบริหารเบื้องต้นก่อนมอบหมายโครงการ เนื่องจากบางโครงการต้องได้รับการสนับสนุนทรัพยากร และการประสานงาน รวมถึงค่าใช้จ่ายที่อาจเกิดขึ้นได้

1.3.2 การสำรวจความคิดเห็น ด้วยการปรึกษาหารือร่วมกับผู้ร่วมปฏิบัติงาน เนื่องจากโครงการที่จะมอบนั้นผู้ปฏิบัติอาจไม่ถนัดหรืออาจมีโครงการที่สนใจอยู่แล้ว ซึ่งควรเปิดโอกาสให้ผู้ปฏิบัตินำเสนอโครงการที่สนใจ รวมถึงการให้โอกาสในการสอบถามประเด็นที่สงสัย เพื่อให้ผู้มอบหมายเข้าใจถึงความเป็นไปได้ในการดำเนิน โครงการนั้นให้ประสบความสำเร็จและ เมื่อสรุปชื่อโครงการที่ต้องดำเนินการแล้ว หัวหน้างานจะต้องอธิบาย วัตถุประสงค์ เป้าหมาย และขอบเขตโครงการให้ชัดเจน

1.3.3 การจัดทำร่างโครงการเป็นการให้ผู้รับมอบโครงการเขียนร่างแนวทางดำเนินการเสนอ เพื่อสรุปความเข้าใจและการให้คำแนะนำที่ควรพัฒนาปรับปรุงเพิ่มเติมแก่ผู้ปฏิบัติซึ่งการจัดทำโครงการจะต้องมี รูปแบบการเขียนที่อาจมีรายละเอียดที่แตกต่างกัน โดยปกติจะมีหัวข้อที่เหมือนกัน ได้แก่ ชื่อโครงการ ผู้รับผิดชอบ โครงการ หลักการและเหตุผล วัตถุประสงค์และเป้าหมาย วิธีดำเนินการ แผนปฏิบัติงาน ระยะเวลา งบประมาณ ทรัพยากรที่ต้องใช้ และการติดตามและประเมินผลโครงการ

1.3.4 การติดตามประเมินผลการจัดทำโครงการ ผู้บังคับบัญชาจะต้องวางแผนประเมินผลการดำเนินงานตามโครงการที่มอบหมายให้เป็นระยะ เพื่อติดตามความก้าวหน้า ตามแผนตาม Action plan และแนะนำประเด็นที่ควรพัฒนาปรับปรุงให้แก่ผู้รับผิดชอบตลอด ระยะเวลาดำเนินโครงการจนสิ้นสุดโครงการ

1.4 การดูงานนอกสถานที่ (Site Visit) เป็นวิธีการพัฒนาที่เน้นดูงานที่มี ขอบเขตงานที่รับผิดชอบเหมือนกันหรือลักษณะงานที่ต้องทำงานร่วมกัน เพื่อให้บุคลากรได้เรียนรู้ เฉพาะเรื่องและเห็นประสบการณ์ใหม่ รูปแบบการทำงานที่มีวิธีปฏิบัติเป็นเลิศ (Best Practice) สามารถนำแนวคิดที่

ได้รับจากการดูงานมาประยุกต์ใช้ปรับปรุงเพิ่มประสิทธิภาพในการทำงานและ พัฒนาขีดความสามารถของตน โดยมีรูปแบบการดำเนินการ ดังนี้

1.4.1 การดูงานภายในหน่วยงาน/องค์กรเดียวกัน เกี่ยวกับวิธีรูปแบบการปฏิบัติที่เป็นเลิศ ที่สามารถนำมาใช้เป็นตัวอย่างหรือแม่แบบในการทำงานได้ โดยการแลกเปลี่ยน ข้อมูลระหว่างกัน ทำให้เกิดความเข้าใจรูปแบบการทำงาน ขั้นตอนเชื่อมโยงการทำงานของตนเองกับงานของผู้อื่น ส่งผลให้เกิดการปรับปรุงพัฒนาความสามารถในการทำงานและช่วยเสริมสร้าง สัมพันธภาพที่ดีภายในองค์กร

1.4.2 การดูงานภายนอกองค์กร เป็นการสร้างประสบการณ์และการเรียนรู้การทำงานขององค์กรภายนอกที่มีวิธีการปฏิบัติงานที่เป็นเลิศ สามารถนำมุมมองที่ได้รับมาปรับใช้แต่ทั้งนี้ต้องมีการเตรียมความพร้อมของข้อมูลให้ชัดเจนว่าต้องการเพิ่มพูนความรู้ทักษะในเรื่องใด และจะนำกลับมาใช้ในเรื่องอะไรที่ทำให้เกิดมุมมองใหม่ ทั้งด้านแนวคิดและวิสัยทัศน์ในการทำงาน รวมทั้งแรงจูงใจในการเตรียมพร้อมกับการเปลี่ยนแปลงโดยผู้บังคับบัญชาต้องติดตามและดำเนินการพัฒนาต่อยอดเพื่อพัฒนาความสามารถของผู้ปฏิบัติงานด้วยวิธีการอื่นเพิ่มเติม เช่น การมอบหมายงานการเรียนรู้ด้วยตนเอง เป็นต้น

1.5 การติดตามเรียนรู้การทำงานของผู้บริหาร (Work Shadow) เป็นการติดตามต้นแบบ (Role Model) ที่เป็นผู้บริหารระดับต่าง ๆ หรือบุคคลที่ได้รับการยอมรับนับถือ เป็นอีกวิธีการหนึ่งในการพัฒนาคน ให้เรียนรู้จากผู้มีความเชี่ยวชาญ เพื่อสังเกตพฤติกรรมการทำงาน จากต้นแบบที่เน้นกิจกรรมระยะสั้นในช่วงเวลาการทำงานปกติเหมาะกับการใช้ในการพัฒนาบุคลากร ผู้มีศักยภาพสูง โดยให้เห็นสภาพแวดล้อม ทักษะที่จำเป็น ขอบเขตงานที่รับผิดชอบ การจัดการที่เกิดขึ้นจริง รวมถึงการแสดงออกและทัศนคติในการทำงานของต้นแบบ ซึ่งจะเป็นการเพิ่มทักษะความชำนาญในการทำงานเชิงลึก ช่วยให้มีมุมมองหรือแนวคิดในการปรับปรุงงาน รวมทั้งเป็นเครื่องมือในการพัฒนาความก้าวหน้าในสายอาชีพของตำแหน่ง มีขั้นตอนดำเนินการดังนี้

1.5.1 กำหนดลักษณะงานงานและบุคคลที่เป็นต้นแบบ ผู้บังคับบัญชาต้องพิจารณาว่าจะให้ผู้รับการพัฒนาติดตามสังเกตในเรื่องใด แล้วหาบุคคลต้นแบบที่มีความรู้ในงานเป็นอย่างดีเป็นคนเก่ง เข้ากับผู้อื่นได้ เป็นที่ยอมรับในความรู้ความสามรถในการทำงาน รวมถึงมีมุมมอง หรือทัศนคติต่อการใช้ชีวิตและต่อองค์กรในเชิงบวก เพื่อกำหนดให้เป็นตัวอย่างให้ผู้เรียนรู้ติดตามการทำงาน

1.5.2 การวางแผนติดตามสังเกต ผู้บังคับบัญชาต้องวางแผนระยะเวลา ร่วมกับผู้เป็นต้นแบบ โดยเฉพาะกรณีที่ผู้เป็นต้นแบบไม่ใช่ผู้บังคับบัญชาของผู้เรียนรู้เพื่อให้เกิด ความเข้าใจตรงกัน โดยการกำหนดงาน รายการที่ต้องเรียนรู้ การจัดทำ Check List การกำหนด วัตถุประสงค์ เป้าหมายที่ชัดเจน และผลลัพธ์ในการเรียนรู้ เพื่อแจ้งให้ผู้เป็นต้นแบบและผู้รับการ พัฒนาเข้าใจตรงกัน

1.5.3 การสื่อสารและให้คำแนะนำ โดยการชี้แจงถึงการปฏิบัติตนในช่วงระหว่างการติดตาม สังเกต เช่น การจดบันทึกขั้นตอนการปฏิบัติงาน การพูด หรือมุมมองต่าง ๆ ที่ได้จากต้นแบบ วิธีการให้ข้อแนะนำต่าง ๆ ที่เป็นประโยชน์ในช่วงเฝ้าสังเกตการณ์การทำงานจากต้นแบบ เป็นต้น

1.5.4 การติดตามสังเกตผู้เป็นต้นแบบ ในขั้นตอนนี้ผู้บังคับบัญชาหรือผู้เป็นต้นแบบควรหาช่วงเวลาในการพูดคุยทบทวนความเข้าใจในประเด็นที่ได้เรียนรู้ พร้อมทั้งสอนแนะให้เข้าใจหลักปฏิบัติที่ถูกต้อง และผู้เรียนรู้ต้องจดบันทึกประเด็นที่ได้เรียนรู้ให้ครบถ้วนตาม รายการเรียนรู้ที่กำหนด

1.5.5 การติดตามประเมินผลการเรียนรู้เป็นการมอบหมายภารกิจให้ผู้รับการพัฒนาไปปฏิบัติงานจริง โดยบุคคลต้นแบบและผู้บังคับบัญชาทำหน้าที่ประเมินผลการฝึกปฏิบัติ และให้คำปรึกษาแนะนำเพิ่มเติมในการปฏิบัติให้เหมาะสมยิ่งขึ้นหลังจากการติดตามสังเกตเสร็จสิ้นแล้ว

1.6 การหมุนเวียนงาน (Job Rotation) การหมุนเวียนงานเป็นวิธีการพัฒนาขีดความสามารถในการทำงานที่ก่อให้เกิดทักษะที่หลากหลาย (Multi-Sk) โดยเน้นการสลับเปลี่ยนงานในแนวนอนจากงานหนึ่งไปยังอีกงานหนึ่ง และสามารถทำได้ทั้งการเปลี่ยนตำแหน่งงานและการเปลี่ยนหน่วยงานภายใต้ระยะเวลาที่กำหนด มีขั้นตอนดังนี้

1.6.1 การสำรวจสภาพการทำงานและความสามารถของผู้ปฏิบัติเพื่อพิจารณาถึงประสิทธิภาพของงานแต่ละภารกิจว่าต้องการผู้ปฏิบัติที่มีสามารถด้านใดที่จะทำให้ภารกิจงานนั้นพัฒนาขึ้นจากเดิม และประเมินความสามารถของผู้ปฏิบัติงานที่มีอยู่ว่าควรพัฒนาทักษะใด เพิ่มเติม รวมทั้งความต้องการในการสับเปลี่ยนหมุนเวียนงานไปทำงานใดบ้าง โดยพิจารณาจากกลุ่มงานที่มีตำแหน่งงานเหมือนกันให้สามารถสับเปลี่ยนหมุนเวียนงานเพื่อเรียนรู้ระหว่างกันได้ และกลุ่มงานใดสามารถหมุนเวียนงานไปยังส่วนงานอื่นได้ก่อนและควรใช้ระยะเวลาเท่าใด เช่น ให้เรียนรู้งานตามระยะเวลาที่กำหนดหรือสับเปลี่ยนไปดำรงตำแหน่งใหม่ ซึ่งควรเป็นไปตามสมัครใจของ ผู้ปฏิบัติงานด้วย

1.6.2 การวางแผน โดยผู้บังคับบัญชาต้องวางแผนในการเพิ่มพูนทักษะ ความสามารถของผู้ปฏิบัติงาน รวมถึงการวางแผนเพื่อให้บุคลากรสามารถปรับตัวกับลักษณะงาน และสภาพแวดล้อมที่เปลี่ยนแปลงไปจากการทำงานเดิม หากเป็นการหมุนเวียนข้ามหน่วยงาน ผู้บังคับบัญชาของทั้ง 2 หน่วยงานต้องยินยอมพร้อมใจที่จะฝึกฝนและพัฒนาความสามารถของ ผู้ใต้บังคับบัญชา โดยทำหน้าที่เป็นพี่เลี้ยงและให้คำปรึกษาแนะนำในการทำงานอย่างใกล้ชิด

1.6.3 การฝึกอบรมงานก่อนการหมุนเวียนงานและระหว่างการหมุนเวียนงาน เพื่อสร้างความมั่นใจให้กับผู้รับการพัฒนาในช่วงที่มีการเปลี่ยนงาน ทั้งนี้เพื่อคลายความวิตกกังวล กับลักษณะงานใหม่และ สภาพแวดล้อมที่เปลี่ยนแปลงไปจากเดิมที่เคยปฏิบัติ อีกทั้งยังช่วยเสริม ทักษะความสามารถในการรับผิดชอบกับลักษณะงานใหม่ที่ได้รับมอบหมายจากผู้บังคับบัญชา เพื่อให้การทำงานเป็นไปตามเป้าหมายที่กำหนดขึ้น

1.6.4 การกำกับติดตามดูแลพร้อมทั้งให้คำปรึกษาแนะนำ และทำหน้าที่เป็นพี่เลี้ยงเพื่อให้เป็น การตรวจสอบยืนยันว่าผู้ปฏิบัติงานใหม่สามารถรับผิดชอบงานที่เปลี่ยนไปจากเดิม

1.6.5 การประเมินผล เนื่องจากการหมุนเวียนงานอาจเป็นการเรียนรู้ภายในระยะเวลาที่กำหนด ดังนั้นผู้บังคับบัญชาควรประเมินผลการทำงานของผู้ปฏิบัติเป็นระยะ เพื่อพัฒนาและปรับปรุงผลงานให้ดียิ่งขึ้น รวมถึงให้ข้อมูลย้อนกลับ (Feedback) อย่างต่อเนื่องเพื่อให้รับรู้ข้อควรปรับปรง/พัฒนาจากผู้บังคับบัญชา และเพื่อให้การพัฒนาภารกิจงานนั้น ๆ ให้เป็นไปตามเป้าหมายที่กำหนดไว้

1.7 การเป็นวิทยากรภายในหน่วยงาน (Internal Trainer/ln-House lnstructor) เป็นการถ่ายทอดประสบการณ์ในเรื่องใดเรื่องหนึ่งให้กับบุคคลอื่น โดยการมอบหมายของผู้บังคับบัญชาเพื่อเสริมสร้างความรู้ ทักษะ ความชำนาญด้านการเป็นวิทยากร ซึ่งกระบวนการจัดการเรียนรู้อย่างเป็นระบบ ทั้งนี้ผู้ที่ได้รับมอบหมายจะได้รับโอกาสในการพัฒนาตนเองให้มีความเชี่ยวชาญมากยิ่งขึ้น เกิดการถ่ายเทความรู้ภายในองค์กรจากมีผู้มีความรู้ ความเชี่ยวชาญในด้านต่าง ๆ ทำให้ความรู้ที่มีอยู่ใน

ตัวคนคงอยู่กับองค์กรต่อไป อันเป็นการแปลงความรู้ที่อยู่ในตัวบุคคลให้เป็น ความรู้ภายนอก เช่น การจัดทำองค์ความรู้ การจัดทำสื่อการสอน เอกสารประกอบการบรรยาย เพื่อนำไปถ่ายทอดแก่ผู้อื่น ทำให้เกิดการบริหารจัดการความรู้ในองค์กรขึ้น ดังนั้นการเป็นวิทยากร ภายใน จึงเป็นทั้งการพัฒนาผู้ปฏิบัติงานและรักษาองค์ความรู้ในองค์กรและยังส่งผลให้เกิดองค์กรแห่งการเรียนรู้ (Learning Organization) ต่อไปได้โดยมีขั้นตอนดำเนินการดังนี้

1.7.1 การกำหนดคุณสมบัติของผู้จะเป็นวิทยากรภายใน โดยพิจารณาเลือกบุคคลที่มีทัศนคติที่ดี ต่อองค์กรเป็นผู้สนใจในการพัฒนาตนเอง รวมทั้งมีความพร้อมที่จะถ่ายทอดความรู้ให้แก่ผู้อื่น

1.7.2 การสำรวจความรู้ความเชี่ยวชาญของผู้ที่จะเป็นวิทยากร ซึ่งควรมีความรู้ความเชี่ยวชาญ และมีประสบการณ์ในเรื่องที่บรรยายเป็นอย่างดี

1.7.3 การออกแบบเนื้อหาหลักสูตร โดยผู้ที่ได้รับการคัดเลือกหรืออาสาเป็นวิทยากรภายในทำกำหนดการหัวข้อที่บรรยาย (Course Outline) ขึ้นมาก่อน แล้วหารือกับผู้บังคับบัญชาเพื่อให้สอดคล้องกับวัตถุประสงค์ของการพัฒนา การจัดทำขอบเขตเนื้อหาให้เหมาะสมกับกลุ่มเป้าหมาย รวมทั้งวิธีการถ่ายทอด และระยะเวลาในการถ่ายทอด

1.7.4 การเตรียมสื่อการบรรยาย โดยพิจารณาจากเนื้อหาว่าต้องใช้สื่อแบบใด เช่น สื่อการ บรรยาย สื่อการสาธิต กิจกรรมประกอบการบรรยาย เป็นต้น

1.7.5 การดำเนินการถ่ายทอด ผู้เป็นวิทยากรต้องมีความเข้าใจและเรียนรู้ถึงบทบาทในการเป็นวิทยากร รวมถึงหลักการและศิลปะในการเป็นวิทยากร ซึ่งผู้บังคับบัญชาต้องประเมินให้ข้อมูลย้อนกลับ (Feedback) จากการทำหน้าที่วิทยากรในแต่ละครั้ง รวมถึงการให้คำปรึกษาแนะนำเพื่อปรับปรุงและพัฒนาทักษะการเป็นวิทยากรให้ดียิ่งขึ้นต่อไป

1.7.6 การติดตามประเมินผล ผู้บังคับบัญชาสามารถติดตามผลการประเมินวิทยากรได้จากแบบประเมินผลการบรรยายควรมีการให้คำแนะนำให้กำลังใจและยกย่องชมเชยในการเป็นวิทยากรได้ดี

1.8 การเรียนรู้ด้วยตนเอง (Self-Learning) เป็นการเรียนรู้ด้วยตนเองจากแหล่งเรียนรู้ต่าง ๆ ทั้งในรูปแบบของสื่ออิเล็กทรอนิกส์สื่อออนไลน์ต่าง ๆ (E-Learning/Social Media) และการอ่านหนังสือ บทความ งานวิจัย คู่มือ ที่สามารถเรียนรู้ได้ตลอดเวลา ทุกสถานที่ เพื่อการพัฒนาตนเองอย่างต่อเนื่อง ซึ่งผู้บังคับบัญชาอาจมอบหมายให้ไปเรียนรู้ตามหัวข้อที่กำหนดและสรุปประเด็นความรู้มานำเสนอเพื่อประเมินว่าได้เรียนรู้อย่างเข้าใจและนำไปปฏิบัติงานได้

2. รูปแบบ 20 การเรียนรู้และพัฒนาจากบุคคล โดยรูปแบบที่ใช้ทั่วไปมีดังนี้

2.1 การเป็นพี่เลี้ยง (Mentoring) เป็นวิธีการที่เน้นความสัมพันธ์ระหว่างผู้ปฏิบัติงานที่มีประสบการณ์มากกว่ากับผู้ปฏิบัติงานที่มีประสบการณ์น้อย โดยพี่เลี้ยงหรือผู้ที่มีประสบการณ์สูงจะทำหน้าที่ในการให้คำปรึกษา แนะนำสอนงาน และสนับสนุนการพัฒนาศักยภาพ ในการทำงานให้กับผู้ที่มีประสบการณ์น้อย เน้นการมีส่วนร่วมการแก้ไขปัญหา และกำหนดเป้าหมาย เพื่อให้งานบรรลุผลสำเร็จ อันเป็นกระบวนการแลกเปลี่ยนประสบการณ์ระหว่างพี่เลี้ยง (Mentor) และผู้รับการสอน (Mentee) ลักษณะสำคัญของการเป็นพี่เลี้ยง คือ ผู้เป็นพี่เลี้ยงอาจเป็นบุคคลอื่นได้ ไม่จำเป็นต้องเป็นผู้บังคับบัญชา

หรือหัวหน้าโดยตรงทำหน้าที่สนับสนุนให้กำลังใจช่วยเหลือ ทั้งการทำงาน การวางแผนเป้าหมายในอาชีพให้กับผู้รับการสอน มีขั้นตอนการดำเนินการ ดังนี้

2.1.1 การกำหนดตัวพี่เลี้ยง (Mentor) โดยคัดสรรผู้เป็นพี่เลี้ยงที่เหมาะสม รู้บทบาทหน้าที่ รู้วิธีการขั้นตอน จัดสรรเวลาได้เป็นแบบอย่างที่ดีและเป็นที่ยอมรับ

2.1.2 สำรวจข้อมูลบุคคลที่เกี่ยวข้องผู้รับคำแนะนำ เช่น จุดอ่อน จุดแข็ง ระดับความสามารถตามสมรรถนะ ความรู้ ทักษะที่จำเป็นต้องพัฒนา

2.1.3 การทำความเข้าใจกับผู้รับคำแนะนำถึงวัตถุประสงค์ ระยะเวลา เป้าหมาย ผลลัพธ์ที่คาดหวัง บทบาทหน้าที่ของทั้งสองฝ่าย และช่วงติดตาม/ให้ข้อมูล ย้อนกลับ (Feedback)

2.1.4 การฝึกปฏิบัติ โดยพี่เลี้ยงต้องสร้างบรรยากาศของความไว้เนื้อเชื่อใจ มีการเปิดใจระหว่างกันโดยไม่ก้าวก่ายเรื่องส่วนตัวจนเกินไป พยายามให้ผู้รับคำแนะนำภาคภูมิใจ รู้จักคุณค่าและยอมรับในความสามารถของตนเอง และสร้างความรู้สึกผูกพันร่วมกันในเป้าหมายและ ความสำเร็จที่เกิดขึ้นจากการทำงาน ตลอดจนต้องกำหนดระยะเวลาในการพูดคุยและตกลงร่วมกันถึง เป้าหมายที่ต้องการให้ประสบความสำเร็จเป็นระยะ

2.1.5 การติดตามประเมินผล พี่เลี้ยงต้องประเมินผลการทำงาน การรับรู้ และทัศนคติของผู้รับคำแนะนำว่าได้ปรับตัวในการทำงาน และเปิดโอกาสพูดคุยและสอบถามประเด็น ที่สงสัย รวมทั้งสร้างความมั่นใจให้กับผู้รับคำแนะนำว่าเมื่อสิ้นสุดเวลาแล้วยังสามารถพูดคุยขอ คำปรึกษาจากพี่เลี้ยงได้ เพื่อไม่ให้เกิดความรู้สึกโดดเดี่ยวหรือวิตกกังวลใจในการทำงานหรือ การใช้ชีวิตอยู่ในองค์กร

2.2 การโค้ช (Coaching) เป็นเครื่องมือหนึ่งของผู้บังคับบัญชาและผู้นำทีมที่ใช้ดึงศักยภาพและประสิทธิภาพจากผู้ใต้บังคับบัญชา รวมทั้งสามารถพัฒนาความสามารถของทีมในการปฏิบัติงานให้ได้ตามเป้าหมายขององค์กร ซึ่งเป็นบทบาทที่สำคัญมากอย่างหนึ่งของผู้นำทีมในการบริหารผลการปฏิบัติงาน (Performance Management) เป็นการทำงานร่วมกัน/ประสานกันระหว่างโค้ช (Coach) และผู้รับการโค้ช (Coachee) ให้ถึงจุดหมายที่โค้ชชี่ต้องการด้วยตัวของโค้ชชี่เอง มีขั้นตอนดังนี้

2.2.1 บอกให้ฟัง (Clarifying Needs) การอธิบายความต้องการในการพัฒนางานทั้งด้านวัตถุประสงค์และความจำเป็นของการพัฒนา โดยต้องระวังในการพูดเพื่อไม่ให้ผู้รับการโค้ช ต่อต้านและต้องพูดไม่ให้เป็นการตำหนิ แต่เน้นให้รู้ถึงผลเสียของการกระทำต่าง ๆ ที่ไม่เหมาะสม และการได้รับประโยชน์ที่จะเกิดขึ้นจากการโค้ช

2.2.2 การกำหนดวัตถุประสงค์ (Objective Setting) เพื่อให้ทราบถึงเรื่องที่ผู้รับการโค้ชควรรู้เพิ่มเรื่องอะไรบ้างที่ควรฝึกฝนเพิ่มเติม โดยเขียนผลลัพธ์ที่อยากให้เป็นให้ชัดเจน เป็นไปได้จริง และใครเป็นผู้มีส่วนได้ส่วนเสียกับงานนี้บ้าง โดยเป้าหมายที่ชัดเจนหรือ SMART Goals ได้แก่ Specific มีเป้าหมายเจาะจง Measurable เป้าหมายสามารถวัดได้ Agreed เป้าหมายต้องตกลงร่วมกัน เพื่อให้เกิดความรู้สึกร่วมในการสอนงาน Realistic เป้าหมายต้องเป็นจริงได้และ Time ต้องกำหนดเวลาในการสอนงาน

2.2.3 จัดทำแผนการโค้ช (Action Plan Designing) ทั้งผู้โค้ชและผู้รับการโค้ชร่วมกันวางแผน ปฏิบัติการ โดยดูจากวัตถุประสงค์และผลลัพธ์ที่ต้องการว่าควรมีกิจกรรมอะไรที่จะทำ

การโค้ช โดยระบุเจาะจง พฤติกรรมที่ควรแก้ไขทักษะใดที่ควรฝึกฝนเพิ่มเติม ใช้เวลาเท่าไหร่ ทำเมื่อใด ให้ปรากฏในแผนให้ชัดเจน

2.2.4 เทคนิคการโค้ช มีวิธีดำเนินการดังนี้

2.2.4.1 ทำให้ดูเป็นตัวอย่าง-สอนโดยการอธิบาย-ชี้ให้เห็น "อุปสรรค" ที่ก่อให้เกิดปัญหา

2.2.4.2 ตั้งคำถามกระตุ้นความคิดสร้างสรรค์

2.2.4.3 สนับสนุนสำหรับผู้ที่มีความสามารถอยู่แล้วให้ดึงศักยภาพออกมาทำงานอย่างเต็มที่

2.2.5 การตรวจสอบผลการโค้ช (Checking Activities) ในขั้นตอนนี้จะต้องให้ผู้รับการโค้ชได้ลองปฏิบัติจริงตามที่ได้วางแผนไว้ โดยผู้โค้ชมีหน้าที่สังเกตการณ์ในขณะปฏิบัติงานจริง ตรวจประเมินกิจกรรมที่ทำผลลัพธ์และความคืบหน้าตามแผนที่วางไว้ อาจเข้าแทรกแซงถ้าจะก่อให้เกิดความเสียหายได้แล้วให้ข้อมูลย้อนกลับ (Feedback) ในแต่ละวันหรือในวันนัดประชุม การให้ข้อมูลย้อนกลับหรือผลการประเมินนี้ผู้โค้ชอาจเป็นผู้ประเมินได้เอง กล่าวสรุป การโค้ช หมายถึง การวิเคราะห์และประเมินจุดแข็งและจุดอ่อนของผู้ใต้บังคับบัญชาแต่ละคน เป็นการหาวิธีการหรือหนทางที่จะเสริมจุดแข็งและพัฒนาจุดอ่อน ซึ่งเป็นจุดที่ต้องปรับปรุงของผู้ใต้บังคับบัญชาให้ดีขึ้น

2.3 การให้คำปรึกษา (Consulting) เป็นการให้คำปรึกษาแนะนำเรื่องใดเรื่องหนึ่ง ซึ่งเป็นความรู้หรือทักษะเฉพาะโดยที่ปรึกษา (Consultant) จะเข้าไปถ่ายทอดความรู้ตัวต่อตัว หรือเป็นกลุ่มเล็ก ๆ หรืออาจจะมีลักษณะเข้าไปศึกษา เก็บข้อมูล วัดผล เพื่อประมวลผลกลับมาให้องค์กรเพื่อรับรู้ แล้วนำไปใช้หรือการปรับเปลี่ยนเพื่อการพัฒนาคนพัฒนางานด้านต่าง ๆ มี 2 รูปแบบ คือ

2.3.1 การให้คำปรึกษาเป็นรายบุคคล (Individual Consulting) เหมาะสำหรับนำมาใช้ในหน่วยงานเพื่อการให้คำปรึกษาจะเป็นการพบกัน ระหว่างผู้ให้คำปรึกษา 1 คน กับผู้ขอคำปรึกษา 1 คน โดยร่วมมือกัน การให้คำปรึกษาแบบนี้มีจุดมุ่งหมายที่จะช่วยให้ผู้ขอรับคำปรึกษาให้สามารถเข้าใจตนเอง เข้าใจปัญหา และสามารถแก้ไขปัญหาต่าง ๆ ได้ด้วยตนเอง หรือเพื่อให้สมาชิกในองค์การเพิ่มประสิทธิภาพการปฏิบัติงานให้สูงขึ้น ประกอบด้วย 5 ขั้นตอน ดังนี้คือ

ขั้นตอนที่ 1 การสร้างสัมพันธภาพ ผู้ให้คำปรึกษาต้องทำให้ผู้รับคำปรึกษาเกิดความอบอุ่น สบายใจ และไว้วางใจ

ขั้นตอนที่ 2 สำรวจปัญหา ผู้ให้คำปรึกษาช่วยให้ผู้รับคำปรึกษาได้ สำรวจปัญหาและปัจจัยต่าง ๆ ที่ทำให้เกิดปัญหาด้วยตัวของเขาเอง

ขั้นตอนที่ 3 เข้าใจปัญหาสาเหตุ ความต้องการ ผู้ให้คำปรึกษาช่วยให้ผู้รับคำปรึกษา เข้าใจปัญหาสาเหตุ และความต้องการของตนเอง

ขั้นตอนที่ 4 วางแผน แก้ปัญหา ผู้ให้คำปรึกษาช่วยให้ผู้รับคำปรึกษา พิจารณาวิธีแก้ปัญหาและตัดสินใจเลือกสิ่งที่จะปฏิบัติด้วยตนเอง

ขั้นตอนที่ 5 ยุติการให้คำปรึกษา ผู้ให้คำปรึกษาความเข้าใจที่เกิดขึ้นระหว่างที่ให้คำปรึกษา และช่วยให้ผู้รับคำปรึกษา มีแรงจูงใจและกำลังใจที่จะแก้ปัญหาและพัฒนาตนเอง

2.3.2 การให้คำปรึกษาแบบกลุ่ม (Group Consulting) หมายถึงการให้คำปรึกษาที่มีจำนวนผู้รับการปรึกษา 4-8 คน และต้องเป็นสมาชิกที่คนเดิมตั้งแต่เริ่มต้นการให้คำปรึกษา จนกระทั่ง

ถึงขั้นยุติการให้คำปรึกษา ไม่ควรเป็นกลุ่มแบบเปิด (Opened Groups) เพราะกลุ่มลักษณะนี้จะมีการเข้าออกของสมาชิกกลุ่มอยู่ตลอดเวลา คือสมาชิกเก่าออกไปสมาชิกใหม่ เข้ามาแทนที่ทำให้การให้คำปรึกษาขาดความต่อเนื่องมีขั้นตอน ดังนี้

ขั้นที่ 1 ขั้นทำความเข้าใจ ผู้ให้คำปรึกษาจะต้องชี้แจงวัตถุประสงค์ของการให้คำปรึกษา และสร้างสัมพันธภาพที่ดี ให้เกิดขึ้นในกลุ่ม

ขั้นที่ 2 ขั้นปรับเป้าหมาย ผู้ให้คำปรึกษาจะชี้แจงให้สมาชิกอภิปรายปัญหาการทำงาน สิ่งที่ต้องพัฒนาเพิ่มเติม เพื่อให้เห็นประเด็นที่จะชี้แนะ หรือเรื่องที่ต้องให้ความรู้ซึ่งหน่วยงานอาจให้ข้อมูลแก่ผู้ให้คำปรึกษาล่วงหน้าเพื่อการเตรียมตัวและตรวจสอบความต้องการให้ตรงกัน

ขั้นที่ 3 ขั้นดำเนินการ ขั้นนี้สัมพันธภาพระหว่างสมาชิกในกลุ่มจะดีขึ้นมาก กล้าเปิดเผยตนเอง อภิปรายปัญหาตามความเป็นจริง ร่วมกันแก้ปัญหาของสมาชิก ทุกคนได้สำรวจตัวเอง เข้าใจปัญหา และพร้อมจะเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมของตน รวมทั้งการให้และรับความรู้จากผู้ให้คำปรึกษาอันยุติการให้คำปรึกษา เมื่อสมาชิกเข้าใจปัญหาอย่างกระจ่าง และได้ความรู้ รวมทั้งแนวทางการนำไปปรับใช้ โดยทั่วไปแล้วการให้คำปรึกษาแต่ละครั้ง ควรใช้เวลา 45-50 นาที สำหรับการให้คำปรึกษารายบุคคล และ 60-90 นาที สำหรับการให้คำปรึกษากลุ่ม และควรอยู่ในช่วงระยะเวลาไม่เกิน 3 เดือนต่อรายหรือต่อกลุ่ม รวมทั้งหลีกเลี่ยงการนัดหมายอื่น ๆ ที่จะเป็นอุปสรรคต่อแผนการให้คำปรึกษาที่กำหนดไว้

3. รูปแบบ 10 การเรียนรู้และพัฒนาจากการฝึกอบรม โดยทั่วไปมีรูปแบบดังนี้

3.1 การฝึกอบรม (Classroom Training) การเรียนรู้ที่ผู้เรียนมาจากองค์กรเดียวกันหรือต่างองค์กรได้เรียนรู้ร่วมกันในหลักสูตรที่มีการกำหนดเนื้อหาหลักสูตร ระยะเวลาไว้ล่วงหน้าอย่างชัดเจน ทั้งลักษณะการฝึกอบรมภายในและภายนอกองค์กร ประกอบด้วย

3.1.1 การอบรมภายใน (In-House Training) หมายถึง การจัดการอบรมเฉพาะขององค์กรใดองค์กรหนึ่งมีเฉพาะข้าราชการ บุคลากรขององค์กรที่จัดอบรมเท่านั้น ตามหัวข้อ และวัตถุประสงค์ อาจจัดภายในสถานหน่วยงาน หรืออาจไปเช่าสถานที่จัดอบรมนอกสถาน ประกอบการก็ได้

3.1.2 การอบรมภายนอก (Public Training) หมายถึงการส่งข้าราชการไปเข้ารับการอบรมกับหน่วยงานหรือองค์กรที่จัดให้กับผู้ที่จะเข้าร่วมรับการอบรมจากองค์กรต่าง ๆ สมัครเข้าร่วมรับการอบรมตามกำหนดการที่ผู้จัดจัดไว้มีทั้งที่เสียค่าใช้จ่ายเข้ารับการอบรม เช่น บริษัทจัดฝึกอบรมต่าง ๆ หรือหน่วยงานภาครัฐ หรืออาจไม่มีค่าใช้จ่ายเข้ารับการอบรม

3.2 การอบรมผ่านระบบออนไลน์หรือจากสื่ออิเล็กทรอนิกส์ (E-Training/E-Learning) คือ กระบวนการฝึกอบรมผ่านสื่ออิเล็กทรอนิกส์ที่เป็นกระบวนการเพิ่มพูนสาระความรู้ แนวทางการพัฒนาทักษะ ซึ่งอาจเป็นหลักสูตรเฉพาะหรือการเรียนรู้ที่เป็นส่วนหนึ่งของการฝึกอบรม ปกติโดยเน้นให้ผู้เข้ารับการอบรมเรียนรู้ด้วยตนเองอย่างเป็นทางการ อาจมีวิทยากรที่ปรึกษาประจำรายวิชาคอยให้คำปรึกษาในการอบรมตลอดหลักสูตร นอกจากนี้ผู้เข้าอบรมยังสามารถติดต่อปรึกษาแลกเปลี่ยนความคิดเห็นระหว่างกันได้เช่นเดียวกับการอบรมในห้องหรือในชั้นเรียนปกติ โดยอาศัยเครื่องมือการติดต่อสื่อสารที่ทันสมัย

3.3 การเข้าร่วมประชุม สัมมนา (Meeting/Seminar) เป็นวิธีการพัฒนาทรัพยากรบุคคลที่มุ่งเน้นการพัฒนาทักษะในการคิดเชิงนวัตกรรม การแลกเปลี่ยนข้อมูลความรู้ ประสบการณ์และทักษะในการแก้ไขปัญหาและการตัดสินใจ โดยผู้บังคับบัญชาอาจมอบหมายให้ ผู้ใต้บังคับบัญชาให้เข้าร่วมในการประชุม/สัมมนาทั้งภายในและภายนอกหน่วยงาน โดยให้รับผิดชอบการเตรียมข้อมูลในงานของตนได้ทบทวนข้อมูล สรุปประเด็นในงานของตน ซึ่งจะช่วยเสริมสร้างทักษะการนำเสนอการแสดงความคิดเห็นและเจรจาต่อรอง รวมทั้งสร้างเครือข่ายความร่วมมือทั้งภายในและภายนอกหน่วยงาน และยังเป็นการแบ่งเบาภาระงานและความรับผิดชอบของผู้บังคับบัญชาเมื่อได้รับเชิญให้เข้าร่วมประชุม ยกเว้นงานที่เป็นชั้นความลับ งานเชิงนโยบายที่ต้อง ตัดสินใจและรับผิดชอบสูง เป็นต้น มีรูปแบบการดำเนินการดังนี้

3.3.1 การเข้าร่วมประชุม/สัมมนาภายในหน่วยงาน ผู้เข้าร่วมจะได้รับทราบความคิดเห็น และมีการเตรียมข้อมูลที่เกี่ยวข้องในการแลกเปลี่ยนความคิดเห็นและข้อมูล ทำให้ได้ทบทวนความเข้าใจในข้อมูลก่อนการ ประชุม/สัมมนา ช่วยเสริมสร้างทักษะในการแก้ไขปัญหาเฉพาะหน้าและการตัดสินใจ

3.3.2 การเข้าร่วมประชุม/สัมมนาภายกับหน่วยงานอื่น ผู้เข้าร่วมจะได้เพิ่มพูนความรู้ความเข้าใจมุมมองจากองค์กรภายนอก และเตรียมข้อมูลที่เกี่ยวข้องในการแลกเปลี่ยนความคิดเห็นและข้อมูลระหว่างองค์กร ช่วยเสริมสร้างทักษะในการแก้ไขปัญหาและการตัดสินใจเฉพาะหน้า การรับรู้มุมมอง วิธีคิด วิธีแก้ไขปัญหา รายละเอียดสาระสำคัญ และข้อสังเกตต่าง ๆ ที่สามารถนำมาเชื่อมโยงกับประสบการณ์ของผู้เข้าร่วมซึ่งอาจจะช่วยพัฒนาความคิดต่อยอดได้ ขั้นตอนของการเข้าร่วมประชุมสัมมนา

3.3.3 สำรวจความพร้อมของผู้ปฏิบัติงานในด้านข้อมูล ความคิดสร้างสรรค์ และวิเคราะห์ความต้องการเพิ่มความรู้และทักษะในการคิดเชิงนวัตกรรม ทักษะการแก้ไขปัญหา และการตัดสินใจ รวมถึงกำหนดเป้าหมายหรือความคาดหวังจากการเข้าร่วมประชุมสัมมนาให้ชัดเจน จึงต้องพิจารณาคัดเลือกบุคคลที่เหมาะสมและมีความพร้อมให้เข้าร่วมการประชุม/สัมมนา

3.3.4 กำหนดหัวข้อประเด็นที่ต้องการเสริมสร้างความคิด การแก้ปัญหาและตัดสินใจ

3.3.5 สื่อสารให้ผู้ปฏิบัติทราบประเด็นที่ต้องการให้ได้รับจากการเข้าร่วมประชุม/สัมมนา โดยมอบหมายระบุให้ชัดเจนพร้อมให้ทราบถึงจุดมุ่งหมายเดียวกันและได้มีการเตรียมข้อมูลและประเด็นแลกเปลี่ยนความคิดเห็นและข้อมูลที่เป็นประโยชน์ และเหมาะสมแก่การในการประชุม/สัมมนาเป็นการล่วงหน้า

3.3.6 ให้จดบันทึกประเด็นในระหว่างการประชุม/สัมมนา โดยให้ทำสรุปรายงานการเข้าร่วมประชุม/สัมมนาในประเด็นที่เป็นสาระสำคัญและเป็นประโยชน์ในการนำมาต่อยอดปรับปรุงพัฒนางานงาน

3.3.7 การประเมินโดยผู้บังคับบัญชาประเมินติดตามผลจากรายงานสรุป การเข้าร่วมประชุม/ สัมมนา

งานพัฒนาและฝึกอบรม กองการเจ้าหน้าที่ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ อ้างอิงจาก อาภรณ์ ภู่วิทยพันธุ์ (2559) ตัวอย่างเครื่องมือการพัฒนาบุคลากร 70:20:10 Learning Model

ตัวอย่างเครื่องมือการพัฒนาแบบ 70 Learning by Experience

1. Job Shadowing การติดตามแม่แบบ การติดตามแม่แบบที่เป็นบุคคลที่ได้รับการยอมรับหรือเป็น Role Model ในเรื่องที่ต้องการให้ติดตามหรือสังเกตพฤติกรรมการทำงานของแม่แบบ

2. Job Enlargement การเพิ่มปริมาณงานเน้นการมอบหมายปริมาณงานที่เพิ่มมากขึ้นด้วยลักษณะงานที่มีค่างานไม่แตกต่างไปจากขอบเขตงานที่รับผิดชอบอยู่ในปัจจุบัน เพียงแต่ปริมาณของงานที่ต้องรับผิดชอบจะเพิ่มหรือขยายขอบเขตงานมากขึ้น

3. Job Enrichment การเพิ่มค่างาน การพัฒนาที่เน้นการออกแบบลักษณะงาน โดยให้เป็นงานที่แตกต่างจากเดิมที่เคยปฏิบัติ เน้นการมอบหมายงานที่ยาก หรือท้าทายมากขึ้น ต้องใช้ความคิดริเริ่ม การคิดเชิงวิเคราะห์การวางแผนงานมากกว่าเดิมที่เคยปฏิบัติเน้นให้พนักงานเกิดความชำนาญในงานที่หลากหลายขึ้น (Skin Variety) และเกิดความรับผิดชอบในงานของตน (Task Identify)

4. Project Assignment การมอบหมายโครงการ เน้นการเรียนรู้จากการฝึกปฏิบัติจริง การเรียนรู้จะเกิดขึ้นจากการมีปฏิสัมพันธ์ระหว่างสมาชิกในกลุ่มเน้นการมอบหมายให้บุคลากรรับผิดชอบโครงการระยะยาว ไม่สามารถทำให้เสร็จภายในวันหรือสองวัน เป็นโครงการพิเศษที่บุคลากรจะต้องแยกตัวจากเดิมที่เคยปฏิบัติหรือเป็นโครงการที่เพิ่มขึ้นจากงานประจำที่รับผิดชอบ

5. Job Rotation การหมุนเวียนงาน การพัฒนาบุคลากรก่อให้เกิดทักษะ การทำงานที่หลากหลาย (Multi-Ski) เน้นการสลับเปลี่ยนงานในเชิงแนวนอน (Lateral Moves) จากงานหนึ่งไปยังอีกงานหนึ่งมากกว่าการเลื่อนตำแหน่งงานที่เน้นการทำงานที่สูงขึ้นตามตำแหน่งงานที่สูงขึ้น (Vertical Moves)

6. Site Visit การดูงานนอกสถานที่ การให้พนักงานไปดระบบ ขั้นตอนการปฏิบัติงานของสถานที่ เฉพาะแห้งใดแห่งหนึ่ง เพื่อวัตถุประสงค์ใดวัตถุประสงค์หนึ่งในช่วงเวลาสั้น ๆ

7. On the Job Learning การเรียนรู้จากการปฏิบัติจริง การพัฒนาบุคลาก ด้วยการฝึกปฏิบัติจริง จากสถานที่จริง เป็นการให้คำแนะนำเชิงปฏิบัติในลักษณะตัวต่อตัว (One-on-One) หรือเป็นกลุ่มเล็ก ๆ ในพื้นที่การทำงาน ในช่วงเวลาการทำงานปกติ

ตัวอย่างเครื่องมือการพัฒนา แบบ 20 Learning by Exchange

1. Coaching การสอนงาน การพัฒนาพนักงานให้มีความรู้ (Knowledge) ทักษะ (Ski) และความสามารถเฉพาะตัว (Personal Attribute) ด้วยวิธีการหรือเทคนิคต่าง ๆ ที่วางแผนไว้เป็นอย่างดี ทำการสอนให้เป็นไปตามแผนงานที่กำหนดขึ้น จนกระทั่งสามารถฝึกให้ พนักงานปฏิบัติงานตามที่สอนให้บรรลุเป้าหมายตามที่กำหนดไว้โดยผ่านกระบวนการปฏิสัมพันธ์ (Interactive Process) ระหว่างผู้สอนงานและพนักงาน โดยมากการสอนงานมักจะเป็นกลุ่มเล็กหรือ รายบุคคล (One-on-One Relationship and Personal Support)

2. Mentoring การเป็นพี่เลี้ยง การพัฒนาแบบมีส่วนร่วม (Developmental Partnership) จากบุคคลที่ต้องทำหน้าที่แลกเปลี่ยนความรู้ประสบการณ์ข้อมูลต่าง ๆ และมุมมองส่วนบุคคลเพื่อส่งเสริมสนับสนุน และผลักดันให้อีกฝ่ายมีความพร้อมในการทำงาน พร้อมที่จะเจริญเติบโต และมีความก้าวหน้าในสายอาชีพ โดยมุ่งเน้นการให้กำลังใจ เน้นเรื่องอารมณ์ความรู้สึกของ Mentee (บุคคลที่ต้องดูแล) ซึ่งองค์กรบาง แห่งเรียกแนวทางการพัฒนาแบบนี้ว่า “Buddy”

3. Meeting การประชุมการเรียนรู้จากการรับฟังแนวคิดหรือผลงานใหม่ ๆ รวมถึงการหารือหรือระดมความคิดเห็นกันในหัวข้อใดหัวข้อหนึ่งจากผู้อื่น ทั้งภายในและภายนอกองค์การ เช่น การเข้า

ร่วมประชุมสัมมนา เพื่อกำหนดบทบาทและทิศทางของสายทรัพยากรบุคคลตาม แผนธุรกิจโดยประชุมร่วมกับผู้บริหารและผู้แทนฝ่ายทรัพยากรบุคคลของบริษัทในเครือทั้งหมด

4. Counseling การให้คำปรึกษา การให้คำแนะนำเมื่อเกิดปัญหาขึ้นจากการทำงานในองค์กร โดยผู้ให้คำปรึกษาจะทำหน้าที่วิเคราะห์สาเหตุของปัญหาที่เกิดขึ้นและหาทางเลือกวิธีการ และแนวทางในการแก้ไขปัญหาให้เหมาะสม

ตัวอย่างเครื่องมือการพัฒนา แบบ 10 Learning by Education

1. Training การฝึกอบรม กระบวนการที่จะช่วยส่งเสริมและเพิ่มพูนความรู้ ทักษะ และความสามารถในการทำงานของพนักงานให้สามารถปฏิบัติงานในหน้าที่ความรับผิดชอบ ได้อย่างมีประสิทธิภาพและประสิทธิผลมากยิ่งขึ้น ซึ่งการฝึกอบรมจะเน้นให้เกิดการเรียนรู้ระยะสั้น ภายใต้ระยะเวลาและสถานที่ที่จำกัด โดยทั่วไปรูปแบบของการฝึกอบรมนั้น จะแบ่งออกเป็น 2 รูปแบบ ดังนี้

1.1 การฝึกอบรมภายในที่บริษัทจัดให้มีขึ้น (In-House Training)

1.2 การฝึกอบรมภายนอกที่หัวหน้างานส่งพนักงานหรือพนักงาน หรือขอเข้าการฝึกอบรมจากสถาบันหรือหน่วยงานภายนอก (Public Training/Off-House Training)

จากที่นักวิชาการได้กล่าวมาแล้วนั้น จึงสรุปได้ว่าหลักการ 70:20:10 หมายถึง หลักการแนวคิดในรูปแบบการเรียนรู้และพัฒนาแบบ 70:20: 10 ได้แก่ 1) หลักการเรียนรู้จาก ประสบการณ์ 70% 2) หลักการเรียนรู้จากผู้อื่น 20% และ 3) หลักการเรียนรู้จากโปรแกรม 10%

กวินทรเกียรติ นนธ์พละ (2562, น. 12) กล่าวถึงการพัฒนาศักยภาพขาราชการครูในศตวรรษที่ 21 ของกระทรวงศึกษาธิการว่า การพัฒนาขาราชการครูของกระทรวงศึกษาธิการที่ผ่านมานั้น ไม่ประสบผลสำเร็จ เป็นการดำเนินการที่กอใหเกิดความซ้ำซ้อนทั้งองคความรูและเนื้อหาการพัฒนาซ้ำซ้อน ทั้งในระดับบุคคล องคกร หรือหน่วยงานที่เป็นหน่วยดำเนินการพัฒนา และทำใหเกิดความสูญเปลาเนื่องจากขาดระบบกำกับ ติดตามในการนำผลการพัฒนาไปใชในการจัดการเรียนการสอนอย่างแท้จริง รวมทั้งเป็นการใชจ่ายงบประมาณอย่างไม่คุมคา ทำใหเกิดความสิ้นเปลืองโดยเปล่าประโยชน

กล่าวโดยสรุป จากการศึกษาทัศนะ แนวคิด และความหมายของการพัฒนาครูและบุคลากร ดังกล่าวข้างต้นนั้น หมายถึง กระบวนการยกระดับความรู้ ทักษะและความสามารถของครูและบุคลากร เพื่อให้ปฏิบัติงานอย่างมีประสิทธิภาพและประสิทธิผลมากยิ่งขึ้น

2.4 หลักการ แนวคิดและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการสร้างรูปแบบ

การวิจัย รูปแบบการพัฒนาคุณลักษณะด้านเศรษฐกิจพอเพียงของครูวิทยาลัยเกษตรและเทคโนโลยี สังกัดคณะกรรมการการอาชีวศึกษาครั้งนี้ เพื่อให้ได้รูปแบบที่เหมาะสม และมีประสิทธิภาพในการนำไปใช้ ผู้วิจัยได้ศึกษาในประเด็นที่เกี่ยวข้องดังนี้

2.4.1 ความหมายของรูปแบบ

รูปแบบ (Model) เป็นวิธีการดำเนินการ คำว่า “รูปแบบ (Model)” และ “ระบบ (Systems)” เป็นคำที่ใช้สื่อความหมายหลายอย่างโดยทั่วไปแล้ว รูปแบบจะหมายถึง วิธีการดำเนินงานที่เป็นต้นแบบที่มีความสัมพันธ์ระหว่างกันและมีความเกี่ยวข้องกันในลักษณะที่ทำให้เกิดความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน เพื่อทำกิจกรรมให้ได้ผลสำเร็จตามความต้องการขององค์การ รูปแบบเป็นการถ่ายทอดความคิด ซึ่งเป็น

นามธรรมให้ออกมาเป็นรูปธรรม ซึ่งสามารถกำหนดได้หลายลักษณะเช่น แผนผัง ไดอะแกรม แผนภาพ หรือแม้แต่คำอธิบาย ก็สามารถเรียกว่าเป็นรูปแบบได้

รูปแบบและแบบจำลอง เป็นสิ่งที่สร้างและพัฒนาขึ้นไว้เป็นแนวทางในการทำอย่างใดอย่างหนึ่ง ดังมีนักวิชาการได้ให้ความหมายไว้ ดังนี้

Good (2005) ได้รวบรวมความหมายของแบบจำลอง (Model) ไว้ดังนี้

1. เป็นแบบอย่างของสิ่งใดสิ่งหนึ่งเพื่อเป็นแนวทางในการสร้างหรือทำซ้ำ

2. เป็นตัวอย่างสำหรับการเลียนแบบ เช่นตัวอย่างในการออกเสียงภาษาต่างประเทศเพื่อให้ผู้เรียนได้เลียนแบบ

3. เป็นแผนภาพหรือภาพ 3 มิติที่เป็นตัวแทนของสิ่งใดสิ่งหนึ่งหรือหลักการหรือแนวคิดเป็นชุดของปัจจัยและองค์ประกอบ หรือเป็นตัวแปรที่มีความสัมพันธ์ซึ่งกันและกัน รวมตัวเป็นตัวประกอบและเป็นสัญลักษณ์ทางระบบสังคมอาจเขียนเป็นทางคณิตศาสตร์หรือบรรยายด้วยภาษาก็ได้

สมชัย จรรยาไพบูลย์ (2555, น. 13) ได้สรุปความหมายของรูปแบบว่า หมายถึง แบบอย่างในการดำเนินการใด ๆ ที่แสดงหรืออธิบายให้เห็นถึงโครงสร้างทางความสัมพันธ์ขององค์ประกอบที่สำคัญของสิ่งที่ศึกษาให้สามารถเข้าใจได้ง่ายขึ้นหรือซับซ้อนก็ได้เช่นกัน โดยมีรายละเอียดขององค์ประกอบของรูปแบบขึ้นอยู่กับลักษณะของปรากฏการณ์ วัตถุประสงค์ผู้สร้างและการพัฒนารูปแบบเป็นสำคัญ

ปริชาติ ชมชื่น (2555, น. 10) สรุปความหมายของรูปแบบไว้ว่า เป็นแบบจำลอง ที่ใช้เป็นตัวแทนเป็นชุดปัจจัยหรือตัวแปรที่มีความสัมพันธ์ซึ่งกันและกัน เป็นหลักการ แนวคิดที่แสดงความเชื่อมโยงขององค์ประกอบต่าง ๆ ให้เห็นเป็นภาพหรือข้อความอย่างง่ายเกี่ยวกับการลำดับขั้นตอนการปฏิบัติเชิงแผนผัง หรือทำเลียนแบบ เพื่อสร้างสัญลักษณ์ที่แท้จริงของสิ่งใดสิ่งหนึ่งที่เป็นรูปธรรมและเป็นระบบ ดังนั้น รูปแบบ หมายถึง ภาพย่อส่วนของแนวคิดเรื่องใดเรื่องหนึ่งสิ่งที่เป็นตัวแทนของโครงสร้างทางความคิด หรือ องค์ประกอบและความสัมพันธ์ขององค์ประกอบต่าง ๆ ที่สำคัญของเรื่องที่ศึกษาเพื่อแสดงหรืออธิบาย ปรากฏการณ์ให้เข้าใจได้ง่ายขึ้น

ณัฐศักดิ์ จันทร์ผล (2552, น. 125) กล่าวว่า รูปแบบ หมายถึง โครงสร้างโปรแกรม แบบจำลองหรือตัวแบบที่จำลองสภาพความเป็นจริง ที่สร้างขึ้นจากการลดทอนเวลาและเทศะ พิจารณาว่ามีสิ่งใดบ้างที่จะต้องนำมาศึกษาเพื่อใช้ทดแทนแนวคิดหรือปรากฏการณ์ใดปรากฏการณ์หนึ่ง โดยอธิบายความสัมพันธ์ขององค์ประกอบต่าง ๆ ของรูปแบบนั้น ๆ

มาลี สืบกระแส (2552, น. 108) กล่าวถึงรูปแบบว่ามีสองลักษณะ คือ รูปแบบ จำลองของสิ่งที่เป็นรูปธรรม เช่น ระบบการปฏิบัติงาน และรูปแบบที่เป็นแบบจำลองของสิ่งที่เป็นนามธรรม เช่น เครื่องคอมพิวเตอร์ เป็นต้น รูปแบบอาจแสดงความสัมพันธ์ด้วยเส้นโยงแสดงในรูปแผนภาพหรือเขียนในรูปสมการคณิตศาสตร์ หรือสมการพยากรณ์หรือเขียนเป็นข้อความ จำนวน หรือ ภาพ หรือแผนภูมิ หรือรูปสามมิติ

Willer (1967, p. 125) ได้กล่าวเกี่ยวกับรูปแบบไว้ว่า รูปแบบเป็นการสร้างมโนทัศน์ (Conceptualization) เกี่ยวกับชุดของปรากฏการณ์โดยอาศัยหลักการ (Rationale) ของระบบรูปนัย (Formal System) และมีจุดมุ่งหมายเพื่อการทำให้เกิดความกระจ่างชัดของนิยาม ความสัมพันธ์ และประพจน์ที่เกี่ยวข้อง

Procter and Paul (1978, p. 174) ให้ความหมาย รูปแบบ (Model) ไว้ใน Longman Dictionary of Contemporary English โดยสรุปแล้วจะมี 3 ลักษณะใหญ่ คือ Model ที่หมายถึง สิ่งซึ่งเป็นแบบ

ย่อส่วนของจริง ความหมายนี้ตรงกับภาษาไทยว่า แบบจำลอง เช่น แบบจำลองของเรือดำน้ำ เป็นต้น Model ที่หมายถึงสิ่งของหรือคนที่นำมาใช้เป็นแบบอย่างในการดำเนินการบางอย่าง เช่น ครูแบบอย่าง นักเดินแบบหรือแม่แบบในการวาดภาพศิลป์ เป็นต้น Model ที่หมายถึงแบบหรือรุ่นของผลิตภัณฑ์ต่าง ๆ เช่น เครื่องคอมพิวเตอร์รุ่น 864X เป็นต้น

Tosi and Carroll (1982, p. 74) กล่าวไว้ว่า รูปแบบเป็นนามธรรมของจริงหรือภาพจำลองของสภาพการณ์อย่างใดอย่างหนึ่ง ซึ่งอาจจะมีตั้งแต่รูปแบบอย่างง่าย ๆ ไปจนถึงรูปแบบที่มีความสลับซับซ้อนมาก ๆ และมีทั้งรูปแบบทั้งกายภาพ (Physical Model) ที่เป็นแบบจำลองของวัตถุ เช่น แบบจำลองหอสมุดแห่งชาติ แบบจำลองเครื่องบินขับไล่ เอฟ 16 เป็นต้น และรูปแบบเชิงลักษณะ (Qualitative Model) ที่ใช้อธิบายปรากฏการณ์ด้วยภาษาหรือสัญลักษณ์ เช่น รูปแบบเชิงระบบและตามสถานการณ์ (A Sastem/Contingency Model) ของ Brown and Moberg (1980, p. 56) และรูปแบบการควบคุม วิทยานิพนธ์ ของ บุญชม ศรีสะอาด (2548) เป็นต้น

นอกจากนี้ Bardo and Hartman (1982, p. 245) ได้กล่าวถึง รูปแบบในทางสังคมศาสตร์ไว้ว่า “เป็นชุดของข้อความเชิงนามธรรมเกี่ยวกับปรากฏการณ์ที่เราสนใจ เพื่อใช้ในการนิยามคุณลักษณะและ/หรือ บรรยายคุณสมบัตินั้น ๆ” ทั้งนี้ Bardo และ Hartman อธิบายต่อไปว่า รูปแบบเป็นอะไรบางอย่างที่เราพัฒนาขึ้นมา เพื่อบรรยายคุณลักษณะที่สำคัญ ๆ ของปรากฏการณ์อย่างใดอย่างหนึ่ง เพื่อให้ง่ายต่อการทำความเข้าใจ รูปแบบจึงมิใช่การบรรยายหรืออธิบายปรากฏการณ์อย่างละเอียดทุกแง่มุม เพราะการทำเช่นนั้นจะทำให้รูปแบบมีความซับซ้อนและยุ่งยากเกินไปในการที่จะทำความเข้าใจ ซึ่งจะทำให้คุณค่าของรูปแบบนั้นด้อยลงไป ส่วนการที่จัดระบบรูปแบบหนึ่ง ๆ จะต้องมีรายละเอียดมากน้อยเพียงใดจึงจะเหมาะสม และรูปแบบนั้น ๆ ควรมีองค์ประกอบอะไรบ้าง ไม่ได้มีข้อกำหนดเป็นการตายตัว ทั้งนี้ก็แล้วปรากฏการณ์แต่ละอย่างและวัตถุประสงค์ของผู้สร้างรูปแบบที่ต้องการจะอธิบายปรากฏการณ์นั้น ๆ อย่างไร

Stoner and Wankel (1996, p. 44) ให้ทัศนะว่า รูปแบบเป็นการจำลองความจริงของปรากฏการณ์เพื่อทำให้เราได้เข้าใจความสัมพันธ์ที่สลับซับซ้อนของปรากฏการณ์นั้น ๆ ได้ง่ายขึ้น Raj (1996, p. 45) ได้ให้ความหมายของคำว่ารูปแบบ (Model) ในหนังสือ Encyclopedia of Psychology and Education ไว้ 2 ความหมาย ดังนี้ 1) รูปแบบ คือ รูปย่อของความจริงของปรากฏการณ์ ซึ่งแสดงด้วยข้อความจำนวน หรือภาพโดยการลดทอนเวลาและเทศะ ทำให้เข้าใจ ความจริงของปรากฏการณ์ได้ดียิ่งขึ้น 2) รูปแบบ คือ ตัวแทนของการใช้แนวความคิดของโปรแกรมที่กำหนดเฉพาะโดยสรุปแล้ว รูปแบบหมายถึง แบบจำลองอย่างง่ายหรือย่อส่วน (Simplified Form) ของปรากฏการณ์ต่าง ๆ ที่ผู้เสนอรูปแบบดังกล่าวได้ศึกษาและพัฒนาขึ้นมาเพื่อแสดงหรืออธิบายปรากฏการณ์ให้เข้าใจได้ง่ายขึ้น หรือในบางกรณีอาจจะใช้ประโยชน์ในการทานายปรากฏการณ์ที่จะเกิดขึ้น ตลอดจนอาจใช้เป็นแนวทางในการดำเนินการอย่างใดอย่างหนึ่งต่อไป

Good (2005, p. 177) ในพจนานุกรมการศึกษาได้รวบรวมความหมายของรูปแบบเอาไว้ 4 ความหมาย คือ 1) เป็นแบบอย่างของสิ่งใดสิ่งหนึ่งเพื่อเป็นแนวทางในการสร้างหรือทำซ้ำ 2) เป็นตัวอย่างเพื่อเลียนแบบ เช่น ตัวอย่างในการออกเสียงภาษาต่างประเทศเพื่อให้ผู้เรียนได้เลียนแบบ เป็นต้น 3) เป็นแผนภูมิหรือรูปสามมิติซึ่งเป็นตัวแทนของสิ่งใดสิ่งหนึ่งหรือหลักการหรือแนวคิด 4) เป็นชุดของ

ปัจจัยตัวแปรที่มีความสัมพันธ์ ซึ่งกันและกันซึ่งรวมตัวกันเป็นตัวประกอบและเป็นสัญลักษณ์ทางระบบสังคม อาจจะเขียนออกมา เป็นสูตรทางคณิตศาสตร์หรือบรรยายเป็นภาษาก็ได้

Dictionary (2020, p. 1) ได้นิยามความหมายของ (Model) ว่า หมายถึง แบบจำลองที่เป็นสัดส่วนหรือเป็นประเภทเดียวกันกับของจริงหรือสัญลักษณ์ของการเป็นตัวแทนสิ่งใดสิ่งหนึ่งที่คาดว่าจะเกิดในอนาคต หรือแบบแผนของสิ่งที่เตรียมไว้

Eysenck, J., Arnold, W., and Meili, R. (1972) ได้ให้ความหมายของรูปแบบ (Model) ในหนังสือ Encyclopedia of Psychology and Education ไว้ 2 ความหมายดังนี้

1. รูปแบบ คือ รูปย่อของความจริงของปรากฏการณ์ ซึ่งแสดงด้วย ข้อความ จำนวน หรือภาพ โดยการลดทอนเวลา และเทศะ ทำให้เข้าใจความจริงของปรากฏการณ์ได้ดียิ่งขึ้น

2. รูปแบบ คือ ตัวแทนของการใช้แนวความคิดของโปรแกรมที่กำหนดเฉพาะ

Raj (1996, p. 197) กล่าวว่า รูปแบบ หมายถึง รูปย่อที่เลียนแบบความสัมพันธ์ของปรากฏการณ์ใดปรากฏการณ์หนึ่งโดยมีวัตถุประสงค์เพื่อช่วยจัดระบบความคิดในเรื่องนั้นให้ง่ายขึ้น

Stanford Encyclopedia of Philosophy (2006, p. 671) ให้ความหมายของรูปแบบในลักษณะสอดคล้องกับการให้ความหมายของ Good ว่า รูปแบบเป็นระบบหรือโครงสร้างที่ถูกสร้างขึ้นมาจากทฤษฎีทั่วไปเพื่อพรรณนาและอธิบายปรากฏการณ์นั้น ๆ

Husen and Postlethwaite (1994, p. 3895) ได้ให้ความหมายว่า รูปแบบ คือ โครงสร้างที่ถูกนำเสนอเพื่อใช้วินิจฉัยความสัมพันธ์ระหว่างองค์ประกอบที่สร้างมาจากเหตุการณ์การหยั่งรู้ ด้วยวิธีการอุปมาอุปมัย หรือได้มาจากทฤษฎี รูปแบบจึงไม่ใช่ทฤษฎี

จากความหมายของรูปแบบดังกล่าวข้างต้น ผู้วิจัยสรุปได้ว่า รูปแบบ หมายถึง แบบอย่างในการดำเนินการในเรื่องที่ศึกษาหรือเรื่องที่ดำเนินการอย่างใดอย่างหนึ่งในเรื่องนั้น ๆ หรือปรากฏการณ์นั้น ๆ ที่มีลักษณะแสดงหรืออธิบายให้เห็นถึงโครงสร้างทางความสัมพันธ์ขององค์ประกอบและตัวชี้วัดที่สำคัญของสิ่งที่ศึกษาหรือกระบวนการและวิธีการในการนำไปใช้ เพื่อให้สามารถเข้าใจได้ง่ายขึ้น

2.4.2 องค์ประกอบของรูปแบบ

จากการศึกษาตัวอย่างของรูปแบบจากเอกสารที่เกี่ยวข้องต่าง ๆ พบว่าไม่ปรากฏมีหลักเกณฑ์ที่เป็นเกณฑ์ตายตัวว่ารูปแบบนั้นต้องมีองค์ประกอบอะไรบ้างอย่างไร ส่วนใหญ่จะขึ้นอยู่กับลักษณะเฉพาะของปรากฏการณ์ที่ผู้สนใจดำเนินการศึกษา ส่วนการกำหนดองค์ประกอบรูปแบบในการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยศึกษาจากแนวคิดของนักการศึกษาได้อธิบายถึงองค์ประกอบของรูปแบบ รวมทั้งผลการศึกษาวิจัยที่เกี่ยวข้อง ดังนี้

ธีระ รุญเจริญ (2550, น. 162) ได้ให้ทัศนะองค์ประกอบของรูปแบบไว้ 6 องค์ประกอบ คือ 1) หลักการของรูปแบบ 2) วัตถุประสงค์ของรูปแบบ 3) ระบบและกลไกของรูปแบบ 4) วิธีดำเนินงานของรูปแบบ 5) แนวทางการประเมินผลรูปแบบ และ 6) เงื่อนไขของรูปแบบ

สมาน อัศวภูมิ (2550, น. 83) ได้แยกองค์ประกอบของรูปแบบออกเป็นสองส่วน คือ 1) องค์ประกอบของรูปแบบ หมายถึง ส่วนประกอบที่เป็นตัวรูปแบบที่สร้างขึ้นนั้นมีอะไรบ้าง ทำงานอย่างไร มีความสัมพันธ์และทำงานร่วมกับองค์ประกอบอื่นอย่างไร และ 2) องค์ประกอบของเอกสารรูปแบบ หมายถึง องค์ประกอบที่เป็นสาระหลักในการนำเสนอรูปแบบที่สร้างขึ้นว่าควรจะนำเสนอเรื่องใดบ้าง และได้กำหนดกรอบในการวิเคราะห์รูปแบบออกเป็น 5 องค์ประกอบ คือ 1) บริบทของรูปแบบ

2) วัตถุประสงค์ของรูปแบบ 3) หลักการของรูปแบบ 4)องค์ประกอบหลักของรูปแบบ และ 5) การประเมินผลรูปแบบ

ธัญพร ชื่นกลิ่น (2553, น. 191) ได้พัฒนารูปแบบการโค้ชเพื่อพัฒนาสมรรถนะการจัดการเรียนรู้ของอาจารย์พยาบาลที่ส่งเสริมทักษะการคิดอย่างมีวิจารณญาณของนักศึกษาพยาบาลในสังกัดสถาบันพระบรมราชนก กระทรวงสาธารณสุข ประกอบด้วย 3 องค์ประกอบ คือ

1. หลักการและวัตถุประสงค์
2. กระบวนการ
3. เงื่อนไขการนำรูปแบบไปใช้ ประกอบด้วย
   3.1 ระบบสนับสนุน
   3.2 ทักษะการโค้ช
   3.3 การติดตามดูแล

จิตณรงค์ เอี่ยมสำอางค์ (2555, น. 15) ได้พัฒนารูปแบบการโค้ชทางปัญญาแบบเพื่อนช่วยเพื่อน เพื่อพัฒนาสมรรถภาพการโค้ชและการจัดการเรียนรู้ที่ส่งเสริมการคิดวิเคราะห์ของครูพาณิชยกรรม ประกอบด้วยองค์ประกอบ 3 ส่วน คือ 1) หลักการและวัตถุประสงค์ 2) กระบวนการ 3) การวัดและประเมินผลและ 4) ปัจจัยสนับสนุนการนำรูปแบบไปใช้

อวยชัย สุขณะล้ำ (2559, น. 123) ได้พัฒนารูปแบบการเสริมสร้างสมรรถนะครู เพื่อพัฒนาความสามารถด้านการให้เหตุผลทางคณิตศาสตร์ของนักเรียนระดับมัธยมศึกษาตอนต้น ประกอบด้วย 5 องค์ประกอบ คือ 1) หลักการของรูปแบบ 2) วัตถุประสงค์ของรูปแบบ 3) เนื้อหาสาระการพัฒนา 4) ขั้นตอนการเสริมสร้างสมรรถนะครู และ 5) การวัดและประเมินผล

สิริกร ไชยราช (2562, น. 242) ศึกษาวิจัยการพัฒนารูปแบบการพัฒนาภาวะผู้นำครูในการจัดการเรียนรู้ตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง ในโรงเรียนมัธยมศึกษา สังกัดสำนักงานศึกษาธิการภาค 11 โดยได้กำหนดองค์ประกอบของรูปแบบประกอบด้วย 1) หลักการของรูปแบบ 2) วัตถุประสงค์ของรูปแบบ 3) เนื้อหาของรูปแบบ 4) กระบวนการของรูแบบ และ 5) การวัดและประเมินผล

วรรณภา โคตรพันธ์ และคณะ (2564, น. 286) ศึกษาการพัฒนารูปแบบการพัฒนาครูที่เสริมสร้างการจัดการเรียนรู้วิทยาศาสตร์ของครูระดับประถมศึกษาบนฐานชุมชนการเรียนรู้ทางวิชาชีพ ผลการพัฒนารูปแบบ พบว่า องค์ประกอบของรูปแบบมี 6 องค์ประกอบ คือ 1) ที่มาและความสำคัญ 2) หลักการ 3) วัตถุประสงค์ 4) โครงสร้างเนื้อหา 5) กระบวนการดำเนินการ และ 6) การวัดและประเมินผล

Aderson (1997, p. 173) ได้กล่าวถึงองค์ประกอบที่สำคัญของรูปแบบว่าประกอบด้วย หลักการ วัตถุประสงค์ รายละเอียดเนื้อหา การวัดผลการดำเนินการตามรูปแบบ และหลักฐานที่แสดงการยอมรับประสิทธิภาพของรูปแบบนั้น ๆ

Joyce, Weil and Calhoun (2011, p. 83) ได้อธิบายองค์ประกอบของรูปแบบการจัดการเรียนรู้ไว้ว่า รูปแบบการจัดการเรียนรู้ จะมี 4 องค์ประกอบสำคัญ ได้แก่

1. องค์ประกอบที่ 1 ที่มาของรูปแบบการจัดการเรียนรู้ (Orientation to the Model) ประกอบด้วย เป้าหมายของรูปแบบ หลักการ ข้อตกลงเบื้องต้น และมโนทัศน์พื้นฐานของรูปแบบการจัดการเรียนรู้

2. องค์ประกอบที่ 2 รูปแบบการจัดการเรียนรู้ (The Model of Learning) มี 4 ขั้นตอน ได้แก่

2.1 ขั้นตอนของรูปแบบ (Syntax) องค์ประกอบนี้เป็นการเรียงลำดับกิจกรรมที่จะสอนเป็นขั้น ๆ ซึ่งแต่ละรูปแบบการเรียนรู้จะมีจำนวนและลำดับขั้นตอนการจัดการเรียนรู้ แตกต่างกัน

2.2 ระบบสังคม (Social System) องค์ประกอบนี้เป็นการอธิบายบทบาท ผู้เรียน ผู้สอน รวมถึงความสัมพันธ์ซึ่งกันและกันระหว่างผู้เรียน ผู้สอน บทบาทของผู้เรียน ผู้สอน ซึ่งจะแตกต่างกันไปในแต่ละรูปแบบการจัดการเรียนรู้

2.3 หลักการตอบสนอง (Principle of Reaction) องค์ประกอบนี้จะเป็นการอธิบายวิธีการที่ครูหรือผู้สอนจะตอบสนองต่อสิ่งที่ผู้เรียนกระทำ ซึ่งอาจเป็นวิธีการที่หลากหลาย โดยมุ่งหวังเพื่อพัฒนาการเรียนรู้ และความคิดผู้เรียนเป็นหลัก การสร้างบรรยากาศในชั้นเรียน จะเอื้อต่อการอิสระทางความคิดเพื่อให้เกิดนวัตกรรมในการเรียนรู้ ไม่เน้นการประเมินว่าถูกหรือผิด

2.4 ระบบการสนับสนุน (Support System) องค์ประกอบนี้เป็นการอธิบายสิ่งจำเป็นในการที่จะใช้รูปแบบการจัดการเรียนรู้ หรือสิ่งที่สนับสนุนการเรียนรู้ให้บรรลุเป้าหมายของรูปแบบ ระบบการสนับสนุนอาจเป็นไปได้หลากหลาย เช่น แหล่งเรียนรู้ ระบบเทคโนโลยีสนับสนุนการสอน ข้อตกลงในการเรียนรู้

3. องค์ประกอบที่ 3 การนำรูปแบบการเรียนรู้ไปใช้ (Application) เป็นการอธิบายการแนะนำการใช้รูปแบบการเรียนรู้ รวมถึงการให้คำแนะนำสำหรับการใช้รูปแบบการเรียนรู้นั้น เช่น รูปแบบการเรียนรู้จะใช้กับเนื้อหาประเภทใด รูปแบบการเรียนรู้ควรใช้กับผู้เรียนระดับใด จึงจะเหมาะสม รูปแบบการเรียนรู้มีวิธีการใช้ที่เหมาะสมอย่างไร

4. องค์ประกอบที่ 4 ผลที่เกิดขึ้นกับผู้เรียน เป็นการอธิบายให้รู้ว่าในแต่ละรูปแบบการเรียนรู้ จะเกิดอะไรขึ้นบ้างต่อผู้เรียนทั้งทางตรงและทางอ้อม โดยผลทางตรงมาจากการเรียนการสอนของผู้สอนที่จัดขึ้นตามขั้นตอนการจัดการเรียนรู้ของรูปแบบ และผลทางอ้อมมาจากสภาพแวดล้อมในการเรียนรู้ ซึ่งสามารถใช้เป็นข้อพิจารณาในการเลือกรูปแบบการเรียนรู้

จากการศึกษาการพัฒนารูปแบบของนักวิชาการศึกษา ผู้วิจัยสรุปได้ว่า การพัฒนารูปแบบเป็นการกำหนดกรอบแนวคิดด้านหลักการ แนวคิดทฤษฎี หลักเกณฑ์ วิธีการหรือกระบวนการที่เป็นปัจจัยสำคัญของรูปแบบที่นำมายึดเป็นแนวทางการดำเนินงาน เพื่อให้บรรลุเป้าหมายเป็นไปตามวัตถุประสงค์ การกำหนดองค์ประกอบของรูปแบบจะต้องประกอบด้วยอะไรมีจำนวนเท่าใดจะต้องมีโครงสร้างและมีความสัมพันธ์กันอย่างไร ขึ้นอยู่กับปรากฏการณ์ ปัจจัยและตัวแปรต่าง ๆ ที่กำลังศึกษาเป็นหลัก

ตารางที่ 2.7 สังเคราะห์องค์ประกอบของรูปแบบ

องค์ประกอบของรูปแบบ / แหล่งข้อมูล	สีระ รุญเจริญ (2550)	สมาน อัศวภูมิ (2550)	ธัญพร ชื่นกลิ่น (2553)	จิตณรงค์ เอี่ยมสำอางค์ (2555)	อายชัย สขนะล้า (2559)	วรรณภา โคตรพันธ์ และคณะ (2564)	Aderson (1997)	สิริกร ไชยราช (2562)	Joyce, Weil and Calhoun (2011)	ความถี่	สรุป
1. หลักการของรูปแบบ	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	8	✓
2. วัตถุประสงค์ของรูปแบบ	✓	✓		✓	✓	✓	✓	✓	✓	8	✓
3. ระบบและกลไกของรูปแบบ	✓									1	
4. กระบวนการใช้รูปแบบ	✓		✓	✓	✓	✓		✓	✓	7	✓
5. การวัดและประเมินผล	✓	✓		✓	✓	✓	✓	✓	✓	8	✓
6. เงื่อนไขของรูปแบบ	✓		✓							2	
7. บริบทของรูปแบบ		✓								1	
8. องค์ประกอบหลักของรูปแบบ		✓								1	
9. การนำรูปแบบไปใช้				✓					✓	2	
10. ข้อตกลงเบื้องต้น									✓	1	
11. เนื้อหา					✓	✓	✓	✓		4	✓

จากตารางที่ 2.7 แสดงการสังเคราะห์องค์ประกอบของรูปแบบ ผู้วิจัยได้พิจารณาเลือกองค์ประกอบของรูปแบบที่มีความถี่ของความเห็นที่สอดคล้องกันตั้งแต่ระดับ 4 ขึ้นไป เพื่อกำหนดเป็นองค์ประกอบของรูปแบบในการวิจัย รูปแบบการพัฒนาคุณลักษณะด้านเศรษฐกิจพอเพียงของครูวิทยาลัยเกษตรและเทคโนโลยี สังกัดคณะกรรมการการอาชีวศึกษา ได้องค์ประกอบของรูปแบบ 5 ด้าน เรียงจากความถี่สูงสุดลงมา ประกอบด้วย 1) หลักการของรูปแบบ 2) วัตถุประสงค์ของรูปแบบ 3) การวัดและประเมินผล 4) กระบวนการใช้รูปแบบ และ 5) เนื้อหา

ทั้งนี้จากผลการสังเคราะห์องค์ประกอบของรูปแบบดังกล่าวข้างต้นนั้น เพื่อให้ง่ายต่อการนำรูปแบบไปใช้ ผู้วิจัยได้ปรับข้อความที่เหมาะสม และจัดเรียงองค์ประกอบดังนี้

1. หลักการ
2. วัตถุประสงค์
3. กระบวนการพัฒนา
4. เนื้อหา
5. การวัดและประเมินผล

2.4.3 ประเภทของรูปแบบ

รูปแบบมีหลายประเภทด้วยกันซึ่งนักวิชาการด้านต่าง ๆ ก็ได้จัดแบ่งประเภทต่างกันออกไป สำหรับรูปแบบทางการศึกษาและสังคมศาสตร์นั้น Keeves (1988, p. 561) ได้แบ่งออกเป็น 4 ประเภท คือ

1. Analogue Model เป็นรูปแบบที่ใช้การอุปมาอุปมัยเทียบเคียงปรากฏการณ์ซึ่งเป็นรูปธรรม เพื่อสร้างความเข้าใจในปรากฏการณ์ที่เป็นนามธรรม เช่น รูปแบบในการทำนายจำนวนนักเรียนที่จะเข้าสู่ระบบโรงเรียน ซึ่งอนุมานแนวคิดมาจากการเปิดน้ำเข้าและปล่อยน้ำออกจากถัง นักเรียนที่จะเข้าสู่ระบบเปรียบเทียบได้กับน้ำที่เปิดออกจากถัง ดังนั้นนักเรียนที่คงอยู่ในระบบจึงเท่ากับนักเรียนที่เข้าสู่ระบบลบด้วยนักเรียนที่ออกจากระบบ เป็นต้น

2. Semantic Model เป็นรูปแบบที่ใช้ภาษาเป็นสื่อในการบรรยายหรืออธิบายปรากฏการณ์ที่ศึกษาด้วยภาษา แผนภูมิ หรือรูปภาพ เพื่อให้เห็นโครงสร้างทางความคิด องค์ประกอบ และความสัมพันธ์ขององค์ประกอบของปรากฏการณ์นั้น ๆ เช่น รูปแบบการสอนของ Joyce and Well (1992, p. 41)

3. Mathematical Model เป็นรูปแบบที่ใช้สมการทางคณิตศาสตร์เป็นสื่อในการแสดงความสัมพันธ์ของตัวแปรต่าง ๆ รูปแบบประเภทนี้นิยมใช้กันทั้งในสาขาจิตวิทยาและศึกษาศาสตร์ รวมทั้งการบริหารการศึกษาด้วย

4. Causal Model เป็นรูปแบบที่พัฒนามาจากเทคนิคที่เรียกว่า Path Analysis และหลักการสร้าง Semantic Model โดยการนำเอาตัวแปรต่าง ๆ มาสัมพันธ์กันเชิงเหตุและผลที่เกิดขึ้น เช่น The Standard Deprivation Model ซึ่งเป็นรูปแบบที่แสดงความสัมพันธ์ระหว่างสภาพทางเศรษฐกิจสังคมของบิดา มารดา สภาพแวดล้อมทางการศึกษาที่บ้าน และระดับสติปัญญา ของเด็ก เป็นต้น

Schwirian (Bardo and Hardman, 1982, p. 70) นักนิเวศวิทยาคนสำคัญ ได้แบ่งประเภทของรูปแบบด้วยการอธิบายลักษณะจากลักษณะของเมืองออกเป็นรูปแบบที่อธิบายโดยพื้นที่นั้นเป็นจุดมุ่งหมายในการบรรยายลักษณะของเมืองว่ามีลักษณะเช่นไร เช่น Concentric Zone Model และ Social Area Analysis Model เป็นต้น สำหรับรูปแบบที่ใช้อธิบายคุณลักษณะของประชากรเมืองนั้น เป็นรูปแบบที่เสนอแนวคิดในการอธิบายเกี่ยวกับลักษณะของประชากรเมืองต่าง ๆ เช่น Residential Segregation Model เป็นต้น

Joyce and Well (1992, p. 74) ได้ศึกษาและจัดแบ่งประเภทของรูปแบบตามแนวคิดหลักการหรือทฤษฎี ซึ่งเป็นพื้นฐานในการพัฒนารูปแบบนั้น ๆ และ ได้แบ่งกลุ่มรูปแบบการสอนเอาไว้ 4 รูปแบบ คือ

1. Information-Processing Models เป็นรูปแบบการสอนที่ยึดหลักความสามารถในกระบวนการประมวลข้อมูลของผู้เรียนและแนวทางในการปรับปรุงวิธีการจัดการกับข้อมูลให้มีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น

2. Personal Models รูปแบบการสอนที่จัดไว้ในกลุ่มนี้ให้ความสำคัญกับปัจเจกบุคคลและการพัฒนาบุคคลเฉพาะราย โดยมุ่งเน้นกระบวนการที่แต่ละบุคคลจัดระบบปฏิบัติต่อสรรพสิ่ง (Reality) ทั้งหลาย

3. Social Interaction Models เป็นรูปแบบที่ให้ความสำคัญกับความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลและบุคคลต่อสังคม

4. Behavior Models เป็นกลุ่มของรูปแบบการสอนที่ใช้องค์ความรู้ด้านพฤติกรรมศาสตร์เป็นหลักในการพัฒนารูปแบบ จุดเน้นที่สำคัญคือ การเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมที่สังเกตได้ของผู้เรียนมากกว่าการพัฒนาโครงสร้างจิตวิทยาและพฤติกรรมที่ไม่สามารถสังเกตได้

Steiner (1988, p. 148) รูปแบบแบ่งออกได้เป็น 2 ประเภท คือ 1) รูปแบบเชิงปฏิบัติ (Practical Model or Model-of) รูปแบบประเภทนี้เป็นแบบจำลองทางกายภาพ เช่น แบบจำลองรถยนต์ เครื่องบิน ภาพจำลอง 2) รูปแบบเชิงทฤษฎี (Theoretical Model or Model-of) เป็นแบบจำลองที่สร้างขึ้นจากกรอบความคิดที่มีทฤษฎีเป็นพื้นฐาน ตัวทฤษฎีเองไม่ใช่รูปแบบหรือแบบจำลองเป็นตัวช่วยให้เกิดรูปแบบที่มีโครงสร้างต่าง ๆ ที่สัมพันธ์กัน

Bardo and Hartman (1982, p. 141) นักนิเวศวิทยาคนสำคัญท่านหนึ่งได้ให้ทัศนะที่น่าสนใจไว้อีกแนวหนึ่งซึ่งเป็นแนวคิดหรือทฤษฎีพื้นฐานในการกำหนดรูปแบบ โดยแบ่งประเภทของรูปแบบด้วยการอธิบายลักษณะจากลักษณะของเมืองออกเป็นรูปแบบที่อธิบายโดยลักษณะพื้นที่และรูปแบบที่อธิบายโดยลักษณะของประชากร รูปแบบที่ใช้ในการอธิบายโดยพื้นที่นั้นมีจุดมุ่งหมายในการบรรยายลักษณะของเมืองว่าลักษณะอย่างไร เช่น Concentric Zone Model และ Social Area Analysis Model เป็นต้น

สำหรับรูปแบบที่ใช้อธิบายโดยคุณลักษณะของประชากรนั้น เป็นรูปแบบที่เสนอแนวคิดในการอธิบายเกี่ยวกับลักษณะของประชากรของเมืองต่าง ๆ เช่น Sesidential Segregation Model และ Group Location Model เป็นต้น

ตามความคิดของ Steiner (1988, p. 215) รูปแบบแบ่งออกได้เป็น 2 ประเภท คือ

1. รูปแบบเชิงปฏิบัติ (Practical Model or Model-of) รูปแบบประเภทนี้เป็นแบบจำลองทางกายภาพ เช่น แบบจำลองรถยนต์ เครื่องบิน ภาพจำลอง

2. รูปแบบเชิงทฤษฎี (Theoretical Model or Model-of) เป็นแบบจำลองที่สร้างขึ้นจากกรอบความคิดที่มีทฤษฎีเป็นพื้นฐาน ตัวทฤษฎีเองไม่ใช่รูปแบบหรือแบบจำลองเป็นตัวช่วยให้เกิดรูปแบบที่มีโครงสร้างต่าง ๆ ที่สัมพันธ์กัน

รูปแบบตามความคิดเห็นของ Keeves (1988, p. 178) จำแนกออกได้เป็น 5 รูปแบบคือ

1. รูปแบบคล้าย (Analogue Models) คือ เป็นรูปแบบที่มีความสัมพันธ์กับระบบกายภาพ มักเป็นรูปแบบที่ใช้ในวิทยาศาสตร์กายภาพเป็นรูปแบบที่นำไปใช้อุปมากับสิ่งอื่นได้ เช่น รูปแบบแบบจำลองระบบสุริยะที่เกิดขึ้นจริง ธนาคารจำลองกับระบบธนาคารที่เป็นจริง แบบจำลองการผลิตกับการผลิตจริง เป็นต้น

2. รูปแบบที่อธิบายความหมายหรือให้ความหมาย (Semantic Models) คือ เป็นรูปแบบที่ใช้ภาษาในการบรรยายลักษณะของรูปแบบชนิดนี้จะใช้วิธีการอุปมาในการพิจารณาด้วยภาษามากกว่าที่จะใช้วิธีอุปมาในการพิจารณาด้วยโครงสร้างกายภาพ

3. รูปแบบที่มีลักษณะเป็นแผนภูมิแบบแผน หรือโครงการ (Schematic Models)

4. รูปแบบเชิงคณิตศาสตร์ (Mathematical Models) คือ เป็นรูปแบบที่กำหนดความสัมพันธ์ขององค์ประกอบในรูปสมการหรือฟังชันทางคณิตศาสตร์

5. รูปแบบเชิงเหตุผล (Causal Models) คือ เป็นรูปแบบที่มีโครงสร้างเป็นสมการเชิงเส้นที่ประกอบด้วยตัวแปรสัมพันธ์กันเป็นเหตุและผล มีการทดสอบสมมุติฐานผลของรูปแบบ

Smith, et al. (1980, p. 461) จำแนกรูปแบบออกเป็น 2 ประเภท ได้แก่

1. รูปแบบเชิงกายภาพ (Physical Model) จำแนกออกเป็น

1.1 รูปแบบคล้ายจริง (Iconic Model) มีลักษณะคล้ายของจริง เช่น เครื่องบินจำลอง หุ่นไล่กาหุ่นตามร้านตัดเสื้อผ้า

1.2 รูปแบบเสมือนจริง (Analog Model) มีลักษณะคล้ายปรากฏการณ์จริงเช่นการทดลองทางเคมีในห้องปฏิบัติการก่อนจะทำการทดลอง เครื่องบินจำลองที่บินได้ หรือเครื่องฝึกหัดบิน เป็นต้น รูปแบบชนิดนี้มีความใกล้เคียงความจริงมากกว่าแบบแรก

2. รูปแบบเชิงสัญลักษณ์ (Symbolic Model) จำแนกออกเป็น

2.1 รูปแบบข้อความ (Verbal Model) หรือรูปแบบเชิงคุณภาพ (Qualitative Model) เป็นการใช้ข้อความปกติธรรมดาในการอธิบายโดยย่อ เช่น คำพรรณนา ลักษณะงานคำอธิบายรายวิชา เป็นต้น Bertalanffy (1968, p. 24) ผู้สร้างทฤษฎีระบบกล่าวว่าการมีรูปแบบข้อความนั้นแม้บางครั้งจะเข้าใจยาก แต่ก็ยังดีกว่าไม่มีรูปแบบเสียเลย เพราะอย่างน้อยก็เป็นแนวทางในการสร้างรูปแบบประเภทอื่นต่อไป

2.2 รูปแบบทางคณิตศาสตร์ (Mathematical Model) หรือรูปแบบเชิงปริมาณ (Quantitative Model) เช่น สมการ และโปรแกรมเชิงเส้น เป็นต้น

Keeves (1988, pp. 12-14) ได้จัดประเภทของรูปแบบออกตามลักษณะที่ปรากฏเป็น 5 ประเภท ดังนี้

1. รูปแบบหุ่นจำลองเชิงเทียบเคียง (Analog Models) หมายถึง วิธีการจำลองจากของจริงหรือคล้ายกับของจริง อาจมีขนาดแตกต่างจากขนาดจริงไปบ้าง เช่น หุ่นจำลองรถยนต์หุ่นจำลองเครื่องบิน เป็นต้น ส่วนใหญ่จะมีลักษณะเชิงกายภาพ จุดอ่อนที่พบก็คือไม่สามารถระบุความสัมพันธ์ของแต่ละองค์ประกอบภายในแบบจำลองได้อย่างชัดเจน

2. รูปแบบที่ใช้ภาษาในการอธิบาย (Semantic Models) บางครั้ง เรียกว่ารูปแบบเชิงข้อความ หมายถึง การแสดงให้เห็นถึงความสัมพันธ์ขององค์ประกอบที่สำคัญในเรื่องใดเรื่องหนึ่ง เช่นรูปแบบเกี่ยวกับเจตคติ รูปแบบเกี่ยวกับผลการเรียนแบบต่าง ๆ จุดอ่อนของรูปแบบนี้ ก็คือ ขาดความชัดเจนยากแก่การทดสอบโครงสร้างของรูปแบบ

3. รูปแบบที่ใช้แผนภูมิ (Schematic Models) หมายถึง รูปแบบที่ใช้แผนภาพหรือแผนภูมิ (Diagram) ที่แสดงให้เห็นถึงความสัมพันธ์ขององค์ประกอบที่สำคัญในเรื่องใดเรื่องหนึ่งที่มีผลต่อกัน เช่น การเขียนรูปแบบโครงสร้างขององค์กรการบริหารงาน เป็นต้น

4. รูปแบบทางคณิตศาสตร์ (Mathematic Models) หมายถึง รูปแบบที่แสดงออกในรูปของสูตร หรือสมการทางคณิตศาสตร์จึงมักเรียกรูปแบบนี้ว่า รูปแบบเชิงคณิตศาสตร์โดยเริ่มมีการนำมาใช้ในช่วงปี ค.ศ.1960 ในสาขาวิชาการวัดผลการศึกษา ต่อมาได้ขยายผลไปทางด้านการวิจัยทางการศึกษาและสาขาวิชาอื่น ๆ เพราะสามารถทดสอบสมมุติฐานได้ และนำไปสู่การพิสูจน์ข้อเท็จจริงในเรื่องนั้น ๆ ได้

5. รูปแบบเชิงสาเหตุ (Causal Models) หมายถึง รูปแบบที่อยู่ในระดับชั้นสูงโดยมีตัวแปรแต่ละตัว แสดงความสำคัญเชิงสาเหตุกับตัวแปรอื่น ๆ ซึ่งมี 2 ลักษณะคือ

5.1 Recursive Models หมายถึง รูปแบบแสดงความสัมพันธ์ของสาเหตุหรือตัวแปรอื่นที่มีเส้นโยงที่มีทิศทางของการเป็นสาเหตุไปในทางเดียว หรือไม่มีความสัมพันธ์ย้อนกลับ

5.2 Non- Recursive Models หมายถึง รูปแบบแสดงความสัมพันธ์ของสาเหตุแบบเส้นคู่ระหว่างตัวแปร โดยทิศทางของความสัมพันธ์ของตัวแปรหนึ่งอาจเป็นได้ทั้งสาเหตุและผลของตัวแปรอื่น ๆ ภายในรูปแบบนั้น คือ ทั้งความสัมพันธ์ไป และย้อนกลับได้

Steiner (1988) ได้จำแนกรูปแบบออกเป็น 2 ประเภท ได้แก่

1. รูปแบบเชิงกายภาพ (Physical Model) จำแนกออกเป็น

1.1 รูปแบบของสิ่งใดสิ่งหนึ่ง (Model of) เช่น รูปแบบเครื่องบินที่สร้างเหมือนจริง แต่มีขนาดย่อ

1.2 รูปแบบสำหรับสิ่งใดสิ่งหนึ่ง (Model for) เป็นรูปแบบจำลองที่ออกแบบไว้เพื่อเป็นต้นแบบผลิตสินค้า ต้องสร้างรูปแบบเท่าของจริงขึ้นมาก่อนแล้วจึงผลิตสินค้าตามรูปแบบนั้น

2. รูปแบบเชิงแนวคิด (Conceptual Model) จำแนกออกเป็น

2.1 รูปแบบเชิงแนวคิดของสิ่งหนึ่งสิ่งใด (Conceptual Model of) เป็นรูปแบบหรือแบบจำลองที่สร้างขึ้นโดยจำลองมาจากทฤษฎีที่มีอยู่แล้ว เช่น รูปแบบที่สร้างมาจากทฤษฎีการคงอยู่ของนักเรียนในโรงเรียน เป็นต้น

2.2 รูปแบบเชิงแนวคิดเพื่อสิ่งหนึ่งสิ่งใด(Conceptual Model for) เป็นรูปแบบที่สร้างขึ้นมาเพื่ออธิบายทฤษฎี หรือปรากฏการณ์ เช่น รูปแบบที่สร้างขึ้นจากทฤษฎีการคัดสรรตามธรรมชาติเพื่อนำไปอธิบายทฤษฎีการคงอยู่ของนักเรียนในโรงเรียน เป็นต้น

กล่าวโดยสรุปได้ว่า ประเภทของรูปแบบตามที่นักวิชาการ และผู้เชี่ยวชาญส่วนใหญ่ให้ความเห็นมี 4 ลักษณะ กล่าวคือ

1. รูปแบบ หมายถึง รูปแบบของจริง รูปแบบที่เป็นแบบอย่างและแบบจำลองที่เหมือนของจริงทุกอย่าง แต่มีขนาดเล็กลงหรือใหญ่ขึ้นกว่าปกติ นักวิชาการที่ให้ความหมายของรูปแบบในลักษณะนี้ เช่น Good (1973, p. 15) Webster (1994, p. 118)

2. รูปแบบ หมายถึง สิ่งที่แสดงโครงสร้างของความเกี่ยวข้องระหว่างชุดของปัจจัยหรือตัวแปรต่าง ๆ หรือองค์ประกอบที่สำคัญในเชิงความสัมพันธ์ หรือเหตุผลซึ่งกันและกันเพื่อช่วยให้เข้าใจข้อเท็จจริงหรือปรากฏการณ์ในเรื่องใดเรื่องหนึ่งโดยเฉพาะนักวิชาการ ที่ให้ความหมายของรูปแบบในลักษณะนี้ ได้แก่ Willer (1967, p. 91) Good (1973, p.15) Bardo and Hartman (1982, p. 111) Keeves (1988, p. 16) และอุทุมพร จามรมาน (2541, น. 42)

3. รูปแบบ หมายถึง ลักษณะที่พึงปรารถนาซึ่งมีลักษณะเป็นอุดมคติหรือเกิดได้ยากในโลกของความเป็นจริง โดยเฉพาะอย่างยิ่งสิ่งที่เราอยากได้กับความสามารถที่จะหาสิ่งที่ต้องการนั้นแตกต่างกันมาก เช่น เมืองในอุดมคติ

4. รูปแบบ หมายถึง ชุดของทฤษฎีที่ผ่านการทดสอบความแม่นตรง (Validity)และความน่าเชื่อถือ (Reliability) แล้ว สามารถระบุ และพยากรณ์ความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรโดยวิธีการทางคณิตศาสตร์หรือทางสถิติได้ด้วย นักวิชาการที่ให้ความหมายของรูปแบบในลักษณะนี้ เช่น Willer (1967, p. 91)

จากลักษณะการแบ่งประเภทของรูปแบบของนักวิชาการต่าง ๆ ที่กล่าวมาแล้วจะเห็นได้ว่าการแบ่งประเภทของรูปแบบตามแนวคิดที่หนึ่งนั้น บอกให้ทราบถึงลักษณะการเขียนรูปแบบที่มี

กี่ลักษณะ ส่วนการแบ่งประเภทของรูปแบบในแบบที่สองและสามนั้นเป็นการแบ่งประเภทของรูปแบบตามแนวคิดพื้นฐานในการเสนอรูปแบบในการบรรยาย อธิบายปรากฏการณ์นั้น ๆ เป็นหลัก

จากที่กล่าวมาแสดงว่า รูปแบบมีหลายประเภทด้วยกันเป็นสิ่งที่สร้างและพัฒนาขึ้นของแต่ละสาขาก็มีรูปแบบที่แตกต่างกันออกไป เช่น รูปแบบทางการศึกษาและสังคมศาสตร์ ได้แบ่งออกเป็นรูปแบบที่ใช้การอุปมาอุปไมยเทียบเคียงปรากฏการณ์ซึ่งเป็นรูปธรรมเพื่อสร้างความเข้าใจในปรากฏการณ์ที่เป็นนามธรรม รูปแบบที่ใช้ภาษาสื่อในการขยายหรืออภิปรายปรากฏการณ์ที่ศึกษาด้วยภาษา แผนภูมิ รูปภาพ รูปแบบที่ใช้สมการทางคณิตศาสตร์เป็นสื่อในการแสดงความสัมพันธ์ของตัวแปรต่าง ๆ และรูปแบบที่นำเอา ตัวแปรต่าง ๆ มาสัมพันธ์กันเชิงเหตุและผลที่เกิดขึ้น เป็นต้น

2.4.4 คุณลักษณะของรูปแบบที่ดี

Keeves (1988, p. 560) กล่าวว่า รูปแบบที่ใช้ประโยชน์ได้ ควรจะมีข้อกำหนด (Requirement) 4 ประการ คือ

1. รูปแบบ ที่ใช้ประโยชน์ได้ควรประกอบด้วยความสัมพันธ์อย่างมีโครงสร้าง (Structural Relationship) มากกว่าความสัมพันธ์แบบรวม ๆ (Associative Relationship)

2. รูปแบบ ควรใช้เป็นแนวทางในการพยากรณ์ผลที่จะเกิดขึ้น ซึ่งสามารถถูกตรวจสอบได้โดยการสังเกต ซึ่งเป็นไปได้ที่จะทดสอบรูปแบบพื้นฐานของข้อมูลเชิงประจักษ์ได้

3. รูปแบบ ควรจะต้องระบุหรือชี้ให้เห็นถึงกลไกเชิงเหตุผลของเรื่องที่ศึกษา ดังนั้นนอกจากรูปแบบจะเป็นเครื่องมือในการพยากรณ์ได้ ควรใช้อภิปรายปรากฏการณ์ได้ด้วย

4. รูปแบบ ควรเป็นเครื่องมือในการสร้างมโนทัศน์ใหม่ และสร้างความสัมพันธ์ของตัวแปรในลักษณะใหม่ ซึ่งเป็นการขยายในเรื่องที่กำลังศึกษา

2.4.5 การตรวจสอบรูปแบบ

จุดมุ่งหมายที่สำคัญของการสร้างรูปแบบก็เพื่อทดสอบหรือตรวจสอบรูปแบบนั้นด้วยข้อมูลเชิงประจักษ์ การตรวจสอบรูปแบบมีหลายวิธี ซึ่งอาจใช้การวิเคราะห์จากหลักฐานเชิงคุณลักษณะ (Qualitative) และเชิงปริมาณ (Quantitative) โดยที่การตรวจสอบรูปแบบจากหลักฐานเชิงคุณลักษณะ อาจใช้ผู้เชี่ยวชาญเป็นผู้ตรวจสอบ ส่วนการตรวจสอบโมเดลจากหลักฐานเชิงปริมาณใช้เทคนิคทางสถิติ ซึ่งการตรวจสอบรูปแบบควรตรวจสอบคุณลักษณะ 2 อย่าง (อุทุมพร จามรมาน, 2541, น. 23) คือ

1. การตรวจสอบความมากน้อยของความสัมพันธ์/ความเกี่ยวข้อง/เหตุผลระหว่างตัวแปร

2. การประมาณค่าพารามิเตอร์ของความสัมพันธ์ดังกล่าว ซึ่งการประมาณค่านี้สามารถประมาณข้ามกาลเวลา กลุ่มตัวอย่าง หรือสถานที่ได้ (Across Time, Samples, Sites)

Eisner (1976, pp. 192-193) ได้เสนอแนวคิดการตรวจสอบโดยการใช้ผู้ทรงคุณวุฒิในบางเรื่องที่ต้องการความละเอียดอ่อนมากกว่าการวิจัยในเชิงปริมาณ โดยเชื่อว่าการรับรู้ที่เท่า กันนั้นเป็นคุณสมบัติพื้นฐานของผู้รู้ และได้เสนอแนวคิดการประเมินโดยผู้ทรงคุณวุฒิไว้ดังนี้

1. การประเมินโดยแนวทางนี้ มิได้เน้นผลสัมฤทธิ์ของเป้าหมายหรือวัตถุประสงค์ตามรูปแบบการประเมินแบบอิงเป้าหมาย (Goal–Based Model) การตอบสนองปัญหา และความต้องการของผู้เกี่ยวข้องตามรูปแบบการประเมินแบบสนองตอบ (Responsive Model) หรือกระบวนการการวิเคราะห์วิจารณ์อย่างลึกซึ้งเฉพาะในประเด็นที่นำมาพิจารณา ซึ่งไม่จำเป็นต้องเกี่ยวโยงกับวัตถุประสงค์ หรือผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับการตัดสินใจเสมอไป แต่อาจจะผสมผสานปัจจัยใน

การพิจารณาต่าง ๆ เข้าด้วยกัน ตามวิจารญาณของผู้ทรงคุณวุฒิ เพื่อให้ได้ข้อสรุปเกี่ยวกับคุณภาพประสิทธิภาพ หรือความเหมาะสมของสิ่งที่ทาการประเมิน

2. เป็นรูปแบบการประเมินที่เน้นความเชี่ยวชาญเฉพาะทาง (Specialization) ในเรื่องที่จะประเมิน โดยที่พัฒนามาจากรูปแบบการวิจารณ์งานศิลป์ (Art Criticism) ที่มีความละเอียดลึกซึ้งและต้องอาศัยผู้เชี่ยวชาญระดับสูงมาเป็นผู้วินิจฉัย เนื่องจากเป็นการวัดคุณค่าไม่อาจประเมินด้วยเครื่องวัดใด ๆ ได้ และต้องใช้ความรู้ความสามารถของผู้ประเมินอย่างแท้จริง ต่อมาได้มีการนาแนวคิดนี้มาประยุกต์ใช้ในทางการศึกษาระดับสูงในวงการอุดมศึกษามากขึ้น ในสาขาเฉพาะที่ต้องอาศัยผู้รู้ ผู้เล่นในเรื่องนั้นจริง ๆ มาเป็นผู้ประเมินผล ทั้งนี้เพราะองค์ความรู้เฉพาะสาขานั้นผู้ที่ศึกษาเรื่องนั้นจริง ๆ จึงจะทราบและเข้าใจอย่างลึกซึ้ง

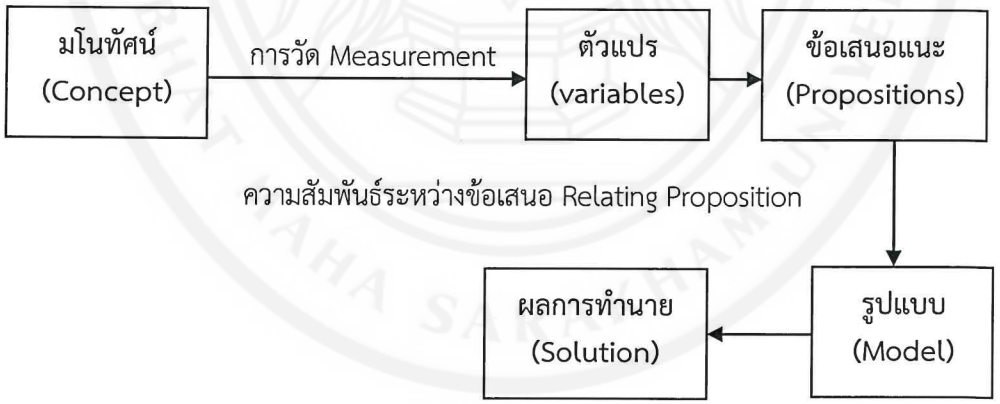
3. เป็นรูปแบบที่ใช้บุคคล คือ ผู้ทรงคุณวุฒิเป็นเครื่องมือในการประเมิน โดยให้ความเชื่อถือว่าผู้ทรงคุณวุฒินั้นเที่ยงธรรมและมีดุลพินิจที่ดี ทั้งนี้มาตรฐานและเกณฑ์พิจารณาต่าง ๆ นั้น จะเกิดขึ้นจากประสบการณ์และความชำนาญของผู้ทรงคุณวุฒินั้นเอง

4. เป็นรูปแบบที่ยอมให้ความยืดหยุ่นในกระบวนการทำงานของผู้ทรงวุฒิตามอัธยาศัย และความถนัดของแต่ละคน นับตั้งแต่การกำหนดประเด็นสำคัญที่พิจารณา การบ่งชี้ข้อมูลที่ต้องการ การเก็บรวบรวม การประมวลผล การวินิจฉัยข้อมูล ตลอดจนวิธีการนำเสนอ

ทั้งนี้ การเลือกผู้ทรงวุฒิจะเน้นที่สถานภาพทางวิชาชีพ ประสบการณ์ และการเป็นที่เชื่อถือ (High Credit) ของวิชาชีพนั้นเป็นสำคัญ

2.4.6 การสร้างรูปแบบและการพัฒนารูปแบบ

2.4.6.1 การสร้างรูปแบบ คือ การกำหนดมโนทัศน์เกี่ยวข้องสัมพันธ์กันอย่างเป็นระบบ เพื่อชี้ให้เห็นชัดเจนว่ารูปแบบเสนออะไร เสนออย่างไร เพื่อให้ได้อะไร และสิ่งที่ได้นั้นอธิบายปรากฏการณ์อะไร และนำไปสู่ข้อค้นพบอะไรใหม่ ๆ (Steiner, 1969, Keeve, 1988, p. 172) โดยมีขั้นตอนการสร้างรูปแบบสร้างความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปร ดังภาพที่ 2.3

ภาพที่ 2.3 ขั้นตอนการสร้างรูปแบบสร้างความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปร

2.4.6.2 การพัฒนารูปแบบ

รุ่งนภา จิตรโรจนรักษ์ (2548) กล่าวว่า การพัฒนารูปแบบหรือพัฒนาแบบจำลอง (Model Development) หมายถึง กระบวนการสร้างหรือพัฒนาแบบจำลองตลอดจนการทดสอบรูปแบบที่ดีให้มีคุณภาพ การจะนำไปสู่สภาวการณ์ที่ดีในการศึกษาวิจัย

จากการศึกษาเอกสารที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนารูปแบบ พบว่า การพัฒนารูปแบบนั้นอาจจะมีขั้นตอนในการดำเนินงานแตกต่างกันไป แต่โดยทั่วไปแล้วอาจจะแบ่งออกเป็นสองตอนใหญ่ ๆ คือ การสร้างรูปแบบ (Construct) และการหาความตรง (Validity) ของรูปแบบส่วนรายละเอียดในแต่ละขั้นตอนว่ามีการดำเนินการอย่างไรนั้นขึ้นอยู่กับลักษณะและกรอบแนวคิดซึ่งเป็นพื้นฐานในการพัฒนารูปแบบนั้น ๆ ตัวอย่างงานวิจัยที่เกี่ยวกับการพัฒนารูปแบบ ได้แก่

การพัฒนารูปแบบซึ่งเป็นรูปแบบการควบคุมวิทยานิพนธ์ของ บุญชม ศรีสะอาด (2556, น. 13) ซึ่งได้แบ่งการดำเนินการออกเป็น 2 ขั้นตอน คือ การพัฒนารูปแบบและการทดสอบประสิทธิภาพและประสิทธิผลของรูปแบบ ในส่วนการพัฒนารูปแบบนั้น ดำเนินการโดยวิเคราะห์ลำดับในการทำวิทยานิพนธ์ หลักการเขียนรายงานการวิจัย จุดบกพร่องที่มักจะพบในการทำวิทยานิพนธ์ ฯลฯ แล้วนำองค์ประกอบเหล่านั้นมาสร้างรูปแบบการควบคุมวิทยานิพนธ์ตามลำดับขั้นในการทำวิทยานิพนธ์ หลังจากนั้นจะเป็นขั้นตอนที่ 2 นำรูปแบบดังกล่าวไปทดสอบและประเมินประสิทธิภาพและประสิทธิผลของรูปแบบ

การพัฒนารูปแบบอีกวิธีหนึ่งตามแนวทางการศึกษาของ รุ่งรัชดาพร เวหะชาติ (2548, น. 92-93) ได้พัฒนารูปแบบการบริหารคุณภาพทั้งองค์การของสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน โดยมุ่งศึกษาการพัฒนารูปแบบการบริหารคุณภาพทั้งองค์การของสถานศึกษา สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐานที่เหมาะสม ซึ่งในการศึกษามีรายละเอียดในการดำเนินการ 5 ขั้นตอน คือ

ขั้นตอนที่ 1 การศึกษาและสำรวจข้อมูลเบื้องต้นเกี่ยวกับแนวคิดและหลักการบริหารคุณภาพทั้งองค์การ โดยสัมภาษณ์ผู้บริหารสถานศึกษาและครูผู้สอนที่ได้รับเลือกเป็นโครงการนำร่องการวิจัยและการพัฒนาการเรียนรู้เพื่อคุณภาพการศึกษา รวมทั้งการศึกษาเอกสารงานวิจัยที่เกี่ยวข้องและการศึกษาสภาพจริงจากการรายงานประเมินตนเองของโรงเรียนที่ผ่านการประเมินคุณภาพ

ขั้นตอนที่ 2 เป็นการสร้างรูปแบบจำลองเพื่อสร้างรูปแบบการบริหารคุณภาพทั้งองค์การโดยการสังเคราะห์แบบสัมภาษณ์จากการศึกษาในขั้นตอนที่ 1 นำมาสร้างรูปแบบจำลองระบบบริหารคุณภาพทั้งองค์การด้วยการสร้างเป็นแบบสอบถามความคิดเห็นของผู้ทรงวุฒิแบบเลือกตอบเห็นด้วยหรือไม่เห็นด้วย ให้ผู้ทรงคุณวุฒิแสดงความคิดเห็นโดยอิสระ

ขั้นตอนที่ 3 เป็นการพัฒนารูปแบบระบบบริหารคุณภาพทั้งองค์กร โดยใช้เทคนิคเดลฟายจากผู้ทรงคุณวุฒิ เพื่อให้ได้รูปแบบที่มีความเป็นไปได้ในทางปฏิบัติโดยการใช้รูปแบบจำลองจากขั้นตอนที่ 2 นำมาวิเคราะห์ และกำหนดรูปแบบระบบการบริหารคุณภาพทั้งองค์การด้วยเทคนิคเดลฟาย 3 รอบ

ขั้นตอนที่ 4 เป็นการวิเคราะห์หาความเหมาะสมของรูปแบบการบริหารคุณภาพทั้งองค์การเพื่อตรวจสอบความเหมาะสมของรูปแบบโดยผู้ปฏิบัติงานในสถานศึกษาคือ ผู้บริหารสถานศึกษา ครูผู้สอน และกรรมการสถานศึกษา

ขั้นตอนที่ 5 การสรุปและนำรูปแบบการบริหารคุณภาพทั้งองค์กรและจัดทำเป็นรายงานผลการวิจัยต่อไป

รัตนะ บัวสนธ์ (2552, น. 124) ความหมายของรูปแบบจำแนกออกเป็น 3 ความหมาย ดังนี้

1. แผนภาพหรือภาพร่างของสิ่งใดสิ่งหนึ่งที่ยังไม่สมบูรณ์เหมือนของจริงรูปแบบในความหมายนี้มักจะเรียกทับศัพท์ในภาษาไทยว่า "โมเดล" ได้แก่ โมเดลบ้าน โมเดลรถยนต์ โมเดลเสื้อ เป็นต้น

2. แบบแผนความสัมพันธ์ของตัวแปร หรือสมการทางคณิตศาสตร์ที่รู้จักกันในชื่อที่เรียกว่า "Mathematical Model"

3. แผนภาพที่แสดงถึงองค์ประกอบการทำงานของสิ่งใดสิ่งหนึ่ง รูปแบบในความหมายนี้บางทีเรียกกันว่าภาพย่อส่วนของทฤษฎีหรือแนวคิดในเรื่องใดเรื่องหนึ่ง เช่น รูปแบบการสอน รูปแบบการบริหาร รูปแบบการประเมิน เป็นต้น

กล่าวโดยสรุป รูปแบบ หมายถึง โครงสร้างที่แสดงความสัมพันธ์ระหว่างองค์ประกอบต่าง ๆ หรือตัวแปรต่าง ๆ ซึ่งแสดงออกมาลักษณะใดลักษณะหนึ่ง เช่น เป็นคำอธิบายเป็นแผนผัง ไดอะแกรมหรือแผนภาพ เพื่ออธิบายความสัมพันธ์ตามลำดับขั้นตอนขององค์ประกอบหรือกิจกรรมในระบบ เพื่อช่วยให้ตนเองและบุคคลอื่นสามารถเข้าใจได้ชัดเจนขึ้นจากการศึกษาวิเคราะห์ในเรื่องนี้ ส่วนการสร้างรูปแบบ (Model) นั้นไม่มีข้อกำหนดที่ตายตัวแน่นอนว่าต้องการทำอะไรบ้าง แต่โดยทั่วไปจะเริ่มต้นจากการศึกษาองค์ความรู้ (Intensive Knowledge) เกี่ยวกับเรื่องที่เราจะสร้างรูปแบบให้ชัดเจน จากนั้นจึงหาสมมติฐาน และหลักการของรูปแบบที่จะพัฒนาแล้วสร้างรูปแบบตามหลักการที่กำหนดขึ้นและนำรูปแบบที่สร้างขึ้นไปตรวจสอบและประเมินผลหาคุณภาพของรูปแบบ โดยสรุปแล้วการพัฒนารูปแบบมีการดำเนินการเป็นสองขั้นตอนใหญ่ คือ การสร้างรูปแบบและการหาคุณภาพของรูปแบบ

2.5 แนวคิดเกี่ยวกับระเบียบวิธีวิจัยการวิจัยและพัฒนา

ในการนำเสนอแนวคิดเกี่ยวกับระเบียบวิธีวิจัยการวิจัยและพัฒนา ผู้วิจัยมีวัตถุประสงค์เพื่อทำความเข้าใจในส่วนที่เกี่ยวข้องกับวิธีดำเนินการการวิจัย รูปแบบการพัฒนาคุณลักษณะด้านเศรษฐกิจพอเพียงของครูวิทยาลัยเกษตรและเทคโนโลยี สังกัดคณะกรรมการการอาชีวศึกษา โดยมีรายละเอียดดังนี้

2.5.1 ความหมายของการวิจัยและพัฒนา

การวิจัยและพัฒนา(Research and Development: R&D) ได้มีนักวิชาการได้ให้ความหมายไว้ ดังนี้

นักวิชาการต่างประเทศ เช่น Gay (1976, p. 8) ได้ให้ความหมายการวิจัยและพัฒนาว่าหมายถึง การพัฒนาองค์ประกอบที่เป็นผลผลิตที่ใช้ในการศึกษาซึ่งผลผลิตทางการศึกษา ได้แก่ อุปกรณ์ที่ใช้ในการสอน สื่อการสอน สื่อการเรียน รู้ จุดประสงค์เชิงพฤติกรรม สื่อการสอนประเภทต่าง ๆ และการจัดระบบการวิจัยและพัฒนาจะต้องประกอบด้วยองค์ประกอบต่าง ๆ เช่น วัตถุประสงค์ บุคลากร และเวลาในการทำให้สมบูรณ์ ผลของการพัฒนาจะทำให้ได้มาเพื่อตอบสนองต่อความต้องการและรายละเอียดที่เฉพาะเจาะจงและจะสมบูรณ์แบบเมื่อผลผลิตถูกนำไปทดลองภาคสนามและหา

ประสิทธิภาพให้อยู่ในระดับที่ได้มาตรฐาน และ Borg and Gall (1986, p. 782) กล่าวว่าการวิจัยและพัฒนา คือ กระบวนการที่นำมาพัฒนาและตรวจสอบความถูกต้องของผลิตภัณฑ์ทางการศึกษา คำว่าผลิตภัณฑ์ในที่นี้ไม่ได้หมายความเพียงแต่สิ่งที่อยู่ในหนังสือในภาพยนตร์ประกอบการสอนและคอมพิวเตอร์เท่านั้น แต่ยังหมายรวมถึงระเบียบวิธี เช่น ระเบียบวิธีในการสอน โปรแกรมการสอน เช่น โปรแกรมการศึกษาเรื่องยาหรือโปรแกรมการพัฒนาคนทำงาน จุดเน้นของโครงการวิจัยและพัฒนาในปัจจุบันปรากฏในฐานของโครงการพัฒนา โปรแกรมนี้เป็นระบบการเรียนที่สลับซับซ้อนที่รวมเอาการพัฒนาทางวัตถุและการอบรมบุคลากรเพื่อให้สามารถทำงานได้ในบริบทเฉพาะ

ในส่วนของนักวิชาการในประเทศไทย เช่น อุทัย บุญประเสริฐ (2552, น. 2) กล่าวว่า การวิจัยและพัฒนาหรือ R&D เป็นการวิจัยประยุกต์ เป็นการวิจัยที่เน้นการแสวงหาผลิตภัณฑ์ใหม่ สิ่งประดิษฐ์ใหม่ พัฒนากระบวนการ พัฒนาระบบและวิธีทำงาน และเทคโนโลยีใหม่ ๆ โดยใช้การวิจัยเป็นฐาน สำหรับการพัฒนาสิ่งที่ต้องการ เช่นเดียวกับ สุพักตร์ พิบูลย์ และคณะ (2552, น. 15) ที่ได้กล่าวว่า การวิจัยและพัฒนา (The Research and Development) เป็นลักษณะหนึ่งของการวิจัยเชิงปฏิบัติการ (Action Research) ที่ใช้กระบวนการศึกษาค้นคว้าอย่างเป็นระบบมุ่งพัฒนาทางเลือกหรือกระบวนการใหม่ ๆ เพื่อใช้ในการยกระดับคุณภาพงานหรือคุณภาพชีวิต การวิจัยและพัฒนาเป็นการวิจัยเชิงทดลองการวิจัยและพัฒนาจะให้ผลลัพธ์ที่สำคัญ 2 ลักษณะ คือ 1) นวัตกรรมวัตถุที่เป็นชิ้นอัน (Materials) เช่น ชุดการสอน สื่อการสอน ชุดกิจกรรมเสริมความรู้ เป็นต้น 2) นวัตกรรมประเภทที่เป็นรูปแบบ/วิธีการ/กระบวนการ/ระบบปฏิบัติการ (Methods/Process/Procedure /Style) เช่น รูปแบบการสอน วิธีสอน รูปแบบการบริหารจัดการ เป็นต้น และญาณภัทร สีหะมงคล (2550, น. 1) ได้กล่าวว่า การวิจัยและพัฒนาเป็นกระบวนการศึกษาค้นคว้า คิดค้นอย่างเป็นระบบและน่าเชื่อถือ โดยมีเป้าหมายในการพัฒนาผลผลิตเทคโนโลยี สิ่งประดิษฐ์ สื่อ อุปกรณ์ เทคนิควิธีหรือรูปแบบการทำงาน หรือระบบบริหารจัดการให้มีประสิทธิภาพและประสิทธิผลยิ่งขึ้นอย่างชัดเจน นอกจากนี้ ทิศนา แขมมณี (2540, น. 5) ได้กล่าวว่าการวิจัยและพัฒนา หมายถึง การวิจัยที่มุ่งนำเอาความรู้จากการวิจัยบริสุทธิ์ไปวิจัยต่อ โดยพัฒนาเป็นเทคนิคหรือวิธีการที่สามารถนำไปใช้แก้ปัญหาและทดลองใช้จนได้ผลเป็นที่น่าพอใจแล้วจึงนำไปเผยแพร่ใช้ในวงกว้างเพื่อพัฒนางานให้มีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น โดยที่ วัญญา วิศาลาภรณ์ (2540, น. 24) ได้กล่าวว่า จุดประสงค์ของการวิจัยและพัฒนาไม่ใช่อยู่ที่การสร้างหรือทดสอบทฤษฎี แต่อยู่ที่การพัฒนาผลิตภัณฑ์อย่างมีประสิทธิภาพเพื่อใช้ในโรงเรียน ผลิตภัณฑ์ที่เกิดจากการวิจัยและพัฒนา เช่น อุปกรณ์การฝึกอบรม อุปกรณ์การเรียน สื่อการเรียน ระบบการจัดการ เป็นต้น ผลิตภัณฑ์ที่พัฒนาขึ้นมานั้นจะต้องตรงกับความต้องการที่มีรายละเอียดโดยเฉพาะ เมื่อพัฒนาผลิตภัณฑ์ขึ้นแล้วจะต้องนำไปทดลองใช้และปรับปรุงจนถึงระดับที่มีประสิทธิภาพ ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของ ผ่องพรรณ ตรัยมงคลกูล และสุภาพ ฉัตราภรณ์ (2543, น. 174) ที่กล่าวว่า การวิจัยและพัฒนาเป็นการวิจัยที่มีจุดหมายเพื่อสร้างหรือค้นหาแนวคิด แนวทาง วิธีปฏิบัติ หรือสิ่งประดิษฐ์ที่นำไปใช้เพื่อพัฒนากลุ่มคน หน่วยงานหรือองค์กร จุดหมายปลายทางที่คาดหวังจึงเป็นการมุ่งให้เกิดการเปลี่ยนแปลงด้านต่าง ๆ เช่น แนวคิด พฤติกรรม วิธีปฏิบัติที่คาดว่าจะดีขึ้น จึงมักเกี่ยวข้องกับการทดลอง ตัวอย่างของงานวิจัยและพัฒนา เช่น การพัฒนาหลักสูตรการเรียน ซึ่งผลที่ได้จากการวิจัยอาจจะอยู่ในรูปของหลักการ โครงสร้างและแนวทางของหลักสูตร ชุดฝึกอบรมครู สื่อและ

ชุดการเรียน แนวทางการประเมินและระบบในการบริหารจัดการหลักสูตร สิ่งเหล่านี้ได้มีการทดสอบด้วยกระบวนการวิจัยเพื่อยืนยันประสิทธิภาพแล้ว

ทั้งนี้ วาโร เพ็งสวัสดิ์ (2552, น. 2) สรุปไว้ว่า การวิจัยและพัฒนา หมายถึง กระบวนการศึกษาค้นคว้าอย่างมีระบบ มีจุดมุ่งหมายเพื่อพัฒนาและตรวจสอบคุณภาพของผลิตภัณฑ์ซึ่งมี 2 ลักษณะ ได้แก่ ผลิตภัณฑ์ประเภทสื่อวัสดุ อุปกรณ์ (Material) และผลิตภัณฑ์ประเภทวิธีการหรือกระบวนการ (Process) โดยดำเนินการทดสอบในสภาพจริงและทำการปรับปรุงผลิตภัณฑ์หลาย ๆ รอบ จนได้ผลิตภัณฑ์ที่มีคุณภาพ เพื่อนำไปใช้ในการพัฒนา กลุ่มคน หน่วยงานหรือองค์การให้มีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น

จากความหมายดังกล่าวข้างต้น ผู้วิจัยสรุปได้ว่าการวิจัยและพัฒนา หมายถึง กระบวนการที่นำมาพัฒนา ตรวจสอบความถูกต้องและประสิทธิภาพของผลผลิตที่ได้จากการศึกษา ค้นคว้า วิจัย โดยมุ่งพัฒนาทางเลือกหรือกระบวนการใหม่ ๆ เพื่อใช้ในการยกระดับคุณภาพงานหรือคุณภาพชีวิต ซึ่งอาจจะพัฒนาเป็นเทคนิค วิธีการ หรือรูปแบบการพัฒนา ที่สามารถนำไปใช้แก้ปัญหาและทดลองใช้จนได้ผลเป็นที่น่าพอใจแล้วจึงนำไปเผยแพร่ใช้ในวงกว้างเพื่อพัฒนาให้มีประสิทธิภาพยิ่งขึ้นต่อไป

2.5.2 ความสำคัญของการวิจัยและพัฒนา

การวิจัยและพัฒนา (Research and Development: R&D) ได้มีนักวิชาการได้กล่าวถึงความสำคัญไว้ ดังนี้

ทิศนา แขมมณี (2540, น. 8) กล่าวว่ากระบวนการวิจัยและพัฒนา เป็นเครื่องมือในการเรียนรู้และพัฒนางานของตน จึงเป็นยุทธศาสตร์ที่สำคัญอย่างยิ่งต่อการปฏิรูปการเรียนรู้ทั้งโรงเรียนให้ประสบความสำเร็จและมีความยั่งยืน การวิจัยและพัฒนาเป็นการพัฒนาแบบหนึ่งที่ใช้การวิจัยเป็นเครื่องมือ หรือยุทธวิธีในการดำเนินงาน เป็นการดำเนินการเพื่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงที่ดีขึ้น ในทิศทางหรือลักษณะที่ต้องการ โดยใช้กระบวนการวิจัยในการพัฒนางานซึ่งจะช่วยให้เห็นภาพของงานและมีการดำเนินการอย่างเป็นระบบระเบียบ มีการศึกษาทดลองเพื่อให้เห็นผลประจักษ์มีการตัดสินใจบนฐานข้อมูลที่เชื่อถือได้และมีการปรับปรุงพัฒนาไปเรื่อย ๆ

ธเนศ ขำเกิด (2550, น.3) กล่าวว่า การบริหารหรือการทำงานใดใดที่มุ่งแก้ปัญหาหรือพัฒนาให้เกิดคุณภาพนั้น เมื่อผู้บริหารหรือผู้ปฏิบัติงานค้นพบปัญหา และเกิดความตระหนักในปัญหา ก็จะคิดค้นรูปแบบสื่อ หรือรูปแบบการพัฒนาที่มักเรียกว่า “นวัตกรรม” เพื่อใช้ในการแก้ปัญหาหรือพัฒนางานดังกล่าว โดยที่รูปแบบสื่อหรือรูปแบบการพัฒนาที่คิดขึ้น จะต้องมีเหตุผล หลักการ หรือทฤษฎีรองรับ ทั้งนี้อาจเลือกใช้วิธีการปรับปรุงในสิ่งที่มีผู้อื่นให้ศึกษาหรือเคยใช้ได้ผลในสถานการณ์ที่เป็นปัญหาเช่นเดียวกันมาก่อน หรืออาจคิดขึ้นใหม่ก็ได้

สมคิด พรมจุ้ย (2550, น. 5) กล่าวว่า การวิจัยและพัฒนามีความสำคัญ ดังนี้

1. ช่วยให้เกิดความรู้ใหม่หรือวิทยาการใหม่ แนวคิด ทฤษฎีใหม่ การวิจัยช่วยให้เกิดความรู้ใหม่ เป็นการเพิ่มพูนวิทยาการให้กว้างขวางมากยิ่งขึ้น คือ ทำให้รู้ในสิ่งที่ยังไม่รู้หรือสิ่งใดที่พอรู้อยู่แล้วก็ทำให้รู้และเข้าใจดียิ่งขึ้น ทั้งอาจนำความรู้เหล่านั้นมาพัฒนาเป็นวิทยาการใหม่ ๆ หรือสิ่งประดิษฐ์ใหม่ ๆ ต่อไปได้ เช่น พัฒนานวัตกรรม อาทิ คอมพิวเตอร์ ชุดการสอน บทเรียนคอมพิวเตอร์ช่วยสอน สื่อการสอน ชุดเอกสารเสริมความรู้ คู่มือประกอบการทางาน วิธีสอน รูปแบบการทำงาน เป็นต้น

2. ช่วยในการแก้ปัญหาได้อย่างถูกต้องและมีประสิทธิภาพ ในการดำเนินงานใดย่อมเกิดปัญหาต่าง ๆ ได้มากมาย ปัญหาบางปัญหามีความยุ่งยากซับซ้อน การแก้ไขปัญหาโดยการคาดคะเน

แบบสามัญสำนึก หรือจากการใช้ประสบการณ์ อาจเป็นการแก้ปัญหาไม่ถูกจุด คือ ไม่รู้ว่าประเด็นที่แท้จริงของปัญหาคืออะไร จึงแก้ปัญหาไม่ถูกต้อง การวิจัยสามารถช่วยให้ทราบสาเหตุของปัญหาอย่างเป็นระบบ รวมถึงแนวทางและวิธีการแก้ปัญหาที่ถูกต้องเหมาะสมที่สุดได้

3. ช่วยในการกำหนดนโยบายและวางแผนได้อย่างถูกต้อง งานวิจัยและพัฒนาบางเรื่องมีวัตถุประสงค์ที่จะนำผลการวิจัยนั้นไปใช้กำหนดนโยบายหรือวางแผน ตลอดจนนำไปใช้ในการปฏิบัติตามนโยบายหรือแผนที่วางไว้ การวิจัยดังกล่าวจะศึกษาค้นคว้า เพื่อนำมาเป็นแนวทางกำหนดทิศทางการดำเนินงาน เพื่อให้บรรลุเป้าหมายที่วางไว้ ซึ่งการวิจัยจะเป็นส่วนสำคัญในการช่วยชี้ลู่ทางในการวางนโยบายอย่างมีประสิทธิภาพ

4. ช่วยพัฒนาระบบการบริหารและดำเนินงานให้มีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น งานวิจัยบางเรื่องเป็นงานวิจัยที่มีส่วนช่วยเสริมสร้างสมรรถนะทางการบริหารโดยการใช้ความรู้ทางวิชาการมาอธิบายพฤติกรรมและปัญหาทางการบริหาร การติดตามประเมินผลการปฏิบัติงาน ประเมินประสิทธิภาพของการทำงาน จะช่วยให้ทราบข้อเท็จจริงตามความเป็นจริง ชี้ให้เห็นทั้งประสิทธิภาพ ปัญหาอุปสรรคและแนวทางแก้ปัญหา ซึ่งจะเป็นข้อมูลที่สำคัญให้นักบริหารใช้ในการวินิจฉัย สั่งการหรือแก้ไขปัญหาได้ดีมีประสิทธิภาพและเป็นข้อมูลสำคัญที่ใช้ในการปรับปรุงหรือพัฒนางานนั้นให้เจริญก้าวหน้ายิ่งขึ้น

สุพักตร์ พิบูลย์ (2552, น. 16) กล่าวว่า การวิจัยและพัฒนาเป็นทางเลือกสำคัญที่จะมีผลต่อการยกระดับคุณภาพงานในองค์กร รวมทั้งการยกระดับคุณภาพชีวิตของบุคคล หากองค์กร/หน่วยงาน/กลุ่มนักวิชาชีพใด ๆ มีการพัฒนาสื่อ คู่มือ อุปกรณ์ สิ่งประดิษฐ์ต่าง ๆ ตลอดจนวิธีการทางานใหม่แล้วนามาใช้ในการพัฒนางานอย่างต่อเนื่อง จะส่งผลให้องค์กรหรือนักวิชาชีพกลุ่มนั้น ๆ สามารถยกระดับคุณภาพงานได้อย่างรวดเร็วและมีประสิทธิภาพ บุคลากรหรือคนในรุ่นหลังจะมีนวัตกรรมหรือทางเลือกเพื่อใช้ในการดารงชีวิตที่หลากหลาย ช่วยให้มีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้นอย่างต่อเนื่อง

จากความสำคัญของการวิจัยและพัฒนาดังกล่าวข้างต้น ผู้วิจัยสรุปได้ การวิจัยและพัฒนาเป็นกระบวนการที่ช่วยให้ผู้วิจัยหรือผู้เกี่ยวข้องสามารถค้นหาข้อเท็จจริงต่าง ๆ และอาจนำเอาข้อเท็จจริงหรือผลการวิจัยนั้น ๆ มาพิจารณาใช้ประโยชน์ได้อย่างกว้างขวาง ซึ่งผลจากการวิจัยจะทำให้ 1) เกิดความรู้ใหม่หรือนวัตกรรมที่สามารถนำไปใช้ในการแก้ปัญหาหรือพัฒนา 2) สามารถนำไปใช้ในการกำหนดนโยบาย ระบบการบริหารจัดการ และวางแผนงาน เพื่อใช้เป็นแนวทางกำหนดทิศทาง การดำเนินงานให้บรรลุเป้าหมายที่วางไว้อย่างมีประสิทธิภาพ

2.5.3 กระบวนการวิจัยและพัฒนา

การวิจัยและพัฒนา (Research and Development: R&D) ได้มีนักวิชาการได้กล่าวถึงขั้นตอนของการวิจัยและพัฒนาไว้ ดังนี้

Borg and Gall (1989, p. 784) ได้กล่าวถึงขั้นตอนสำคัญของการวิจัยและพัฒนามี 10 ขั้นตอน ดังนี้

1. การเก็บรวบรวมข้อมูล (Research and Information Collection) โดยการรวบรวมวรรณกรรม การสังเกตภายในห้องเรียน การเก็บสิ่งต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องหรือมีอยู่ และเป็นประโยชน์ในการนำมาทำวิจัย

2. การวางแผน (Planning) เป็นการวางแผนที่รวมถึงการวางแผนเกี่ยวกับทักษะการกำหนดจุดมุ่งหมาย การจัดลำดับเนื้อหาวิชา การทดสอบแบบต่าง ๆ การพัฒนารูปแบบผลผลิตขั้นต้น รวมทั้งการเตรียมสื่อแบบต่าง ๆ คู่มือ และแบบทดสอบ

3. พัฒนารูปแบบขั้นตอนของผลิตภัณฑ์ (Develop Preliminary Form of Product) ขั้นตอนนี้เป็นขั้นการออกแบบ และจัดทำผลิตภัณฑ์การศึกษาตามที่วางไว้

4. การทดสอบเบื้องต้น (Preliminary Field Testing) คือ การนำผลผลิตทั้งหมดมาทดลองถ้าเป็นโรงเรียนใช้ 1-3 โรงเรียน ถ้าเป็นบุคคลใช้จำนวน 6-12 คน โดยการสัมภาษณ์ การสังเกต และแบบสอบถาม ในการเก็บรวบรวมข้อมูลและวิเคราะห์ เป็นการเก็บรวบรวมข้อมูลในเชิงคุณภาพ

5. ผลผลิตไปปรับปรุง (Main Product Revision) ภายหลังได้รับการเสนอแนะ และทดสอบในเบื้องต้น

6. ทดสอบกลุ่มย่อย (Main Field Testing) ถ้าเป็นโรงเรียนใช้กลุ่มตัวอย่าง 5-15 โรงเรียน ถ้าเป็นบุคคลใช้กลุ่มตัวอย่าง จำนวน 30-100 คน ในขั้นนี้จะเป็นข้อมูลเชิงปริมาณ ผลลัพธ์และการประเมินผลที่ได้จะเป็นไปตามวัตถุประสงค์ โดยมีการเปรียบเทียบกับกลุ่มควบคุมตามความเหมาะสม

7. ปรับปรุงผลผลิตที่ได้จากการทดลอง (Operational Product Revision)

8. ทดสอบภาคสนาม (Operational Field Testing) เป็นการทดลองโดยใช้กลุ่มตัวอย่าง ถ้าเป็นโรงเรียนใช้ 10-30 โรงเรียน ถ้าเป็นบุคคลใช้กลุ่มตัวอย่าง 40-200 คน เก็บรวบรวมข้อมูลโดยการสัมภาษณ์ สังเกต แล้วใช้แบบสอบถาม แล้วนามาวิเคราะห์

9. ปรับปรุงผลผลิตขั้นสุดท้าย (Final Product Revision) เป็นการปรับปรุงผลผลิตภายหลังการทดสอบขั้นสุดท้าย

10. นำไปเผยแพร่ (Distribution) เป็นการประชุม หรือในวารสาร หรือการเผยแพร่ทางการค้า การเผยแพร่จะนำมาสู่การควบคุมคุณภาพ

ธเนศ ขำเกิด (2550, น. 3) ได้ระบุขั้นตอนการวิจัยและพัฒนาโดยเริ่มจากขั้นตอนแรก (วิเคราะห์สภาพปัญหาความต้องการจำเป็น) เป็นเพียงการศึกษาให้รู้ว่างานในหน้าที่ความรับผิดชอบนั้นมีปัญหาที่แท้จริงคืออะไร การสืบค้นหรือวิธีการหาปัญหาอย่างมีระบบก็คือ การวิจัยเชิงสำรวจนั่นเอง และเมื่อได้ทราบปัญหาแล้ว ถ้าหยุดนิ่งไม่แก้ ปัญหาหรือพัฒนาให้ดีขึ้น ก็ย่อมไม่มีการเปลี่ยนแปลงที่ดีเกิดขึ้น จึงต้องคิดค้นรูปแบบหรือนวัตกรรมเพื่อใช้ในการแก้ปัญหา นั่นคือ การพัฒนาและเมื่อพัฒนารูปแบบการแก้ปัญหาหรือนวัตกรรมแล้ว เพื่อให้รู้ว่ารูปแบบหรือนวัตกรรมนั้นมีประสิทธิภาพเพียงใดก็ต้องนำไปทดลองใช้ นั่นคือ การวิจัยเชิงทดลอง หากแก้ ปัญหาไม่สำเร็จก็กลับไปวิเคราะห์ปัญหาและปรับปรุงรูปแบบหรือนวัตกรรม แล้วทดลองใช้ใหม่จนสามารถแก้ปัญหาได้สำเร็จ หากแก้ปัญหาได้สำเร็จแล้วก็เขียนรายงานการวิจัย และเผยแพร่รูปแบบหรือนวัตกรรมนั้น ๆ ให้เกิดประโยชน์ต่อหน่วยงานที่เกี่ยวข้องและวงวิชาการต่อไป

วาโร เพ็งสวัสดิ์ (2552, น. 3) กล่าวถึง กระบวนการวิจัยและพัฒนาว่า มีขั้นตอนดังนี้

1. การสำรวจ สังเคราะห์สภาพปัญหาและความต้องการ เป็นการดำเนินการวิจัยเชิงสำรวจ (Survey Research) หรือการสังเคราะห์เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องเพื่อหาคำตอบเกี่ยวกับสภาพปัญหาความต้องการเกี่ยวกับผลิตภัณฑ์ รวมทั้งลักษณะที่เหมาะสมของผลิตภัณฑ์ที่ต้องการให้พัฒนา

ผลการดำเนินการในขั้นตอนนี้จะทำให้ผู้วิจัยสามารถพัฒนาผลิตภัณฑ์ได้สอดคล้องเหมาะสมกับความต้องการของกลุ่มเป้าหมายที่จะใช้ผลิตภัณฑ์ที่พัฒนาขึ้น

2. การออกแบบพัฒนาผลิตภัณฑ์ เป็นการดำเนินการโดยการนำความรู้และผลการวิจัยที่ได้จากขั้นตอนที่ 1 มาพัฒนาผลิตภัณฑ์ ซึ่งจะเริ่มจากการวางแผนพัฒนาผลิตภัณฑ์โดยการกำหนดวัตถุประสงค์เฉพาะของการพัฒนาผลิตภัณฑ์ การกำหนดวิธีที่จะพัฒนาผลิตภัณฑ์ และทรัพยากรที่ต้องการเพื่อการพัฒนาผลิตภัณฑ์ทั้งในด้านกำลังคน งบประมาณ วัสดุ ครุภัณฑ์ และระยะเวลา หลังจากนั้นจึงดำเนินการพัฒนาผลิตภัณฑ์ให้มีลักษณะหรือรูปแบบตามความต้องการของกลุ่มเป้าหมาย ส่วนผลิตภัณฑ์ที่จะพัฒนามีลักษณะอย่างไร หรือส่วนประกอบของผลิตภัณฑ์มีอะไรบ้างจะขึ้นอยู่กับชนิดของผลิตภัณฑ์นั้น ๆ ในขั้นตอนของการพัฒนาผลิตภัณฑ์นี้จะต้องใช้บุคลากรที่มีความเชี่ยวชาญเฉพาะทางในการสร้างผลิตภัณฑ์แต่ละชนิด

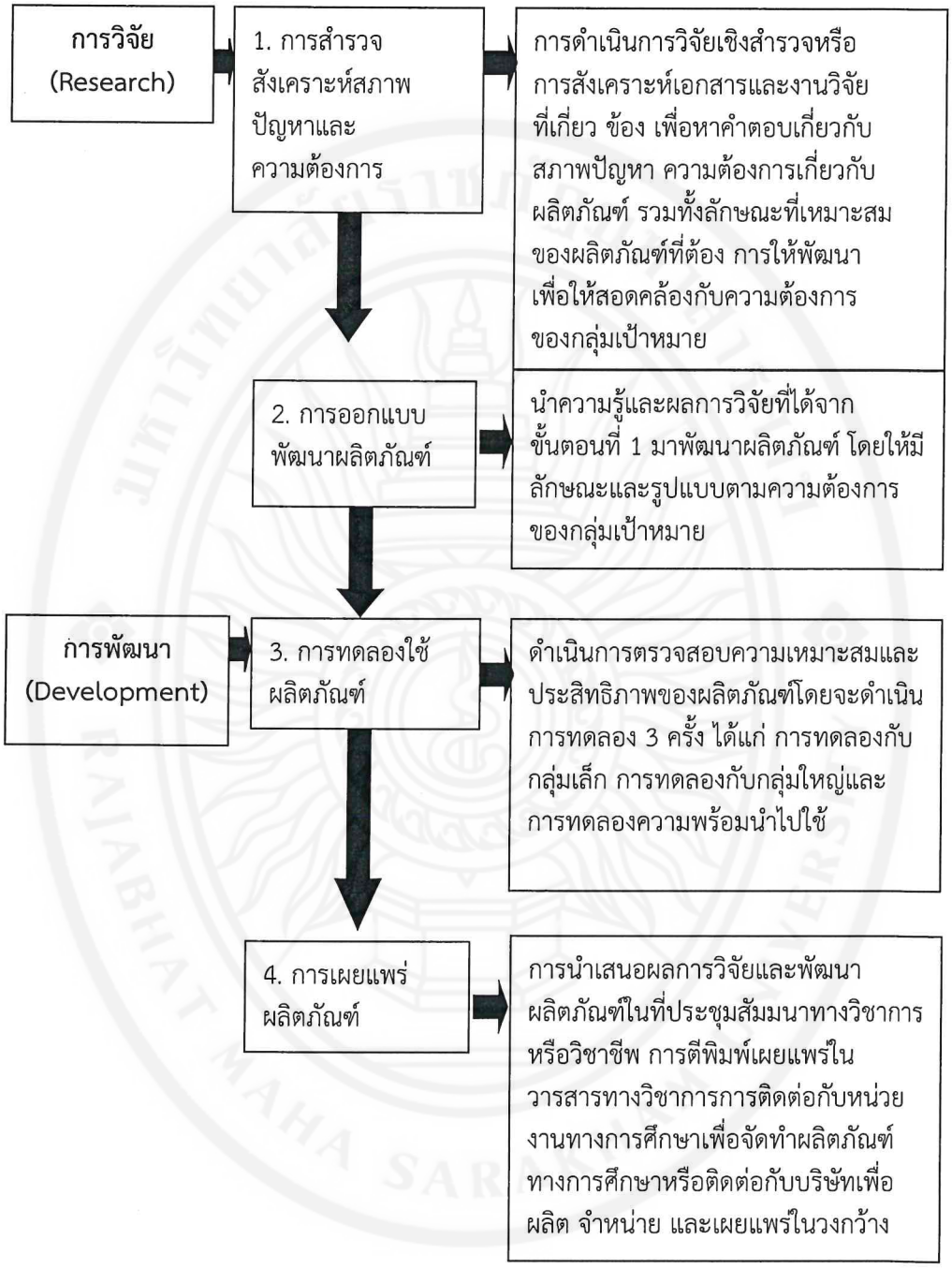
3. การทดลองใช้ผลิตภัณฑ์ เมื่อสร้างผลิตภัณฑ์เสร็จแล้วจะต้องนำไปตรวจสอบความเหมาะสมและประสิทธิภาพของผลิตภัณฑ์ ถ้าหากผลการตรวจสอบความเหมาะสมและประสิทธิภาพยังไม่เป็นที่พึงพอใจหรือมีบางส่วนที่ไม่สมบูรณ์จะต้องดำเนินการปรับปรุงแก้ไขจนกระทั่งผลิตภัณฑ์มีความเหมาะสมและมีประสิทธิภาพตามเกณฑ์ที่กำหนด สำหรับการทดลองใช้ผลิตภัณฑ์จะดำเนินการ ดังนี้

3.1 การทดลองกับกลุ่มเป้าหมายขนาดเล็ก เป็นการทดลองเบื้องต้นโดยมีวัตถุประสงค์เพื่อรวบรวมผลประเมินเชิงคุณภาพเบื้องต้นของผลิตภัณฑ์ มักนิยมทดลองใช้ผลิตภัณฑ์ในโรงเรียน 1-3 โรงเรียน เด็กนักเรียน 6-12 คน เก็บรวบรวมข้อมูลโดยสังเกต สัมภาษณ์ สอบถาม แล้วนำข้อมูลไปวิเคราะห์เพื่อปรับปรุงรูปแบบของผลิตภัณฑ์

3.2 การทดลองกับกลุ่มเป้าหมายขนาดใหญ่ เป็นการนำผลิตภัณฑ์ไปทดลองกับกลุ่มเป้าหมายที่มีขนาดใหญ่ หรือเรียกว่ากลุ่มนำร่อง (Pilot Group) ซึ่งได้แก่การนำไปใช้ในโรงเรียน 5-15 โรงเรียน มีจำนวนนักเรียน 30-100 คน โดยมีการทดสอบก่อนและหลังการใช้ผลิตภัณฑ์นำผลที่ประเมินเปรียบเทียบกับวัตถุประสงค์หรือกลุ่มควบคุมที่เหมาะสม วัตถุประสงค์หลักของการทดลองใช้ผลิตภัณฑ์ในกลุ่มขนาดใหญ่ เพื่อต้องการที่จะบ่งชี้ว่าผลิตภัณฑ์ที่พัฒนาขึ้นเป็นไปตามวัตถุประสงค์ของการพัฒนาหรือไม่ ระเบียบวิธีวิจัยที่ใช้ในการดำเนินการของขั้นตอนนี้จะใช้การวิจัยเชิงทดลอง (Experimental Design) แล้วนำผลการวิจัยมาแก้ไขปรับปรุงผลิตภัณฑ์

3.3 การทดลองความพร้อมนำไปใช้ หลังจากปรับปรุงรูปแบบผลิตภัณฑ์จนมีความมั่นใจในด้านคุณภาพ ผู้วิจัยจึงนำรูปแบบไปทดลองใช้ เพื่อตรวจสอบความพร้อมสู่การปฏิบัติ โดยนำไปใช้ในโรงเรียน 10–30 โรงเรียน นักเรียน 40-200 คน รวบรวมข้อมูลโดยการสัมภาษณ์และสังเกต เพื่อตรวจสอบว่าผลิตภัณฑ์ทางการศึกษาที่พัฒนาขึ้นมีความพร้อมที่จะนำไปใช้ในโรงเรียนได้หรือไม่เพียงใด แล้วนำสารสนเทศที่ได้จากขั้นตอนนี้มาแก้ไขปรับปรุงผลิตภัณฑ์ เช่น คู่มือในการใช้ผลิตภัณฑ์มีความชัดเจนหรือไม่ เป็นต้น การดำเนินการในขั้นตอนนี้เป็นการประเมินผลการใช้ผลิตภัณฑ์ในภาพรวมทั้งหมด ซึ่งจะประเมินทั้งตัวผลิตภัณฑ์ กระบวนการใช้ผลิตภัณฑ์ ผลที่ได้รับจากการใช้ผลิตภัณฑ์ปัญหาและอุปสรรคต่าง ๆ เป็นต้น ผลที่ได้จากการประเมินจะนำไปสู่การตัดสินใจปรับปรุงผลิตภัณฑ์นั้น ๆ หากพิจารณาแล้วพบว่าไม่คุ้มค่าหรือเสี่ยงอันตรายก็จะยุติการใช้ผลิตภัณฑ์นั้น แต่ถ้าหากผลการประเมินพบว่าผลิตภัณฑ์ที่พัฒนาขึ้นสามารถนำไปใช้ได้เป็นอย่างดีก็จะนำไปสู่การดำเนินการขั้นต่อไปคือการจดลิขสิทธิ์ การเผยแพร่ และการประชาสัมพันธ์ในวงกว้าง

4. การเผยแพร่ผลิตภัณฑ์ เป็นการนำผลการวิจัยและผลิตภัณฑ์ไปเผยแพร่ เช่น การนำเสนอในที่ประชุมสัมมนาทางวิชาการหรือวิชาชีพ การตีพิมพ์เผยแพร่ในวารสารทางวิชาการ การติดต่อกับหน่วยงานทางการศึกษาเพื่อจัดทำผลิตภัณฑ์ทางการศึกษาเผยแพร่ไปในโรงเรียนต่าง ๆ หรือติดต่อกับบริษัทเพื่อผลิต จำหน่ายและเผยแพร่ในวงกว้างต่อไป

ภาพที่ 2.4 กระบวนการวิจัยและพัฒนา

2.5.4 ลักษณะของการวิจัยและพัฒนา

การวิจัยและพัฒนามีลักษณะสำคัญ ดังนี้ (วาโร เพ็งสวัสดิ์, 2552, น. 6)

2.5.4.1 เป็นการนำความรู้หรือความเข้าใจใหม่ที่สร้างขึ้นมาพัฒนาเป็นตัวแบบใช้งาน เป็นการทำวิจัยเพื่อแสวงหาหรือสร้างสรรค์ภูมิปัญญาใหม่ใหม่ แล้วทำการพัฒนาด้วยการคิดค้นต่อยอดความรู้ความเข้าใจดังกล่าว ให้อยู่ในรูปต้นแบบการพัฒนาที่สามารถนำไปใช้ประโยชน์ในวงกว้างได้ เช่น ผลผลิตกระบวนการหรือการบริการใหม่ ๆ ที่ตอบสนองความต้องการจำเป็นของผู้ใช้และสังคม

2.5.4.2 เป็นการศึกษาค้นคว้าอย่างเป็นระบบและต่อเนื่อง เนื่องจากจุดแข็งของการวิจัยและพัฒนามี 3 กระบวนการหลัก ได้แก่ การวิจัย การพัฒนาและการเผยแพร่ ดังนั้น การศึกษาค้นคว้าเพื่อให้ได้ความรู้หรือความเข้าใจในแง่มุมใหม่ สำหรับนำไปพัฒนาผลิตภัณฑ์ และถ่ายทอดไปสู่ผู้ใช้ในวงกว้าง จึงต้องกระทำอย่างเป็นระบบและต่อเนื่อง ที่กล่าวว่า “อย่างเป็นระบบ” เป็นการดำเนินงานที่เป็นไปตามขั้นตอนของกระบวนการวิจัยและพัฒนา ส่วนที่กล่าวว่า “อย่างต่อเนื่อง” เป็นกระบวนการดำเนินงานที่จะต้องกระทำติดต่อกันโดยใช้ระยะเวลาในการทำกิจกรรมการวิจัยและพัฒนา และเผยแพร่ผลผลิตไปสู่ผู้ใช้อย่างกว้างขวางและเป็นรูปธรรมค่อนข้างยาวนานมาก

2.5.4.3 มีการดำเนินงานวิจัยอย่างเป็นวัฏจักรด้วยวิธีการที่เชื่อถือได้ การทำการวิจัยและพัฒนาทุกขั้นตอนจะต้องกระทำอย่างพิถีพิถันภายใต้การกำกับติดตม และตรวจสอบซ้ำหลายครั้งเพื่อให้เกิดความมั่นใจว่าผลผลิตขั้นสุดท้าย (End of Product) ของกระบวนการวิจัยและพัฒนาที่อยู่ในรูปของผลิตภัณฑ์มีความถูกต้องและเชื่อถือได้ตรงตามระดับมาตรฐานก่อนการเผยแพร่ไปสู่ผู้ใช้หรือสังคม

2.5.4.4 มักใช้วิธีการผสมผสานวิธีการเชิงปริมาณและชิงคุณภาพในการวิจัย การวิจัยและพัฒนาโดยทั่วไปนักวิจัยมักใช้การผสมผสานวิธีการเชิงปริมาณและเชิงคุณภาพตามฐานคติที่อยู่ภายใต้กระบวนทัศน์แบบปฏิบัตินิยม/ประโยชน์นิยมเป็นหลัก เช่น ผสมผสานวิธีการเชิงปริมาณ ได้แก่ การวิจัยเชิงสำรวจในขั้นตอนการรวบรวมข้อมูลที่จำเป็นต่อการออกแบบผลิตภัณฑ์ และการวิจัยเชิงทดลองในขั้นตอนทดสอบคุณภาพของผลิตภัณฑ์และวิธีการวิจัยเชิงคุณภาพ ได้แก่ การศึกษาเฉพาะกรณีในขั้นตอนการเผยแพร่ผลิตภัณฑ์สู่กลุ่มผู้ใช้หรือชุมชนใดชุมชนหนึ่ง

2.5.4.5 มุ่งเน้นการตอบสนองต่อผู้ต้องการใช้ผลการวิจัยและพัฒนา จุดเน้นสำคัญของการวิจัยและพัฒนา คือ การดำเนินการวิจัยที่จะต้องตอบสนองความต้องการของบุคคล หรือกลุ่มบุคคลผู้ประสงค์จะนำผลิตภัณฑ์ที่เป็นวิทยาการสมัยใหม่ไปใช้งาน และ/หรือประกอบการตัดสินใจแก้ปัญหาที่มีอยู่ในหน่วยงาน องค์การหรือชุมชน ดังนั้น ในการออกแบบการวิจัยและพัฒนา นักวิจัยมักกำหนดให้ผู้ที่คาดว่าจะนำผลการวิจัยไปใช้ประโยชน์มีส่วนร่วมในการกำหนดเป้าหมายของการวิจัยและพัฒนา ตั้งคำถามหรือโจทย์การวิจัย รวมทั้งการสนับสนุนงบประมาณ เป็นต้น ทั้งนี้นอกจากจะเป็นการสร้างความรู้สึกเป็นหุ้นส่วนในการทำวิจัยและพัฒนาร่วมกับนักวิจัยแล้ว ยังจะส่งผลดีต่อการยอมรับและการนำผลิตภัณฑ์ไปใช้อีกด้วย

2.5.4.6 ผลของการวิจัยและพัฒนาที่มีคุณค่าและมูลค่าสูงสามารถจดทะเบียนเป็นสิทธิบัตรได้ ผลของการวิจัยและพัฒนาโดยเฉพาะที่อยู่ในรูปผลิตภัณฑ์ที่เป็นภูมิปัญญาที่เกิดจากการสร้างสรรค์และการลงทุนลงแรงของนักวิจัย อาจจะมีคุณค่า (Value) และมูลค่า (Worth) เชิงพาณิชย์หรือเป็นประโยชน์ในแง่การทำกำไรสูง นักวิจัยสามารถจดทะเบียนเพื่อคุ้มครองสิทธิ์ให้เป็นไปตามพระราชบัญญัติลิขสิทธิ์ และพระราชบัญญัติสิทธิบัตรทั้งในประเทศและนานาชาติได้

2.5.5 ข้อดีและข้อจำกัดของการวิจัยและพัฒนา

วาโร เพ็งสวัสดิ์ (2552, น. 8) ได้สรุปข้อดีและข้อจำกัดของการวิจัยและพัฒนาไว้ดังนี้

2.5.5.1 ข้อดีของการวิจัยและพัฒนา

1) ทำให้ได้ผลิตภัณฑ์ซึ่งนำไปใช้ในการพัฒนาบุคลากรหรือองค์การ การวิจัยและพัฒนามีเป้าหมายเพื่อพัฒนาผลิตภัณฑ์ ผลิตภัณฑ์นี้เป็นเสมือนเครื่องมือที่ใช้ในการพัฒนาบุคลากรให้มีคุณภาพและพัฒนาองค์การให้มีประสิทธิภาพ ซึ่งการพัฒนาดังกล่าวสอดคล้องกับความต้องการของบุคลากรและองค์การ

2) ได้ผลิตภัณฑ์ที่มีความหมายและตรงกับความต้องการของผู้ใช้ เนื่องจากกระบวนการวิจัยและพัฒนาเปิดโอกาสให้ผู้ที่คาดหมายว่าจะนำผลิตภัณฑ์ไปใช้ประโยชน์เข้ามามีส่วนร่วมในการกำหนดเป้าหมายโจทย์การวิจัย และสนับสนุนการวิจัย ดังนั้น จึงมีแนวโน้มที่เป็นไปได้สูงที่จะทำให้ได้ผลิตภัณฑ์ที่มีความหมายเชื่อมโยงกับสภาพวิถีการดำเนินชีวิตและการทำงานอย่างสอดคล้องกลมกลืน รวมทั้งตอบสนองความต้องการจำเป็นในการใช้งานของผู้ใช้อย่างแท้จริง

3) มีส่วนส่งเสริมชื่อเสียงและรายได้แก่นักวิจัยผู้สร้างสรรค์งานวิจัย ในการทำวิจัยและพัฒนาถ้าผู้วิจัยใช้ความรู้และภูมิปัญญาของตนในการสร้างสรรค์ผลิตภัณฑ์ที่มีคุณค่าทางสังคมและมีมูลค่าทางการตลาดก็จะมีส่วนส่งเสริมให้ผู้วิจัยมีชื่อเสียงและรายได้จากการเป็นเจ้าของลิขสิทธิ์หรือสิทธิบัตรในผลิตภัณฑ์ที่ได้พัฒนาขึ้น

2.5.5.2 ข้อจำกัดของการวิจัยและพัฒนา

การวิจัยและพัฒนาจะใช้ระยะเวลา พลังสติปัญญาและจิตใจ รวมทั้งค่าใช้จ่ายจำนวนมาก การวิจัยประเภทนี้ส่วนมากมักต้องการระยะเวลาในการทำวิจัย รวมทั้งบุคลากรทางการวิจัยที่มีสติปัญญาดีเยี่ยม มีจิตใจที่มุ่งมั่นและทุ่มเทต่อการทำงานวิจัยอย่างต่อเนื่อง นอกจากนี้ยังต้องใช้งบประมาณในการลงทุนค่อนข้างสูง

2.6 ระเบียบและวิธีวิจัยที่เกี่ยวข้องในการวิจัย

2.6.1 การเก็บรวบรวมข้อมูล

การเก็บรวบรวมข้อมูลนั้นมีหลายวิธี แต่ละวิธีก็อาจจะเหมาะสมกับลักษณะงานวิจัยที่แตกต่างกันไป ซึ่งงานวิจัยเรื่องหนึ่ง ๆ อาจใช้วิธีการเก็บรวบรวมข้อมูลได้หลายวิธี หรือวิธีการเก็บรวบรวมข้อมูลวิธีหนึ่งอาจใช้ในงานวิจัยหลายประเภท ขึ้นอยู่กับความเหมาะสมและความเป็นไปได้ในการเก็บรวบรวม (อารยันต์ แสงนิกูล, 2556, น. 107) ทั้งนี้วิธีการเก็บรวบรวมข้อมูลที่นิยมใช้ในการวิจัย มีดังนี้

2.6.1.1 การเก็บรวบรวมข้อมูลโดยการค้นคว้าจากเอกสาร (Documentary or Library Method)

การค้นคว้าจากเอกสาร เป็นการเก็บรวบรวมข้อมูลขั้นแรกเมื่อทำการวิจัย โดยนักวิจัยต้องศึกษาผลงานที่เกี่ยวข้องจากเอกสาร สิ่งตีพิมพ์ หรือค้นคว้าจากห้องสมุด เพื่อนำมาประกอบการวิจัย ดังนั้นการรวบรวมข้อมูลจากเอกสาร จึงเป็นการไปค้นคว้าจากแหล่งข้อมูลที่ปรากฏอยู่แล้วหรือเป็นข้อมูลชนิดทุติยภูมิ ซึ่งแหล่งข้อมูลในการค้นคว้า สรุปได้ดังนี้ คือ หนังสือ ทั่วไป (General Book) หนังสืออ้างอิง (Reference Books) เอกสารทางราชการ (Official Records) วิทยานิพนธ์ (Thesis)

วารสาร (Periodicals) หนังสือพิมพ์ (Newspapers) ภาพยนตร์ (Films) แผ่นสไลด์ (Slides) ภาพถ่ายจากของจริง (Micro-film) จดหมายและอนุทิน (Letters) โบราณวัตถุ (Relic) (ณรงค์ โพธิ์พฤกษานันท์, 2556, น. 194)

นอกจากนี้ ณรงค์ โพธิ์พฤกษานันท์ (2556, น. 194) ยังได้กล่าวถึงข้อดีและข้อจำกัดของการเก็บรวบรวมข้อมูล โดยการค้นคว้าจากเอกสาร สรุปได้ดังนี้

1. ข้อดี

1.1 สะดวกในการวิจัย

1.2 ใช้ทุนทรัพย์น้อย

1.3 ใช้เวลาน้อย

1.4 ใช้จำนวนคนเก็บข้อมูลจำนวนน้อย

2. ข้อจำกัด

2.1 อาจเป็นข้อมูลที่หายากหรือไม่เพียงพอ หมายถึง ข้อมูลที่นำมาอ้างอิงนั้นมีจำนวนน้อย หรือไม่สามารถเก็บได้ครบทั้งหมด หรือหาได้ก็เพียงบางส่วน ซึ่งอาจทำให้ผลการวิจัยไม่สมบูรณ์เท่าที่ควร

2.2 การคัดเลือกข้อมูลไม่เหมาะสมเกิดจากตัวของผู้วิจัยเองที่ขาดประสบการณ์ในการคัดเลือกข้อมูล หากไม่มีเป้าหมายในการเก็บข้อมูลชนิดนี้ หรือได้ข้อมูลมาแต่ไม่ตรงกับวัตถุประสงค์ของการวิจัย ย่อมทำให้ผลการวิจัยนั้นเกิดความผิดพลาด

2.6.1.3 การเก็บรวบรวมข้อมูลโดยการสัมภาษณ์ (Interview)

การสัมภาษณ์ (Interview) หมายถึง การสนทนาอย่างมีจุดมุ่งหมายตามวัตถุประสงค์ที่เรากำหนดล่วงหน้าไว้ก่อนระหว่างผู้สัมภาษณ์และผู้ถูกสัมภาษณ์ ผู้สัมภาษณ์ที่ดีต้องฟังมากกว่าจะพูดเสียเอง และไม่หูเบา และจะยึดแนวตามวัตถุประสงค์ที่จะวัดและบันทึกไว้ได้อย่างถูกต้อง (ล้วน สายยศ และอังคณา สายยศ, 2553, น. 157) สอดคล้องกับสุภางค์ จันทวานิช (2553, น. 74) ที่กล่าวว่าการสัมภาษณ์เป็นวิธีการศึกษาที่เป็นรูปแบบของปฏิสัมพันธ์ระหว่างผู้ถามและผู้ตอบ ภายใต้กฎเกณฑ์มีวัตถุประสงค์เพื่อรวบรวมข้อมูลเป็นการสนทนาอย่างมีจุดหมายเป็นหลักและบุญชม ศรีสะอาด (2553, น. 90) กล่าวว่าการเก็บรวบรวมข้อมูลการวิจัยโดยการสัมภาษณ์เป็นการเก็บที่ผู้สัมภาษณ์ (Interviewer) ไปค้นหาความจริงโดยสอบถามกลุ่มตัวอย่าง ซึ่งเรียกว่า ผู้ให้สัมภาษณ์ (Interviewee) ให้ตอบออกมา ซึ่งจะช่วยให้ได้ข้อมูลที่เกี่ยวกับข้อความส่วนตัว บุคลิกภาพ เจตคติ ความคิดเห็น

1) ประเภทของการสัมภาษณ์

บุญชม ศรีสะอาด (2553, น. 90) และสุภางค์ จันทวานิช (2553, น. 75) ได้กล่าวสอดคล้องกันว่าการสัมภาษณ์แบ่งออกหลายประเภทในที่นี้ผู้วิจัยจะกล่าวถึงประเภทของการสัมภาษณ์ที่แบ่งตามเทคนิคการสัมภาษณ์ ซึ่งแบ่งได้ 2 ประเภท คือ

1. การสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้าง (Structured Interview) การสัมภาษณ์แบบนี้ ผู้สัมภาษณ์จะทำการสัมภาษณ์ตามคำถามที่ได้สร้างขึ้นและพิมพ์ไว้ในแบบสัมภาษณ์ ผู้ให้สัมภาษณ์ทุกคนจะตอบคำถามชุดเดียวกันอย่างเดียวกัน ผู้สัมภาษณ์จะจดบันทึกคำตอบของผู้ให้สัมภาษณ์ลงในแบบสัมภาษณ์นั้น ข้อดีของการสัมภาษณ์แบบนี้คือ ผู้วิจัยสามารถจัดหมวดหมู่ สรุปได้ง่ายและลดเวลาในการสัมภาษณ์

2. การสัมภาษณ์ไม่แบบมีโครงสร้าง (Unstructured Interview) เป็นการสัมภาษณ์ที่ไม่มีคำถามกำหนดไว้แน่นอน และผู้ให้สัมภาษณ์ตอบได้โดยอิสระ ผู้สัมภาษณ์มีอิสระในการดัดแปลงสถานการณ์ให้เหมาะสมตามวัตถุประสงค์ในขณะสัมภาษณ์ได้ ในการสัมภาษณ์แบบนี้ อาจมีแนวการสัมภาษณ์ ซึ่งจะมีหัวข้อของข้อมูลที่ต้องการระบุไว้ เพื่อให้ผู้สัมภาษณ์จะได้ตั้งคำถามในแต่ละหัวข้อเอง ผู้สัมภาษณ์จะต้องมีความสามารถและความชำนาญในการสัมภาษณ์มาก การสัมภาษณ์แบบไม่มีโครงสร้างที่มีจุดความสนใจเฉพาะเรียกว่า การสัมภาษณ์แบบเจาะลึก (In-depth Interview) เป็นการซักถามพูดคุยกันระหว่างผู้สัมภาษณ์และผู้ให้สัมภาษณ์ เป็นการถามเจาะลึกล้วงคำตอบอย่างละเอียดถี่ถ้วน การถามนอกจากจะให้อธิบายแล้วจะต้องถามถึงเหตุผลด้วย ซึ่งในการสัมภาษณ์แบบนี้จะใช้ได้ดีกับการศึกษาวิจัยเรื่องที่เกี่ยวกับพฤติกรรมของบุคคล เจตคติ ความต้องการความเชื่อ ค่านิยม บุคลิกภาพในลักษณะต่าง ๆ

2) หลักของการสัมภาษณ์

เพื่อให้การรวบรวมข้อมูลโดยการสัมภาษณ์ดำเนินไปได้อย่างดี ข้อมูลถูกต้องเที่ยงตรง ควรมีหลักดังที่ บุญชม ศรีสะอาด (2553, น. 91) และสุภางค์ จันทวานิช (2553, น. 82) ได้นำเสนอไว้ดังนี้

1. การเตรียมตัวก่อนไปสัมภาษณ์ ผู้สัมภาษณ์ควรเตรียมดังนี้

1.1 ผู้สัมภาษณ์ต้องเข้าใจจุดประสงค์ของการวิจัย อย่างแจ่มชัด

1.2 ทำการนัดแนะเวลาและสถานที่สัมภาษณ์กับกลุ่มตัวอย่างที่จะไปสัมภาษณ์

1.3 กรณีสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้าง จะต้องเตรียมแบบสัมภาษณ์ไว้ล่วงหน้า

1.4 ทำการซักซ้อมการสัมภาษณ์รวมทั้งวิธีบันทึกข้อมูลไว้ล่วงหน้าให้คล่องแคล่วไม่ประหม่าหรือเก้อเขิน และควรท่องจำคำถามต่าง ๆ ไว้ ซึ่งจะช่วยให้ดำเนินการสัมภาษณ์เป็นไปอย่างราบรื่น

2. การเริ่มต้นการสัมภาษณ์ ผู้สัมภาษณ์ควรปฏิบัติ ดังนี้

2.1 ก่อนเริ่มสัมภาษณ์ ผู้สัมภาษณ์ควรแนะนำตนเอง บอกจุดมุ่งหมายของการสัมภาษณ์ให้ผู้ที่จะให้สัมภาษณ์เข้าใจ

2.2 สร้างความคุ้นเคย ความเป็นมิตร โดยสนทนาในเรื่องที่คาดว่าผู้ให้สัมภาษณ์จะสนใจ โดยใช้เวลาเล็กน้อย

3. การดำเนินการสัมภาษณ์ ผู้สัมภาษณ์ควรปฏิบัติ ดังนี้

3.1 ผู้สัมภาษณ์ต้องมีกิริยาสุภาพเรียบร้อย ยิ้มแย้มแจ่มใส

3.2 ใช้ภาษาที่เข้าใจง่าย ชัดเจน

3.3 ใช้คำถามที่สามารถตอบได้ทันที

3.4 สัมภาษณ์ทีละคำถาม

3.5 ผู้สัมภาษณ์ต้องมีพื้นความรู้อย่างดีในเรื่องที่จะสัมภาษณ์

3.6 การจดบันทึกคำตอบควรทำอย่างรวดเร็ว

3.7 ไม่เร่งรัดหรือคาดคั้นคำตอบจากผู้ให้สัมภาษณ์

3.8 ไม่ใช้คำถามที่เป็นการชี้แนะคำตอบ

3.9 กล่าวแสดงความขอบคุณผู้ให้สัมภาษณ์ หลังจากสัมภาษณ์เสร็จแล้ว

4. ข้อดีและข้อเสียของการสัมภาษณ์

4.1 ข้อดีของการสัมภาษณ์ มีดังนี้

4.1.1 เป็นการติดต่อโดยตรงระหว่างผู้ถูกสัมภาษณ์กับผู้สัมภาษณ์ สามารถทำความเข้าใจในข้อมูลได้ตรงกัน

4.1.2 ใช้ได้กับบุคคลทุกระดับการศึกษา ไม่ว่าผู้นั้นจะอ่านออกเขียนได้หรือไม่ก็ตาม

4.1.3 มีลักษณะยืดหยุ่นได้มาก สามารถดัดแปลงและแก้ไขหรือถามจนกว่าผู้ตอบจะเข้าใจคำถาม

4.1.4 ผู้สัมภาษณ์สามารถใช้วิธีการสังเกตการณ์ประกอบเพื่อดูว่าผู้ตอบตอบด้วยความจริงใจหรือไม่

4.1.5 ผู้ให้สัมภาษณ์จะให้ความร่วมมือมากกว่าวิธีส่งแบบสอบถาม

4.2 ข้อเสียของการสัมภาษณ์ มีดังนี้

4.2.1 การสัมภาษณ์ต้องใช้เวลาในการเก็บรวบรวมข้อมูลมากในการเดินทางไปสัมภาษณ์แต่ละคน ดังนั้นต้องใช้ความพยายามและค่าใช้จ่ายสูง

4.2.2 ข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์จะเชื่อถือได้หรือไม่ขึ้นอยู่กับความร่วมมือ ความเต็มใจของผู้ถูกสัมภาษณ์

4.2.3 ความสำเร็จในการเก็บข้อมูลวิธีนี้ขึ้นอยู่กับความสามารถของผู้สัมภาษณ์

4.2.4 การสัมภาษณ์ขึ้นอยู่กับสภาพทางอารมณ์ซึ่งอาจส่งผลให้เกิดการบิดเบือได้

4.2.5 การสัมภาษณ์บางครั้งขึ้นอยู่กับการตัดสินใจทันทีทันใดและความจำของผู้ถูกสัมภาษณ์ ทำให้ข้อมูลอาจผิดพลาดได้

3. การสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview)

การสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) เป็นวิธีการเก็บรวบรวมข้อมูลเชิงคุณภาพที่มีชื่อเรียกที่แตกต่างกันออกไป เช่น การสัมภาษณ์เจาะลึก การสัมภาษณ์ลุ่มลึก การสัมภาษณ์แนวลึก เป็นต้น ซึ่งเป็นวิธีการรวบรวมข้อมูลโดยไม่ใช้แบบสอบถาม จะมีแนวของข้อคำถามให้ผู้สัมภาษณ์เป็นผู้สอบถามผู้ให้สัมภาษณ์ ในลักษณะการเจาะลึกและอาศัยความสามารถพิเศษของผู้สัมภาษณ์ในด้านการค้นหารายละเอียดในประเด็นที่ศึกษาอย่างลึกซึ้ง ซึ่งการสัมภาษณ์เชิงลึกมักจะศึกษาในประชากรกลุ่มเล็ก ๆ เช่น ผู้บริหาร นักการเมือง ผู้นำวิชาการ ผู้นำท้องถิ่น ปราชญ์ชาวบ้าน เป็นต้น โดยที่การสัมภาษณ์เชิงลึกนั้นมิได้มุ่งหวังว่าจะได้ถูกสัมภาษณ์เลือกคำตอบที่นักวิจัยคิดไว้ก่อนหรือสัมภาษณ์เพียงครั้งเดียว แต่ต้องการให้สัมภาษณ์ แสดงความคิดเห็น ให้คำอธิบายรายละเอียดเกี่ยวกับความสำคัญของเรื่องและสถานการณ์ ตลอดจนความเชื่อ ความหมายต่าง ๆ อย่างลึกซึ้งในแง่มุมต่าง ๆ (ณรงค์ศักดิ์ บุณยมาลิก, 2555, Online)

ชมพูนุช โสภาจารีย์ (2559) ได้ให้ความหมายไว้ว่า การสัมภาษณ์เชิงลึกเป็นเทคนิคการเก็บรวบรวมข้อมูลในการวิจัยเชิงคุณภาพที่มีบุคคลอย่างน้อย 2 คน ได้แก่ ผู้สัมภาษณ์ และผู้ให้ข้อมูลสนทนาซักถามอย่างมีจุดมุ่งหมาย เพื่อให้ได้ข้อมูลที่ชัดเจนในเรื่องความคิดความรู้สึกและ

พฤติกรรมที่ต้องการศึกษา อาจสัมภาษณ์ตัวต่อตัว ทางโทรศัพท์ หรือทางอินเตอร์เน็ตก็ได้ มีข้อดีตรงที่ตัดปัญหาเรื่องระยะทาง เป็นแบบกึ่งมีโครงสร้างหรือมีโครงสร้างหลวม ๆ เพื่อเปิดโอกาสให้ผู้ให้ข้อมูลพูดในประเด็นที่ต้องการศึกษาให้มากที่สุด ในขณะที่ผู้สัมภาษณ์ทำหน้าที่ควบคุมทิศทางการสนทนา

สรุปได้ว่า การสัมภาษณ์เชิงลึก หมายถึง เป็นเทคนิคการเก็บรวบรวมข้อมูลในการวิจัยเชิงคุณภาพที่มีบุคคลอย่างน้อย 2 คน ได้แก่ ผู้สัมภาษณ์ และ ผู้ให้ข้อมูลหรือผู้ถูกสัมภาษณ์ ในลักษณะการเจาะลึก ตรงประเด็นได้รายละเอียดลึกซึ้ง เรื่องความคิด ความรู้สึก และพฤติกรรมที่ต้องการศึกษา อาจสัมภาษณ์ตัวต่อตัว ทางโทรศัพท์ หรือ ทางอินเตอร์เน็ตก็ได้ซึ่งการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-Depth Interview) แบ่งเป็น 2 ลักษณะ ดังนี้

1. การสัมภาษณ์แบบเจาะรายบุคคล (Individual Depth Interview) เป็นการซักถามพูดคุยระหว่างผู้สัมภาษณ์และผู้ให้สัมภาษณ์ เป็นการถามแบบเจาะลึกล้วงคำตอบอย่างละเอียดถี่ถ้วน การถามนอกจากจะให้อธิบายแล้ว จะต้องถามถึงเหตุผลด้วยการสัมภาษณ์แบบนี้จะใช้ได้ดีกับการศึกษาวิจัยเรื่องที่เกี่ยวพฤติกรรมของบุคคล เจตคติ ความต้องการ ความเชื่อ ค่านิยม บุคลิกภาพในลักษณะต่าง ๆ

2. การสนทนากลุ่ม (Focus Group Discussion) เป็นการสัมภาษณ์แบบสนทนาแบบเจาะประเด็นด้วยการเชิญผู้ร่วมสนทนามารวมเป็นกลุ่ม กลุ่มละประมาณ 5-7 คน แล้วเปิดโอกาสให้ผู้เข้าร่วมสนทนาแลกเปลี่ยนทัศนะกันอย่างกว้างขวางในประเด็นต่าง ๆ ที่เราต้องการแล้วพยายามหาข้อสรุป การสนทนากลุ่มนี้เหมาะสมกับการวิจัยที่ต้องการหารูปแบบโครงสร้างแนวคิดใหม่ ๆ รวมทั้งค้นหาตัวกำหนดพฤติกรรมและบุคลิกภาพของมนุษย์

ทั้งนี้ในการสัมภาษณ์เชิงลึก มีแนวทางดังนี้

1. เทคนิคการซักถามและคุณลักษณะของผู้ซักถามที่ดี

1.1 รู้หลักจิตวิทยา คือ สามารถอ่านจิตใจของผู้ถูกซักถามและสามารถกระทำตัวเป็นนักแสดงหรือนักธุรกิจได้ เพราะผู้ถูกซักถามย่อมมีจิตใจแตกต่างกัน บางคนชอบปลอบ บางคนชอบขู่และบางคนชอบสุภาพอ่อนโยน

1.2 มีความรู้ทั่วไปกว้างขวาง เพราะจะต้องซักถามคดีไม่จำกัดประเภท และจะต้องหมั่นศึกษาหาความรู้ในเรื่องทั่ว ๆ ไปเพิ่มเติมอยู่เสมอ

1.3 มีปฏิภาณไหวพริบดี ผู้ซักถามปากคำมีปัญหาเฉพาะหน้าเกิดขึ้นมากมาย ต้องวิจัยค้นคว้าหาเหตุผลเพื่อแก้ไขปัญหาอยู่เสมอ ต้องรู้สึกสนใจและกระตือรือร้น แต่ไม่แสดงกิริยาอาการข่มคนอื่น

1.4 มีบุคลิกภาพดี ผู้ซักถามแต่ละคนควรมีบุคลิกภาพเป็นที่น่าเสื่อมใสและ ยำเกรงแก่ผู้ที่จะซักถาม มีลักษณะเป็นผู้เฉียบขาด แต่อ่อนโยนและสามารถแสดงความเห็นอกเห็นใจ ในตัวผู้ถูกซักถามได้เป็นอย่างดี

1.5 มีความพากเพียรพยายาม ผู้ซักถามจะต้องมีความมานะบากบั่นในการที่จะซักถาม ให้ได้ข้อเท็จจริงที่ถูกต้องอยู่เสมอ เพราะผู้ถูกซักถามอาจให้การสับสนวกกวน บางครั้งนึกเหตุการณ์ไม่ออกและบางครั้งอาจให้ถ้อยคำคลาดเคลื่อนต่อข้อเท็จจริงโดยไม่ตั้งใจ

1.6 รู้จักทำความเชื่อมโยง คือ รู้จักแสดงความสนิทสนมเป็นกันเองกับผู้ถูกซักถาม หากผู้ซักถามไม่แสดงความเป็นกันเอง ผู้ถูกซักถามก็ย่อมจะไม่เต็มใจให้ข้อเท็จจริง อันถูกต้องแก่ผู้ซักถาม

1.7 มีวาจาสัตย์ ผู้ซักถามจะต้องไม่ให้สัญญากับผู้ถูกซักถามในสิ่งที่ตนปฏิบัติไม่ได้ จะรับปากได้ก็เฉพาะสิ่งที่ตนทำให้ได้เท่านั้น หากยอมให้สัญญาในสิ่งที่ทำไม่ได้ผู้ถูกซักถามอาจเกิดความสงสัยและขาดความไว้วางใจในตัวผู้ซักถาม

1.8 ความสามารถในการสังเกตและอ่านกิริยาท่าทางผู้ถูกซักถาม คือ รู้จักสังเกตปฏิกิริยาของผู้ถูกซักถามต่อข้อซักถามและสามารถเข้าใจความหมายของอากัปกิริยานั้น ๆ

2. วิธีการใช้การสัมภาษณ์เชิงลึก

2.1 ในการวิจัยที่ยังไม่ทราบข้อมูลในประเด็นที่ต้องการศึกษามากนัก (ผู้สัมภาษณ์รู้คำถามแต่ไม่ทราบคำตอบหรือคาดเดาคำตอบไม่ได้)

2.2 ในกรณีที่ต้องการข้อมูลเชิงลึกเพิ่มเติมจากข้อคำถาม

2.3 เพื่อประเมินผลกระทบหรือผลลัพธ์ของโปรแกรมหรือสถานการณ์ที่สนใจ

3. ขั้นตอนการสัมภาษณ์เชิงลึก

ขั้นที่ 1 วางแผนการสัมภาษณ์เชิงลึก พิจารณาความจำเป็นในการที่มีที่ปรึกษาทั้งนี้ขึ้นอยู่กับ

1. ประสบการณ์และความมั่นใจของผู้วิจัย
2. ขนาดของงานวิจัย
3. ความยากง่ายในการหาที่ปรึกษา

ขั้นที่ 2 พิจารณาผู้ให้ข้อมูล

1. ข้อมูลที่ดีมาจากผู้ให้ข้อมูลที่ดี การสัมภาษณ์เชิงลึกใช้เวลามากและได้ข้อมูลที่ลุ่มลึก ดังนั้นจึงไม่นิยมผู้ให้ข้อมูล จำนวนมาก ส่วนมากประมาณ 7-12 คน ไม่เกิน 20 คน หรือหากมีผู้ให้สัมภาษณ์ที่มีลักษณะแตกต่างกันเป็นกลุ่มย่อย อาจใช้ประมาณ 4 คนต่อกลุ่ม

2. ใช้วิธีการคัดเลือกผู้ให้ข้อมูลอย่างเฉพาะเจาะจง (Purposive Sampling) โดยกำหนดคุณสมบัติ ผู้ให้ข้อมูลต้องเป็นผู้ที่มีประสบการณ์ตรงและเป็นผู้รู้ในประเด็นต้องการศึกษา

3. ผู้ให้ข้อมูลมาจากแต่ละกลุ่มย่อย เช่น กลุ่มอายุ เพศ ศาสนา ระยะเวลาของประสบการณ์ตัวอย่าง ศึกษาประสบการณ์ชีวิตของผู้ดูแลในครอบครัว กลุ่มย่อยผู้ให้ข้อมูลอาจมาจาก ผู้ดูแลที่เป็นแม่ สามี ภรรยา ลูก หรืออาจเป็นผู้ดูแลชาย ผู้ดูแลหญิง

4. ผู้ให้ข้อมูลมีความสามารถในการให้ข้อมูลได้ โดยหลักการเลือกผู้ให้ข้อมูล มีดังนี้

4.1 ผู้ให้ข้อมูลและผู้สัมภาษณ์ ไม่ควรรู้จักกันมาก่อนเพื่อลดความลำเอียงหรือปิดบังข้อมูล ระวังจะพบปัญหา เช่น ก็รู้อยู่แล้ว ทำไมถามอีก ก็ควรบอกว่าต้องการจะนำไปวิเคราะห์เพิ่ม

4.2 ผู้ให้ข้อมูลไม่ควรเป็นผู้ที่มีความรู้เกี่ยวกับประเด็นที่ต้องการศึกษา แต่เป็นผู้รู้หรือผู้มีประสบการณ์ตรง เพราะเราไม่ต้องการทฤษฎี แต่เราต้องการความจริง

4.3 เลือกผู้ให้ข้อมูลจากกลุ่มเป้าหมายที่แตกต่างกัน เช่น กลุ่มอายุ การศึกษา เป็นต้น

ขั้นที่ 3 เตรียมแนวสัมภาษณ์

1. แนวสัมภาษณ์ หมายถึง คำถามหรือประเด็นที่จะใช้ในการสนทนากับผู้ให้ข้อมูล

2. คุณภาพของข้อมูลที่ได้ขึ้นอยู่กับคุณภาพของคำถามในแนวสัมภาษณ์

3. แนวสัมภาษณ์ที่ดี ควรเป็นคำถามกว้าง ๆ ไม่ชี้แนะคำตอบ ไม่สามารถตอบได้ด้วยคำตอบ ใช่ หรือ ไม่ใช่

4. ผู้วิจัยมีหน้าที่ค้นคว้า ประเด็นที่ต้องการศึกษาเพื่อสร้างแนวสัมภาษณ์ โดมีระยะการพัฒนาแนวสัมภาษณ์ ดังนี้

4.1 สร้างกรอบคำถาม เขียนคำถามหรือประเด็นที่สำคัญที่ต้องการศึกษา แยกแต่ละประเด็นออกเป็นย่อย ร่างแนวสัมภาษณ์ โดยเลือกเฉพาะประเด็น คำถามที่นำไปสู่คำตอบของปัญหาการวิจัย ตรวจสอบประเด็นคำถามทั้งหมดอีกครั้งและตัดบางส่วนที่ไม่เกี่ยวข้องออกไป

4.2 สร้างคำถามล้วงลึก (Probe) คำถามล้วงลึกเป็นคำถามที่ช่วยให้สัมภาษณ์พูดต่อ

4.3 เรียงลำดับประเด็นคำถาม ถึงแม้ในการสัมภาษณ์ จะไม่มีการเรียงลำดับคำถามก่อนหลัง แต่ในแนวคำถามต้องมีการวางลำดับและจัดหมวดหมู่

ตัวอย่างแนวสัมภาษณ์

1. แนะนำตนเองและหน่วยงาน
2. บอกวัตถุประสงค์ของการสัมภาษณ์
3. การสัมภาษณ์

ลักษณะแนวสัมภาษณ์ที่ดี

1. ชัดเจน ไม่มีมากกว่าหนึ่งความหมาย
2. ง่ายต่อการเข้าใจ
3. ไม่ใช้คำถามปลายปิด
4. มีเหตุผลและตอบได้
5. อาจมีแนวสัมภาษณ์มากกว่าหนึ่ง เพื่อความเหมาะสมในแต่ละกลุ่มย่อย

ขั้นที่ 4 คัดเลือกผู้สัมภาษณ์

ความสำเร็จของการสัมภาษณ์เชิงลึก ขึ้นอยู่กับคุณภาพของผู้สัมภาษณ์ ซึ่งจำเป็นจะต้องเป็นผู้ที่มีทักษะทางการสื่อสารเป็นอย่างดี หน้าที่ของผู้สัมภาษณ์ คือ การทำให้การสนทนาดำเนินไปโดยการป้อนคำถามที่ดี จนกว่าจะได้รับคำตอบที่เหมาะสม

คุณสมบัติของผู้สัมภาษณ์

1. ได้รับการฝึกหัดอย่างเป็นทางการในการสัมภาษณ์
2. เข้ากับผู้อื่นได้ง่าย
3. ทำให้ผู้อื่นมั่นใจและกล้าเปิดเผยข้อมูล
4. สุภาพ

5. มีความเข้าใจในบริบทที่ต้องการศึกษา

6. เป็นผู้ฟังที่ดี

ขั้นที่ 5 ฝึกอบรมผู้สัมภาษณ์

การฝึกอบรมเป็นการเตรียมที่ดี สำหรับผู้สัมภาษณ์ในการทำงานภาคสนาม และผู้สัมภาษณ์ต้องมีความรู้ความเข้าใจในประเด็นที่ต้องการศึกษา รู้ว่าจะไปเอาอะไรเพื่องานนี้ระยะเวลาการอบรม ขึ้นอยู่กับขนานและความซับซ้อนของงานวิจัย

ขั้นที่ 6 ลงมือสัมภาษณ์

1. เตรียมตัวก่อนการสัมภาษณ์

1.1 ติดต่อนัดหมายผู้ให้ข้อมูล

1.2 ให้ผู้ให้ข้อมูลเลือกสถานที่สัมภาษณ์ แต่พยายามเลือกสถานที่ที่ไม่ใช่สถานที่ทำงานหรือที่บ้าน

1.3 เตรียมการเดินทาง ไปให้ตรงเวลา

1.4 เตรียมหลักฐานแสดงตัว แนวสัมภาษณ์ ปากกา กระดาษ บันทึก เทปบันทึกเสียง ม้วนเทป แบตเตอรี่ถ่านไฟฉาย

2. ลงมือสัมภาษณ์ตามลำดับ

2.1 ขั้นแนะนำ

2.1.1 แนะนำตัวเองและหน่วยงาน

2.1.2 อธิบายวัตถุประสงค์ของการวิจัย

2.1.3 แจ้งให้ผู้ให้ข้อมูลทราบว่า ความคิดหรือข้อมูลของผู้ให้ข้อมูล เป็นสิ่งที่สำคัญมากและอาจพูดซ้ำระหว่างการสัมภาษณ์

2.1.4 แจ้งระยะเวลาที่ใช้ในการสัมภาษณ์และใช้เวลาในการสัมภาษณ์อย่างมีค่า

2.1.5 ขอให้ผู้ให้ข้อมูลแนะนำตัวเอง

2.1.6 ขออนุญาตบันทึกเสียง

2.1.7 ทำตัวตามสบายเป็นธรรมชาติ ให้ความเชื่อมั่นแก่ผู้ให้ข้อมูลว่าข้อมูลที่ให้จะถูกรักษาเป็นความลับ

2.2 ขั้นสัมภาษณ์

2.2.1 สัมภาษณ์แนวสัมภาษณ์ โดยเริ่มในประเด็นคำถามที่ Sensitive น้อยก่อนหรือประเด็นกว้าง ๆ ก่อนเจาะลึก

2.2.2 อาจใช้คำถามเดิมซ้ำมากกว่าหนึ่งครั้ง

2.2.3 เก็บข้อมูลที่เป็นคำพูดและไม่เป็นคำพูด เช่น อากัปกิริยาในขณะพูดให้สัมภาษณ์

2.2.4 อยู่กับผู้ให้ข้อมูลตลอดเวลา ตั้งใจฟัง

2.2.5 ใช้เทคนิคต่าง ๆ เพื่อให้ได้ข้อมูลมากที่สุด ใช้คำ เช่น ช่วยอธิบายเพิ่ม อะไรเกิดขึ้นต่อไปเป็นยังไง เมื่อไหร่ เมื่อสักครู่ คุณบอกว่าเล่าเรื่องเกี่ยวกับหรือใช้เทคนิคการหยุดเงียบ

2.2.6 หากจำเป็น อนุญาตให้ผู้ให้ข้อมูลพักระหว่างสัมภาษณ์ได้

2.2.7 เมื่อได้ข้อมูลครบถ้วนแล้ว สิ้นสุดการสัมภาษณ์ขอบคุณ พยายามใช้เวลาที่จองไว้ ขออภัย หากเวลาเกินและให้เวลาในการพูดคุยเพิ่มเติม

2.2.8 จดบันทึกทันทีที่ทำได้และหากใช้เทปให้เขียนชื่อม้วนเทป ก่อนออกจากที่สัมภาษณ์ แยกแยะสื่อที่เก็บให้ชัดเจน กรณีสัมภาษณ์หลายคน ต้องระวังจะสับสนในการจัดเก็บ

2.3 คำแนะนำในการลงมือสัมภาษณ์เชิงลึก

2.3.1 เริ่มการสัมภาษณ์อย่างเป็นมิตรและอบอุ่น

2.3.2 ฟังด้วยความตั้งใจและเก็บข้อมูลทั้งหมดจากผู้ให้ข้อมูล

2.3.3 ถามหรือขอให้ผู้ให้ข้อมูลอธิบายศัพท์แสลง คำพูดหรือประโยคที่ไม่เข้าใจเพิ่มเติม ทันทีเมื่อมีช่องว่าง

2.3.4 ฟังในสิ่งที่ผู้ให้ข้อมูลไม่ได้พูดหรือหลีกเลี่ยงที่จะพูดให้อธิบายเพิ่มเติมหรือใช้คำถามล้วงลึก

2.3.5 นำการสนทนาให้ลื่นไหลเป็นธรรมชาติไม่กระโดดไปมา เพื่อให้คำตอบครบตามแนวสัมภาษณ์เท่านั้น

2.3.6 ใจเย็น ไม่เร่งผู้ให้ข้อมูล

2.3.7 แกล้งโง่หรือเงียบ เพื่อให้ผู้ให้ข้อมูลพูดให้มากที่สุด แต่ยังอยู่ในประเด็น

2.3.8 พร้อมที่จะให้ข้อมูลที่คาดไม่ถึง ไม่ต้องแปลกใจ

2.3.9 หลีกเลี่ยงการแสดงความคิดเห็นของผู้สัมภาษณ์หรือใช้คำถามชักนำ

2.3.10 หลีกเลี่ยงการหยุดหรือเบรกผู้ให้ข้อมูล

2.3.11 หลีกเลี่ยงการทำตัวเป็นผู้รู้มากกว่าผู้ให้ข้อมูลไม่พยายามแก้ไขแม้ผู้ให้ข้อมูลจะเข้าใจหรือมีความคิดที่ผิด จนกระทั่งการสัมภาษณ์จบลง

2.3.12 หลีกเลี่ยงการทำให้ผู้ให้ข้อมูลรู้สึกเหมือนกำลังตอบข้อสอบ

2.4 ขั้นการจัดการข้อมูลภาคสนาม

2.4.1 หลังการสัมภาษณ์ทุกครั้ง ทบทวนบันทึกภาคสนามบทสัมภาษณ์และเพิ่มวิจารณ์หรือข้อสังเกต

2.4.2 ผู้วิจัยควรพบกับผู้สัมภาษณ์ทุกวัน หลังการสัมภาษณ์เพื่อประเมินประสบการณ์ ปัญหา การแก้ไขและผลการวิจัย

2.4.3 ถอดเทปทุกคำพูด (ถ้าเป็นความเห็นของผู้ถามให้วงเล็บและห้ามสรุป)

2.4.4 จัดเก็บข้อมูลอย่างละเอียด

ขั้นตอนที่ 7 วิเคราะห์ข้อมูล

1. จัดกลุ่มตามประเด็นย่อยด้วยการตัดปะ
2. ตั้งชื่อกลุ่ม

3. บรรยายและแปลผลที่ค้นพบ

ขั้นที่ 8 เขียนรายงาน

คุณภาพของรายงานวิจัยขึ้นอยู่กับความสามารถของผู้วิจัย ในการเก็บรวบรวมข้อมูล ข้อมูลที่ดีมาจากผู้ให้ข้อมูลที่ดี ความสำเร็จของการสัมภาษณ์เชิงลึก ขึ้นอยู่กับคุณภาพของผู้สัมภาษณ์ (ชมพูนุช โสภาจารีย์, 2556)

2.6.2 การสัมมนาอิงผู้เชี่ยวชาญ (Connoisseurship)

การสัมมนาอิงผู้เชี่ยวชาญ (Connoisseurship) เป็นรูปแบบหนึ่งของการประเมินที่มีแนวคิดซึ่งยึดพื้นฐานการตัดสินคุณค่า โดยวิธีธรรมชาติ (Naturalistic Value-Oriented Evaluation: NV Model) เพื่อให้ผู้ประเมินทำการตัดสินคุณค่าของสิ่งที่ประเมินด้วยการใช้ศักยภาพของตนเองเป็นหลักสำหรับการให้คุณค่า นอกจากนั้นแล้ว ยังมุ่งเน้นการให้คุณค่าเพิ่ม เติมโดยการนำเสนอด้วยการวิพากษ์วิจารณ์สิ่งที่ประเมินจากทัศนะของตนเองอีกด้วย มีนักวิชา การให้ความหมายที่สอดคล้องกัน ไว้ดังนี้

Eisner (1976, p. 135) ได้กล่าวถึง การประเมินโดยการสัมมนาอิงผู้เชี่ยวชาญว่า ความสำคัญของการสัมมนาอิงผู้เชี่ยวชาญจะเกี่ยวข้องกับความมีประสบการณ์ทางด้านศิลปะที่มีอยู่ในตัวของผู้เชี่ยวชาญซึ่งเป็นศักยภาพที่ฝังอยู่ภายในตัวผู้เชี่ยวชาญ ไม่ได้ระบุความเฉพาะ เจาะจงในรูปแบบของการประเมินเพราะเน้นจิตสำนึก และการหยั่งรู้เป็นหลักในการประเมินประกอบด้วยเหตุผลเชิงวิทยาศาสตร์ที่เน้นส่วนประกอบความรู้ความสามารถเฉพาะบุคคลเกี่ยวกับความรู้และทักษะในการทำงานศิลป์ การประเมินค่าและความเข้าใจในความหมายของผลงานศิลป์ การสัมมนาอิงผู้เชี่ยวชาญจึงพิจารณาคุณภาพของผลงาน โดยพิจารณาผ่านจากทักษะและแบบฝึกการทำงานศิลป์ให้สอดคล้องกับการตัดสินคุณค่า โดยสติปัญญาของผู้เชี่ยวชาญ

Bell and Cowie (2001, p. 536) ได้ระบุความเกี่ยวข้องกันระหว่าง Education Connoisseurship กับ Education Criticism เขาจึงระบุรายละเอียด 6 ข้อ ที่สนับสนุน Education Criticism ไว้ดังนี้

1. การวิพากษ์วิจารณ์จะช่วยอธิบายวัตถุประสงค์และกระบวนการที่เป็นเชิงคุณภาพซึ่งสัมพันธ์กันระหว่างสาระและรูปแบบของเรื่องใดเรื่องหนึ่ง

2. การวิพากษ์วิจารณ์จะช่วยอธิบายวัตถุประสงค์และกระบวนการที่เป็นเชิงคุณภาพซึ่งสัมพันธ์กันระหว่างส่วนประกอบย่อยและองค์รวมของเรื่องใดเรื่องหนึ่ง

3. การวิพากษ์วิจารณ์เป็นเรื่องการสะท้อนจากการหยั่งรู้สู่การกำหนดวัตถุประสงค์หรือรูปแบบที่เป็นการออกแบบอย่างมีความสมบูรณ์และมีความซับซ้อน

4. การวิพากษ์วิจารณ์จะเปิดเผยธรรมชาติของประสบการณ์ที่ลึกซึ้ง โดยไม่มีรูปแบบรับความรู้สึกได้ง่าย และการสะท้อนกลับของการวิพากษ์ทั้งส่วนที่เป็นกระบวนการและผลผลิตของการปฏิบัติงาน

5. การวิพากษ์วิจารณ์จะเปิดเผยโดยยึดหลักพื้นฐาน ด้วยการแปลความและการตัดสินกระบวนการและวัตถุประสงค์ ซึ่งจะอาศัยผลลัพธ์จากการสรุปความเกี่ยวข้องจากประสบการณ์โดยรวมของความมีมนุษยธรรม

6. การวิพากษ์วิจารณ์ใช้การสังเคราะห์ความรู้ที่ได้จากกระบวนการทางการวิจัยที่แตกต่างกันของทฤษฎีการหยั่งรู้

Dormer (1994, อ้างถึงใน ศิริชัย กาญจนวาสี, 2546, น. 32) ได้กล่าวถึงการสัมมนาอิงผู้เชี่ยวชาญว่า พัฒนามาจากการประเมินผลงานทางด้านศิลปะ ที่ผู้เชี่ยวชาญทางศิลปะจะยึดความรู้ ความสามารถที่สั่งสมอยู่ในตน เป็นพื้นฐานของการประเมิน ตัดสิน และให้คุณค่าแก่งานศิลปะที่เน้นความเกี่ยวข้องสัมพันธ์กันอย่างลงตัวระหว่างความเป็นจริง และความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ เน้นการให้อิสระในการนำเสนอข้อสรุปจากการประเมินโดยผู้เชี่ยวชาญที่หยั่งรู้ก่อนการวิพากษ์วิจารณ์ผลงานศิลปะตามแง่คิดมุมมองตามศักยภาพของตนเอง ยึดการให้ข้อคิดเห็นของผู้เชี่ยวชาญแต่ละคน ซึ่งผู้เชี่ยวชาญแต่ละคนจะได้มีอิทธิพลทางความคิดต่อคนอื่น จึงทำให้ผลของการประเมินเกิดจากการสรุปตามทรรศนะที่หลากหลายของผู้เชี่ยวชาญ ผู้เชี่ยวชาญแต่ละคนต่างเติมเต็มในการประเมินผลงานทางศิลปะร่วมกัน

Robinson (1998, อ้างถึงใน ศิริชัย กาญจนวาสี, 2546, น. 33) ได้กล่าวถึงการสัมมนาอิงผู้เชี่ยวชาญว่า เป็นการประเมินโดยคณะบุคคลที่ประเมินงานด้านศิลปะ โดยเน้นพื้นฐานจากการสรุปร่วมกันของคณะบุคคลที่เป็นผู้ประเมิน เกี่ยวกับความรู้สึกต่อความงามของผลงานศิลปะ การตกลงร่วมกันเพื่อตัดสินคุณค่าที่เน้นความสำคัญด้วยความรู้สึกหยั่งรู้ที่เกิดขึ้นภายในจิตใจ เป็นการรับรู้โดยสัญชาตญาณที่ไม่ได้คำนึงถึงความมีรูปแบบที่เฉพาะเจาะจง ผู้ประเมินจะต้องเข้าใจในงานที่ตนเองประเมินอย่างถี่ถ้วนบนพื้นฐานของหลักฐานเชิงประจักษ์ การเห็นคุณค่าในความประณีตทั้งในเทคนิคและรูปแบบการวิเคราะห์วิธีการ และแนวทางปฏิบัติการสัมมนาอิงผู้เชี่ยวชาญเน้นภารกิจจากแหล่งที่มาของผลงานอย่างสมเหตุสมผล เป็นการประเมินซึ่งมีหลักฐานประกอบชัดเจนตามสภาพจริง และประเมินเชิงเน้นคุณลักษณะสำคัญ

ศิริชัย กาญจนวาสี (2546, น. 38) ได้ประยุกต์มโนทัศน์ของศิลปะวิจารณ์ (Art Criticism) มาใช้เป็นรูปแบบของการประเมิน โดยให้แนวคิดว่าการวิพากษ์วิจารณ์เป็นการใช้วิจารณญาณในการบรรยายคุณภาพของสิ่งที่ศึกษา (Descriptive Aspect) ตีความหมายของคุณภาพของสิ่งที่ศึกษา (Interpretive Aspect) ประกอบด้วยศิลปะของการรับรู้ อันประณีต ซึ่งเกิดจากการฝึกฝนและประสบการณ์กับศิลปะของการเปิดเผยคุณภาพของการถ่ายทอดความรู้ สึกที่กลั่นกรองเกณฑ์มาตรฐานเพื่อสะท้อนคุณค่าของสิ่งนั้นออกมาได้

2.6.3 การสร้างคู่มือ

คู่มือ คือการอธิบายหรือให้รายละเอียดของการดำเนินงานอย่างใดอย่างหนึ่งให้ประสบผลสำเร็จโดยผ่านขั้นตอนหรือกระบวนการต่าง ๆ คู่มือเป็นหนังสือหรือเอกสารที่ใช้ควบคู่กับการจัดกิจกรรมต่าง ๆ เป็นเอกสารที่ให้แนวทางการปฏิบัติแก่ผู้ใช้คู่มือ เพื่อให้ผู้ใช้สามารถดำเนินการในเรื่องนั้น ๆ ด้วยตนเองอย่างถูกต้องเหมาะสม (สุมาลี สังข์ศรี, 2553)

2.6.3.1 วิธีการเขียนคู่มือการปฏิบัติงาน มีขั้นตอนหลัก ๆ อยู่ 4 ขั้นตอน

1) ขั้นกำหนดเรื่องที่จะเขียนเป็นคู่มือ

2) ขั้นวางแผนการเขียน (หรือขั้นการจัดทำ Outline)

3) ขั้นลงมือเขียน

4) ขั้นตรวจสอบและปรับปรุง

1) ขั้นกำหนดเรื่องที่จะเขียนเป็นคู่มือ

เนื่องจากคู่มือเป็นการนำเสนอรายละเอียด และลำดับขั้นตอนของการปฏิบัติงาน ดังนั้นงานที่จะนำมาเขียนเป็นคู่มือควรต้องเป็นงานที่มีความซับซ้อนพอสมควร ยากที่จะอธิบายให้ผู้ปฏิบัติเข้าใจได้ในครั้งเดียว และการปฏิบัติจะต้องดำเนินการในแนวเดียวกัน มิเช่นนั้นจะทำให้งานเสียหาย

ดังนั้นจึงต้องมีการกำหนดขั้นตอนการปฏิบัติที่ชัดเจน ถาเป็นงานที่ไม่ซับซ้อนมีขั้นตอนการปฏิบัติงานอย่างง่าย ๆ ที่สามารถอธิบายให้ผู้ปฏิบัติเข้าใจได้ทันทีก็ไม่จำเป็นต้องเขียนเป็นคู่มือ ผู้เขียนต้องเลือกงานที่เหมาะสมที่ควรนำมาเขียนเป็นคู่มือเช่น คู่มือการจัดโครงการฝึกอบรม คู่เมือการเทียบโอนผลการศึกษา คู่มือการจัดประชุมนานาชาติ เป็นต้น

2) ขั้นวางแผนการเขียน (ขั้นการจัดทำ Outline)

ในขั้นนี้หลังจากผู้เขียนกำหนดชื่อของคู่มือเรียบร้อยแล้ว ผู้เขียนจะกำหนดวัตถุประสงค์ในการจัดทำคู่มือนั้น ๆ ว่าคู่มือเล่มนั้นจัดทำเพื่อวัตถุประสงค์เพื่ออะไร เมื่อกำหนดวัตถุประสงค์เรียบร้อยแล้ว ผู้เขียนจะต้องจัดทำเค้าโครง หรือ Outline ของคู่มือว่าจะมีขอบเขตเนื้อหาอย่างไร จะแบ่งออกเป็นกี่บท แต่ละบทมีขอบเขตเนื้อหาอะไร ประเด็นหลักคืออะไร ประเด็นรองคืออะไร ในการจัดทำ Outline ผู้เขียนต้องทำการศึกษา ศึกษาเนื้อหาในเรื่องที่จะเขียนคู่มือนั้นจากแหล่งต่าง ๆ ที่จะสืบค้นได้ อาจจะเป็นตำรา เอกสาร รายงาน คู่มือที่มีผู้ทำมาก่อน รวมทั้งประสบการณ์ในการทำงานในเรื่องนี้ แล้วนำข้อมูลทั้งหมดมาพิจารณาร่วมกับวัตถุประสงค์ของคู่มือ แล้วกำหนดออกมาเป็น Outline โดยทั่วไปจะกำหนดเนื้อหาออกเป็นบทย่อย ๆ ดังนี้

บทที่ 1 บทนำ เนื้อหาในบทนี้จะประกอบด้วย 1) เหตุผลและความจำเป็นในการจัดทำคู่มือเล่มนั้น ๆ 2) วัตถุประสงค์ของคู่มือ 3) ขอบเขตเนื้อหาในคู่มือ 4) ประโยชน์ของคู่มือเล่มนั้น ๆ 5) คำศัพท์สำคัญในคู่มือ

บทที่ 2 การวิเคราะห์งานและการศึกษาเอกสารที่เกี่ยวข้อง แสดงความสัมพันธ์ของงานที่จะนำมาเขียนเป็นคู่มือกับงานทั้งระบบขององค์กร รวมทั้งการเสนอหลักการทฤษฎีเอกสารที่เกี่ยวข้องสัมพันธ์กับงานที่นำมาจัดทำเป็นคู่มือ เนื้อหาจะครอบคลุมการวิเคราะห์งานขององค์กรเพื่อแสดงให้เห็นงานที่จะเขียนเป็นคู่มือ หลักการ ทฤษฎี วิธีการ ระเบียบ กฎหมาย ที่เกี่ยวข้องกับเรื่องที่นำมาเขียนเป็นคู่มือ

บทที่ 3 ขั้นตอนการดำเนินงานหรือการปฏิบัติงานในเรื่องนั้น ๆ เนื้อหาจะคลอบคลุมขั้นตอนหรือกระบวนการดำเนินงาน ในเรื่องที่นำมาจัดทำคู่มือตั้งแต่ขั้นตอนแรกจนถึงขั้นตอนสุดท้ายอย่างละเอียด ซึ่งผู้ที่อ่านคู่มือสามารถนำไปปฏิบัติได้ อาจมีแผนภูมิ (Flow-Chart) ประกอบ

บทที่ 4 ปัญหาและอุปสรรคและข้อเสนอแนะ เนื้อหาในบทนี้จะประกอบด้วยปัญหา อุปสรรคต่าง ๆ ที่มักพบในการดำเนินการในเรื่องนี้ ข้อเสนอแนะในการแก้ปัญหาและข้อเสนอแนะในการพัฒนางานนี้ให้ดียิ่งขึ้น ผู้เขียนบางท่านอาจมีการยกกรณีตัวอย่าง (Case Study) เพื่อเป็นตัวอย่างแก่ผู้อ่านด้วย ซึ่งการยกกรณีตัวอย่างหากมีหลาย ๆ กรณี อาจจะแยกออกเป็นอีกบทหนึ่งต่างหาก หากมีกรณีตัวอย่างก็จะอยู่ในบทที่ 4 และเลื่อนปัญหา อุปสรรค และข้อเสนอแนะมาเป็นบทที่ 5

3) ขั้นลงมือเขียน

ในขั้นนี้ ผู้เขียนจะลงมือเขียนรายละเอียดตามโครงร่างคู่มือที่ได้จัดทำไว้ในขั้นที่ 2 โดยเขียนแต่ละบทดังนี้

3.1) การกำหนดชื่อของคู่มือ

3.2) การเขียนรายละเอีย ในแต่ละบท

บทที่ 1 บทนำ

1. การเขียนเหตุผลและความจำเป็นในการจัดทำคู่มือ
2. วัตถุประสงค์ของคู่มือ
3. ขอบเขตเนื้อหาในคู่มือ
4. ประโยชน์ที่ผู้อ่านจะได้รับจากคู่มือ
5. คำศัพท์สำคัญที่ใช้ในคู่มือ

บทที่ 2 การวิเคราะห์งานและการศึกษาเอกสารที่เกี่ยวข้อง
1. การวิเคราะห์งาน
2. หลักการ แนวคิด และทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง

บทที่ 3 ขั้นการดำเนินงาน/ปฏิบัติการ

บทที่ 4 กรณีตัวอย่าง

บทที่ 5 ปัญหาอุปสรรคและข้อเสนอแนะ
1. สรุปขั้นตอนการปฏิบัติงาน
2. ปัญหาอุปสรรคและแนวทางแก้ไข
3. ข้อเสนอแนะในการพัฒนางานปฐมนิเทศ

บรรณานุกรม

2.6.3.2 ลักษณะของคู่มือการปฏิบัติงาน

1) Procedure วิธีปฏิบัติงาน
1.1) เป็นเอกสารที่จะบอกว่าใครทำอะไรที่ไหนเมื่อไร
1.2) เป็นตัวระบบที่ระบุถึงการทำงานที่มีความเกี่ยวเนื่องกันตั้งแต่ 2 หน่วยงานขึ้นไป
1.3) เป็นกระบวนการดำเนินงาน (Jigsaw)

2) Work Manual คู่มือการปฏิบัติงาน
2.1) กระบวนการ/เส้นทางการทำงานที่มีจุดเริ่มต้นและสิ้นสุด
2.2) ระบุขั้นตอนและรายละเอียดของกระบวนการต่าง ๆ และวิธีการควบคุม
2.3) ลักษณะงานที่ซ้ำซ้อน มีหลายขั้นตอน และเกี่ยวข้องกับหลายคน
2.4) สามารถปรับปรุงเปลี่ยนแปลงได้เมื่อมีการเปลี่ยนแปลงการปฏิบัติงาน

3) Work Instruction คู่มือการทำงาน เป็นเอกสารที่กล่าวถึงรายละเอียดของงานเฉพาะอย่าง แบบทีละขั้นตอน (Step by Step) เพื่อควบคุมให้ผู้ปฏิบัติทำตามได้อย่างถูกต้องทุกครั้งตั้งแต่เริ่มแรก เพื่อป้องกันหรือลดโอกาสการเกิดปัญหาต่าง ๆ

2.6.3.3 การเขียนคู่มือปฏิบัติงาน

1) ไม่มีโครงสร้างที่ชัดเจน
2) เขียนได้หลายลักษณะ ตามความเหมาะสมของงาน
3) ควรเขียนให้เข้าใจง่าย มีความยืดหยุ่นและรัดกุม
4) ใช้คำศัพท์ให้เหมาะสมกับผู้ใช้งานเอกสาร
5) สามารถนำเสนอในลักษณะของ Flow Chart รูปภาพ รูปการ์ตูน ซีดี หรือวีดีโอ

2.6.3.4 ลักษณะของคู่มือการปฏิบัติงานที่ดี

1) กระชับ ชัดเจน เข้าใจง่าย

2) เป็นประโยชน์สำหรับการทำงานและฝึกอบรม
3) เหมาะสมกับองค์กรและผู้ใช้งานแต่ละกลุ่ม
4) มีความน่าสนใจ น่าติดตาม
5) มีความเป็นปัจจุบัน (Update) ไม่ล้าสมัย
6) แสดงหน่วยงานที่จัดทำ วันที่เริ่มใช้ถือปฏิบัติ
7) มีตัวอย่างประกอบ

2.7 บริบทวิทยาลัยเกษตรและเทคโนโลยี สังกัดคณะกรรมการการอาชีวศึกษา

ปีพุทธศักราช 2522 รัฐบาลได้กำหนดให้เป็นปีเกษตรกร กระทรวงศึกษาธิการได้ประกาศจัดตั้งวิทยาลัยเกษตรกรรมขึ้น 10 แห่งทั่วประเทศ วิทยาลัยเกษตรกรรมมหาสารคาม เป็น 1 ใน 10 แห่งที่ได้รับประกาศจัดตั้ง เมื่อวันที่ 1 มกราคม 2522 เพื่อจัดการศึกษาทางด้านอาชีวเกษตร ต่อมาในปีพุทธศักราช 2537 กระทรวงศึกษาธิการจัดตั้งวิทยาลัยชุมชนนครจำปาศรีขึ้นในวิทยาลัยเกษตรกรรมมหาสารคาม เมื่อวันที่ 12 กันยายน 2537 ภายใต้การบริหารงานของบุคลากรวิทยาลัยเกษตรกรรมมหาสารคาม เพื่อให้มีการจัดการ 26 กันยายน 2539 วิทยาลัยเกษตรกรรมมหาสารคามได้รับการเปลี่ยนชื่อใหม่เป็น วิทยาลัยเกษตรและเทคโนโลยีมหาสารคาม (Mahasarakham College of Agriculture and Technology) โดยการเปิดสอนในระดับประกาศนียบัตรวิชาชีพ (ปวช.) ระดับประกาศนียบัตรวิชาชีพชั้นสูง (ปวส.) และระดับปริญญาตรี หลักสูตรเทคโนโลยีบัณฑิต (ทล.บ.)

2.8 งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

สัณห์เพชร สายสรรพมงคล (2559, น. 26) ศึกษาการนำแนวคิดปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงมาใช้ในการดำเนินชีวิตของข้าราชการกรมกิจการพลเรือนทหารโดยมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาการนำแนวคิดปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงมาใช้ ในการดำเนินชีวิตของข้าราชการกรมกิจการพลเรือนทหาร และเพื่อนำเสนอรูปแบบการนำแนวคิดปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงมาใช้ในการดำเนินชีวิตของข้าราชการกรมกิจการพลเรือนทหาร ผลการศึกษา พบว่า การนำแนวคิดปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงมาใช้ในการดำเนินชีวิตแตกต่างกันตามอายุสถานภาพสมรส ระดับการศึกษา รายได้และอายุงานอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ .05 สำหรับการวิเคราะห์ตัวแปรที่มีความสัมพันธ์กับการนำแนวคิดปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงมาใช้ในการดำเนินชีวิตทั้ง 3 ด้าน ได้แก่ ด้านความพอประมาณ ด้านความมีเหตุผล และด้านการมีภูมิคุ้มกันที่ดีในตัว พบว่า ความรู้ความเข้าใจในเรื่องหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงและวัฒนธรรม องค์กรมีความสัมพันธ์กับการนำแนวคิดปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงมาใช้ในการดำเนินชีวิตทั้ง 3 ด้าน ได้แก่ ด้านความพอประมาณ ด้านความมีเหตุผล และด้านการมีภูมิคุ้มกันที่ดีในตัวอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ .05

เสกสรรค์ เผ่าพันธุ์พิพัฒน (2560, น. 45) ศึกษาการนำปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงไปประยุกต์ใช้ในสำนักงานปลัดกระทรวงกลาโหม โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษา 1) ผลที่ได้รับเมื่อมีการนำปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงไปประยุกต์ใช้ 2) เพื่อหาแนวการนำปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงไปปฏิบัติเพื่อให้เกิดผลลัพธ์ที่เป็นประโยชน์ต่อการดำเนินชีวิตของกำลังพลในสำนักงานปลัดกระทรวงกลาโหม ผลการวิจัย

พบว่า เมื่อนำปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงไปประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวันแล้ว กลุ่มตัวอย่างสามารถดำเนินชีวิตได้อย่างมีความสุขตามคำว่า “พอเพียง” กล่าวคือ กลุ่มตัวอย่างมีการผลิต และบริโภคอย่างพอเพียงตามความจำเป็นในการดำรงชีวิต และสร้างความมั่นคงให้กับตนเอง และครอบครัวด้วยการออม เป็นต้น ทั้งนี้ผลจากการวิจัยยังพบว่าครอบครัวของกลุ่มตัวอย่างมีความผูกพันเพิ่มมากขึ้น เนื่องจากมีเวลาให้กันและกันมากขึ้น สามารถรับฟังความคิดเห็นของสมาชิกในครอบครัวได้มากกว่าเดิม ข้อเสนอแนะเพื่อส่งเสริมการดำเนินชีวิตแบบพอเพียงต่อกำลังพลของสำนักงานปลัดกระทรวงกลาโหมมีดังนี้ 1) ในด้านการปฏิบัติ ส่งเสริมให้ผู้บริหาร และเจ้าหน้าที่ของรัฐดำเนินชีวิตตามปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง เพื่อเป็นตัวอย่างที่ดีต่อหน่วยงานภาครัฐ และประชาชนทั่วไป และต้องสนับสนุนให้มีการปฏิบัติอย่างต่อเนื่อง 2) ในด้านการสร้างจิตสำนึก ควรส่งเสริมให้ความรู้ และรณรงค์ให้ทราบถึงข้อดี ในการนำหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงไปใช้ เพื่อสร้างจิตสำนึกที่ดีต่อไป ทั้งหน่วยงานภาครัฐและประชาชนทั่วไป

นิพนธ์ ศศิธรเสาวภา (2561, น. 42) ศึกษาวิจัยการดำเนินชีวิตตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง โดยมีวัตถุประสงค์ เพื่อศึกษาเงื่อนไขการดำเนินชีวิตและคุณภาพชีวิตตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง และเพื่อศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างเงื่อนไขการดำเนินชีวิตกับคุณภาพชีวิตตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ของประชาชน โดยใช้การวิจัยแบบผสานวิธี กล่าวคือใช้การวิจัยเชิงปริมาณแล้วผสมผสานด้วยการวิจัยเชิงคุณภาพ ตัวอย่างการวิจัยทั้งหมด 371 คน เก็บรวบรวมข้อมูลด้วยการใช้แบบสอบถาม จากนั้นเข้าสัมภาษณ์ผู้นำชุมชน ประกอบการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงลึก ผลการวิจัยพบว่าเงื่อนไขการดำเนินชีวิตตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ทั้งเงื่อนไข ความรู้และเงื่อนไขคุณธรรม มีผลต่อคุณภาพชีวิตของประชาชนในด้านความมีเหตุผลและการมีภูมิคุ้มกันที่ดี แต่มีผลต่อความพอประมาณเพียงเล็กน้อย เพราะระดับความพอประมาณของแต่ละครอบครัวมีความแตกต่างกันตามฐานะรายได้จึงควรส่งเสริมให้มีการจัดทำบัญชีครัวเรือน เพื่อให้ทราบระดับความพอประมาณของแต่ละครอบครัวด้วยตนเอง

นราทิพย์ ผินประดับ และกมลาศ ภูวชนาธิพงศ์ (2563, น. 281) ได้ศึกษาแนวคิดการพัฒนาคุณภาพชีวิตการทำงานของข้าราชการ กรุงเทพมหานคร ตามแนวปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง โดยสังเคราะห์เนื้อหาจากแหล่งต่าง ๆ ประกอบด้วย การศึกษาแนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ด้านความหมาย แนวคิดหลักและการนำไปใช้กับข้าราชการไทย แนวคิดคุณภาพชีวิตการทำงาน องค์ประกอบของคุณภาพชีวิตการทำงาน ซึ่งนักวิชาการหลายท่านได้นำเสนอไว้จากการศึกษาทั้งหมด พบว่าการมีคุณภาพชีวิตที่ดีของข้าราชการกรุงเทพมหานคร จะต้องรู้จักการดำเนินชีวิตที่ต้องมองดู สำรวจตัวเองในมิติต่าง ๆ เช่น สิ่งแวดล้อม รายได้ ความก้าวหน้าในหน้าที่ ความพึงพอใจในสถานะความเป็นอยู่ สัมพันธภาพในงาน ระบบงานภายใน และสภาพที่ต้องเผชิญกับปัญหาอุปสรรคในปัจจุบัน ซึ่งสามารถนำแนวทางปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงที่ประกอบด้วย พอประมาณ มีเหตุผล มีภูมิคุ้มกัน มีความรู้คู่คุณธรรม ไปขยายความและประยุกต์เพื่อเป็นหลัก ในการพัฒนาคุณภาพชีวิตได้อย่างมีประสิทธิภาพและยั่งยืน

ดาว ชุ่มตะขบ (2563, น. 11) ศึกษาเกี่ยวกับเศรษฐกิจพอเพียง ทางเลือก ทางรอดฝ่าวิกฤตโควิด-19 มีบทสรุปดังนี้ ผลของโควิด-19 ที่กระทบไปทั่วโลกอย่างรุนแรง ทำให้การท่องเที่ยวชบเซา การส่งออกทำได้ยากขึ้น บริษัทใหญ่ ๆ หลายแห่งต้องปิดตัว ปรับลดและปลดคนงาน เศรษฐกิจตกต่ำ

อย่างไม่เคยเป็นมาก่อน สำหรับประเทศไทยแม้ว่าภาครัฐจะออกมาตรการมาช่วยเหลือเยียวยาหลาย ๆ มาตรการ ไม่ว่าจะเป็นมาตรการช่วยเหลือผู้มีรายได้น้อยและคนตกงานจากภาวะโควิด-19 มาตรการช่วยเหลือเกษตรกร มาตรการเยียวยา แรงงานที่ไม่อยู่ในระบบประกันสังคม มาตรการดูแลและเยียวยาผู้ประกอบการ และมาตรการด้านภาษี เป็นต้น แต่มาตรการดังกล่าวเป็นการเยียวยาในระยะสั้น ๆ ส่วนในระยะยาวการที่เราจะอยู่รอดได้ในภาวะโควิด-19 จำเป็นต้องพึ่งพาตัวเองเป็นหลักต้องปรับเปลี่ยนวิถีการใช้ชีวิตให้เหมาะสมกับสภาพเศรษฐกิจและสังคมในภาวะวิกฤตเช่นนี้ ดังนั้นจึงต้องปรับตัว ลดค่าใช้จ่ายที่ไม่จำเป็น ประหยัด อดออม และหันกลับมาดำรงชีวิตอย่างพอมี พอกิน ดั่งพระราชดำริว่าด้วยเศรษฐกิจพอเพียง ที่ว่า "...การพัฒนาประเทศจำเป็นต้องทำตามลำดับขั้นต้องสร้างพื้นฐานคือ ความพอมี พอกิน พอใช้ของ ประชาชนส่วนใหญ่เบื้องต้นก่อน โดยใช้วิธีการและอุปกรณ์ที่ประหยัดแต่ถูกต้องตามหลักวิชาการ เมื่อได้พื้นฐานความมั่นคงพร้อมพอสมควร และปฏิบัติได้แล้ว จึงค่อยสร้างค่อยเสริมความเจริญ และฐานะทาง เศรษฐกิจขั้นที่สูงขึ้นโดยลำดับต่อไป..." (18 กรกฎาคม 2517) "...คนอื่นจะว่าอย่างไรก็ช่างเขา จะว่าเมืองไทยล้าสมัย ว่าเมืองไทยเชย ว่าเมืองไทยไม่มีสิ่งที่สมัยใหม่ แต่เราอยู่พอมีพอกิน และขอให้ทุกคนมีความปรารถนาที่จะให้เมืองไทยพออยู่พอกิน มีความสงบ และท างาน ตั้งจิตอธิษฐานตั้งปณิธาน ในทางนี้ที่จะให้เมืองไทยอยู่แบบพออยู่พอกิน ไม่ใช่ว่าจะรุ่งเรืองอย่างยอด แต่ว่ามีความพออยู่พอกิน มีความสงบ เปรียบเทียบกับประเทศอื่น ๆ ถ้าเรารักษาความพออยู่พอกินนี้ได้เราก็จะยอด ยิ่งยวดได้..." (4 ธันวาคม 2517) พระบรมราโชวาทนี้ ทรงเห็นว่าแนวทางการพัฒนาที่เน้นการขยายตัวทางเศรษฐกิจของประเทศเป็นหลักแต่เพียงอย่างเดียวอาจจะเกิดปัญหาได้ จึงทรงเน้นการมีพอกินพอใช้ของประชาชนส่วนใหญ่ในเบื้องต้นก่อน เมื่อมีพื้นฐานความมั่นคงพร้อมพอสมควรแล้ว จึงสร้างความเจริญและฐานะทางเศรษฐกิจให้สูงขึ้น (การพึ่งพาตนเองและหันกลับมาใช้ชีวิตอย่างพอมี พอกิน พอใช้จึงเป็นอีกทางเลือก ทางรอดของไทยในภาวะวิกฤตโควิด-19 ที่จะช่วยให้ประชาชนคนไทยดำรงชีพอยู่ได้อย่างมีรากฐานมั่นคง มีสุขภาพกายที่ดีและสุขภาพใจที่เต็มเปี่ยมไปด้วยความสุขอย่างยั่งยืนแท้จริง

ณัฏยาณี บุญทองคำ (2563, น. 245) ศึกษาคุณภาพชีวิตที่ดีตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงภายใต้ภาวะโรคระบาด "โควิด-19 สรุปผลการวิเคราะห์ปัญหาและอุปสรรคทำอย่างไรให้อยู่รอดภายใต้สถานการณ์การระบาดของเชื้อไวรัสโคโรน่า 2019 (โควิด-19) พบว่า ปัญหาและอุปสรรคในการสร้างคุณภาพชีวิตที่ดีนั่น เกิดจากภาวะเศรษฐกิจและการว่างงานอาจทำให้สมาชิกภายในครอบครัวเกิดความเครียด วิตกกังวล และอาจเผชิญภาวะซึมเศร้าได้ ปัญหาทางการเงินอาจเป็นสาเหตุทำให้พ่อหรือแม่ต้องออกไปหางานทำ จนส่งผลให้เด็กต้องอยู่กันตามลำพังและขาดการดูแลหรืออบรมสั่งสอนอย่างที่ควรจะได้รับ ขาดหลักการแนวคิดที่จะนำพาไปสู่การแก้ปัญหาที่ถูกต้อง ประชาชนส่วนใหญ่หวังพึ่งพาจากทางภาครัฐในการช่วยเหลือเยียวยา ไม่คิดที่จะช่วยเหลือตัวเองในเบื้องต้น ส่วนแนวทางการปรับตัวให้อยู่รอดภายใต้สถานการณ์การระบาดของเชื้อไวรัสโคโรน่า 2019 (โควิด-19) นั้น พบว่า 1) การปรับเปลี่ยนความคิด ด้วยการคิดดี คิดบวก เป็นเคล็ดลับการรักษาสุขภาพที่ดีอย่างหนึ่ง มีงานวิจัยหลายชิ้นที่ระบุว่า การมองโลกในแง่ดีทำให้เราไม่เครียด 2) การสร้างสุขภาพจิตให้เข้มแข็งและบริหารอารมณ์ให้มีความสนุกสนานร่าเริง เมื่อมีความเครียดทางจิตใจหรือมีปัญหาควรหาโอกาสผ่อนคลาย ด้วยการทำงานอดิเรก ออกกำลังกายจะทำให้มีจิตใจที่สบายขึ้น 3) ฝึกทำจิตใจให้สดชื่นแจ่มใส ฝึกเป็นคนสุขุมรอบคอบ ไม่ใจร้อน โกรธง่าย ไม่เอา จริงเอาจังกับทุกอย่างจนเกินไป ไม่หวั่นไหว

ง่าย ไม่ควรหมกมุ่นกับเรื่องไร้สาระ 4) ลดละความอยากได้อยากมี และตั้งตนเองอยู่บนพื้นฐานของความพอเพียง ควรอยากมีอยากได้ในสิ่งที่ตนเอง สามารถเอื้อมถึงได้ไม่ยาก โดยสิ่งนั้นจะต้องมีราคาที่ไม่แพงเกินไป และมั่นใจได้ว่าเมื่อลงทุนซื้อไป แล้วจะไม่ส่งผลกระทบต่อการเงินและการใช้จ่ายในชีวิตประจำวัน 5) การรู้จักปล่อย เรื่องบางเรื่องหากเก็บเอามาคิดหมกมุ่นตลอดเวลา ก็จะทำให้เกิดความเครียดและส่งผลต่อสุขภาพจิตได้ 6) รีบดึงตัวเองออกจากสถานการณ์แย่ ๆ หากกำลังรู้สึกว่าตัวเองตกอยู่ในสถานการณ์ย่ำแย่ ควรดึงตัวเองออกมาจากสถานการณ์เหล่านั้นทันที เพราะสถานการณ์เหล่านั้นจะทำให้เกิดความทุกข์ไม่สบายใจ เศร้าหมอง ซึ่งเมื่อปล่อยไว้นาน ๆ ก็อาจนำไปสู่ภาวะโรคซึมเศร้าและปัญหาสุขภาพจิตอื่น ๆ ได้

พีรญา เชตุพงษ์ (2564) ได้ศึกษาปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงที่ส่งผลต่อการบริหารงาน และเพื่อศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงกับการบริหารงานของบุคลากรวิทยาลัยเกษตรและเทคโนโลยีศูนย์ศิลปาชีพบางไทร โดยผลที่ได้จะเป็นแนวทางการบริหารสถานศึกษาตามปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ประชากรที่ใช้ในการศึกษาครั้งนี้ คือ บุคลากรของวิทยาลัยเกษตรและเทคโนโลยีศูนย์ศิลปาชีพบางไทร จำนวนทั้งสิ้น 48 คน เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล คือ แบบสอบถาม วิเคราะห์ข้อมูลด้วยค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ของเพียร์สัน บุคลากรส่วนใหญ่เป็นเพศหญิง อายุ 41-50 ปี สถานภาพสมรส วุฒิการศึกษาปริญญาตรี อายุงานต่ำกว่า 10 ปี และสังกัดงานฝ่ายบริหารทรัพยากรปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง บุคลากรมีความคิดเห็นโดยรวมอยู่ในระดับมาก (=40) การบริหารงาน บุคลากรมีความคิดเห็นโดยรวมอยู่ในระดับมาก (= 33) ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงมีความสัมพันธ์กับการบริหารงานของบุคลากรวิทยาลัยเกษตรและเทคโนโลยีศูนย์ศิลปาชีพบางไทรอยู่ในระดับสูง (r=.63) ข้อเสนอแนะแนวทางการบริหารสถานศึกษาตามปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงของวิทยาลัยเกษตรและเทคโนโลยีศูนย์ศิลปาชีพบางไทร เช่น วิทยาลัยฯ ควรมีแผนงาน/ โครงการพัฒนาบุคลากร เพื่อสร้างความรู้ความเข้าใจ และตระนักในคุณค่าของปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงอย่างต่อเนื่อง สม่ำเสมอ เป็นต้น

เสถียร วัชระนิมิต (2563) รูปแบบการพัฒนาคุณลักษณะครู ในศตวรรษที่ 21 สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน การวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษา 1) องค์ประกอบและตัวชี้วัดคุณลักษณะของครูในศตวรรษที่ 21 2) ศึกษาสภาพปัจจุบันและสภาพที่พึงประสงค์การพัฒนาคุณลักษณะของครูในศตวรรษที่ 21 สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน 3) สร้างรูปแบบการพัฒนาคุณลักษณะของครูในศตวรรษที่ 21 สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน และ 4) ศึกษาผลการการพัฒนาคุณลักษณะของครูในศตวรรษที่ 21 สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐานงานวิจัยนี้ใช้รูปแบบของการวิจัยและพัฒนา (R&D) โดยศึกษาตัวอย่างที่ดี (Best Practice) จำนวน 3 แห่ง แล้วยกร่างรูปแบบการพัฒนาคุณลักษณะของครูในศตวรรษที่ 21 ประเมินรูปแบบ โดยผู้ทรงคุณวุฒิจำนวน 9 คน ด้วยการสัมมนากลุ่มอิงผู้เชี่ยวชาญ และประเมินความเหมาะสม ความเป็นไปได้ และความมีประโยชน์ วิเคราะห์ข้อมูลโดยหาค่าเฉลี่ยค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน สำหรับข้อมูลเชิงปริมาณ และทำการวิเคราะห์เนื้อหาสำหรับข้อมูลเชิงคุณภาพ และระยะที่ 4 ศึกษาผลการใช้รูปแบบการพัฒนาคุณลักษณะของครูในศตวรรษที่ 21 โดยทดลองใช้กับครูผู้สอน จำนวน 50 คน เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล ได้แก่ แบบสอบถาม แบบประเมินความพึงพอใจหลังใช้รูปแบบ

วิเคราะห์ข้อมูลโดยหาค่าเฉลี่ย ค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานสำหรับข้อมูลเชิงปริมาณ และทำการวิเคราะห์เนื้อหาสำหรับข้อมูลเชิงคุณภาพ

ผลการวิจัยพบว่า 1) องค์ประกอบและตัวชี้วัดคุณลักษณะของครูผู้ในศตวรรษที่ 21 ประกอบด้วย 5 องค์ประกอบ 37 ตัวชี้วัด และความเหมาะสมขององค์ประกอบในระดับมากที่สุด 2) ผลการศึกษาสภาพปัจจุบันโดยรวม อยู่ในระดับมาก และสภาพที่พึงประสงค์โดยภาพรวมอยู่ในระดับมากที่สุด 3) รูปแบบการพัฒนาคุณลักษณะของครูผู้สอนในศตวรรษที่ 21 ความมีประโยชน์อยู่ในระดับมากที่สุดทุกด้าน และ 4) ผลการพัฒนาคุณลักษณะครูในศตวรรษที่ 21 พบว่า ครูผู้สอนมีผลการพัฒนาคุณลักษณะครูในศตวรรษที่ 21 หลังพัฒนาสูงกว่าก่อนการพัฒนา และครูผู้สอนมีความพึงพอใจต่อการใช้รูปแบบการพัฒนาการพัฒนาคุณลักษณะของครูในศตวรรษที่ 21 สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐานในระดับมากที่สุด

บทที่ 3
วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัย รูปแบบการพัฒนาคุณลักษณะด้านเศรษฐกิจพอเพียงของครูวิทยาลัยเกษตรและเทคโนโลยี สังกัดคณะกรรมการการอาชีวศึกษา ครั้งนี้ ใช้ระเบียบวิธีวิจัยและพัฒนา (Research and Development: R&D) ดำเนินการวิจัยโดยแบ่งออกเป็น 4 ระยะ ดังนี้

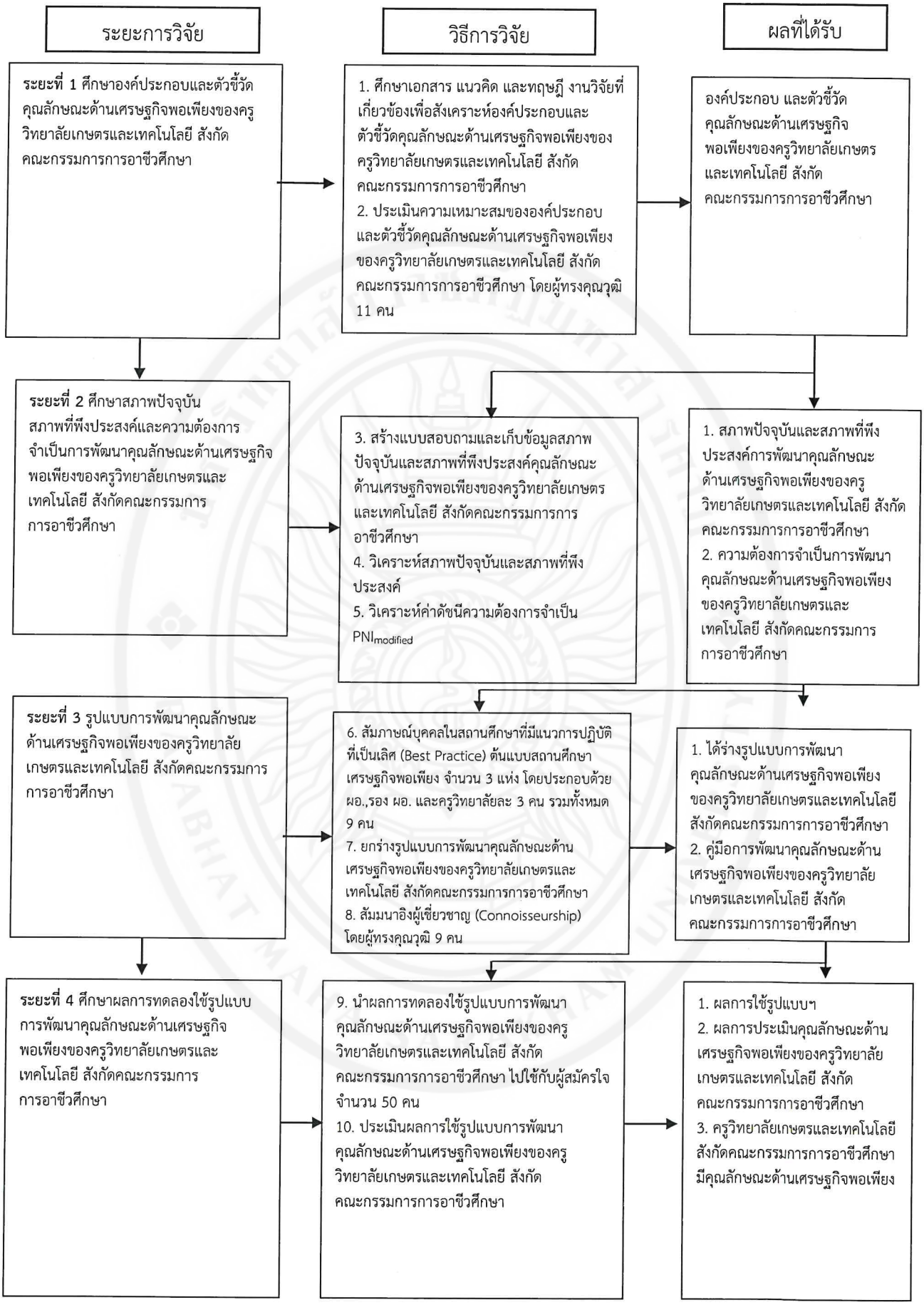
ระยะที่ 1 ศึกษาองค์ประกอบและตัวชี้วัดคุณลักษณะด้านเศรษฐกิจพอเพียงของครูวิทยาลัยเกษตรและเทคโนโลยี สังกัดคณะกรรมการการอาชีวศึกษา

ระยะที่ 2 ศึกษาสภาพปัจจุบัน สภาพที่พึงประสงค์และความต้องการจำเป็นการพัฒนาคุณลักษณะด้านเศรษฐกิจพอเพียงของครูวิทยาลัยเกษตรและเทคโนโลยี สังกัดคณะกรรมการการอาชีวศึกษา

ระยะที่ 3 รูปแบบการพัฒนาคุณลักษณะด้านเศรษฐกิจพอเพียงของครูวิทยาลัยเกษตรและเทคโนโลยี สังกัดคณะกรรมการการอาชีวศึกษา

ระยะที่ 4 ศึกษาผลการทดลองใช้รูปแบบการพัฒนาคุณลักษณะด้านเศรษฐกิจพอเพียงของครูวิทยาลัยเกษตรและเทคโนโลยี สังกัดคณะกรรมการการอาชีวศึกษา

ในการดำเนินการตามระยะการวิจัยทั้ง 4 ระยะ ผู้วิจัยได้กำหนดรายละเอียดในแต่ละระยะการวิจัยไว้ดังภาพที่ 3.1

ภาพที่ 3.1 ขั้นตอนการวิจัย

ระยะที่ 1 ศึกษาองค์ประกอบและตัวชี้วัดการพัฒนาคุณลักษณะด้านเศรษฐกิจพอเพียงของครูวิทยาลัยเกษตรและเทคโนโลยี สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการอาชีวศึกษา

1. คำถามการวิจัย

องค์ประกอบและตัวชี้วัดการพัฒนาคุณลักษณะด้านเศรษฐกิจพอเพียงของครูวิทยาลัยเกษตรและเทคโนโลยี สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการอาชีวศึกษา ประกอบด้วยอะไรบ้าง

2. วัตถุประสงค์ของการวิจัย

เพื่อศึกษาองค์ประกอบและตัวชี้วัดคุณลักษณะด้านเศรษฐกิจพอเพียงของครูวิทยาลัยเกษตรและเทคโนโลยี สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการอาชีวศึกษา

3. เป้าหมาย

องค์ประกอบและตัวชี้วัดการพัฒนาคุณลักษณะด้านเศรษฐกิจพอเพียงของครูวิทยาลัยเกษตรและเทคโนโลยี สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการอาชีวศึกษา ที่มีความเหมาะสมในการนำไปวิจัยและพัฒนา

4. กลุ่มเป้าหมาย

กลุ่มเป้าหมายที่ทำการศึกษาผู้บริหารและครูวิทยาลัยเกษตรและเทคโนโลยี สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการอาชีวศึกษา จำนวน 47 แห่ง จำนวน 2,220 คน

5. ระยะเวลาดำเนินการ

ระหว่างเดือนมีนาคม ถึง เดือนเมษายน พ.ศ. 2566

6. วิธีดำเนินการ

ผู้วิจัยกำหนดดำเนินการตามขั้นตอน ดังนี้

6.1 ศึกษาหลักการ แนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับคุณลักษณะด้านเศรษฐกิจพอเพียงของครูเพื่อสังเคราะห์องค์ประกอบและตัวชี้วัดในเบื้องต้นก่อนที่จะนำไปกำหนดเป็นตัวแปรในการวิจัยรูปแบบการพัฒนาคุณลักษณะด้านเศรษฐกิจพอเพียงของครูวิทยาลัยเกษตรและเทคโนโลยี สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการอาชีวศึกษา

6.2 ดำเนินการสนทนากลุ่มเพื่อหาองค์ประกอบและตัวชี้วัดการพัฒนาคุณลักษณะด้านเศรษฐกิจพอเพียงของครูวิทยาลัยเกษตรและเทคโนโลยี สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการอาชีวศึกษา จำนวน 11 คน

6.2.1 นักวิชาการ ประกอบด้วย

6.2.1.1 นายพรณรงค์ วรศิลป์ ผู้อำนวยการสถาบันอาชีวศึกษาเกษตรภาคตะวันออกเฉียงเหนือ วุฒิการศึกษา การศึกษามหาบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารและพัฒนาการศึกษา มหาวิทยาลัยมหาสารคาม

6.2.1.2 นายดุสิต สะดวก รองผู้อำนวยการสถาบันอาชีวศึกษาเกษตรภาคตะวันออกเฉียงเหนือ วุฒิการศึกษา การศึกษามหาบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารและพัฒนาการศึกษา มหาวิทยาลัยมหาสารคาม

6.2.1.3 ดร. ณัฐศักดิ์ สำราญรื่น ผู้อำนวยการวิทยาลัยเกษตรและเทคโนโลยีอุดรธานี วุฒิการศึกษา ปรัชญาดุษฎีบัณฑิต (ปร.ด.) สาขาวิชาการบริหารการศึกษา มหาวิทยาลัยภาคตะวันออกเฉียงเหนือ

6.2.2 ผู้บริหารสถานศึกษา ประกอบด้วย

6.2.2.1 ดร.ทิฐินันท์ ทุมมา ผู้อำนวยการวิทยาลัยเกษตรและเทคโนโลยีเพชรบุรี วุฒิการศึกษา ปรัชญาดุษฎีบัณฑิต (ศด.) สาขาวิชาการบริหารการศึกษาและผู้นำการเปลี่ยนแปลง มหาวิทยาลัยอิสเทิร์นเอเชีย

6.2.2.2 นายสุรศักดิ์ ชัยตาแสง ผู้อำนวยการวิทยาลัยเกษตรและเทคโนโลยีชุมพร วุฒิการศึกษา การศึกษามหาบัณฑิต (กศ.ม.) สาขาวิชาการบริหารและพัฒนาการศึกษา มหาวิทยาลัยมหาสารคาม

6.2.2.3 นายธเนศ คงวังทอง ผู้อำนวยการวิทยาลัยเกษตรและเทคโนโลยีพิจิตร วุฒิการศึกษา การศึกษามหาบัณฑิต (กศ.ม.) สาขาวิชาการบริหารและพัฒนาการศึกษา มหาวิทยาลัยมหาสารคาม

6.2.3. ครู ประกอบด้วย

6.2.3.1 นายประสงค์ มาน้อย ครูวิทยาลัยเกษตรและเทคโนโลยีระนอง วุฒิการศึกษา การศึกษามหาบัณฑิต (กศ.บ.) สาขาวิชาการผลิตสัตว์ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช

6.2.3.2 หม่อมหลวงปรีชา เกษมสันต์ ครูวิทยาลัยเกษตรและเทคโนโลยีลำพูน วุฒิการศึกษา วิทยาศาสตรบัณฑิต (วท.บ.) สาขาวิชาเทคโนโลยีไฟฟ้าอุตสาหกรรม มหาวิทยาลัยราชภัฏลำปาง

6.2.3.3 นายชาญณรงค์ เกิดเจริญ ครูวิทยาลัยเกษตรและเทคโนโลยีสระแก้ว วุฒิการศึกษา บริธุรกิจมหาบัณฑิต (บธ.ม.) สาขาวิชาบริหารธุรกิจ มหาวิทยาลัยรามคำแหง

6.2.3.4 นายพงษ์เทพ พลแสง ครูวิทยาลัยเกษตรและเทคโนโลยียโสธร วุฒิการศึกษา วิทยาศาสตรมหาบัณฑิต (วท.ม.) สาขาวิชาสัตวศาสตร์ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช

6.2.3.5 นางธนพร แสนบุตร ครูวิทยาลัยเกษตรและเทคโนโลยีมหาสารคาม วุฒิการศึกษา วิทยาศาสตรมหาบัณฑิต (วท.ม.) สาขาวิชาเทคโนโลยีการผลิตพืช มหาวิทยาลัยกาฬสินธุ์

6.3 สรุปองค์ประกอบจากการศึกษาความเหมาะสมและความเป็นไปได้ขององค์ประกอบและตัวชี้วัดคุณลักษณะด้านเศรษฐกิจพอเพียงของครูวิทยาลัยเกษตรและเทคโนโลยี สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการอาชีวศึกษา

7. ผลที่คาดว่าจะได้รับ

ได้องค์ประกอบและตัวชี้วัดคุณลักษณะด้านเศรษฐกิจพอเพียงของครูวิทยาลัยเกษตรและเทคโนโลยี สังกัดคณะกรรมการการอาชีวศึกษา ที่มีความเหมาะสมและเป็นไปได้

ระยะที่ 2 ศึกษาสภาพปัจจุบัน และสภาพที่พึงประสงค์การพัฒนาคุณลักษณะด้านเศรษฐกิจพอเพียงของครูวิทยาลัยเกษตรและเทคโนโลยี สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการอาชีวศึกษา

1. คำถามการวิจัย

สภาพปัจจุบัน สภาพที่พึงประสงค์คุณลักษณะด้านเศรษฐกิจพอเพียงของครูวิทยาลัยเกษตรและเทคโนโลยี สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการอาชีวศึกษา เป็นอย่างไร

2. วัตถุประสงค์

เพื่อศึกษาสภาพปัจจุบัน สภาพที่พึงประสงค์คุณลักษณะด้านเศรษฐกิจพอเพียงของครูวิทยาลัยเกษตรและเทคโนโลยี สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการอาชีวศึกษา

3. เป้าหมาย

ทราบสภาพปัจจุบัน สภาพที่พึงประสงค์คุณลักษณะด้านเศรษฐกิจพอเพียงของครูวิทยาลัยเกษตรและเทคโนโลยี สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการอาชีวศึกษา

4. ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

4.1 ประชากร จำนวน 2,320 คน ประกอบด้วย ผู้บริหารสถานศึกษา จำนวน 147 คน และครูผู้สอน จำนวน 2,173 คน

4.2 กลุ่มตัวอย่าง จำนวน 322 คน ประกอบด้วย ผู้บริหารสถานศึกษา จำนวน 24 คน และครูผู้สอน จำนวน 298 คน จากนั้นกำหนดกลุ่มตัวอย่างโดยใช้ตารางของเครจซี่และมอร์แกน (Krejcie and Morgan)

ตารางที่ 3.1 จำนวนประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

สถานศึกษา	ประชากร (คน)			กลุ่มตัวอย่าง (คน)		
	ผู้บริหาร	ครู	รวม	ผู้บริหาร	ครู	รวม
1. วิทยาลัยเกษตรและเทคโนโลยี เพชรบูรณ์	5	33	38	1	4	5
2. วิทยาลัยเกษตรและเทคโนโลยี กาญจนบุรี	5	39	44		5	6
3. วิทยาลัยเกษตรและเทคโนโลยี กำแพงเพชร	5	33	38	1	4	5
4. วิทยาลัยเกษตรและเทคโนโลยี ฉะเชิงเทรา	5	38	43		6	7
5. วิทยาลัยเกษตรและเทคโนโลยี ชัยนาท	5	37	42	1	4	5
6. วิทยาลัยเกษตรและเทคโนโลยี นครสวรรค์	5	57	62		6	7

(ต่อ)

ตารางที่ 3.1 (ต่อ)

สถานศึกษา	ประชากร (คน)			กลุ่มตัวอย่าง (คน)		
	ผู้บริหาร	ครู	รวม	ผู้บริหาร	ครู	รวม
7. วิทยาลัยเกษตรและเทคโนโลยีปทุมธานี	5	63	68		6	9
8. วิทยาลัยเกษตรและเทคโนโลยีพิจิตร	5	37	42		4	5
9. วิทยาลัยเกษตรและเทคโนโลยีราชบุรี	5	41	46	1	6	7
10. วิทยาลัยเกษตรและเทคโนโลยีลพบุรี	5	57	62	1	5	6
11. วิทยาลัยประมงสมุทรสาคร	5	38	43	1	4	5
12. วิทยาลัยเกษตรและเทคโนโลยีศูนย์ศิลปาชีพบางไทร	5	38	43	1	4	5
13. วิทยาลัยเกษตรและเทคโนโลยีสิงห์บุรี	5	57	62		5	6
14. วิทยาลัยเกษตรและเทคโนโลยีสุโขทัย	5	63	68		6	7
15. วิทยาลัยเกษตรและเทคโนโลยีสุพรรณบุรี	5	38	43		5	7
16. วิทยาลัยเกษตรและเทคโนโลยีอุทัยธานี	5	41	46		5	6
17. วิทยาลัยเกษตรและเทคโนโลยีสระแก้ว	5	38	43		5	6
18. วิทยาลัยเกษตรและเทคโนโลยีชลบุรี	5	63	68		6	8
19. วิทยาลัยเกษตรและเทคโนโลยีเพชรบุรี	5	38	43		5	6
20. วิทยาลัยเกษตรและเทคโนโลยีตาก	5	33	38		4	5
21. วิทยาลัยเกษตรและเทคโนโลยีแพร่	5	57	62	1	6	7
22. วิทยาลัยเกษตรและเทคโนโลยีพะเยา	5	39	44	1	6	7
23. วิทยาลัยเกษตรและเทคโนโลยีลำพูน	5	39	44	1	6	7
24. วิทยาลัยเกษตรและเทคโนโลยีเชียงราย	5	39	44	1	6	7

(ต่อ)

ตารางที่ 3.1 (ต่อ)

สถานศึกษา	ประชากร (คน)			กลุ่มตัวอย่าง (คน)		
	ผู้บริหาร	ครู	รวม	ผู้บริหาร	ครู	รวม
25. วิทยาลัยเกษตรและเทคโนโลยีเชียงใหม่	5	47	52		7	8
26. วิทยาลัยเกษตรและเทคโนโลยีชัยภูมิ	5	41	46	1	6	7
27. วิทยาลัยเกษตรและเทคโนโลยีขอนแก่น	5	57	62	1	5	6
28. วิทยาลัยเกษตรและเทคโนโลยีนครราชสีมา	5	63	68	1	6	7
29. วิทยาลัยเกษตรและเทคโนโลยีมหาสารคาม	5	63	68		6	8
30. วิทยาลัยเกษตรและเทคโนโลยียโสธร	5	39	44	1	5	6
31. วิทยาลัยเกษตรและเทคโนโลยีร้อยเอ็ด	5	47	52		5	6
32. วิทยาลัยเกษตรและเทคโนโลยีบุรีรัมย์	5	37	42	1	5	6
33. วิทยาลัยเกษตรและเทคโนโลยีศรีสะเกษ	5	57	62		6	7
34. วิทยาลัยเกษตรและเทคโนโลยีอุดรธานี	5	63	64		6	7
35. วิทยาลัยเกษตรและเทคโนโลยีอุบลราชธานี	5	57	58	1	5	6
36. วิทยาลัยเกษตรและเทคโนโลยีนครศรีธรรมราช	5	33	38		5	6
37. วิทยาลัยเกษตรและเทคโนโลยีชุมพร	5	57	62		7	8
38. วิทยาลัยเกษตรและเทคโนโลยีพังงา	5	33	38	1	5	6
39. วิทยาลัยเกษตรและเทคโนโลยีพัทลุง	5	57	56	1	5	6
40. วิทยาลัยเกษตรและเทคโนโลยีตรัง	5	38	43	1	6	7
41. วิทยาลัยเกษตรและเทคโนโลยีระนอง	5	38	43	1	6	7

(ต่อ)

ตารางที่ 3.1 (ต่อ)

สถานศึกษา	ประชากร (คน)			กลุ่มตัวอย่าง (คน)		
	ผู้บริหาร	ครู	รวม	ผู้บริหาร	ครู	รวม
42. วิทยาลัยเกษตรและเทคโนโลยีสงขลา	5	63	68	1	6	8
43. วิทยาลัยเกษตรและเทคโนโลยีสตูล	5	47	52	1	6	7
44. เกษตรและเทคโนโลยีสุราษฎร์ธานี	5	33	38	1	5	6
45. วิทยาลัยประมงติณสูลานนท์	5	39	44	1	6	7
46. วิทยาลัยประมงชุมพรเขตอุดมศักดิ์	5	47	52		5	6
รวม	147	2,173	2,320	24	298	322

5. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

5.1 เครื่องมือในการวิจัยในระยะที่ 2 คือ แบบสอบถาม โดยแบ่งออกเป็น 2 ตอน ดังนี้

ตอนที่ 1 สถานภาพทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม เป็นแบบตรวจสอบรายการ(Checklist) ประกอบด้วย ตำแหน่ง และภูมิภาค

ตอนที่ 2 สอบถามเกี่ยวกับสภาพปัจจุบัน สภาพที่พึงประสงค์และความต้องการจำเป็นการพัฒนาคุณลักษณะด้านเศรษฐกิจพอเพียงของครูวิทยาลัยเกษตรและเทคโนโลยี สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการอาชีวศึกษา

5.2 การสร้างเครื่องมือในการวิจัย

5.2.1 ศึกษาทฤษฎี แนวคิด จากเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับคุณลักษณะด้านเศรษฐกิจพอเพียงของครูวิทยาลัยเกษตรและเทคโนโลยี สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการอาชีวศึกษา และแนวทางดำเนินการสร้างแบบสอบถามการวิจัย

5.2.2 ร่างแบบสอบถามเสนอต่ออาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์

5.2.3 สร้างแบบสอบถาม มีลักษณะเป็นแบบมาตราส่วนประมาณค่า (Rating Scale) แบบลิเคอร์ท (Likert) โดยกำหนดการแปลความหมาย ดังนี้

ระดับ 5 หมายถึง มีสภาพปัจจุบัน/สภาพที่พึงประสงค์คุณลักษณะด้านเศรษฐกิจพอเพียงของครูวิทยาลัยเกษตรและเทคโนโลยี สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการอาชีวศึกษาอยู่ในระดับมากที่สุด

ระดับ 4 หมายถึง มีสภาพปัจจุบัน/สภาพที่พึงประสงค์คุณลักษณะด้านเศรษฐกิจพอเพียงของครูวิทยาลัยเกษตรและเทคโนโลยี สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการอาชีวศึกษาอยู่ในระดับมาก

ระดับ 3 หมายถึง มีสภาพปัจจุบัน/สภาพที่พึงประสงค์คุณลักษณะด้านเศรษฐกิจพอเพียงของครูวิทยาลัยเกษตรและเทคโนโลยี สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการอาชีวศึกษาอยู่ในระดับปานกลาง

ระดับ 2 หมายถึง มีสภาพปัจจุบัน/สภาพที่พึงประสงค์คุณลักษณะด้านเศรษฐกิจพอเพียงของครูวิทยาลัยเกษตรและเทคโนโลยี สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการอาชีวศึกษาอยู่ในระดับน้อย

ระดับ 1 หมายถึง มีสภาพปัจจุบัน/สภาพที่พึงประสงค์คุณลักษณะด้านเศรษฐกิจพอเพียงของครูวิทยาลัยเกษตรและเทคโนโลยี สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการอาชีวศึกษาอยู่ในระดับน้อยที่สุด

5.2.4 นำแบบสอบถามที่สร้างขึ้นเสนอผู้เชี่ยวชาญ จำนวน 5 คน เพื่อตรวจสอบความตรงเชิงเนื้อหา (Content Validity) ของแบบสอบถาม โดยการหาค่าดัชนีความสอดคล้อง (Index of Item Objective Congruence: IOC) ตามความคิดเห็นของผู้เชี่ยวชาญ จากนักวิชาการหรืออาจารย์ในสถาบันอุดมศึกษา จำนวน 1 คน ผู้บริหารการศึกษา จำนวน 2 คน และผู้บริหารสถานศึกษา จำนวน 2 คน ประกอบด้วย

5.2.4.1 ดร.ปรีชา จันทร์เทพ ผู้ช่วยผู้อำนวยการสถาบันอาชีวศึกษาเกษตรภาคตะวันออกเฉียงเหนือ วุฒิการศึกษา ปรัชญาดุษฎีบัณฑิต (ปร.ด.) สาขาวิชาวัฒนธรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาสารคาม

5.2.4.2 ดร.อนิรุทธ์ จันทมูล ผู้อำนวยการสำนักอาชีวศึกษาบัณฑิตสถาบันอาชีวศึกษาภาคตะวันออกเฉียงเหนือ 3 วุฒิการศึกษา ปรัชญาดุษฎีบัณฑิต (ปร.ด.) สาขาวิชาการบริหารการศึกษา มหาวิทยาลัยภาคตะวันออกเฉียงเหนือ

5.2.4.3 ดร.แพรทอง ละมุล ครูวิทยาลัยเกษตรและเทคโนโลยีมหาสารคาม วุฒิการศึกษา ปรัชญาดุษฎีบัณฑิต (ปร.ด.) สาขาวิชาวิจัยและพัฒนาหลักสูตร มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม

5.2.4.4 รองศาสตราจารย์ ดร.สุวัฒน์ จุลสุวรรณ อาจารย์ประจำสาขาวิชาการบริหารและพัฒนาการศึกษา มหาวิทยาลัยมหาสารคาม วุฒิการศึกษา การศึกษาดุษฎีบัณฑิต (กศ.ด.) สาขาวิชาการบริหารและพัฒนาการศึกษา มหาวิทยาลัยมหาสารคาม

5.2.4.5 รองศาสตราจารย์ ดร.ธรินธร นามวรรณ อาจารย์ประจำสาขาวิชาการบริหารและพัฒนาการศึกษา มหาวิทยาลัยมหาสารคาม วุฒิการศึกษา ปรัชญาดุษฎีบัณฑิต (ปร.ด.) สาขาวิชาการบริหารการศึกษา มหาวิทยาลัยขอนแก่น

1. การวิเคราะห์หาค่าดัชนีความสอดคล้อง (Index of Item Objective Congruence: IOC) โดยใช้เกณฑ์การให้คะแนนตามความคิดเห็นของผู้เชี่ยวชาญ (บุญชม ศรีสะอาด, 2560, น. 116) ดังนี้

+ 1 เมื่อแน่ใจว่าข้อความนั้นมีความสอดคล้องกับวัตถุประสงค์และเนื้อหา

0 เมื่อไม่แน่ใจว่าข้อความนั้นมีความสอดคล้องกับวัตถุประสงค์และเนื้อหา

-1 เมื่อแน่ใจว่าข้อความนั้นไม่มีความสอดคล้องกับวัตถุประสงค์และเนื้อหา

จากนั้นนำผลคะแนนที่ได้มาวิเคราะห์หาค่าดัชนีความสอดคล้อง และพิจารณาคัดเลือกข้อคำถามมีความสอดคล้องกับวัตถุประสงค์และเนื้อหา ซึ่งแบบสอบถามมีค่าดัชนีความสอดคล้องตั้งแต่ 0.80-1.00

2. นำแบบสอบถามไปทดลองใช้ (Try Out) กับผู้บริหารสถานศึกษาและครูที่ปฏิบัติหน้าที่ในสถานศึกษาสังกัดสำนักงานคณะกรรมการการอาชีวศึกษา จำนวน 30 คน จากนั้นนำข้อมูลมาวิเคราะห์เพื่อหาค่าความเชื่อมั่นของแบบสอบถามทั้งฉบับ (Reliability) โดยการหาค่าสัมประสิทธิ์แอลฟา (Alpha Coefficient) ตามวิธีของครอนบาค (Cronbach) Cronbach, 1970, p. 161)

3. ค่าอำนาจจำแนก (Discriminant Power) โดยใช้สูตร ดังนี้ (บุญชม ศรีสะอาด, 2560, น. 105-106) โดยการหาค่าความสัมพันธ์ระหว่างคะแนนของแบบสอบถามรายข้อกับคะแนนรวม (Item Total Correlation) โดยกำหนดเกณฑ์ดังนี้

ค่าอำนาจจำแนก (r)	การแปลความหมาย
0.10–0.19	ควรปรับปรุง
0.20–0.39	พอใช้
0.40–0.59	ดี
0.60–1.00	ดีมาก

ซึ่งมีค่าอำนาจจำแนกรายข้อของแบบสอบถามสภาพปัจจุบัน ตั้งแต่ 0.33-0.84 และค่าอำนาจจำแนกรายข้อของแบบสอบถามสภาพที่พึงประสงค์ ตั้งแต่ 0.45–0.94

4. ค่าความเชื่อมั่น (Reliability) โดยใช้สูตรสัมประสิทธิ์อัลฟาของครอนบาค (Cronbach's Alpha Coefficient) ซึ่งการประเมินความความเชื่อมั่น ได้มีการพิจารณาจากเกณฑ์การประเมิน ดังนี้ (บุญชม ศรีสะอาด, 2560, น. 103)

ค่าสัมประสิทธิ์อัลฟา (α)	การแปลความหมาย
มากกว่า .9	ดีมาก
มากกว่า .8	ดี
มากกว่า .7	พอใช้
มากกว่า .6	ค่อนข้างพอใช้
มากกว่า .5	ต่ำ
น้อยกว่า หรือ เท่ากับ .50	ไม่สามารถรับได้

ซึ่งค่าความเชื่อมั่นทั้งฉบับของแบบสอบถามสภาพปัจจุบัน เท่ากับ 0.94 และค่าความเชื่อมั่นทั้งฉบับของแบบสอบถามสภาพที่พึงประสงค์ เท่ากับ 0.96

5. จัดพิมพ์แบบสอบถามฉบับสมบูรณ์จากนั้นนำไปใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูลกับกลุ่มตัวอย่าง

6. ขอบเขตด้านเนื้อหา

ผลการศึกษาองค์ประกอบและชี้วัดคุณลักษณะด้านเศรษฐกิจพอเพียงของครูวิทยาลัยเกษตรและเทคโนโลยี สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการอาชีวศึกษา ในระยะที่ 1

7. ขอบเขตด้านสถานที่

วิทยาลัยเกษตรและเทคโนโลยี สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการอาชีวศึกษา จำนวน 47 แห่ง

8. ขอบเขตด้านระยะเวลาที่ทำการศึกษา

ระหว่างเดือนเมษายน ถึง เดือนพฤษภาคม พ.ศ. 2566

9. วิธีดำเนินการ

9.1 ผู้วิจัยขอหนังสือจากคณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคามเพื่อขอความอนุเคราะห์ในการเก็บรวบรวมข้อมูล จากวิทยาลัยเกษตรและเทคโนโลยี สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการอาชีวศึกษา ที่เป็นกลุ่มตัวอย่าง

9.2 ผู้วิจัยจัดส่งแบบสอบถามโดยผ่านระบบ Google Form ถึงกลุ่มตัวอย่าง

9.3 ตรวจสอบความถูกต้องครบถ้วนของแบบสอบถามเพื่อนำไปวิเคราะห์ข้อมูลต่อไป

9.4 ดำเนินการวิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้โปแกรมคอมพิวเตอร์ในการจัดกระทำกับข้อมูลด้วยโปรแกรมคอมพิวเตอร์สำเร็จรูปเพื่อหาค่าสถิติต่าง ๆตามที่กำหนดไว้ซึ่งการวิเคราะห์ข้อมูลแบ่งออกเป็น 2 ตอน ดังนี้

ตอนที่ 1 สถานภาพทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม

ตอนที่ 2 แบบสอบถามเกี่ยวกับสภาพปัจจุบัน สภาพที่พึงประสงค์และคุณลักษณะด้านเศรษฐกิจพอเพียงของครูวิทยาลัยเกษตรและเทคโนโลยี สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการอาชีวศึกษา

ผู้วิจัยได้กำหนดใช้สถิติพื้นฐานในการวิเคราะห์ข้อมูล คือ ค่าเฉลี่ย (Mean) และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (Standard Deviation: SD.) โดยกำหนดเกณฑ์การแปลความหมาย ดังนี้ (บุญชม ศรีสะอาด, 2560, น. 122-127) ดังนี้

4.51-5.00 หมายถึง มีสภาพปัจจุบัน/สภาพที่พึงประสงค์คุณลักษณะด้านเศรษฐกิจพอเพียงของครูวิทยาลัยเกษตรและเทคโนโลยี สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการอาชีวศึกษา การพัฒนาคุณลักษณะด้านเศรษฐกิจพอเพียงของครูวิทยาลัยเกษตรและเทคโนโลยี สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการอาชีวศึกษาอยู่ในระดับมากที่สุด

3.51-4.50 หมายถึง มีสภาพปัจจุบัน/สภาพที่พึงประสงค์คุณลักษณะด้านเศรษฐกิจพอเพียงของครูวิทยาลัยเกษตรและเทคโนโลยี สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการอาชีวศึกษาอยู่ในระดับมาก

2.51-3.50 หมายถึง มีสภาพปัจจุบัน/สภาพที่พึงประสงค์คุณลักษณะด้านเศรษฐกิจพอเพียงของครูวิทยาลัยเกษตรและเทคโนโลยี สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการอาชีวศึกษาอยู่ในระดับปานกลาง

1.51-2.50 หมายถึง มีสภาพปัจจุบัน/สภาพที่พึงประสงค์คุณลักษณะด้านเศรษฐกิจพอเพียงของครูวิทยาลัยเกษตรและเทคโนโลยี สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการอาชีวศึกษาอยู่ในระดับน้อย

1.00-1.50 หมายถึง มีสภาพปัจจุบัน/สภาพที่พึงประสงค์คุณลักษณะด้านเศรษฐกิจพอเพียงของครูวิทยาลัยเกษตรและเทคโนโลยี สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการอาชีวศึกษาอยู่ในระดับน้อยที่สุด

10. สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล

10.1 สถิติที่ใช้ในการหาคุณภาพเครื่องมือ

10.1.1 ความเที่ยงตรงเชิงเนื้อหา (Content Validity) ใช้สูตรค่าดัชนีความสอดคล้อง (Index of Item Objective Congruence: IOC) ดังนี้ (บุญชม ศรีสะอาด, 2560, น. 70–72)

$$IOC = \frac{\sum R}{n} \quad (3\text{-}1)$$

เมื่อ IOC แทน ค่าดัชนีความสอดคล้องระหว่างวัตถุประสงค์และเนื้อหา
$\sum R$ แทน ผลรวมของความคิดเห็นของผู้เชี่ยวชาญทั้งหมด
n แทน จำนวนผู้เชี่ยวชาญทั้งหมด

10.1.2 ค่าอำนาจจำแนก (Discriminant Power: r) โดยใช้สูตรดังนี้ (บุญชม ศรีสะอาด, 2560, น. 105–106)

$$r_{X_i(Y-X_i)} = \frac{n\sum X_i(Y-X_i) - \sum X_i \sum (Y-X_i)}{\sqrt{\left[n\sum X_i^2 - (\sum x_i)^2\right]\left[n\sum (Y-X_i)^2 - (\sum (Y-X_i))^2\right]}} \quad (3\text{-}2)$$

เมื่อ $r_{X_i(Y-X_i)}$ แทน ค่าอำนาจจำแนกของข้อคำถามข้อที่ i
X_i แทน ชุดของคะแนนจากข้อคำถามที่ i
Y แทน ชุดของคะแนนจากข้อคำถามทุกข้อ
n แทน จำนวนผู้ตอบแบบสอบถามที่นำมาวิเคราะห์

10.1.3 ค่าความเชื่อมั่น (Reliability) โดยใช้สูตรสัมประสิทธิ์อัลฟาของครอนบาค (Cronbach's Alpha Coefficient Method: α) ดังนี้ (บุญชม ศรีสะอาด, 2560, น. 117)

$$\alpha = \frac{K}{K-1}\left[1 - \frac{\sum S_i^2}{S_i^2}\right] \quad (3\text{-}3)$$

เมื่อ α แทน ค่าความเชื่อมั่น
K แทน จำนวนข้อของแบบสอบถาม
$\sum S_i^2$ แทน ผลรวมของความแปรปรวนของแต่ละข้อ
S_i^2 แทน ความแปรปรวนของคะแนนรวม

10.2 สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล มีดังนี้

10.2.1 ร้อยละ (Percentage: P) ใช้สูตรดังนี้ (บุญชม ศรีสะอาด, 2560, น. 122)

$$P = \frac{f}{n} \times 100 \quad (3\text{-}4)$$

เมื่อ P แทน ร้อยละ
f แทน ความถี่ที่ต้องการแปลงให้เป็นร้อยละ
n แทน จำนวนความถี่ทั้งหมด

10.2.2 ค่าเฉลี่ย (Mean: $\overline{X}$) ใช้สูตรดังนี้ (บุญชม ศรีสะอาด, 2560, น. 123)

$$\overline{X} = \frac{\sum X}{N} \quad (3\text{-}5)$$

เมื่อ $\overline{X}$ แทน ค่าเฉลี่ย
N แทน จำนวนคะแนนในกลุ่ม
$\sum X$ แทน ผลรวมของคะแนนทั้งหมดในกลุ่ม

10.2.3 ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (Standard Deviation: S) ใช้สูตรดังนี้ (บุญชม ศรีสะอาด, 2560, น. 126)

$$S = \sqrt{\frac{N\sum X^2 - (\sum X)^2}{N(N-1)}} \quad (3\text{-}6)$$

เมื่อ S แทน ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน
X แทน คะแนนแต่ละข้อ
$\overline{X}$ แทน ค่าเฉลี่ย
$\sum$ แทน ผลรวม

9.5 การศึกษาความต้องการจำเป็นในการพัฒนาคุณลักษณะด้านเศรษฐกิจพอเพียงของครูวิทยาลัยเกษตรและเทคโนโลยี สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการอาชีวศึกษา

9.5.1 นำข้อมูลจากการศึกษาความสภาพปัจจุบันและสภาพที่พึงประสงค์มาวิเคราะห์หาความต้องการจำเป็นในการพัฒนา โดยใช้เทคนิค Modified Priority Needs Index ($PNI_{Modified}$) ซึ่งเป็นดัชนีจัดเรียงลำดับความสำคัญของความต้องการจำเป็นที่ใช้หลักการประเมินความแตกต่างและเป็นสูตรที่นงลักษณ์ วิรัชชัย และสุวิมล ว่องวานิช (2542, น. 242) ได้ปรับสูตรการคำนวณมาจาก

PNI โดยการหาค่าผลต่างระหว่างค่าเฉลี่ยของสภาพที่คาดหวัง (I) กับค่าเฉลี่ยของสภาพที่เป็นจริงในปัจจุบัน (D) แล้วหารด้วยค่าเฉลี่ยความเป็นจริงในปัจจุบัน (D) เพื่อถ่วงน้ำหนักก่อนที่จะนำมาจัดลำดับ โดยใช้หลักการกำหนดความต้องการจำเป็นจากระดับสภาพปัจจุบัน แล้วจัดลำดับความสำคัญของความต้องการจำเป็นตามค่า $PNI_{Modified}$ โดยใช้สูตรในการคำนวณ ดังนี้

$$PNI_{Modified} = \frac{(I - D)}{D} \quad (3\text{-}7)$$

เมื่อ $PNI_{Modified}$ แทน ดัชนีการจัดเรียงลำดับความสำคัญของความต้องการ

I=Importancec แทน ค่าเฉลี่ย (Mean) ของสภาพที่คาดหวัง คือระดับความต้องการ

D=Degree of Success แทน ค่าเฉลี่ย (Mean) ของสภาพที่เป็นจริงในปัจจุบัน

ตัวเลขดัชนีความต้องการสูงแสดงว่ามีความจำเป็นในการพัฒนามาก

9.5.2 นำผลการวิเคราะห์มาจัดลำดับความสำคัญของความต้องการจำเป็นในการพัฒนาคุณลักษณะด้านเศรษฐกิจพอเพียงของครูวิทยาลัยเกษตรและเทคโนโลยี สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการอาชีวศึกษาตามค่า Modified Priority Needs Index ($PNI_{Modified}$) จากมากไปหาน้อย เพื่อเรียงลำดับองค์ประกอบที่มีความต้องการจำเป็นการพัฒนาสูงสุด นำไปสร้างเป็นรูปแบบการพัฒนาคุณลักษณะด้านเศรษฐกิจพอเพียงของครูวิทยาลัยเกษตรและเทคโนโลยี สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการอาชีวศึกษา และนำไปทดลองใช้รูปแบบในระยะการวิจัยต่อไป

ระยะที่ 3 สร้างรูปแบบการพัฒนาคุณลักษณะด้านเศรษฐกิจพอเพียงของครูวิทยาลัยเกษตรและเทคโนโลยี สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการอาชีวศึกษา

1. คำถามการวิจัย

รูปแบบการพัฒนาคุณลักษณะด้านเศรษฐกิจพอเพียงของครูวิทยาลัยเกษตรและเทคโนโลยี สังกัดคณะกรรมการการอาชีวศึกษาควรเป็นอย่างไร

2. วัตถุประสงค์

เพื่อสร้างรูปแบบการพัฒนาคุณลักษณะด้านเศรษฐกิจพอเพียงของครูวิทยาลัยเกษตรและเทคโนโลยี สังกัดคณะกรรมการการอาชีวศึกษา

3. เป้าหมาย

3.1 สถานศึกษา จำนวน 3 แห่ง เพื่อศึกษาดูงานสถานศึกษาที่มีการปฏิบัติที่เป็นเลิศ (Best Practice) ด้านการพัฒนาคุณลักษณะด้านเศรษฐกิจพอเพียงของครูวิทยาลัยเกษตรและเทคโนโลยี สังกัดคณะกรรมการการอาชีวศึกษา ได้แก่

3.1.1 วิทยาลัยเกษตรและเทคโนโลยีร้อยเอ็ด

3.1.2 วิทยาลัยเกษตรและเทคโนโลยีชุมพร

3.1.3 วิทยาลัยเกษตรและเทคโนโลยีเชียงใหม่

3.2 กลุ่มผู้ทรงคุณวุฒิ จำนวน 9 คน เพื่อยืนยันรูปแบบการพัฒนาคุณลักษณะด้านเศรษฐกิจพอเพียงของครูวิทยาลัยเกษตรและเทคโนโลยี สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการอาชีวศึกษา โดยการสัมมนาอิงผู้เชี่ยวชาญ (Connoisseurship) ประกอบด้วย

3.2.1 กลุ่มนักวิชาการ จำนวน 3 คน

3.2.1.1 นายปรีชา เวชศาสตร์ ที่ปรึกษาด้านมาตรฐานอาชีวศึกษาเกษตรกรรมและประมง สำนักงานคณะกรรมการการอาชีวศึกษา

3.2.1.2 ผศ.ดร.พลกฤต กฤชไมตรี ผู้อำนวยการสถาบันการอาชีวศึกษาเกษตรภาคกลาง

3.2.1.3 ผศ.ดร.ภาณุชัย ประมวล สถาบันเทคโนโลยีปทุมวัน

3.2.2 กลุ่มผู้บริหารการสถานศึกษา จำนวน 3 คน

3.2.2.1 นางสาวเยาวลักษณ์ รอดเกลี้ยง ผู้อำนวยการวิทยาลัยเกษตรและเทคโนโลยีแพร่

3.2.2.2 ดร.โสภา มะเครือสี ผู้อำนวยการวิทยาลัยเกษตรและเทคโนโลยีศรีษะเกษ

3.2.2.3 ดร.จักรกฤษณ์ ทิพเลิศ ผู้อำนวยการวิทยาลัยเกษตรและเทคโนโลยีลำพูน

3.2.3 กลุ่มครู จำนวน 3 คน

3.2.3.1 นางนิตยา เกตุแก้ว ครูวิทยาลัยเกษตรและเทคโนโลยีสุราษฎร์ธานี

3.2.3.2 ดร.ยุวดี อุ้ยคำ ครูวิทยาลัยเกษตรและเทคโนโลยีนครศรีธรรมราช

3.2.3.3 ดร.ปริศนา อัครพงษ์สวัสดิ์ ครูวิทยาลัยเกษตรและเทคโนโลยีเชียงใหม่

4. ขอบเขตด้านเนื้อหา

4.1 ผลการศึกษาสภาพปัจจุบัน สภาพที่พึงประสงค์และความต้องการจำเป็นการพัฒนาคุณลักษณะด้านเศรษฐกิจพอเพียงของครูวิทยาลัยเกษตรและเทคโนโลยี สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการอาชีวศึกษา ในระยะที่ 2

4.2 ร่างรูปแบบการพัฒนาคุณลักษณะด้านเศรษฐกิจพอเพียงของครูวิทยาลัยเกษตรและเทคโนโลยี สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการอาชีวศึกษา

5. ขอบเขตด้านสถานที่

ห้องประชุมวิทยาลัยเกษตรและเทคโนโลยีเชียงใหม่

6. ขอบเขตด้านระยะเวลาที่ทำการศึกษา

ระหว่างวันที่ 9–10 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2567

7. วิธีดำเนินการ

7.1 ศึกษาดูงานสถานศึกษาที่มีการปฏิบัติที่เป็นเลิศ (Best Practice) ตามที่กำหนดไว้ จากนั้นนำองค์ประกอบและตัวชี้วัดที่ได้จากการสังเคราะห์ของผู้วิจัยในเบื้องต้นมาสังเคราะห์ร่วมกับผลการศึกษาดูงานแล้วสรุปเป็นองค์ประกอบหลักและและตัวชี้วัดคุณลักษณะด้านเศรษฐกิจพอเพียงของครูวิทยาลัยเกษตรและเทคโนโลยี สังกัดคณะกรรมการการอาชีวศึกษา เพื่อนำเสนออาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ให้ข้อเสนอแนะปรับปรุงแก้ไข

7.2 การสัมมนาอิงผู้เชี่ยวชาญ (Connoisseurship) เพื่อการยืนยันความเหมาะสม (Propriety) ความเป็นไปได้ (Feasibility) และความเป็นประโยชน์ (Utility) ของรูปแบบการพัฒนาคุณลักษณะด้านเศรษฐกิจพอเพียงของครูวิทยาลัยเกษตรและเทคโนโลยี สังกัดคณะกรรมการการอาชีวศึกษา

7.2.1 ดำเนินการสัมมนาอิงผู้เชี่ยวชาญ (Connoisseurship) โดยมีรายละเอียดดำเนินการดังนี้

7.2.1.1 นำร่างรูปแบบการพัฒนาคุณลักษณะด้านเศรษฐกิจพอเพียงของครูวิทยาลัยเกษตรและเทคโนโลยี สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการอาชีวศึกษา จากผลการยกร่างรูปแบบในการสนทนากลุ่ม มาจัดทำเป็นเอกสารในการสัมมนาอิงผู้เชี่ยวชาญเพื่อยืนยันรูปแบบ

7.2.1.2 จัดทำเอกสารประกอบการสัมมนาอิงผู้เชี่ยวชาญเพื่อยืนยันรูปแบบการพัฒนาคุณลักษณะด้านเศรษฐกิจพอเพียงของครูวิทยาลัยเกษตรและเทคโนโลยี สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการอาชีวศึกษา

7.2.1.3 ประสานงานผู้ทรงคุณวุฒิ ในการกำหนดวัน เวลา และสถานที่ในการสัมมนาอิงผู้เชี่ยวชาญ พร้อมส่งเอกสารประกอบการสัมมนาให้ผู้เชี่ยวชาญเพื่อศึกษาก่อน 1 สัปดาห์

7.2.1.4 ดำเนินการสัมมนาอิงผู้เชี่ยวชาญ ในวันที่ 9 กุมภาพันธ์ 2567 ณ วิทยาลัยเกษตรและเทคโนโลยีเชียงใหม่

7.2.2 วิเคราะห์ข้อมูลการสัมมนาอิงผู้เชี่ยวชาญโดยผู้วิจัยได้แบ่งการวิเคราะห์ข้อมูลออกเป็น 2 ส่วน คือ

7.2.2.1 ข้อมูลจากการประเมินของผู้เชี่ยวชาญ โดยวิเคราะห์หาค่าเฉลี่ยจากความคิดเห็นของผู้เชี่ยวชาญ 9 คน ในประเด็น ความเหมาะสม ความเป็นไปได้ และความเป็นประโยชน์ของรูปแบบ

7.2.2.2 ข้อมูลความคิดเห็นและข้อเสนอแนะเพิ่มเติมของผู้เชี่ยวชาญเกี่ยวกับรูปแบบ พร้อมนำมารวบรวมสรุปและวิเคราะห์เพื่อนำไปปรับปรุงรูปแบบต่อไป

7.2.2.3 ปรับปรุงรูปแบบตามข้อเสนอแนะและความคิดเห็นของผู้เชี่ยวชาญ

7.3 สร้างคู่มือการใช้รูปแบบการพัฒนาคุณลักษณะด้านเศรษฐกิจพอเพียงของครูวิทยาลัยเกษตรและเทคโนโลยี สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการอาชีวศึกษา

8. ผลที่คาดว่าจะได้รับ

8.1 รูปแบบการพัฒนาคุณลักษณะด้านเศรษฐกิจพอเพียงของครูวิทยาลัยเกษตรและเทคโนโลยี สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการอาชีวศึกษา

8.2 คู่มือการใช้รูปแบบการพัฒนาคุณลักษณะด้านเศรษฐกิจพอเพียงของครูวิทยาลัยเกษตรและเทคโนโลยี สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการอาชีวศึกษา

ระยะที่ 4 ศึกษาผลการทดลองใช้รูปแบบการพัฒนาคุณลักษณะด้านเศรษฐกิจพอเพียงของครูวิทยาลัยเกษตรและเทคโนโลยี สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการอาชีวศึกษา

1. คำถามการวิจัย

ผลการทดลองใช้รูปแบบการพัฒนาคุณลักษณะด้านเศรษฐกิจพอเพียงของครูวิทยาลัยเกษตรและเทคโนโลยี สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการอาชีวศึกษา เป็นอย่างไร

2. วัตถุประสงค์

เพื่อศึกษาผลการทดลองใช้รูปแบบการพัฒนาคุณลักษณะด้านเศรษฐกิจพอเพียงของครูวิทยาลัยเกษตรและเทคโนโลยีมหาสารคามที่สมัครใจ

3. เป้าหมาย

ทราบผลการทดลองใช้รูปแบบการพัฒนาคุณลักษณะด้านเศรษฐกิจพอเพียงของครูวิทยาลัยเกษตรและเทคโนโลยี สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการอาชีวศึกษา

4. กลุ่มเป้าหมายที่ทำการศึกษา

ครูวิทยาลัยเกษตรและเทคโนโลยีมหาสารคาม (ผู้ที่สมัครใจ จำนวน 50 คน)

5. ขอบเขตด้านเนื้อหา

5.1 รูปแบบการพัฒนาคุณลักษณะด้านเศรษฐกิจพอเพียงของครูวิทยาลัยเกษตรและเทคโนโลยี สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการอาชีวศึกษา

5.2 คู่มือการใช้รูปแบบการพัฒนาคุณลักษณะด้านเศรษฐกิจพอเพียงของครูวิทยาลัยเกษตรและเทคโนโลยี สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการอาชีวศึกษา

6. ขอบเขตด้านสถานที่

วิทยาลัยเกษตรและเทคโนโลยีมหาสารคาม

7. ขอบเขตด้านระยะเวลาที่ทำการศึกษา

ระหว่างเดือนมีนาคม ถึง เดือนเมษายน พ.ศ. 2567

8. วิธีดำเนินการ

8.1 กำหนดกลุ่มทดลองใช้รูปแบบและผู้ให้ข้อมูลสำคัญในการทดลองใช้รูปแบบ

8.2 นำรูปแบบที่ผ่านการยืนยันรูปแบบจากการสัมมนาอิงผู้เชี่ยวชาญมาทดลองใช้ในสถานศึกษาตามที่กำหนดไว้โดยดำเนินการดังนี้

8.2.1 การประชุมชี้แจง โดยผู้วิจัยและกลุ่มผู้ร่วมวิจัยประชุมเพื่อทำความเข้าใจการใช้รูปแบบ เกี่ยวกับกระบวนการในการวิจัย ปฏิทินการปฏิบัติงาน และวิธีการประเมินผลการดำเนินงาน พร้อมทั้งกำหนดขั้นตอนและระยะเวลาในการทดลองใช้รูปแบบการพัฒนาคุณลักษณะด้านเศรษฐกิจพอเพียงของครูวิทยาลัยเกษตรและเทคโนโลยี สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการอาชีวศึกษา

8.2.2 กำหนดการทดลองใช้รูปแบบการพัฒนาคุณลักษณะด้านเศรษฐกิจพอเพียงของครูวิทยาลัยเกษตรและเทคโนโลยี สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการอาชีวศึกษา

8.2.3 ประเมินผลการใช้รูปแบบการพัฒนาคุณลักษณะด้านเศรษฐกิจพอเพียงของครูวิทยาลัยเกษตรและเทคโนโลยี สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการอาชีวศึกษา โดยดำเนินการ ดังนี้

8.2.3.1 ผู้ทรงคุณวุฒิประเมินการใช้รูปแบบ จำนวน 5 คน ประกอบด้วย รองผู้อำนวยการฝ่ายวิชาการ, รองผู้อำนวยการฝ่ายแผนงานและความร่วมมือ, หัวหน้างานวัดผลและประเมินผล, หัวหน้างานพัฒนาหลักสูตรการเรียนการสอน และหัวหน้างานวิจัย พัฒนานวัตกรรมและสิ่งประดิษฐ์

8.2.3.2 สร้างเครื่องมือประเมิน

1) แบบประเมินการผลการใช้รูปแบบโดยประเมินรายการที่ปฏิบัติตามตัวชี้วัดขององค์ประกอบ มีลักษณะเป็นแบบมาตราส่วนประมาณค่า (Rating Scale) แบบลิเคอร์ท (Likert) โดยกำหนดการแปลความหมาย ดังนี้

ระดับ 5 หมายถึง มีการปฏิบัติตามตัวชี้วัดอยู่ในระดับมากที่สุด
ระดับ 4 หมายถึง มีการปฏิบัติตามตัวชี้วัดอยู่ในระดับมาก
ระดับ 3 หมายถึง มีการปฏิบัติตามตัวชี้วัดอยู่ในระดับปานกลาง
ระดับ 2 หมายถึง มีการปฏิบัติตามตัวชี้วัดอยู่ในระดับน้อย
ระดับ 1 หมายถึง มีการปฏิบัติตามตัวชี้วัดอยู่ในระดับน้อยที่สุด

การวิเคราะห์ข้อมูล โดยการหาค่าเฉลี่ย ($\overline{X}$) ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน ($S.D.$) จากความคิดเห็นของผู้ประเมินทั้ง 5 คน มีเกณฑ์ในการแปลความหมาย 5 ระดับ ดังนี้ (บุญชม ศรีสะอาด, 2560, น. 82-83) ดังนี้

4.51-5.00 หมายถึง มีการปฏิบัติตามตัวชี้วัดอยู่ในระดับมากที่สุด
3.51-4.50 หมายถึง มีการปฏิบัติตามตัวชี้วัดอยู่ในระดับมาก
2.51-3.50 หมายถึง มีการปฏิบัติตามตัวชี้วัดอยู่ในระดับปานกลาง
1.51-2.50 หมายถึง มีการปฏิบัติตามตัวชี้วัดอยู่ในระดับน้อย
1.00-1.50 หมายถึง มีการปฏิบัติตามตัวชี้วัดอยู่ในระดับน้อยที่สุด

2) แบบประมินความพึงพอใจ มีลักษณะเป็นแบบมาตราส่วนประมาณค่า (Rating Scale) แบบลิเคอร์ท (Likert) โดยกำหนดการแปลความหมาย ดังนี้

ระดับ 5 หมายถึง มีความพึงพอใจอยู่ในระดับมากที่สุด
ระดับ 4 หมายถึง มีความพึงพอใจอยู่ในระดับมาก
ระดับ 3 หมายถึง มีความพึงพอใจอยู่ในระดับปานกลาง
ระดับ 2 หมายถึง มีความพึงพอใจอยู่ในระดับน้อย
ระดับ 1 หมายถึง มีความพึงพอใจอยู่ในระดับน้อยที่สุด

วิเคราะห์ความพึงพอใจ โดยการหาค่าเฉลี่ย ($\overline{X}$) ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน ($S.D.$) จากความคิดเห็นของผู้ประเมินทั้ง 5 คน มีเกณฑ์ในการแปลความหมาย 5 ระดับ ดังนี้ (บุญชม ศรีสะอาด, 2560, น. 82-83) ดังนี้

4.51-5.00 หมายถึง มีความพึงพอใจอยู่ในระดับมากที่สุด
3.51-4.50 หมายถึง มีความพึงพอใจอยู่ในระดับมาก
2.51-3.50 หมายถึง มีความพึงพอใจอยู่ในระดับปานกลาง
1.51-2.50 หมายถึง มีความพึงพอใจอยู่ในระดับน้อย
1.00-1.50 หมายถึง มีความพึงพอใจอยู่ในระดับน้อยที่สุด

9. ผลที่คาดว่าจะได้รับ

9.1 ผลการทดลองใช้รูปแบบการพัฒนาคุณลักษณะด้านเศรษฐกิจพอเพียงของครูวิทยาลัยเกษตรและเทคโนโลยี สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการอาชีวศึกษา

9.2 คู่มือการใช้รูปแบบการพัฒนาคุณลักษณะด้านเศรษฐกิจพอเพียงของครูวิทยาลัยเกษตรและเทคโนโลยี สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการอาชีวศึกษา

มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม RAJABHAT MAHA SARAKHAM UNIVERSITY

บทที่ 4
ผลการวิจัย

ผลการวิเคราะห์ข้อมูลการวิจัยเรื่อง รูปแบบการพัฒนาคุณลักษณะด้านเศรษฐกิจพอเพียงของครูวิทยาลัยเกษตรและเทคโนโลยี สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการอาชีวศึกษา ได้นำเสนอผลการวิเคราะห์ข้อมูลตามลำดับขั้นตอนต่อไปนี้

1. ลำดับขั้นตอนในการเสนอผลการวิเคราะห์ข้อมูล
2. ผลการวิเคราะห์ข้อมูล

4.1 ลำดับขั้นตอนในการเสนอผลการวิเคราะห์ข้อมูล

ผู้วิจัยได้ลำดับขั้นตอนในการนำเสนอผลการวิเคราะห์ข้อมูลโดยแบ่งเป็น 4 ระยะ ดังนี้

ระยะที่ 1 ศึกษาองค์ประกอบและตัวชี้วัดคุณลักษณะด้านเศรษฐกิจพอเพียงของครูวิทยาลัยเกษตรและเทคโนโลยี สังกัดคณะกรรมการการอาชีวศึกษา

ระยะที่ 2 ศึกษาสภาพปัจจุบัน สภาพที่พึงประสงค์และความต้องการจำเป็นการพัฒนาคุณลักษณะด้านเศรษฐกิจพอเพียงของครูวิทยาลัยเกษตรและเทคโนโลยี สังกัดคณะกรรมการการอาชีวศึกษา

ระยะที่ 3 รูปแบบการพัฒนาคุณลักษณะด้านเศรษฐกิจพอเพียงของครูวิทยาลัยเกษตรและเทคโนโลยี สังกัดคณะกรรมการการอาชีวศึกษา

ระยะที่ 4 ศึกษาผลการทดลองใช้รูปแบบการพัฒนาคุณลักษณะด้านเศรษฐกิจพอเพียงของครูวิทยาลัยเกษตรและเทคโนโลยี สังกัดคณะกรรมการการอาชีวศึกษา

4.2 ผลการวิเคราะห์ข้อมูล

ระยะที่ 1 ผลการศึกษาองค์ประกอบและตัวชี้วัดคุณลักษณะด้านเศรษฐกิจพอเพียงของครู

ผลการสนทนากลุ่ม (Focus Group Discussion) จากผู้ให้ข้อมูลหลักที่สำคัญในการศึกษาองค์ประกอบและตัวชี้วัดคุณลักษณะด้านเศรษฐกิจพอเพียงของครู จำนวน 11 คน สามารถสรุปความเห็นได้ว่า องค์ประกอบและตัวชี้วัดคุณลักษณะด้านเศรษฐกิจพอเพียงของครูวิทยาลัยเกษตรและเทคโนโลยี สังกัดคณะกรรมการการอาชีวศึกษา แบ่งออกเป็น 4 ด้าน ปรากฏดังตารางที่ 4.1

ตารางที่ 4.1 ผลศึกษาองค์ประกอบและตัวชี้วัดคุณลักษณะด้านเศรษฐกิจพอเพียงของครู

องค์ประกอบ	ตัวชี้วัด
1. ด้านเศรษฐกิจ	1.1 การทำบัญชีรับจ่ายในครัวเรือน หมายถึง ครูได้มีการจดบันทึกรายรับรายจ่ายประจำวันของครัวเรือน และสามารถนำ ข้อมูลมาวางแผนการใช้จ่ายเงินในอนาคตได้อย่างเหมาะสม
	1.2 การออมทรัพย์และการวางแผนการลงทุน หมายถึง ครูได้มีการเก็บหอมรอมริบเงินเผื่อไว้ใช้จ่ายในยามที่ต้องการหรือยามฉุกเฉิน
	1.3 การใช้เทคโนโลยีที่เหมาะสมเพื่อเพิ่มรายได้ หมายถึง การเริ่มลงทุนแบบมีผู้ช่วยเป็นหนึ่งในฟีเจอร์การลงทุนที่หลายสถาบันการเงินพัฒนาด้วยการนำเทคโนโลยี
	1.4 การประยุกต์ใช้หลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงในการพัฒนาอาชีพ หมายถึง พออยู่ พอกิน พอใช้ ไม่เบียดเบียนตนเองและผู้อื่น มีการวางแผนการประกอบอาชีพ และการใช้จ่ายอย่างรอบคอบ
2. ด้านสังคม	2.1 การมีส่วนร่วมในกิจกรรมของสถานศึกษา หมายถึง ครูมีส่วนได้ส่วนเสีย เข้ามาร่วมดำเนินกิจกรรม ตั้งแต่การศึกษาปัญหา การวางแผนดำเนินการ การตัดสินใจ การแก้ไขปัญหา และการประเมินร่วมกัน เพื่อขับเคลื่อนให้กิจกรรมนั้นดำเนินไปอย่างมีประสิทธิภาพโดยยึดหลักการมีส่วนร่วม คือ หลักร่วมคิด ร่วมทำ ร่วมตรวจสอบ ร่วมรับผิดชอบ
	2.2 การแลกเปลี่ยนเรียนรู้ด้านวิชาชีพอย่างต่อเนื่อง หมายถึง การแลกเปลี่ยนเรียนรู้ระหว่างเพื่อนร่วมวิชาชีพทั้งภายในและนอกสถานศึกษา ทั้งในรูปแบบเครือข่ายทางวิชาการ หรือชุมชนการเรียนรู้ทางวิชาชีพ

(ต่อ)

ตารางที่ 4.1 (ต่อ)

องค์ประกอบ	ตัวชี้วัด
2. ด้านสังคม	2.3 การดำเนินชีวิตตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง หมายถึง การดำเนินชีวิตแบบทางสายกลาง โดยตั้งอยู่บนหลักสำคัญสามประการ คือ ความพอประมาณ ความมีเหตุผล และการมีภูมิคุ้มกันที่ดี
	2.4 การมีจิตสาธารณะและการบำเพ็ญประโยชน์ หมายถึง การตระหนักรู้ตน ที่จะทาสิ่งใดเพื่อเห็นแก่ประโยชน์ส่วนรวม ลดปัญหาในสังคม
3. ด้านทรัพยากรและสิ่งแวดล้อม	3.1 การใช้ทรัพยากรอย่างประหยัดและคุ้มค่า หมายถึง การใช้เท่าที่มีความจำเป็น เพื่อให้มีทรัพยากรไว้ใช้ได้นานและเกิดประโยชน์อย่างคุ้มค่ามากที่สุด
	3.2 การอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม หมายถึง การใช้ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมอย่างฉลาด โดยใช้ให้น้อย เพื่อให้เกิดประโยชน์สูงสุด โดยคานึงถึง ระยะเวลาในการใช้ให้ยาวนาน และก่อให้เกิดผลเสียหายต่อสิ่งแวดล้อมน้อยที่สุด รวมทั้งต้องมีการกระจายการใช้ทรัพยากรธรรมชาติอย่างทั่วถึง
	3.3 การฟื้นฟูทรัพยากรเพื่อให้เกิดการยั่งยืน หมายถึง การทำให้ทรัพยากรธรรมชาติคงสภาพเดิม หรือเกิดการสูญเปล่าน้อยที่สุด

(ต่อ)

ตารางที่ 4.1 (ต่อ)

องค์ประกอบ	ตัวชี้วัด
4. ด้านวัฒนธรรม	4.1 การปฏิบัติตนตามวัฒนธรรมไทยที่ดี หมายถึง สิ่งที่คนในสังคมยึดถือปฏิบัติสืบต่อ ๆ กันมานาน มีคุณค่าทางชีวิต มักแฝงไปด้วยศีลธรรมจรรยา ความคิด ความเชื่อ
	4.2 การปฏิบัติตนตามบทบาทและหน้าที่ของพลเมืองที่ดี หมายถึง สามารถปฏิบัติหน้าที่ที่ต้องทำและควรทำได้อย่างครบถ้วน สอดคล้องกับหลักธรรม วัฒนธรรม ประเพณีที่ได้กำหนดไว้ มีความกระตือรือร้นที่จะเข้ามามีส่วนร่วมในการแก้ไขปัญหาต่างๆ ไม่ล่วงละเมิดสิทธิเสรีภาพของบุคคลอื่น

จากตารางที่ 4.1 สรุปได้ว่า องค์ประกอบและตัวชี้วัดคุณลักษณะด้านเศรษฐกิจพอเพียงของครู ด้านเศรษฐกิจ มี 4 ตัวชี้วัด ด้านสังคม มี 4 ตัวชี้วัด ด้านทรัพยากรและสิ่งแวดล้อม มี 3 ตัวชี้วัด และด้านวัฒนธรรม มี 2 ตัวชี้วัด โดยรวมมี 4 องค์ประกอบ 13 ตัวชี้วัด

ผลการศึกษาองค์ประกอบ และตัวชี้วัดคุณลักษณะด้านเศรษฐกิจพอเพียงของครู จากการประเมินความเหมาะสมและความเป็นไปได้ขององค์ประกอบและตัวชี้วัด โดยผู้ทรงคุณวุฒิ 11 คน ดังตารางที่ 4.2 และตารางที่ 4.3

ตารางที่ 4.2 การศึกษาองค์ประกอบ และตัวชี้วัดคุณลักษณะด้านเศรษฐกิจพอเพียงของครู โดยผู้ทรงคุณวุฒิ 9 คน

องค์ประกอบและตัวชี้วัด	ข้อเสนอแนะผู้ทรงคุณวุฒิ	การปรับปรุงแก้ไข
1. ด้านเศรษฐกิจ		
1.1 การทำบัญชีรับจ่ายในครัวเรือน	เสนอให้คงเดิม	การทำบัญชีรับจ่ายในครัวเรือน
1.2 การออมทรัพย์และการวางแผนการลงทุน	เสนอให้ตัดคำว่า และ ใส่คำว่า เพื่อ แทน ให้เป็นการออมทรัพย์เพื่อวางแผนการลงทุน	การออมทรัพย์เพื่อวางแผนการลงทุน
1.3 การใช้เทคโนโลยีที่เหมาะสมเพื่อเพิ่มรายได้	เสนอให้ตัดคำว่า การ คงไว้เพียง ใช้เทคโนโลยีที่เหมาะสมเพื่อเพิ่มรายได้	ใช้เทคโนโลยีที่เหมาะสมเพื่อเพิ่มรายได้
1.4 การประยุกต์ใช้หลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงในการพัฒนาอาชีพ	เสนอให้คงเดิม	การประยุกต์ใช้หลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงในการพัฒนาอาชีพ

(ต่อ)

ตารางที่ 4.2 (ต่อ)

องค์ประกอบและตัวชี้วัด	ข้อเสนอแนะผู้ทรงคุณวุฒิ	การปรับปรุงแก้ไข
2. ด้านสังคม		
2.1 การมีส่วนร่วมในกิจกรรมของสถานศึกษา	เสนอให้ตัดคำว่า การ คงไว้เพียง มีส่วนร่วมในกิจกรรมของสถานศึกษา	มีส่วนร่วมในกิจกรรมของสถานศึกษา
2.2 การแลกเปลี่ยนเรียนรู้ด้านวิชาชีพอย่างต่อเนื่อง	เสนอให้คงเดิม	การแลกเปลี่ยนเรียนรู้ด้านวิชาชีพอย่างต่อเนื่อง
2.3 การดำเนินชีวิตตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง	เสนอให้ตัดคำว่า การ คงไว้เพียง ดำเนินชีวิตตามหลักเศรษฐกิจพอเพียง	ดำเนินชีวิตตามหลักเศรษฐกิจพอเพียง
2.4 การมีจิตสาธารณะและการบำเพ็ญประโยชน์	เสนอให้ตัดคำว่า การ คงไว้เพียง มีจิตสาธารณะและการบำเพ็ญประโยชน์	มีจิตสาธารณะและการบำเพ็ญประโยชน์
3. ด้านทรัพยากรและสิ่งแวดล้อม		
3.1.การใช้ทรัพยากรอย่างประหยัดและคุ้มค่า	เสนอให้ตัดคำว่า การ คงไว้เพียง ใช้ทรัพยากรอย่างประหยัดและคุ้มค่า	ใช้ทรัพยากรอย่างประหยัดและคุ้มค่า
3.2.การอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม	เสนอให้ตัดคำว่า การ คงไว้เพียง อนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม	อนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม
3.3.การฟื้นฟูทรัพยากรเพื่อให้เกิดการยั่งยืน	เสนอให้ตัดคำว่า การ คงไว้เพียง ฟื้นฟูทรัพยากรเพื่อให้เกิดการยั่งยืน	ฟื้นฟูทรัพยากรเพื่อให้เกิดการยั่งยืน
4. ด้านวัฒนธรรม		
4.1.การปฏิบัติตนตามวัฒนธรรมไทยที่ดี	เสนอให้ตัดคำว่า การ คงไว้เพียง ปฏิบัติตนตามวัฒนธรรมไทยที่ดี	ปฏิบัติตนตามวัฒนธรรมไทยที่ดี
4.2. การปฏิบัติตนตามหลักการรักชาติ ศาสนา เทิดทูนสถาบันพระมหากษัตริย์	เสนอให้เปลี่ยนการปฏิบัติตนตามหลักการ รักชาติ ศาสนา เทิดทูนสถาบันพระมหากษัตริย์	การปฏิบัติตนตามบทบาทและหน้าที่ของพลเมืองที่ดี

จากตารางที่ 4.2 การศึกษาองค์ประกอบ และตัวชี้วัดคุณลักษณะด้านเศรษฐกิจพอเพียงของครู สรุปได้ว่า

1. องค์ประกอบที่ 1 ด้านเศรษฐกิจ ประกอบด้วย
   1.1 การทำบัญชีรับจ่ายในครัวเรือน
   1.2 การออมทรัพย์เพื่อวางแผนการลงทุน
   1.3 ใช้เทคโนโลยีที่เหมาะสมเพื่อเพิ่มรายได้
   1.4 การประยุกต์ใช้หลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงในการพัฒนาอาชีพ
2. องค์ประกอบที่ 2 ด้านสังคม
   2.1 มีส่วนร่วมในกิจกรรมของสถานศึกษา
   2.2 การแลกเปลี่ยนเรียนรู้ด้านวิชาชีพอย่างต่อเนื่อง
   2.3 ดำเนินชีวิตตามหลักเศรษฐกิจพอเพียง
   2.4 มีจิตสาธารณะและการบำเพ็ญประโยชน์
3. องค์ประกอบที่ 3 ด้านทรัพยากรและสิ่งแวดล้อม
   3.1 ใช้ทรัพยากรอย่างประหยัดและคุ้มค่า
   3.2 อนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม
   3.3 ฟื้นฟูทรัพยากรเพื่อให้เกิดการยั่งยืน
4. ด้านวัฒนธรรม
   4.1 ปฏิบัติตนตามวัฒนธรรมไทยที่ดี
   4.2 การปฏิบัติตนตามบทบาทและหน้าที่ของพลเมืองที่ดี

ผลการประเมินองค์ประกอบ และตัวชี้วัดคุณลักษณะด้านเศรษฐกิจพอเพียงของครูโดยผู้ทรงคุณวุฒิ จำนวน 9 คน ปรากฏดังตารางที่ 4.3

ตารางที่ 4.3 ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และระดับความเหมาะสมขององค์ประกอบ และตัวชี้วัดคุณลักษณะด้านเศรษฐกิจพอเพียงของครู

องค์ประกอบและตัวชี้วัด	$\overline{X}$	$S.D.$	ระดับความเหมาะสม
1. ด้านเศรษฐกิจ			
1.1 การทำบัญชีรับจ่ายในครัวเรือน	4.91	0.27	มากที่สุด
1.2 การออมทรัพย์เพื่อวางแผนการลงทุน	4.71	0.45	มากที่สุด
1.3 ใช้เทคโนโลยีที่เหมาะสมเพื่อเพิ่มรายได้	4.57	0.49	มากที่สุด
1.4 การประยุกต์ใช้หลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงในการพัฒนาอาชีพ	4.83	0.36	มากที่สุด
รวม	4.76	0.39	มากที่สุด
2. ด้านสังคม			
2.1 มีส่วนร่วมในกิจกรรมของสถานศึกษา	4.63	0.65	มากที่สุด

(ต่อ)

ตารางที่ 4.3 (ต่อ)

องค์ประกอบและตัวชี้วัด	$\overline{X}$	$S.D.$	ระดับความเหมาะสม
2.2 การแลกเปลี่ยนเรียนรู้ด้านวิชาชีพอย่างต่อเนื่อง	4.75	0.45	มากที่สุด
2.3 ดำเนินชีวิตตามหลักเศรษฐกิจพอเพียง	4.67	0.50	มากที่สุด
2.4 มีจิตสาธารณะและการบำเพ็ญประโยชน์	4.59	0.54	มากที่สุด
รวม	4.66	0.54	มากที่สุด
3. ด้านทรัพยากรและสิ่งแวดล้อม			
3.1 ใช้ทรัพยากรอย่างประหยัดและคุ้มค่า	4.63	0.65	มากที่สุด
3.2 อนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม	4.75	0.45	มากที่สุด
3.3 ฟื้นฟูทรัพยากรเพื่อให้เกิดการยั่งยืน	4.67	0.50	มากที่สุด
รวม	4.68	0.51	มากที่สุด
4. ด้านวัฒนธรรม			
4.1 ปฏิบัติตนตามวัฒนธรรมไทยที่ดี	4.74	0.41	มากที่สุด
4.2 การปฏิบัติตนตามบทบาทและหน้าที่ของพลเมืองที่ดี	4.55	0.50	มากที่สุด
รวม	4.64	0.45	มากที่สุด
โดยรวม	4.68	0.51	มากที่สุด

จากตารางที่ 4.3 พบว่า ผลการประเมินองค์ประกอบของคุณลักษณะด้านเศรษฐกิจพอเพียงของครู โดยรวมอยู่ในระดับมากที่สุด ($\overline{X}$ =4.68, $S.D.$ =0.51) เมื่อพิจารณาเป็นรายด้านพบว่าอยู่ในระดับมากที่สุดทุกด้าน ซึ่งสามารถเรียงลำดับค่าเฉลี่ยจากมากไปหาน้อย ได้ดังนี้ องค์ประกอบที่ 1 ด้านเศรษฐกิจ ($\overline{X}$ =4.76, $S.D.$ =0.39) องค์ประกอบที่ 3 ด้านทรัพยากรและสิ่งแวดล้อม ($\overline{X}$ =4.68, $S.D.$ =0.51) องค์ประกอบที่ 2 ด้านสังคม ($\overline{X}$ =4.66, $S.D.$ =0.54) และองค์ประกอบที่ 4 ด้านวัฒนธรรม ($\overline{X}$ =4.64, $S.D.$ =0.45)

สรุปได้ว่า การประเมินความเหมาะสมขององค์ประกอบและตัวชี้วัดคุณลักษณะด้านเศรษฐกิจพอเพียงของครู โดยผู้ทรงคุณวุฒิ จำนวน 11 คน พบว่า องค์ประกอบและตัวชี้วัดมีความเหมาะสมในระดับมากที่สุด และสามารถนำไปเป็นกรอบในการศึกษาสภาพปัจจุบัน และสภาพที่พึงประสงค์ของคุณลักษณะด้านเศรษฐกิจพอเพียงของครูวิทยาลัยเกษตรและเทคโนโลยี สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการอาชีวศึกษา

ระยะที่ 2 ศึกษาสภาพปัจจุบัน สภาพที่พึงประสงค์และความต้องการจำเป็นการพัฒนาคุณลักษณะด้านเศรษฐกิจพอเพียงของครูวิทยาลัยเกษตรและเทคโนโลยี สังกัดคณะกรรมการการอาชีวศึกษา

ผลการวิเคราะห์ศึกษาสภาพปัจจุบัน สภาพที่พึงประสงค์และความต้องการจำเป็นของคุณลักษณะด้านเศรษฐกิจพอเพียงของครูวิทยาลัยเกษตรและเทคโนโลยี สังกัดคณะกรรมการการอาชีวศึกษา ได้ผลดังตารางต่อไปนี้

ตารางที่ 4.4 จำนวนและร้อยละของผู้ตอบแบบสอบถาม จำแนกตามข้อมูลทั่วไป

ที่	ข้อมูลทั่วไป	ผู้ตอบแบบสอบถาม	
		จำนวน (คน) (n=322)	ร้อยละ
1	ตำแหน่ง		
	1.1 ผู้บริหาร	32	9.93
	1.2 ครู	278	86.33
รวม		310	96.26
2	สังกัดสถาบันการอาชีวศึกษาเกษตร		
	2.1 ภาคกลาง	115	35.71
	2.2 ภาคเหนือ	60	18.63
	2.3 ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ	73	22.67
	2.4 ภาคใต้	62	19.25
รวม		310	96.26

จากตารางที่ 4.4 พบว่า ผู้ตอบแบบสอบถามแบ่งออกเป็นผู้บริหาร ร้อยละ 9.93 และครู ร้อยละ 86.33 จะเห็นได้ว่าผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่ คือ ครู

สังกัดสถาบันการอาชีวศึกษาเกษตรแบ่งออกเป็น 4 ภาค ภาคกลาง ร้อยละ 35.71 ภาคเหนือ ร้อยละ 18.63 ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ร้อยละ 22.67 และภาคใต้ ร้อยละ 19.25 จะเห็นได้ว่าผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่สังกัดสถาบันอาชีวศึกษาเกษตรภาคกลาง

ตารางที่ 4.5 สภาพปัจจุบัน สภาพที่พึงประสงค์ และลำดับความต้องการจำเป็นของคุณลักษณะด้านเศรษฐกิจพอเพียง ของครูวิทยาลัยเกษตรและเทคโนโลยี สังกัดคณะกรรมการการอาชีวศึกษา

คุณลักษณะด้านเศรษฐกิจพอเพียง	สภาพปัจจุบัน			สภาพที่พึงประสงค์			$PNI_{Modified}$	ลำดับความต้องการจำเป็น
	$\overline{X}$	$S.D.$	แปลผล	$\overline{X}$	$S.D.$	แปลผล		
1. ด้านเศรษฐกิจ	2.98	0.74	ปานกลาง	4.74	0.45	มากที่สุด	0.59	1
2. ด้านสังคม	3.02	0.71	ปานกลาง	4.63	0.54	มากที่สุด	0.38	2
3. ด้านทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม	3.01	0.66	ปานกลาง	4.56	0.58	มากที่สุด	0.30	3
4. ด้านวัฒนธรรม	3.09	0.72	ปานกลาง	4.54	0.59	มากที่สุด	0.26	4
รวม	3.03	0.71	ปานกลาง	4.62	0.54	มากที่สุด	0.53	

จากตารางที่ 4.5 พบว่า สภาพปัจจุบันของคุณลักษณะด้านเศรษฐกิจพอเพียง ของครูวิทยาลัยเกษตรและเทคโนโลยี สังกัดคณะกรรมการการอาชีวศึกษา โดยรวมอยู่ในระดับปานกลาง ($\overline{X}$ =3.03, $S.D.$ =0.71) โดยเรียงลำดับจากมากที่สุดไปต่ำที่สุดคือ ด้านเศรษฐกิจ ($\overline{X}$ =4.74, $S.D.$ =0.45) ด้านวัฒนธรรม ($\overline{X}$ =3.09, $S.D.$ =0.72) รองลงมาคือ ด้านทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ($\overline{X}$ =3.01, $S.D.$ =0.66) และด้านสังคม ($\overline{X}$ =3.02, $S.D.$ =0.71) ตามลำดับ

สภาพที่พึงประสงค์ของคุณลักษณะด้านเศรษฐกิจพอเพียง ของครูวิทยาลัยเกษตรและเทคโนโลยี สังกัดคณะกรรมการการอาชีวศึกษา โดยรวมอยู่ในระดับมากที่สุด ($\overline{X}$ =4.62, $S.D.$ =0.54) โดยเรียงลำดับจากมากที่สุดไปต่ำที่สุดคือ ด้านเศรษฐกิจ ($\overline{X}$ =4.74, $S.D.$ =0.45) ด้านสังคม ($\overline{X}$ =4.63, $S.D.$ =0.54) ด้านทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ($\overline{X}$ =4.56, $S.D.$ =0.58) รองลงมาคือ ด้านวัฒนธรรม ($\overline{X}$ =4.54, $S.D.$ =0.59) ตามลำดับ

ผลการศึกษาความต้องการจำเป็นของคุณลักษณะด้านเศรษฐกิจพอเพียง ของครูวิทยาลัยเกษตรและเทคโนโลยี สังกัดคณะกรรมการการอาชีวศึกษา พบว่า มีค่า ($PNI_{Modified}$ =0.53) เมื่อพิจารณาเป็นรายด้านตามลำดับ ด้านเศรษฐกิจ ($PNI_{Modified}$ =0.59) ด้านสังคม ($PNI_{Modified}$ =0.38) รองลงมาคือ ด้านทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ($PNI_{Modified}$ =0.30) และ. ด้านวัฒนธรรม ($PNI_{Modified}$ =0.26) ตามลำดับ

ตารางที่ 4.6 สภาพปัจจุบัน สภาพที่พึงประสงค์ ค่าความต้องการจำเป็น ($PNI_{Modified}$) และลำดับความต้องการจำเป็นของคุณลักษณะด้านเศรษฐกิจพอเพียง ของครูวิทยาลัยเกษตรและเทคโนโลยี สังกัดคณะกรรมการการอาชีวศึกษา ด้านเศรษฐกิจ

ด้านเศรษฐกิจ	สภาพปัจจุบัน			สภาพที่พึงประสงค์			$PNI_{Modified}$	ลำดับความต้องการจำเป็น
	$\overline{X}$	$S.D.$	แปลผล	$\overline{X}$	$S.D.$	แปลผล		
2.1 ท่านอยู่อย่างพอดี พอมีพอกิน ไม่หรูหราฟุ่มเฟือย	3.08	0.66	ปานกลาง	4.59	0.54	มากที่สุด	0.49	7
2.2 มุ่งเพิ่มรายได้ ลดรายจ่ายเป็นสำคัญ ยึดหลักพออยู่ พอกินพอใช้	3.05	0.74	ปานกลาง	4.68	0.47	มากที่สุด	0.53	6
2.3 ท่านพึ่งตนเองได้ทางเศรษฐกิจโดยผลิตหรือสร้างรายได้ที่สอดคล้องกับความต้องการ สอดคล้องกับภูมิสังคม ภูมิปัญญาท้องถิ่น ทรัพยากรท้องถิ่น	2.95	0.81	ปานกลาง	4.64	0.48	มากที่สุด	0.57	5
2.4 ท่านประพฤติตนอยู่ในศีลธรรม อันดีงามและเป็นแบบอย่างของสังคม	3.01	0.71	ปานกลาง	4.85	0.45	มากที่สุด	0.61	2

(ต่อ)

ตารางที่ 4.6 (ต่อ)

ด้านเศรษฐกิจ	สภาพปัจจุบัน			สภาพที่พึงประสงค์			$PNI_{Modified}$	ลำดับความต้องการจำเป็น
	$\overline{X}$	$S.D.$	แปลผล	$\overline{X}$	$S.D.$	แปลผล		
2.5 ท่านมีการออมทรัพย์โดยมีการฝากเงินไว้กับธนาคาร/สถาบันการเงิน/กลุ่มออมทรัพย์หรือกลุ่มอื่น ๆ	2.93	0.72	ปานกลาง	4.80	0.40	มากที่สุด	0.64	1
2.6 ท่านการใช้เทคโนโลยีและเครื่องมือเครื่องใช้ที่เหมาะสมกับสภาพท้องถิ่นมีความคุ้มค่าและประหยัด	3.00	0.68	ปานกลาง	4.78	0.42	มากที่สุด	0.59	3
2.7 ท่านมีการวางแผนในการมีภาระหนี้สินโดยถือเป็นการลงทุนเพื่อความมั่นคงของอนาคต	2.96	0.75	ปานกลาง	4.67	0.52	มากที่สุด	0.58	4
2.8 ท่านมีจิตใจเข้มแข็ง มีจิตสำนึกที่ดีเอื้ออาทรเห็นแก่ประโยชน์ส่วนรวมมากกว่าประโยชน์ส่วนตัว	3.06	0.62	ปานกลาง	4.55	0.74	มากที่สุด	0.48	6
รวม	2.98	0.74	ปานกลาง	4.74	0.45	มากที่สุด	0.59	-

จากตารางที่ 4.6 ผลการศึกษาสภาพปัจจุบันของคุณลักษณะด้านเศรษฐกิจพอเพียงของครูวิทยาลัยเกษตรและเทคโนโลยี สังกัดคณะกรรมการการอาชีวศึกษา ด้านเศรษฐกิจ โดยรวมพบว่ามีสภาพในระดับปานกลาง ($\overline{X}$ =2.98, $S.D.$ =0.74) เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อ พบว่ารายการที่มีค่าเฉลี่ยเรียงลำดับตามข้อที่มีค่าคะแนนเฉลี่ยมากที่สุดไปหาต่ำสุดคือ ท่านอยู่อย่างพอดี พอมี พอกิน ไม่หรูหราฟุ่มเฟือย ($\overline{X}$ =3.08, $S.D.$ =0.66) ท่านมีจิตใจเข้มแข็ง มีจิตสำนึกที่ดี เอื้ออาทร เห็นแก่ประโยชน์ ($\overline{X}$ =3.06, $S.D.$ =0.62) ท่านไม่เสพสิ่งเสพติด ไม่เล่นการพนัน ประพฤติตนอยู่ในศีลธรรมอันดี ($\overline{X}$ =3.01, $S.D.$ =0.71) ท่านการใช้เทคโนโลยีและเครื่องมือเครื่องใช้ที่เหมาะสมกับสภาพท้องถิ่นมีความคุ้มค่าและประหยัด ($\overline{X}$ =3.00, $S.D.$ =0.68) ท่านมีการวางแผนในการมีภาระหนี้สินโดยถือเป็นการลงทุนเพื่อความมั่นคงของอนาคต ($\overline{X}$ =2.96, $S.D.$ =0.75) และท่านมีการออมทรัพย์โดยมีการฝากเงินไว้กับธนาคาร/สถาบันการเงิน/กลุ่มออมทรัพย์หรือกลุ่มอื่น ๆ ($\overline{X}$ =2.93, $S.D.$ =0.72)

ผลการศึกษาสภาพพึงประสงค์ของคุณลักษณะด้านเศรษฐกิจพอเพียง ของครูวิทยาลัยเกษตรและเทคโนโลยี สังกัดคณะกรรมการการอาชีวศึกษา ด้านเศรษฐกิจ โดยรวมพบว่ามีสภาพในระดับมากที่สุด ($\overline{X}$ =4.74, $S.D.$ =0.59) เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อ พบว่ารายการที่มีค่าเฉลี่ยเรียงลำดับตามข้อที่มีค่าคะแนนเฉลี่ยมากที่สุดไปหาต่ำสุดคือ ท่านไม่เสพสิ่งเสพติด ไม่เล่นการพนัน ประพฤติตนอยู่ในศีลธรรมอันดี ($\overline{X}$ =4.85, $S.D.$ =0.45) ท่านมีการออมทรัพย์โดยมีการฝากเงินไว้กับธนาคาร/สถาบันการเงิน/กลุ่มออมทรัพย์หรือกลุ่มอื่น ๆ ($\overline{X}$ =4.80, $S.D.$ =0.40) ท่านการใช้เทคโนโลยีและเครื่องมือเครื่องใช้ที่เหมาะสมกับสภาพท้องถิ่นมีความคุ้มค่าและประหยัด ($\overline{X}$ =4.78, $S.D.$ =0.42) มุ่งเพิ่มรายได้ ลดรายจ่ายเป็นสำคัญ ยึดหลักพออยู่ พอกิน พอใช้ ($\overline{X}$ =4.68, $S.D.$ =0.47) ส่วนข้อที่มีค่าคะแนนเฉลี่ยต่ำสุด คือ ท่านมีการวางแผนในการมีภาระหนี้สินโดยถือเป็นการลงทุนเพื่อความมั่นคงของอนาคต ($\overline{X}$ =4.64, $S.D.$ =0.48)

ผลการศึกษาค่าความต้องการจำเป็น ($PNI_{Modified}$) ของคุณลักษณะด้านเศรษฐกิจพอเพียงของครูวิทยาลัยเกษตรและเทคโนโลยี สังกัดคณะกรรมการการอาชีวศึกษา ด้านเศรษฐกิจ โดยรวมมีค่า ($PNI_{Modified}$ =0.59) เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อ พบว่ารายการที่มีค่าความต้องการจำเป็นมากสุดไปหาต่ำสุดคือ ผู้ท่านมีการออมทรัพย์โดยมีการฝากเงินไว้กับธนาคาร/สถาบันการเงิน/กลุ่มออมทรัพย์หรือกลุ่มอื่น ๆ ($PNI_{Modified}$ =0.64) ท่านไม่เสพสิ่งเสพติด ไม่เล่นการพนัน ประพฤติตนอยู่ในศีลธรรมอันดี ($PNI_{Modified}$ =0.61) ท่านการใช้เทคโนโลยีและเครื่องมือเครื่องใช้ที่เหมาะสมกับสภาพท้องถิ่นมีความคุ้มค่าและประหยัด ($PNI_{Modified}$ =0.59) ท่านพึ่งตนเองได้ทางเศรษฐกิจโดยผลิตหรือสร้างรายได้ที่สอดคล้องกับความต้องการ สอดคล้องกับภูมิสังคม ภูมิปัญญาท้องถิ่น ทรัพยากรท้องถิ่น ($PNI_{Modified}$ =0.58) ท่านมีการวางแผนในการมีภาระหนี้สินโดยถือเป็นการลงทุนเพื่อความมั่นคงของอนาคต ($PNI_{Modified}$ =0.53) และ มุ่งเพิ่มรายได้ ลดรายจ่ายเป็นสำคัญ ยึดหลักพออยู่ พอกิน พอใช้ ($PNI_{Modified}$ =0.49) ส่วนข้อที่มีค่าความต้องการจำเป็นต่ำสุด คือ ท่านอยู่อย่างพอดี พอมี พอกิน ไม่หรูหราฟุ่มเฟือย ($PNI_{Modified}$ =0.48)

ตารางที่ 4.7 สภาพปัจจุบัน สภาพที่พึงประสงค์ ค่าความต้องการจำเป็น ($PNI_{Modified}$) และลำดับความต้องการจำเป็นของคุณลักษณะด้านเศรษฐกิจพอเพียง ของครูวิทยาลัยเกษตรและเทคโนโลยี สังกัดคณะกรรมการการอาชีวศึกษา ด้านสังคม

ด้านสังคม	สภาพปัจจุบัน			สภาพที่พึงประสงค์			$PNI_{Modified}$	ลำดับความต้องการจำเป็น
	$\overline{X}$	$S.D.$	แปลผล	$\overline{X}$	$S.D.$	แปลผล		
3.1 ท่านดูแลช่วยเหลือกันเมตตา เกื้อกูลกัน ความเอื้ออาทร รักสามัคคีในสังคมชุมชน	3.00	0.68	ปานกลาง	4.73	0.45	มากที่สุด	0.48	1
3.2 ท่านอยู่ร่วมกันกับผู้อื่นในสังคมได้โดยปราศจากการเบียดเบียนกัน การเอารัดเอาเปรียบกัน การมุ่งร้ายทำลายกัน ตระหนักถึงความจำเป็นของการอยู่ร่วมกันของคนในสังคม ความเอื้ออาทร รักสามัคคี ในสังคมชุมชน	3.12	0.77	ปานกลาง	4.51	0.69	มากที่สุด	0.27	6
3.3 ท่านมีความเชื่อมั่นในปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง	3.09	0.72	ปานกลาง	4.54	0.59	มากที่สุด	0.26	7

(ต่อ)

ตารางที่ 4.7 (ต่อ)

ด้านสังคม	สภาพปัจจุบัน			สภาพที่พึงประสงค์			$PNI_{Modified}$	ลำดับความต้องการจำเป็น
	$\overline{X}$	$S.D.$	แปลผล	$\overline{X}$	$S.D.$	แปลผล		
3.4 ท่านมีความสำนึกในคุณธรรมความซื่อสัตย์สุจริต มีสติยั้งคิด ใช้ปัญญาพิจารณาอย่างรอบคอบในการดำเนินชีวิตและปฏิบัติหน้าที่	2.93	0.73	ปานกลาง	4.60	0.57	มากที่สุด	0.45	2
3.5 ท่านมีการเสริมสร้างความรู้ในด้านต่าง ๆ ให้เท่าทันการเปลี่ยนแปลงเพื่อจะได้มีภูมิคุ้มกันในตัวที่ดี	3.12	0.77	ปานกลาง	4.51	0.69	มากที่สุด	0.24	8
3.6 ท่านยึดถือการประกอบอาชีพด้วยความถูกต้อง สุจริต แม้จะตกอยู่ในภาวะขาดแคลนในการดำรงชีพก็ตาม	3.10	0.73	ปานกลาง	4.76	0.43	มากที่สุด	0.40	3
3.7 ท่านเคารพสิทธิเสรีภาพของตนเองและผู้อื่น	2.99	0.75	ปานกลาง	4.56	0.55	มากที่สุด	0.38	4

(ต่อ)

ตารางที่ 4.7 (ต่อ)

ด้านสังคม	สภาพปัจจุบัน			สภาพที่พึงประสงค์			$PNI_{Modified}$	ลำดับความต้องการจำเป็น
	$\overline{X}$	$S.D.$	แปลผล	$\overline{X}$	$S.D.$	แปลผล		
3.8 ท่านมีจิตใจเข้มแข็ง มีจิตสำนึกที่ดี เอื้ออาทร เห็นแก่ประโยชน์ส่วนรวมมากกว่าประโยชน์ส่วนตัว	3.08	0.60	ปานกลาง	4.51	0.58	มากที่สุด	0.29	5
รวม	3.02	0.71	ปานกลาง	4.63	0.54	มากที่สุด	0.38	

จากตารางที่ 4.7 ผลการศึกษาสภาพปัจจุบันของคุณลักษณะด้านเศรษฐกิจพอเพียง ของครูวิทยาลัยเกษตรและเทคโนโลยี สังกัดคณะกรรมการการอาชีวศึกษา ด้านสังคม พบว่า โดยรวมมีสภาพในระดับปานกลาง ($\overline{X}$ =3.02, $S.D.$ =0.71) เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อ พบว่า รายการที่มีค่าเฉลี่ยเรียงลำดับตามข้อที่มีค่าคะแนนเฉลี่ยมากที่สุดไปหาต่ำสุดคือ ท่านมีการเสริมสร้างความรู้ในด้านต่าง ๆ ให้เท่าทันการเปลี่ยนแปลงเพื่อจะได้มีภูมิคุ้มกันในตัวที่ดี ($\overline{X}$ =3.12, $S.D.$ =0.77) ท่านยึดถือการประกอบอาชีพด้วยความถูกต้อง สุจริต แม้จะตกอยู่ในภาวะ ($\overline{X}$ =3.10, $S.D.$ =0.73) ท่านมีความเชื่อมั่นในปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง ($\overline{X}$ =3.08, $S.D.$ =0.66) ท่านมีจิตใจเข้มแข็ง มีจิตสำนึกที่ดี เอื้ออาทร เห็นแก่ประโยชน์ส่วนรวมมากกว่า ประโยชน์ส่วนตัว ($\overline{X}$ =3.07, $S.D.$ =0.72) ท่านเคารพสิทธิเสรีภาพของตนเองและผู้อื่น ($\overline{X}$ =2.99, $S.D.$ =0.75) และ ท่านมีความสำนึกในคุณธรรมความซื่อสัตย์สุจริต มีสติยั้งคิด ใช้ปัญญาพิจารณาอย่างรอบคอบในการดำเนินชีวิตและปฏิบัติหน้าที่ ($\overline{X}$ =2.39, $S.D.$ =0.73)

ผลการศึกษาสภาพพึงประสงค์ของคุณลักษณะด้านเศรษฐกิจพอเพียง ของครูวิทยาลัยเกษตรและเทคโนโลยี สังกัดคณะกรรมการการอาชีวศึกษา ด้านสังคม พบว่า โดยรวมมีสภาพในระดับมากที่สุด ($\overline{X}$ =4.63, $S.D.$ =0.54) เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อ พบว่ารายการที่มีค่าเฉลี่ยเรียงลำดับตามข้อที่มีค่าคะแนนเฉลี่ยมากที่สุดไปหาต่ำสุดคือ 6 ท่านยึดถือการประกอบอาชีพด้วยความถูกต้อง สุจริต แม้จะตกอยู่ในภาวะ ($\overline{X}$ =4.76, $S.D.$ =0.43) ท่านดูแลช่วยเหลือกัน เมตตา เกื้อกูลกัน ความเอื้ออาทร รักสามัคคี ในสังคมชุมชน ($\overline{X}$ =4.73, $S.D.$ =0.45) ท่านมีจิตใจเข้มแข็ง มีจิตสำนึกที่ดี เอื้ออาทร เห็นแก่ประโยชน์ส่วนรวมมากกว่า ประโยชน์ส่วนตัว ($\overline{X}$ =4.70, $S.D.$ =0.53) ท่านมีความเชื่อมั่นในปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง ($\overline{X}$ =4.60, $S.D.$ =0.57) ท่านยึดถือการประกอบอาชีพด้วยความถูกต้อง สุจริต แม้จะตกอยู่ในภาวะขาดแคลน ในการดำรงชีพก็ตาม ($\overline{X}$ =4.61, $S.D.$ =0.55) ท่านเคารพสิทธิเสรีภาพของตนเองและผู้อื่น ($\overline{X}$ =4.56, $S.D.$ =0.55) ท่านอยู่ร่วมกันกับผู้อื่นในสังคมได้โดย

ปราศจากการเบียดเบียนกัน การเอารัดเอาเปรียบกัน การมุ่งร้าย ทำลายกัน ตระหนักถึงความจำเป็นของการอยู่ร่วมกันของคนในสังคม ($\overline{X}$ =4.59, $S.D.$=0.49) และท่านมีการเสริมสร้างความรู้ในด้านต่าง ๆ ให้เท่าทันการเปลี่ยนแปลงเพื่อจะได้มีภูมิคุ้มกันในตัวที่ดี ($\overline{X}$ =4.51, $S.D.$=0.69)

ผลการศึกษาค่าความต้องการจำเป็น ($PNI_{Modified}$) ของคุณลักษณะด้านเศรษฐกิจพอเพียงของครูวิทยาลัยเกษตรและเทคโนโลยี สังกัดคณะกรรมการการอาชีวศึกษา ด้านสังคม โดยรวม มีค่า $PNI_{Modified}$ =0.38 เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อ พบว่ารายการที่มีค่าความต้องการจำเป็นมากที่สุดไปหาต่ำสุดคือ ท่านดูแลช่วยเหลือกัน เมตตา เกื้อกูลกัน ความเอื้ออาทร รักสามัคคี ในสังคมชุมชน ($PNI_{Modified}$ =0.48) ท่านมีความสำนึกในคุณธรรมความซื่อสัตย์สุจริต มีสติยั้งคิด ใช้ปัญญาพิจารณาอย่างรอบคอบในการดำเนินชีวิตและปฏิบัติหน้าที่ ($PNI_{Modified}$ =0.45) ท่านยึดถือการประกอบอาชีพด้วยความถูกต้อง สุจริต แม้จะตกอยู่ในภาวะขาดแคลน ในการดำรงชีพก็ตาม ($PNI_{Modified}$ =0.40) ท่านยึดถือการประกอบอาชีพด้วยความถูกต้อง สุจริต แม้จะตกอยู่ในภาวะขาดแคลน ในการดำรงชีพก็ตาม ($PNI_{Modified}$ =0.38) ท่านมีจิตใจเข้มแข็ง มีจิตสำนึกที่ดี เอื้ออาทร เห็นแก่ประโยชน์ส่วนรวมมากกว่า ประโยชน์ส่วนตัว ($PNI_{Modified}$ =0.29) ท่านอยู่ร่วมกันกับผู้อื่นในสังคมได้โดยปราศจากการเบียดเบียนกัน การเอารัดเอาเปรียบกัน การมุ่งร้าย ทำลายกัน ตระหนักถึงความจำเป็นของการอยู่ร่วมกันของคนในสังคม ($PNI_{Modified}$ =0. 0.27) และท่านมีความเชื่อมั่นในปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ($PNI_{Modified}$ =0.24)

ตารางที่ 4.8 สภาพปัจจุบัน สภาพที่พึงประสงค์ ค่าความต้องการจำเป็น ($PNI_{Modified}$) และลำดับความต้องการจำเป็นของคุณลักษณะด้านเศรษฐกิจพอเพียง ของครูวิทยาลัยเกษตรและเทคโนโลยี สังกัดคณะกรรมการการอาชีวศึกษา ด้านทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

ด้านทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม	สภาพปัจจุบัน			สภาพที่พึงประสงค์			$PNI_{Modified}$	ลำดับความต้องการจำเป็น
	$\overline{X}$	$S.D.$	แปลผล	$\overline{X}$	$S.D.$	แปลผล		
4.1 ท่านเลือกใช้ทรัพยากรที่มีอยู่อย่างประหยัด คุ้มค่า และให้เกิดประโยชน์สูงสุด	2.99	0.70	ปานกลาง	4.37	0.54	มาก	0.27	5

(ต่อ)

ตารางที่ 4.8 (ต่อ)

ด้านทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม	สภาพปัจจุบัน			สภาพที่พึงประสงค์			$PNI_{Modified}$	ลำดับความต้องการจำเป็น
	$\overline{X}$	$S.D.$	แปลผล	$\overline{X}$	$S.D.$	แปลผล		
4.2 ท่านมีการอนุรักษ์ทรัพยากร เช่น การปลูกพืช/เลี้ยงสัตว์ทดแทน การดูแลรักษาแหล่งน้ำ ป่าไม้ และสิ่งแวดล้อม	3.06	0.62	ปานกลาง	4.55	0.74	มากที่สุด	0.23	7
4.3 ท่านฟื้นฟูทรัพยากร เพื่อให้เกิดความยั่งยืนสูงสุด	3.09	0.72	ปานกลาง	4.54	0.59	มากที่สุด	0.26	3
4.4 ท่านมีส่วนร่วมในการฟื้นฟูแหล่งเสื่อมโทรมในท้องถิ่น	3.09	0.72	ปานกลาง	4.54	0.59	มากที่สุด	0.26	4
4.5 ท่านมีการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม	3.12	0.77	ปานกลาง	4.51	0.69	มากที่สุด	0.27	2
4.6 ท่านมีส่วนร่วมส่งเสริมและอนุรักษ์ประเพณีวัฒนธรรมท้องถิ่นและภูมิปัญญาท้องถิ่น	3.06	0.62	ปานกลาง	4.55	0.74	มากที่สุด	0.25	6
4.7 ท่านใช้ทรัพยากรอย่างคุ้มค่าและประหยัด	2.93	0.65	ปานกลาง	4.51	0.58	มากที่สุด	0.29	1
รวม	3.01	0.67	ปานกลาง	4.56	0.58	มากที่สุด	0.30	-

จากตารางที่ 4.8 ผลการศึกษาสภาพปัจจุบันของคุณลักษณะด้านเศรษฐกิจพอเพียง ของครูวิทยาลัยเกษตรและเทคโนโลยี สังกัดคณะกรรมการการอาชีวศึกษา ด้านทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมพบว่า โดยรวมอยู่ในระดับปานกลาง ($\overline{X}$ =3.01, $S.D.$ =0.67) เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อ พบว่ารายการที่มีค่าเฉลี่ยเรียงลำดับตามข้อที่มีค่าคะแนนเฉลี่ยมากที่สุดไปหาต่ำสุดคือ ท่านมีการอนุรักษ์ทรัพยากร ธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ($\overline{X}$ =3.12, $S.D.$ =0.77) ท่านฟื้นฟูทรัพยากร เพื่อให้เกิดความยั่งยืนสูงสุด ($\overline{X}$ =3.09, $S.D.$ =0.72) ท่านมีส่วนร่วมในการฟื้นฟูแหล่งเสื่อมโทรมในท้องถิ่น ($\overline{X}$ =3.09, $S.D.$ =0.72) ท่านมีการอนุรักษ์ทรัพยากร เช่น การปลูกพืช/เลี้ยงสัตว์ทดแทน การดูแลรักษาแหล่งน้ำ ป่าไม้และสิ่งแวดล้อม ($\overline{X}$ =3.06, $S.D.$ =0.64) ท่านมีส่วนร่วมส่งเสริมและอนุรักษ์ประเพณีวัฒนธรรมท้องถิ่นและภูมิปัญญาท้องถิ่น ($\overline{X}$ =3.06, $S.D.$ =0.64) ท่านเลือกใช้ทรัพยากรที่มีอยู่อย่างประหยัด คุ้มค่า และให้เกิดประโยชน์สูงสุด ($\overline{X}$ =2.99, $S.D.$ =0.70) ส่วนข้อที่มีค่าคะแนนเฉลี่ยต่ำสุด คือ ท่านใช้ทรัพยากรอย่างคุ้มค่าและประหยัด ($\overline{X}$ =2.93, $S.D.$ =0.65)

ผลการศึกษาสภาพพึงประสงค์ของคุณลักษณะด้านเศรษฐกิจพอเพียง ของครูวิทยาลัยเกษตรและเทคโนโลยี สังกัดคณะกรรมการการอาชีวศึกษา ด้านทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม พบว่าโดยรวมมีสภาพในระดับมากที่สุด ($\overline{X}$ =4.56, $S.D.$ =0.58) เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อ พบว่ารายการที่มีค่าเฉลี่ยเรียงลำดับตามข้อที่มีค่าคะแนนเฉลี่ยมากที่สุดไปหาต่ำสุดคือ ท่านมีการอนุรักษ์ทรัพยากร เช่น การปลูกพืช/เลี้ยงสัตว์ทดแทน การดูแลรักษาแหล่งน้ำ ป่าไม้และสิ่งแวดล้อม ($\overline{X}$ =4.55, $S.D.$ =0.74) ท่านมีส่วนร่วมส่งเสริมและอนุรักษ์ประเพณีวัฒนธรรมท้องถิ่นและภูมิปัญญาท้องถิ่น ($\overline{X}$ =4.55, $S.D.$ =0.74) ท่านฟื้นฟูทรัพยากร เพื่อให้เกิดความยั่งยืนสูงสุด ($\overline{X}$ =4.54, $S.D.$ =0.59) ท่านมีส่วนร่วมในการฟื้นฟูแหล่งเสื่อมโทรมในท้องถิ่น ($\overline{X}$ =4.54, $S.D.$ =0.59) ท่านมีรอนุรักษ์ทรัพยากร ธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ($\overline{X}$ =4.51, $S.D.$ =0.69) ท่านใช้ทรัพยากรอย่างคุ้มค่าและประหยัด ($\overline{X}$ =4.51, $S.D.$ =0.58) ส่วนข้อที่มีค่าคะแนนเฉลี่ยต่ำสุด คือ ท่านเลือกใช้ทรัพยากรที่มีอยู่อย่างประหยัด คุ้มค่าและให้เกิดประโยชน์สูงสุด ($\overline{X}$ =4.37, $S.D.$ =0.54)

ผลการศึกษาค่าความต้องการจำเป็น ($PNI_{Modified}$) ของคุณลักษณะด้านเศรษฐกิจพอเพียงของครูวิทยาลัยเกษตรและเทคโนโลยี สังกัดคณะกรรมการการอาชีวศึกษา ด้านทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม โดยรวม มีค่า $PNI_{Modified}$ =0.30 เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อ พบว่ารายการที่มีค่าความต้องการจำเป็นมากที่สุดไปหาต่ำสุดคือ ท่านใช้ทรัพยากรอย่างคุ้มค่าและประหยัด ($PNI_{Modified}$ =0.29) ท่านมีการอนุรักษ์ทรัพยากร ธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ($PNI_{Modified}$ =0.27) ท่านเลือกใช้ทรัพยากรที่มีอยู่อย่างประหยัด คุ้มค่า และให้เกิดประโยชน์สูงสุด ($PNI_{Modified}$ =0.27) ท่านฟื้นฟูทรัพยากรเพื่อให้เกิดความยั่งยืนสูงสุด ($PNI_{Modified}$ =0.26) ท่านมีส่วนร่วมในการฟื้นฟูแหล่งเสื่อมโทรมในท้องถิ่น ($PNI_{Modified}$ =0.26) ท่านมีส่วนร่วมส่งเสริมและอนุรักษ์ประเพณีวัฒนธรรมท้องถิ่นและภูมิปัญญาท้องถิ่น ($PNI_{Modified}$ =0.25) ส่วนข้อที่มีค่าความต้องการจำเป็นต่ำสุด คือ ท่านมีการอนุรักษ์ทรัพยากร เช่น การปลูกพืช/เลี้ยงสัตว์ทดแทน การดูแลรักษาแหล่งน้ำ ป่าไม้และสิ่งแวดล้อม ($PNI_{Modified}$ =023)

ตารางที่ 4.9 สภาพปัจจุบัน สภาพที่พึงประสงค์ และค่าความต้องการจำเป็น ($PNI_{Modified}$) และลำดับความต้องการจำเป็นของคุณลักษณะด้านเศรษฐกิจพอเพียง ของครูวิทยาลัยเกษตรและเทคโนโลยี สังกัดคณะกรรมการการอาชีวศึกษา ด้านวัฒนธรรม

ด้านวัฒนธรรม	สภาพปัจจุบัน			สภาพที่พึงประสงค์			$PNI_{Modified}$	ลำดับความต้องการจำเป็น
	$\overline{X}$	$S.D.$	แปลผล	$\overline{X}$	$S.D.$	แปลผล		
1.1. ท่านมีการปฏิบัติตนตามวัฒนธรรมไทยที่ดีงาม	3.12	0.77	ปานกลาง	4.51	0.69	มากที่สุด	0.26	7
1.2. ท่านมีความรักชาติ และปฏิบัติตนตามหลักพลเมืองที่ดี	3.11	0.70	ปานกลาง	4.63	0.58	มากที่สุด	0.30	1
1.3. ท่านเห็นคุณค่าของวัฒนธรรมความหวงแหนในวัฒนธรรมอันเป็น “ทรัพย์” ที่ควรค่าแก่การรักษา และสืบทอดให้คงอยู่ต่อไป	3.08	0.60	ปานกลาง	4.51	0.58	มากที่สุด	0.29	5
1.4 ท่านมีความรักและเห็นคุณค่าในความเป็นไทย เอกลักษณ์ไทย โดยเฉพาะการใช้ภาษาไทย	3.05	0.78	ปานกลาง	4.45	0.63	มาก	0.29	4

(ต่อ)

ตารางที่ 4.9 (ต่อ)

ด้านวัฒนธรรม	สภาพปัจจุบัน			สภาพที่พึงประสงค์			$PNI_{Modified}$	ลำดับความต้องการจำเป็น
	$\overline{X}$	$S.D.$	แปลผล	$\overline{X}$	$S.D.$	แปลผล		
1.5 ท่านเห็นประโยชน์และคุ้มค่าของภูมิปัญญาไทย ภูมิปัญญาท้องถิ่น	3.10	0.84	ปานกลาง	4.56	0.54	มากที่สุด	0.29	3
1.6 ท่านมีส่วนร่วมส่งเสริมและอนุรักษ์ประเพณีวัฒนธรรมท้องถิ่นและภูมิปัญญาท้องถิ่น	3.07	0.62	ปานกลาง	4.57	0.56	มากที่สุด	0.30	2
1.7 ท่านมีส่วนส่งเสริม สืบสานวัฒนธรรมไทย	3.12	0.77	ปานกลาง	4.51	0.69	มากที่สุด	0.27	6
รวม	3.09	0.72	ปานกลาง	4.54	0.59	มากที่สุด	0.26	-

จากตารางที่ 4.9 ผลการศึกษาสภาพปัจจุบันของคุณลักษณะด้านเศรษฐกิจพอเพียง ของครูวิทยาลัยเกษตรและเทคโนโลยี สังกัดคณะกรรมการการอาชีวศึกษา ด้านวัฒนธรรม พบว่า โดยรวมมีสภาพในระดับปานกลาง ($\overline{X}$ =3.09, $S.D.$=0.72) เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อ พบว่า รายการที่มีค่าเฉลี่ยเรียงลำดับตามข้อที่มีค่าคะแนนเฉลี่ยมากสุดไปหาต่ำสุด คือ ท่านมีความรักชาติ ปฏิบัติตนตามหลักศาสนา เทิดทูน พระมหากษัตริย์ ($\overline{X}$ =4.63, $S.D.$=0.58) ท่านมีส่วนส่งเสริม สืบสานวัฒนธรรมไทย ($\overline{X}$ =3.12, $S.D.$=0.77) ท่านมีความรักชาติ ปฏิบัติตนตามหลักศาสนา เทิดทูนพระมหากษัตริย์ ($\overline{X}$ =3.11, $S.D.$=0.70) ท่านเห็นประโยชน์และคุ้มค่าของภูมิปัญญาไทย ภูมิปัญญาท้องถิ่น ($\overline{X}$ =3.10, $S.D.$=0.84) ท่านเห็นคุณค่าของวัฒนธรรม ความหวงแหนในวัฒนธรรมอันเป็น “ทรัพย์” ที่ควรค่าแก่การรักษา และสืบทอดให้คงอยู่ต่อไป ($\overline{X}$ =3.08, $S.D.$=0.60) ท่านมีส่วนร่วมส่งเสริมและอนุรักษ์ประเพณีวัฒนธรรมท้องถิ่นและภูมิปัญญาท้องถิ่น ($\overline{X}$ =3.07, $S.D.$=0.62)

ผลการศึกษาสภาพที่พึงประสงค์ของคุณลักษณะด้านเศรษฐกิจพอเพียง ของครูวิทยาลัยเกษตรและเทคโนโลยี สังกัดคณะกรรมการการอาชีวศึกษา ด้านวัฒนธรรม พบว่า โดยรวมมีสภาพในระดับ

มากที่สุด ($\overline{X}$ =4.54, $S.D.$ =0.59) เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อ พบว่ารายการที่มีค่าเฉลี่ยเรียงลำดับตามข้อที่มีค่าคะแนนเฉลี่ยมากสุดไปหาต่ำสุด คือ ท่านมีความรักชาติ ปฏิบัติตนตามหลักศาสนา เทิดทูนพระมหากษัตริย์ ($\overline{X}$ =4.65, $S.D.$ =0.47) ท่านมีส่วนร่วมส่งเสริมและอนุรักษ์ประเพณีวัฒนธรรมท้องถิ่นและภูมิปัญญาท้องถิ่น ($\overline{X}$ =4.57, $S.D.$ =0.56) ท่านเห็นประโยชน์และคุ้มค่าของภูมิปัญญาไทย ภูมิปัญญาท้องถิ่น ($\overline{X}$ =4.56, $S.D.$ =0.54) คะแนนเฉลี่ยต่ำสุด คือ ท่านมีความรักและเห็นคุณค่าในความเป็นไทย เอกลักษณ์ไทย โดยเฉพาะการใช้ภาษาไทย ($\overline{X}$ =4.45, $S.D.$ =0.63)

ผลการศึกษาค่าความต้องการจำเป็น ($PNI_{Modified}$) ของคุณลักษณะด้านเศรษฐกิจพอเพียงของครูวิทยาลัยเกษตรและเทคโนโลยี สังกัดคณะกรรมการการอาชีวศึกษา ด้านวัฒนธรรม โดยรวมพบว่ามีค่า PNI =0.26 เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อ พบว่ารายการที่มีค่าความต้องการจำเป็นสูงสุดไปหาต่ำสุดคือ ท่านมีความรักชาติ และปฏิบัติตนตามหลักพลเมืองที่ดี ($PNI_{Modified}$ =0.30) ท่านมีส่วนร่วมส่งเสริมและอนุรักษ์ประเพณีวัฒนธรรมท้องถิ่นและภูมิปัญญาท้องถิ่น ($PNI_{Modified}$ =0.30) ท่านเห็นประโยชน์และคุ้มค่าของภูมิปัญญาไทย ภูมิปัญญาท้องถิ่น ($PNI_{Modified}$ =0.29) ท่านมีความรักและเห็นคุณค่าในความเป็นไทย เอกลักษณ์ไทย โดยเฉพาะการใช้ภาษาไทย (PNI =0.29) ท่านมีความรักและเห็นคุณค่าในความเป็นไทย เอกลักษณ์ไทย โดยเฉพาะการใช้ภาษาไทย ($PNI_{Modified}$ =0.29) ท่านมีส่วนส่งเสริม สืบสานวัฒนธรรมไทย ($PNI_{Modified}$ =0.27) และ ท่านมีการปฏิบัติตนตามวัฒนธรรมไทยที่ดีงาม ($PNI_{Modified}$ =0.26)

ระยะที่ 3 การสร้างรูปแบบการพัฒนาคุณลักษณะครูตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง วิทยาลัยเกษตรและเทคโนโลยี สังกัดคณะกรรมการการอาชีวศึกษา

1. นำข้อมูลที่ได้จากระยะที่ 1-2 และผลการประเมินความต้องการจำเป็น (Priority Needs Index =PNI modified) ใน 4 ด้านนั้นโดยเรียงลำดับความต้องการจำเป็น ได้แก่ ด้านเศรษฐกิจ ด้านสังคม ด้านทรัพยากรและสิ่งแวดล้อม และด้านวัฒนธรรม มาพิจารณาเพื่อใช้เป็นข้อมูลในการร่างการพัฒนาคุณลักษณะครูตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง วิทยาลัยเกษตรและเทคโนโลยี สังกัดคณะกรรมการการอาชีวศึกษา

2. ผลการสัมภาษณ์สถานต้นแบบที่มีวิธีปฏิบัติที่เลิศ (Best Practices) โดยวิธีการเลือกแบบเจาะจง (Purposive Sampling) จากสถานต้นแบบที่ประสบผลสำเร็จด้านเศรษฐกิจพอเพียงของครูและมีผลงานหรือรางวัลทรงคุณค่าจากหน่วยงานในระดับชาติ 2 รางวัลขึ้นไป ทั้งนี้กำหนดผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key Informance) คือ ผู้อำนวยการสถานศึกษา รองผู้อำนวยการสถานศึกษา ครูผู้สอน ตามเกณฑ์เพื่อศึกษารูปแบบการพัฒนาคุณลักษณะครูตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง วิทยาลัยเกษตรและเทคโนโลยี สังกัดคณะกรรมการการอาชีวศึกษา

2.1 สรุปผลการสัมภาษณ์บุคคลต้นแบบที่มีวิธีการปฏิบัติที่เป็นเลิศ (Best Practice) เพื่อยกร่างรูปแบบและคู่มือการพัฒนาคุณลักษณะครูตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง วิทยาลัยเกษตรและเทคโนโลยี สังกัดคณะกรรมการการอาชีวศึกษา โดยการสังเคราะห์เพื่อนำมาเป็นแนวทางในการร่างรูปแบบการพัฒนาฯ ดังนี้

2.1.1 การพัฒนาคุณลักษณะครูตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ด้านเศรษฐกิจ ท่านมีแนวทางการพัฒนาอย่างไร

"...การพัฒนาคุณลักษณะครูตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ด้านเศรษฐกิจ คือการดำเนินชีวิตตามหลักเศรษฐกิจพอเพียง ไม่ใช้จ่ายเกินตัว ไม่ลงทุนเกินขนาด คิดและวางแผนอย่างรอบคอบ มีภูมิคุ้มกันไม่เสี่ยงเกินไป เช่น ทำบัญชีรายรับรายจ่ายเพื่อที่จะจัดการการใช้จ่ายเงินได้อย่างเป็นระบบ..."

(ผู้ทรงคุณวุฒิ คนที่ 1, การสัมภาษณ์, วันที่ 13 กรกฎาคม 2566)

"...การพัฒนาคุณลักษณะครูตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ด้านเศรษฐกิจ คือ การนำหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงมาประยุกต์ใช้ในการดำเนินชีวิตของประชาชน ในมิติที่เกี่ยวข้องกับด้านเศรษฐกิจ คือ การมีรายได้เพียงพอกับรายจ่ายและมีเหลือเก็บเพิ่มรายได้ และไม่มีการมุ่งที่การลดรายจ่ายในภาวะวิกฤตเศรษฐกิจจึงต้องปรับทิศทางการพัฒนาใหม่ คือ ต้องมุ่งลดรายจ่ายก่อนเป็นสำคัญ โดยยึดหลักพออยู่ พอกิน พอใช้ ..."

(ผู้ทรงคุณวุฒิ คนที่ 2, การสัมภาษณ์, วันที่ 13 กรกฎาคม 2566)

"...การพัฒนาคุณลักษณะครูตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ด้านเศรษฐกิจ คือการดำรงชีวิตโดยใช้เศรษฐกิจแบบพออยู่พอกินให้มีความขยันหมั่นเพียร ประกอบสัมมาอาชีพเพื่อให้พึ่งตนเองได้ให้พ้นจากความยากจน การปฏิบัติตามทฤษฎีใหม่ตามแนวพระราชดำริเป็นตัวอย่างของการปฏิบัติตามเศรษฐกิจพอเพียง ซึ่งได้ช่วยให้เกษตรกร จำนวนมากมีรายได้เพิ่มสูงขึ้น..."

(ผู้ทรงคุณวุฒิ คนที่ 3, การสัมภาษณ์, วันที่ 13 กรกฎาคม 2566)

"...การพัฒนาคุณลักษณะครูตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ด้านเศรษฐกิจ โดยครูและบุคลากรในโรงเรียนได้น้อมนำหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงมาเป็นแนวทางปฏิบัติและดำเนินการจัดการเรียนการสอนตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง จึงทำให้เกิดการปรับเปลี่ยนพฤติกรรมและวิถีชีวิตทำให้ครูและบุคลากรในโรงเรียนมีคุณลักษณะและอุปนิสัยพอเพียงในมิติด้านเศรษฐกิจ คือ มีการบริหารจัดการด้านการเงินได้อย่างเหมาะสม โดยมีการประหยัด อดออม มีวินัยและการวางแผนในการใช้จ่ายมากขึ้น..."

(ผู้ทรงคุณวุฒิ คนที่ 4, การสัมภาษณ์, วันที่ 15 สิงหาคม 2566)

"...การพัฒนาคุณลักษณะครูตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ด้านเศรษฐกิจ โดยครูคือ มีการบริหารจัดการด้านการเงินได้อย่างเหมาะสม โดยมีการประหยัด อดออม มีวินัยและการวางแผนในการใช้จ่ายมากขึ้นมีการใช้จ่ายเฉพาะเรื่องที่จำเป็น รู้จักการวางแผนในการใช้จ่ายเงินเพื่ออนาคต และมีการวางแผนในการมีภาระหนี้สินโดยถือเป็นการลงทุนเพื่อความมั่นคงของอนาคต..."

(ผู้ทรงคุณวุฒิ คนที่ 5, การสัมภาษณ์, วันที่ 15 สิงหาคม 2566)

"...การพัฒนาคุณลักษณะครูตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ด้านเศรษฐกิจ นั้นหมายถึง ฝึกให้ดำรงชีวิตอยู่อย่างพอดี กินพอดี ใช้อย่างพอดี อยู่อย่างพอดีตามอัตภาพและประกอบอาชีพสุจริตหรือหารายได้อย่างสุจริต ด้วยความขยัน อดทนใช้ชีวิตเรียบง่าย ไม่เบียดเบียนตนเองและผู้อื่น พยายามจัดระบบรายได้ที่มีให้สมดุลกับรายจ่ายอย่างมีเหตุผล ประหยัดเก็บออมเงินและแบ่งปันผู้อื่น..."

(ผู้ทรงคุณวุฒิ คนที่ 6, การสัมภาษณ์, วันที่ 15 สิงหาคม 2566)

"...การพัฒนาคุณลักษณะครูตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ด้านเศรษฐกิจ นั้นเป็นการดำเนินชีวิตตามหลักเศรษฐกิจพอเพียง ไม่ใช้จ่ายเกินตัว ไม่ลงทุนเกินขนาด คิดและวางแผนอย่างรอบคอบ มีภูมิคุ้มกันไม่เสี่ยงเกินไป เช่น ทำบัญชีรายรับรายจ่ายเพื่อที่จะจัดการการใช้จ่ายเงินได้อย่างเป็นระบบ การลดรายจ่าย–เพิ่มรายได้ ในส่วนที่จำเป็น ใช้ชีวิตที่เหมาะสมกับฐานานุรูปอย่างเป็นเหตุเป็นผล ใช้ชีวิตไม่เสี่ยงเกินไปมีการเผื่อทางเลือกสำรองและสร้างภูมิคุ้มกัน..."

(ผู้ทรงคุณวุฒิ คนที่ 7, การสัมภาษณ์, วันที่ 20 กันยายน 2566)

"...การพัฒนาคุณลักษณะครูตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ด้านเศรษฐกิจ นั้นมีการจัดทำบัญชีครัวเรือน เพื่อลดรายจ่ายและสร้างรายได้ มีการรวมกลุ่มเพื่อการพัฒนาอาชีพหลักของหมู่บ้าน และมีการดำเนินงานในรูปแบบวิสาหกิจชุมชนหรือกลุ่มที่มีการดำเนินงานในลักษณะเดียวกับรูปแบบวิสาหกิจชุมชน..."

(ผู้ทรงคุณวุฒิ คนที่ 8, การสัมภาษณ์, วันที่ 20 กันยายน 2566)

"...การพัฒนาคุณลักษณะครูตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ด้านเศรษฐกิจ นั้นคือครูมีวินัยในการใช้จ่ายอย่างสมเหตุสมผล วางแผนอย่างรอบคอบในการลดรายจ่าย เพิ่มรายได้ เลือกใช้ทรัพยากรที่มีอยู่อย่างประหยัด คุ้มค่า และให้เกิดประโยชน์สูงสุด สอดคล้องกับความต้องการและสภาพแวดล้อม (ภูมิสังคม) พัฒนาเทคโนโลยีจากภูมิปัญญาชาวบ้าน และต่อยอดกับภูมิปัญญา..."

(ผู้ทรงคุณวุฒิ คนที่ 9, การสัมภาษณ์, วันที่ 20 กันยายน 2566)

สรุปผลการพัฒนาคุณลักษณะครูตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ด้านเศรษฐกิจ กล่าวคือ หมายถึง พฤติกรรมการแสดงออกในการทำงาน หรือการดำรงชีวิตของครูในการบริหารจัดการการเงินที่ดีสอดคล้องกับความเป็นจริงของชีวิตแต่ละคนอย่างมีเหตุผลด้วยความไม่ประมาท ยึดหลักพออยู่ พอกิน พอใช้ รู้จักออมเงินมีกลไกการลดความเสี่ยง รู้จักประหยัด พึ่งตนเองได้ทางเศรษฐกิจโดยผลิตหรือสร้างรายได้ที่สอดคล้องกับความต้องการ สอดคล้องกับภูมิสังคม ภูมิปัญญาท้องถิ่น ทรัพยากรท้องถิ่น รวมทั้งการมีรายได้เพียงพอกับรายจ่ายและมีเหลือเก็บ และมีการสร้างภูมิคุ้มกันในการดำเนินชีวิตเพื่อสร้างให้เกิดความยั่งยืนในอนาคต

2.1.2 การพัฒนาคุณลักษณะครูตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ด้านสังคม ท่านมีแนวทางการพัฒนาอย่างไร

"...การพัฒนาคุณลักษณะครูตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ด้านสังคม คือ การนำปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงมาใช้เป็นแกนกลางพัฒนาชุมชนในการดำเนินชีวิตแบบพอเพียง โดยกำหนดตัวชี้วัดที่สอดคล้องกับมิติด้านสังคม คือ การเอื้ออารีต่อกัน ได้แก่ มีการดูแลช่วยเหลือกัน การช่วยเหลือเกื้อกูลกันในสังคมชุมชน และรู้รักสามัคคี ..."

(ผู้ทรงคุณวุฒิ คนที่ 1, การสัมภาษณ์, วันที่ 13 กรกฎาคม 2566)

"...การพัฒนาคุณลักษณะครูตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ด้านสังคม คือ การดำเนินชีวิตอย่างพอเพียง ต้องเริ่มจากการตระหนักถึงความจำเป็นของการอยู่ร่วมกันของคนในสังคม ต้องช่วยเสริมสร้างให้สังคมเกิดสันติสุข มีความเจริญก้าวหน้าและยั่งยืน และคนในสังคมมีความสามัคคีปรองดองกัน แล้วฝึกปฏิบัติตนให้มีสำนึกในคุณธรรมความซื่อสัตย์สุจริต มีสติยั้งคิด ใช้ปัญญาพิจารณาอย่างรอบคอบ ..."

(ผู้ทรงคุณวุฒิ คนที่ 2, การสัมภาษณ์, วันที่ 13 กรกฎาคม 2566)

"...การพัฒนาคุณลักษณะครูตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ด้านสังคม คือ ในการดำเนินชีวิตและปฏิบัติหน้าที่บนพื้นฐานของความมีเหตุผล พอประมาณกับศักยภาพและสถานภาพของแต่ละบุคคล ในแต่ละสถานการณ์และหมั่นเสริมสร้างความรู้ในด้านต่าง ๆ ให้เท่าทันการเปลี่ยนแปลงเพื่อจะได้มีภูมิคุ้มกันในตัวที่ดีเนื่องจากความรู้และความมีเหตุมีผลมีความสำคัญยิ่ง..."

(ผู้ทรงคุณวุฒิ คนที่ 3, การสัมภาษณ์, วันที่ 13 กรกฎาคม 2566)

"...การพัฒนาคุณลักษณะครูตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ด้านสังคม คือ รู้จักช่วยเหลือสังคมหรือชุมชน ปลูกจิตสำนึกสาธารณะ ปลูกฝังความสามัคคี ความเสียสละ เผยแพร่องค์ความรู้เศรษฐกิจพอเพียงบนพื้นฐานของการมีเมตตา ความเอื้ออาทร ความสามัคคีของสมาชิกในชุมชนในการร่วมแรงร่วมใจ เพื่อประกอบอาชีพต่าง ๆ ให้บรรลุผลสำเร็จ ดังนั้นประโยชน์ที่เกิดขึ้นจึงเกิดหลายมิติ ทั้งรายได้ของครอบครัว การสร้างความรับมั่นคงให้กับ..."

(ผู้ทรงคุณวุฒิ คนที่ 4, การสัมภาษณ์, วันที่ 15 สิงหาคม 2566)

"...การพัฒนาคุณลักษณะครูตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ด้านสังคม คือ วิถีชีวิตตามหลักเศรษฐกิจพอเพียงด้านสังคมไว้ว่า แต่ละครอบครัว แต่ประชุมชนต้องช่วยเหลือเกื้อกูลกัน เชื่อมโยงกันเป็นเครือข่ายชุมชนที่เข็นแข็งเป็นอิสระการมีส่วนร่วมในกิจกรรมของสังคมและการปฏิบัติตนในการอยู่ร่วมกันในสังคม และการดำเนินชีวิตที่สอดคล้องตามแนวคิดปรัชญาของเศรษฐกิจกพอเพียงของ แต่ละชุมชนต้องช่วยเหลือเกื้อกูลกัน เชื่อมโยงกันเป็นเครือข่ายที่แข็งแรงเป็นอิสระ..."

(ผู้ทรงคุณวุฒิ คนที่ 5, การสัมภาษณ์, วันที่ 15 สิงหาคม 2566)

"...การพัฒนาคุณลักษณะครูตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ด้านสังคม เศรษฐกิจพอเพียงมุ่งให้เกิดสังคมที่มีความสุขสงบ ประชาชนมีความเมตตาเอื้ออาทร ช่วยเหลือซึ่งกันและกัน ไม่ใช่ต่างคนต่างอยู่มุ่งให้เกิดความสามัคคีร่วมมือเพื่อให้ทุกคนอยู่ร่วมกันได้โดยปราศจากการเบียดเบียนกัน การเอารัดเอาเปรียบกัน การมุ่งร้าย ทำลายกัน..."

(ผู้ทรงคุณวุฒิ คนที่ 6, การสัมภาษณ์, วันที่ 15 สิงหาคม 2566)

"...การพัฒนาคุณลักษณะครูตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ด้านสังคม นั้น เป็นการดำเนินชีวิตตามหลักเศรษฐกิจพอเพียง ไม่ใช้จ่ายเกินตัว ไม่ลงทุนเกินขนาด คิดและวางแผนอย่างรอบคอบ มีภูมิคุ้มกันไม่เสี่ยงเกินไป เช่น ทำบัญชีรายรับรายจ่ายเพื่อที่จะจัดการการใช้จ่ายเงินได้อย่างเป็นระบบ การลดรายจ่าย – เพิ่มรายได้ ในส่วนที่จำเป็น ใช้ชีวิตที่เหมาะสมกับฐานานุรูปอย่างเป็นเหตุเป็นผล ใช้ชีวิตไม่เสี่ยงเกินไปมีการเผื่อทางเลือกสำรองและสร้างภูมิคุ้มกัน..."

(ผู้ทรงคุณวุฒิ คนที่ 7, การสัมภาษณ์, วันที่ 20 กันยายน 2566)

"...การพัฒนาคุณลักษณะครูตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ด้านสังคม นั้น คือยึดถือการประกอบอาชีพด้วยความถูกต้อง สุจริต แม้จะตกอยู่ในภาวะขาดแคลน ในการดำรงชีพก็ตาม ดังพระราชดำรัสที่ว่า "ความเจริญของคนทั้งหลายย่อมเกิดมาจากการประพฤติชอบ และการหาเลี้ยงชีพของตนเป็นหลักสำคัญ..."

(ผู้ทรงคุณวุฒิ คนที่ 8, การสัมภาษณ์, วันที่ 20 กันยายน 2566)

"...การพัฒนาคุณลักษณะครูตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ด้านสังคม คือ การนำเศรษฐกิจพอเพียงมุ่งให้เกิดสังคมที่มีความสุขสงบ ประชาชนมีความเมตตาเอื้ออาทรช่วย เหลือซึ่งกันและกัน ไม่ใช่ต่างคนต่างอยู่ มุ่งให้เกิดความสามัคคีร่วมมือกัน เพื่อให้ทุกคนอยู่ร่วมกันได้โดยปราศจาก การเบียนเบียนกัน การเอารัดเอาเปรียบกัน การมุ่งร้ายทำลายกัน..."

(ผู้ทรงคุณวุฒิ คนที่ 9, การสัมภาษณ์, วันที่ 20 กันยายน 2566)

สรุปผลการพัฒนาคุณลักษณะครูตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ด้านสังคม กล่าวคือ หมายถึง พฤติกรรมการแสดงออกในการทำงาน หรือการดำรงชีวิตของครูในการตระหนักถึงความจำเป็นของการอยู่ร่วมกันของคนในสังคม โดยไม่เบียดเบียนและมีความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ต่อกัน มีความเคารพ ความศรัทธาและความสามัคคีในสังคมและหมู่เพื่อนครู มีจิตสำนึกที่ดี เห็นแก่ประโยชน์ส่วนรวมมากกว่าประโยชน์ส่วนตัว รวมทั้งปฏิบัติตนให้มีสำนึกในคุณธรรมความซื่อสัตย์สุจริต มีสติยั้งคิด ใช้ปัญญาพิจารณาอย่างรอบคอบในการดำเนินชีวิตและปฏิบัติหน้าที่บนพื้นฐานของความมีเหตุผลพอประมาณกับศักยภาพและสถานภาพของตน

2.1.3 การพัฒนาคุณลักษณะครูตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ด้านทรัพยากรและสิ่งแวดล้อม ท่านมีแนวทางการพัฒนาอย่างไร

"...การพัฒนาคุณลักษณะครูตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ด้านทรัพยากรและสิ่งแวดล้อม คือ การอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมและการใช้ทรัพยากรธรรมชาติอย่างยั่งยืน ได้แก่ การใช้วัตถุดิบอย่างยั่งยืนในการประกอบอาชีพ การใช้ทรัพยากรอย่างคุ้มค่า มีการจัดหาทรัพยากรทดแทน การอนุรักษ์ เช่น การปลูกพืช เลี้ยงสัตว์ทดแทน การดูแลรักษาแหล่งน้ำ ป่าไม้และสิ่งแวดล้อม ..."

(ผู้ทรงคุณวุฒิ คนที่ 1, การสัมภาษณ์, วันที่ 13 กรกฎาคม 2566)

"...การพัฒนาคุณลักษณะครูตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ด้านทรัพยากรและสิ่งแวดล้อม คือ วิถีชีวิตตามหลักเศรษฐกิจพอเพียง ใช้และจัดการอย่างชาญฉลาด พร้อมทั้งหาทางเพิ่มมูลค่า ยึดหลักความยั่งยืนการปฏิบัติตนในเรื่องการกำจัดของเสียและด้านการอนุรักษ์พลังงาน..."

(ผู้ทรงคุณวุฒิ คนที่ 2, การสัมภาษณ์, วันที่ 13 กรกฎาคม 2566)

"...การพัฒนาคุณลักษณะครูตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ด้านทรัพยากรและสิ่งแวดล้อม คือทุกคนต้องรู้จักคุณค่าของธรรมชาติ และรู้จักใช้สิ่งที่ธรรมชาติให้มาให้เป็นประโยชน์ที่สุด สร้างบรรยากาศ รักษาความสะอาด และอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมในทุกสถานที่ และใช้ถุงผ้าในการจ่ายตลาดอย่างสม่ำเสมอ หรือปลูกพืชผักสวนครัวไว้ทานเองในครัวเรือน..."

(ผู้ทรงคุณวุฒิ คนที่ 3, การสัมภาษณ์, วันที่ 13 กรกฎาคม 2566)

"...การพัฒนาคุณลักษณะครูตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ด้านทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมคือ มีจิตสำนึกของการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม มีกลุ่ม/องค์กรด้านสิ่งแวดล้อม การใช้พลังงานทดแทนที่สอดคล้องกับสภาพแวดล้อมของชุมชน และการสร้างมูลค่าเพิ่มจากทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม รวมถึงการบริหารจัดการขยะ..."

(ผู้ทรงคุณวุฒิ คนที่ 4, การสัมภาษณ์, วันที่ 15 สิงหาคม 2566)

"...การพัฒนาคุณลักษณะครูตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ด้านทรัพยากรและสิ่งแวดล้อม คือรู้จักใช้และจัดการทรัพยากรอย่างฉลาดและรอบคอบ เลือกใช้ทรัพยากรที่มีอยู่อย่างประหยัด คุ้มค่า และให้เกิดประโยชน์สูงสุด ดูแลรักษาและฟื้นฟูทรัพยากรที่มีอยู่ เพื่อให้เกิดความยั่งยืนสูงสุด..."

(ผู้ทรงคุณวุฒิ คนที่ 5, การสัมภาษณ์, วันที่ 15 สิงหาคม 2566)

"...การพัฒนาคุณลักษณะครูตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ด้านทรัพยากรและสิ่งแวดล้อม คือการปฏิบัติตนในเรื่องการกำจัดของเสียและด้านการอนุรักษ์พลังงานที่สอดคล้องตามแนวคิดปรัชญาของเศรษฐกิจกพอเพียงและจัดการอย่างชาญฉลาด พร้อมทั้งหาทางเพิ่มมูลค่าโดยให้ยึดอยู่บนหลักการของความยั่งยืน..."

(ผู้ทรงคุณวุฒิ คนที่ 6, การสัมภาษณ์, วันที่ 15 สิงหาคม 2566)

"...การพัฒนาคุณลักษณะครูตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ด้านทรัพยากรและสิ่งแวดล้อม นั้นเป็นวิธีคิดและวิถีชีวิตที่สอดคล้องกับการดำเนินชีวิตอย่างมั่นคงและมีความยั่งยืน ซึ่งสามารถประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวันได้เป็นการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม ให้ความสำคัญกับการสร้างพื้นที่สีเขียวให้เกิดขึ้นในสังคม รู้คุณค่าของการใช้ทรัพยากรให้คุ้มค่าและเกิดประโยชน์สูงสุด ฟื้นฟูทรัพยากรเพื่อให้เกิดความยั่งยืนทุกคนต้องรู้จักคุณค่าของธรรมชาติ และรู้จักใช้สิ่งที่ธรรมชาติให้มาให้เป็นประโยชน์ที่สุด..."

(ผู้ทรงคุณวุฒิ คนที่ 7, การสัมภาษณ์, วันที่ 20 กันยายน 2566)

"...การพัฒนาคุณลักษณะครูตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ด้านทรัพยากรและสิ่งแวดล้อม คือการใช้วัตถุดิบอย่างยั่งยืนในการประกอบอาชีพ ใช้ทรัพยากรอย่างคุ้มค่าประหยัด มีการจัดหาทรัพยากรทดแทน การอนุรักษ์ เช่น การปลูกพืช เลี้ยงสัตว์ทดแทน การดูแลรักษาแหล่งน้ำ ป่าไม้และสิ่งแวดล้อม และการปลูกต้นไม้ร่มรื่นน่าอยู่ การปลูกต้นไม้บริเวณที่สาธารณะและมีการดูแลรักษาอย่างต่อเนื่อง..."

(ผู้ทรงคุณวุฒิ คนที่ 8, การสัมภาษณ์, วันที่ 20 กันยายน 2566

"...การพัฒนาคุณลักษณะครูตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ด้านทรัพยากรและสิ่งแวดล้อม คือเพิ่มมูลค่าโดยให้ยึดอยู่บนหลักการของความยั่งยืนเป็นการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม ให้ความสำคัญกับการสร้างพื้นที่สีเขียวให้เกิดขึ้นในสังคม รู้คุณค่าของการใช้ทรัพยากรให้คุ้มค่าและเกิดประโยชน์สูงสุด รู้จักใช้สิ่งที่ธรรมชาติให้มาให้เป็นประโยชน์..."

(ผู้ทรงคุณวุฒิ คนที่ 9, การสัมภาษณ์, วันที่ 20 กันยายน 2566)

สรุปผลการพัฒนาคุณลักษณะครูตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ด้านทรัพยากรและสิ่งแวดล้อม กล่าวคือ หมายถึง พฤติกรรมการแสดงออกในการทำงาน หรือการดำรงชีวิตของครูในการใช้ทรัพยากรอย่างประหยัดและมีประสิทธิภาพ รู้จักคุณค่าของการใช้ทรัพยากรให้คุ้มค่าและเกิดประโยชน์สูงสุด รวมทั้งการมีจิตสำนึกและมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมและการใช้ทรัพยากรธรรมชาติอย่างยั่งยืน

2.1.4 การพัฒนาคุณลักษณะครูตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ด้านวัฒนธรรม ท่านมีแนวทางการพัฒนาอย่างไร

"...การพัฒนาคุณลักษณะครูตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ด้านวัฒนธรรม คือ สืบสานวัฒนธรรมไทย สร้างจิตสำนึกรักษ์ไทย รักบ้านเกิด ฟื้นฟูและอนุรักษ์อาหารประจำท้องถิ่น ฟื้นฟูอนุรักษ์ดนตรีไทยและเพลงไทย ฟื้นฟูและอนุรักษ์วัตถุโบราณและโบราณสถานการปฏิบัติตนตามวัฒนธรรมไทยที่ดีงาม..."

(ผู้ทรงคุณวุฒิ คนที่ 1, การสัมภาษณ์, วันที่ 13 กรกฎาคม 2566)

"...การพัฒนาคุณลักษณะครูตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ด้านวัฒนธรรม คือ วิถีชีวิตของประชาชน เศรษฐกิจพอเพียงมุ่งให้เกิดวัฒนธรรมหรือวิถีชีวิตที่ประหยัด อดออม มีชีวิตที่เรียบง่าย ไม่ฟุ่มเฟือย ไม่ตกเป็นทาสของวัตถุนิยมและบริโภคนิยมซึ่งทำให้เกิดการเป็นหนี้เป็นสิน รักษาเอกลักษณ์ ภาษา ภูมิปัญญา และวัฒนธรรมไทย..."

(ผู้ทรงคุณวุฒิ คนที่ 2, การสัมภาษณ์, วันที่ 13 กรกฎาคม 2566)

"...การพัฒนาคุณลักษณะครูตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ด้านวัฒนธรรม คือคือ 1) เป็นต้นแบบหรือตัวอย่างแก่นักเรียน ผู้ปกครองนักเรียนและชุมชนในเรื่องการน้อมนำหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงไปใช้เป็นหลักคิด หลักปฏิบัติทั้งในวิถีชีวิตการงาน และวิถีชีวิตส่วนตัวและครอบครัว และ 2) ร่วมส่งเสริมและอนุรักษ์ประเพณีวัฒนธรรมท้องถิ่นและภูมิปัญญาท้องถิ่น..."

(ผู้ทรงคุณวุฒิ คนที่ 3, การสัมภาษณ์, วันที่ 13 กรกฎาคม 2566)

"...การพัฒนาคุณลักษณะครูตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ด้านวัฒนธรรม การพัฒนาคุณลักษณะครูตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ด้านวัฒนธรรม มีจิตสำนึกของการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม มีกลุ่มองค์กรด้านสิ่งแวดล้อม การใช้พลังงานทดแทนที่สอดคล้องกับสภาพแวดล้อมของชุมชน และการสร้างมูลค่าเพิ่มจากทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม รวมถึงการบริหารจัดการขยะ..."

(ผู้ทรงคุณวุฒิ คนที่ 4, การสัมภาษณ์, วันที่ 15 สิงหาคม 2566)

"...การพัฒนาคุณลักษณะครูตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ด้านวัฒนธรรม คือเป็นวิธีคิดและวิถีชีวิตที่สอดคล้องกับการดำเนินชีวิตอย่างมั่นคงและมีความยั่งยืน ซึ่งสามารถประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวันได้ ประยุกต์ใช้มิติด้านวัฒนธรรม คือ รักและเห็นคุณค่าในความเป็นไทย เอกลักษณ์ไทย เห็นประโยชน์และคุ้มค่าของภูมิปัญญาไทย ภูมิปัญญาท้องถิ่น ..."

(ผู้ทรงคุณวุฒิ คนที่ 5, การสัมภาษณ์, วันที่ 15 สิงหาคม 2566)

"...การพัฒนาคุณลักษณะครูตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ด้านวัฒนธรรม คือวิถีชีวิตที่ประหยัดอดออม มีชีวิตที่เรียบง่ายไม่ฟุ้งเฟ้อ ฟุ่มเฟือย ไม่ตกเป็นทาสของวัตถุนิยมและบริโภคนิยม ซึ่งทำให้เกิดการเป็นหนี้เป็นสิน ปัญหาหนึ่งที่บ่อนทำลายความมั่นคงของชาติ..."

(ผู้ทรงคุณวุฒิ คนที่ 6, การสัมภาษณ์, วันที่ 15 สิงหาคม 2566)

"...การพัฒนาคุณลักษณะครูตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ด้านวัฒนธรรม การปฏิบัติตนตามวัฒนธรรมไทยที่ดีงามวิถีชีวิตที่ประหยัดอดออม ไม่ตกเป็นทาสของวัตถุนิยมและบริโภคนิยม ซึ่งทำให้เกิดการเป็นหนี้เป็นสิน เกิดการทุจริตคอร์รัปชั่นเป็นปัญหาสังคมที่ร้ายแรง..."

(ผู้ทรงคุณวุฒิ คนที่ 7, การสัมภาษณ์, วันที่ 20 กันยายน 2566)

"...การพัฒนาคุณลักษณะครูตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ด้านวัฒนธรรม คือเป็นวิธีคิดและวิถีชีวิตที่สอดคล้องกับการดำเนินชีวิตอย่างมั่นคงและมีความยั่งยืน ซึ่งสามารถประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวันได้..."

(ผู้ทรงคุณวุฒิ คนที่ 8, การสัมภาษณ์, วันที่ 20 กันยายน 2566

"...การพัฒนาคุณลักษณะครูตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ด้านวัฒนธรรม คือเป็นต้นแบบหรือตัวอย่างแก่นักเรียน ผู้ปกครองนักเรียนและชุมชนในเรื่องการน้อมนำหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงไปใช้เป็นหลักคิด หลักปฏิบัติทั้งในวิถีชีวิตการงาน และวิถีชีวิตส่วนตัว ..."

(ผู้ทรงคุณวุฒิ คนที่ 9, การสัมภาษณ์, วันที่ 20 กันยายน 2566)

สรุปผลการพัฒนาคุณลักษณะครูตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ด้านวัฒนธรรม กล่าวคือ หมายถึง พฤติกรรมการแสดงออกในการทำงาน หรือการดำรงชีวิตของครูในการสืบสานวัฒนธรรมไทย สร้างจิตสำนึกรักษ์ไทย ส่งเสริมและอนุรักษ์ประเพณีวัฒนธรรมท้องถิ่น ภูมิปัญญาท้องถิ่น ประเพณีท้องถิ่น ค่านิยม เอกลักษณ์ท้องถิ่นความเป็นไทย รวมทั้งปฏิบัติตนในแนวทางที่ดี ลดละสิ่งชั่ว และประพฤติตนตามหลักศาสนา

3. การออกแบบรูปแบบการพัฒนาคุณลักษณะครูตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง วิทยาลัยเกษตรและเทคโนโลยี สังกัดคณะกรรมการการอาชีวศึกษาผู้วิจัยได้นำข้อมูลจากการสังเคราะห์เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ผลการศึกษาสภาพปัจจุบันและสภาพที่พึงประสงค์การพัฒนาคุณลักษณะครูตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง การประเมินความต้องการจำเป็นในการพัฒนาคุณลักษณะครูตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง ผลการสัมภาษณ์สถานศึกษาต้นแบบที่มีวิธีปฏิบัติที่เลิศ (Best Practices) ในพัฒนาคุณลักษณะครูตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง วิทยาลัยเกษตรและเทคโนโลยี สังกัดคณะกรรมการการอาชีวศึกษา ดังแสดงใน ตารางที่ 4.10

ตารางที่ 4.10 การสังเคราะห์ผลการวิจัยเพื่อนำไปใช้ออกแบบรูปแบบพัฒนาคุณลักษณะครูตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง วิทยาลัยเกษตรและเทคโนโลยี สังกัดคณะกรรมการการอาชีวศึกษา

ข้อ	องค์ประกอบ/ตัวชี้วัด คุณลักษณะครูตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง	ผลจากการสำรวจ		ลำดับความต้องการจำเป็น	ผลจากการศึกษา Best Practices	วิธีการพัฒนา	ผลการสังเคราะห์เพื่อนำไปสู่การพัฒนารูปแบบ
		สภาพปัจจุบัน	สภาพที่พึงประสงค์				
1.	ด้านเศรษฐกิจ			(1)	- ครูมีแนวคิดการทำบัญชีรับจ่ายในครัวเรือนเพื่อการออมทรัพย์และการวางแผนการลงทุน - ทบทวนตนเองในการใช้เทคโนโลยีที่เหมาะสมเรียนรู้เพื่อพัฒนาเป็นแบบอย่างที่ดี (Best Practices) - นำไปใช้ได้อย่างถูกต้องเกิดประสิทธิผลสูงสุด	- ฝึกอบรมเชิงปฏิบัติการ - การปฏิบัติงานจริง - การศึกษาดูงาน - การเรียนรู้ด้วยตนเอง	1. ให้ความรู้ ความเข้าใจเกี่ยวกับความหมาย ลักษณะความสำคัญด้านเศรษฐกิจ 2. ให้ครูสามารถนำหลักการแนวคิดการด้านเศรษฐกิจประยุกต์ใช้กับการปฏิบัติงาน 3. ครูสร้างความตระหนักในความสำคัญด้านเศรษฐกิจและนำไปใช้ได้อย่างถูกต้องและเกิด ประสิทธิผลสูงสุดในการพัฒนาคุณลักษณะครูตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง
	1. การทำบัญชีรับจ่ายในครัวเรือน	ปานกลาง	มากที่สุด	1			
	2. การออมทรัพย์และการวางแผนการลงทุน	ปานกลาง	มากที่สุด	2			
	3. การใช้เทคโนโลยีที่เหมาะสมเพื่อเพิ่มรายได้	ปานกลาง	มากที่สุด	3			
	4. การประยุกต์ใช้หลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงในการพัฒนาอาชีพ	ปานกลาง	มากที่สุด	4			

(ต่อ)

ตารางที่ 4.10 (ต่อ)

ข้อ	องค์ประกอบ/ตัวชี้วัด คุณลักษณะครูตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง	ผลจากการสำรวจ		ลำดับความต้องการจำเป็น	ผลจากการศึกษา Best Practices	วิธีการพัฒนา	ผลการสังเคราะห์เพื่อนำไปสู่การพัฒนารูปแบบ
		สภาพปัจจุบัน	สภาพที่พึงประสงค์				
2.	ด้านสังคม			(2)	- ความรู้ ความเข้าใจเกี่ยวกับลักษณะความสำคัญด้านสังคมและการมีส่วนร่วมในกิจกรรมของสถานศึกษา - นำดำเนินชีวิตตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงประยุกต์ใช้กับการปฏิบัติงาน - นำไปใช้ได้อย่างถูกต้องเกิดประสิทธิผลสูงสุด	- ฝึกอบรมเชิงปฏิบัติการ - การปฏิบัติงานจริง - การศึกษาดูงาน - การเรียนรู้ด้วยตนเอง	1. ให้ความรู้ ความเข้าใจเกี่ยวกับความหมาย ลักษณะด้านสังคม 2. ครูสามารถนำหลักการแนวคิดด้านสังคมประยุกต์ใช้กับการปฏิบัติงาน 3. สร้างความตระหนักด้านสังคมและนำไปใช้ได้อย่างถูกต้องและเกิด ประสิทธิผลสูงสุดในการพัฒนาคุณลักษณะครูตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง
	1. การแลกเปลี่ยนเรียนรู้ด้านวิชาชีพอย่างต่อเนื่อง	ปานกลาง	มากที่สุด	2			
	2. การมีส่วนร่วมในกิจกรรมของสถานศึกษา	ปานกลาง	มากที่สุด	1			
	3. การดำเนินชีวิตตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง	ปานกลาง	มากที่สุด	4			
	4. การมีจิตสาธารณะและการบำเพ็ญประโยชน์	ปานกลาง	มากที่สุด	3			

(ต่อ)

ตารางที่ 4.10 (ต่อ)

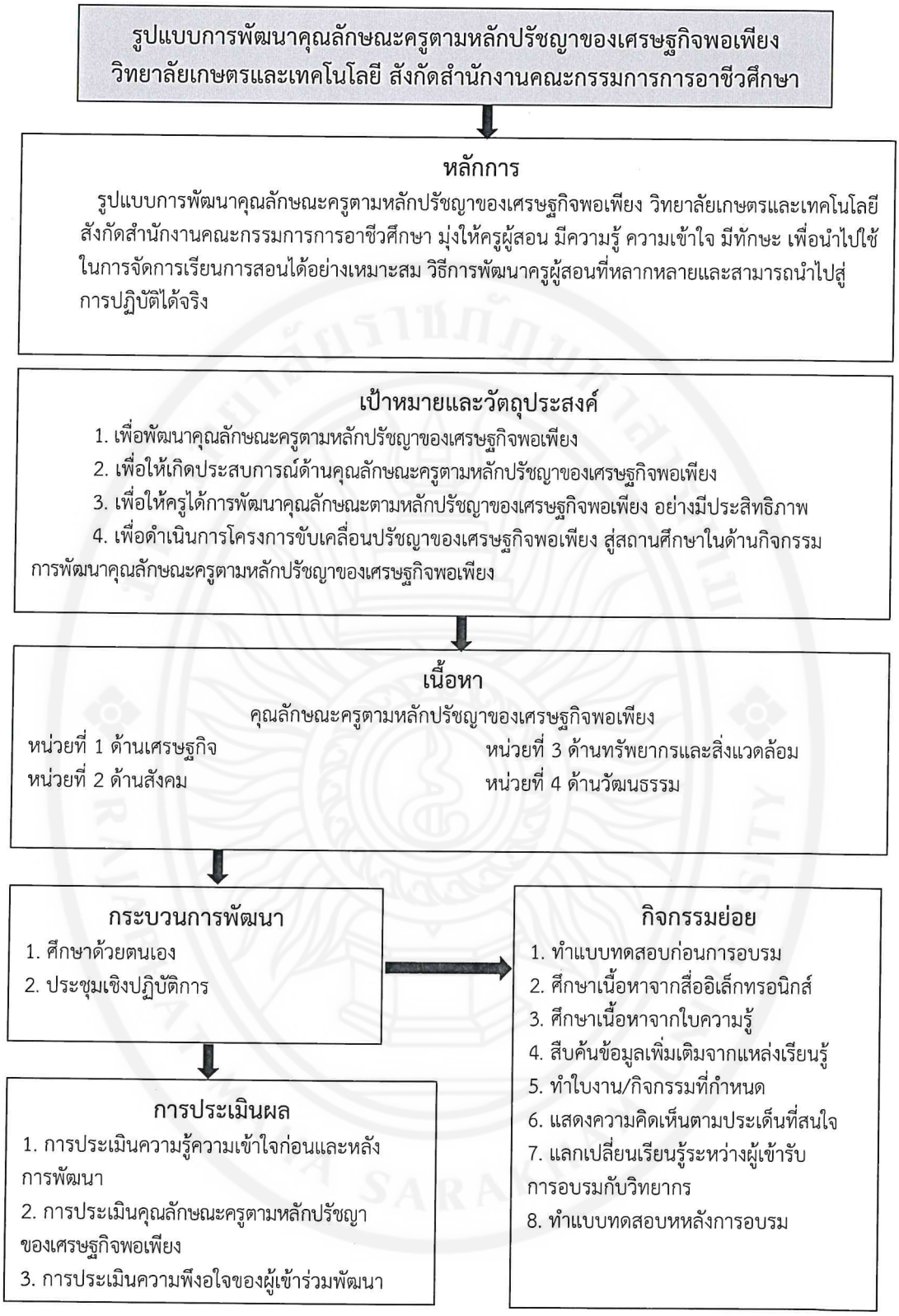
ข้อ	องค์ประกอบ/ตัวชี้วัด คุณลักษณะครูตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง	ผลจากการสำรวจ		ลำดับความต้องการจำเป็น	ผลจากการศึกษา Best Practices	วิธีการพัฒนา	ผลการสังเคราะห์เพื่อนำไปสู่การพัฒนารูปแบบ
		สภาพปัจจุบัน	สภาพที่พึงประสงค์				
3.	ด้านทรัพยากรและสิ่งแวดล้อม			(3)	- ความรู้ ความเข้าใจเกี่ยวกับเกี่ยวกับความหมาย ลักษณะด้านทรัพยากรและสิ่งแวดล้อม - นำหลักการแนวคิดด้านทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมมาประยุกต์ใช้ กับการปฏิบัติงานได้ + นำไปใช้ได้อย่างถูกต้องเกิดประสิทธิผลสูงสุด	- ฝึกอบรมเชิงปฏิบัติการ - การปฏิบัติงานจริง - การศึกษาดูงาน - การเรียนรู้ด้วยตนเอง	1. ให้ความรู้ ความเข้าใจเกี่ยวกับความหมาย ลักษณะความสำคัญของด้านทรัพยากรและสิ่งแวดล้อม 2. ครูสามารถนำหลักการแนวคิดด้านทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมประยุกต์ใช้ในงาน 3. ครูเห็นความสำคัญของการด้านทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมและนำไปประยุกต์ใช้กับการปฏิบัติงานได้
	1. การอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม	ปานกลาง	มากที่สุด	3			
	2. การสร้างสมดุลของธรรมชาติ	ปานกลาง	มากที่สุด	2			
	3. การใช้ทรัพยากรอย่างประหยัดและคุ้มค่า	ปานกลาง	มากที่สุด	1			

(ต่อ)

ตารางที่ 4.10 (ต่อ)

ข้อ	องค์ประกอบ/ตัวชี้วัด คุณลักษณะครูตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง	ผลจากการสำรวจ		ลำดับความต้องการจำเป็น	ผลจากการศึกษา Best Practices	วิธีการพัฒนา	ผลการสังเคราะห์เพื่อนำไปสู่การพัฒนารูปแบบ
		สภาพปัจจุบัน	สภาพที่พึงประสงค์				
4.	ด้านวัฒนธรรม			(4)	- ความรู้ ความเข้าใจเกี่ยวกับเกี่ยวกับความหมาย ลักษณะ ความสำคัญของด้านวัฒนธรรม - นำหลักการแนวคิดด้านวัฒนธรรมมาประยุกต์ใช้ กับการปฏิบัติงานได้ - นำไปใช้ได้อย่างถูกต้องเกิดประสิทธิผลสูงสุด	- ฝึกอบรมเชิงปฏิบัติการ - การปฏิบัติงานจริง - การศึกษาดูงาน - การเรียนรู้ด้วยตนเอง	1. ให้ความรู้ ความเข้าใจเกี่ยวกับความหมาย ลักษณะการปฏิบัติตนตามวัฒนธรรมไทยที่ดี 2. สามารถนำหลักการ แนวคิดด้านวัฒนธรรม มาประยุกต์ใช้กับการปฏิบัติงานได้ 3. มีความตระหนักในความสำคัญของการปฏิบัติตนตามหลักพลเมืองที่ดี
	1. การปฏิบัติตนตามวัฒนธรรมไทยที่ดี	ปานกลาง	มากที่สุด	1			
	2. การปฏิบัติตนตามหลักการ และบทบาทหน้าที่ของพลเมืองที่ดี	ปานกลาง	มากที่สุด	2			

ผู้วิจัยนำข้อมูลจากการสังเคราะห์ผลการศึกษา ระยะที่ 1 องค์ประกอบและตัวชี้วัดรูปแบบพัฒนาคุณลักษณะครูตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง จากการสนทนากลุ่ม จำนวน 11 คน และประเมินความเหมาะสมขององค์ประกอบและตัวชี้วัดคุณลักษณะครูตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง นำข้อมูลที่ได้มาเป็นแนวทางการศึกษา ระยะที่ 2 ศึกษาสภาพปัจจุบัน สภาพที่พึงประสงค์และความต้องการจำเป็นคุณลักษณะครูตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง วิทยาลัยเกษตรและเทคโนโลยี สังกัดคณะกรรมการการอาชีวศึกษา โดยการสอบถามครูและผู้บริหารสถานศึกษา ในวิทยาลัยเกษตรและเทคโนโลยี สังกัดคณะกรรมการการอาชีวศึกษา โดยใช้แบบสอบถาม ระยะที่ 3 ร่างรูปแบบ และประเมินรูปแบบการพัฒนาคุณลักษณะครูตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง วิทยาลัยเกษตรและเทคโนโลยี สังกัดคณะกรรมการการอาชีวศึกษา โดยการวิเคราะห์หาค่าดัชนีความต้องการจำเป็นและจัดลำดับความต้องการจำเป็น ตามผลการสัมภาษณ์บุคคลในสถานศึกษาต้นแบบ ที่มีวิธีปฏิบัติที่เลิศ (Best Practices) ประกอบด้วย ผู้อำนวยการสถานศึกษา รองผู้อำนวยการสถานศึกษา และครู จำนวน 9 คน ซึ่งในการสร้างรูปแบบการพัฒนาคุณลักษณะครูตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง วิทยาลัยเกษตรและเทคโนโลยี สังกัดคณะกรรมการการอาชีวศึกษานี้ เป็นรูปแบบการพัฒนาคุณลักษณะครูสร้างเป็นชุดกิจกรรมออกแบบเป็นหน่วยการเรียนรู้ ที่ใช้ในการพัฒนาคุณลักษณะครูตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง จึงนำเอาองค์ประกอบคุณลักษณะครูตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง 4 องค์ประกอบและ 13 ตัวชี้วัดมาสร้างเป็นชุดกิจกรรมหรือที่เรียกว่า หน่วยการเรียนรู้ ประกอบด้วย 4 หน่วย หน่วยที่ 1 ด้านเศรษฐกิจ หน่วยที่ 2 ด้านสังคม หน่วยที่ 3 ด้านทรัพยากรและสิ่งแวดล้อม และหน่วยที่ 4 ด้านวัฒนธรรม ผู้วิจัยสร้างขึ้นเพื่อให้เกิดการปฏิบัติและการดำเนินการสู่เป้าหมายที่กำหนดไว้โดยใช้องค์ประกอบของรูปแบบการพัฒนาคุณลักษณะครูตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง วิทยาลัยเกษตรและเทคโนโลยี สังกัดคณะกรรมการการอาชีวศึกษา ซึ่งมีองค์ประกอบของรูปแบบประกอบด้วย 5 องค์ประกอบ ดังนี้ คือ 1) หลักการ 2) วัตถุประสงค์ 3) เนื้อหา 4) กระบวนการพัฒนา 5) การวัดและประเมินผล ซึ่งรายละเอียดแสดงได้ดังภาพที่ 4.1

ภาพที่ 4.1 รูปแบบการพัฒนาคุณลักษณะครูตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง

1. หลักการ

รูปแบบการพัฒนาคุณลักษณะครูตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง วิทยาลัยเกษตรและเทคโนโลยี สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการอาชีวศึกษา มีหลักการ ดังนี้

1. รูปแบบการพัฒนาคุณลักษณะครูตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง วิทยาลัยเกษตรและเทคโนโลยี สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการอาชีวศึกษา มุ่งให้ครูผู้สอน มีความรู้ ความเข้าใจ มีทักษะ เพื่อนำไปใช้ในการจัดการเรียนการสอนได้อย่างเหมาะสม

2. วิทยาลัยเกษตรและเทคโนโลยี สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการอาชีวศึกษา มีวิธีการพัฒนาครูผู้สอนที่หลากหลายและสามารถนำไปสู่การปฏิบัติได้จริง

2. วัตถุประสงค์

รูปแบบการพัฒนาคุณลักษณะครูตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง วิทยาลัยเกษตรและเทคโนโลยี สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการอาชีวศึกษา มีวัตถุประสงค์ ดังนี้

2.1 เพื่อพัฒนาคุณลักษณะครูตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง วิทยาลัยเกษตรและเทคโนโลยี สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการอาชีวศึกษา ด้านเศรษฐกิจ

2.2 เพื่อพัฒนาคุณลักษณะครูตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง วิทยาลัยเกษตรและเทคโนโลยี สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการอาชีวศึกษา ด้านสังคม

2.3 เพื่อพัฒนาคุณลักษณะครูตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง วิทยาลัยเกษตรและเทคโนโลยี สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการอาชีวศึกษา ด้านทรัพยากรและสิ่งแวดล้อม

2.4 เพื่อพัฒนาคุณลักษณะครูตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง วิทยาลัยเกษตรและเทคโนโลยี สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการอาชีวศึกษา ด้านวัฒนธรรม

3. วิธีการพัฒนา

รูปแบบการพัฒนาคุณลักษณะครูตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง วิทยาลัยเกษตรและเทคโนโลยี สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการอาชีวศึกษา ประกอบด้วย 3 ระยะ ใช้เวลาในการพัฒนา 90 ชั่วโมง โดยมีโครงสร้างหลักสูตร ดังนี้

ระยะที่ 1 การเสริมสร้างคุณลักษณะครูตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง จำนวน 9 ชั่วโมง)

หน่วยการเรียนรู้ที่ 1 ด้านเศรษฐกิจ	(3 ชั่วโมง)
หน่วยการเรียนรู้ที่ 2 ด้านสังคม	(2 ชั่วโมง)
หน่วยการเรียนรู้ที่ 3 ด้านทรัพยากรและสิ่งแวดล้อม	(2 ชั่วโมง)
หน่วยการเรียนรู้ที่ 4 ด้านวัฒนธรรม	(2 ชั่วโมง)

ซึ่งรายละเอียดประกอบด้วย

หน่วยการเรียนรู้ที่ 1 ด้านเศรษฐกิจ

เนื้อหาสาระที่ 1 อยู่อย่างพอดี พอมี พอกิน ไม่หรูหราฟุ่มเฟือย

เนื้อหาสาระที่ 2 มุ่งเพิ่มรายได้ ลดรายจ่ายเป็นสำคัญ ยึดหลักพออยู่ พอกิน พอใช้

เนื้อหาสาระที่ 3 พึ่งตนเองได้ทางเศรษฐกิจโดยผลิตหรือสร้างรายได้ที่สอดคล้องกับความต้องการ สอดคล้องกับภูมิสังคม ภูมิปัญญาท้องถิ่น ทรัพยากรท้องถิ่น

เนื้อหาสาระที่ 4 ไม่เสพสิ่งเสพติด ไม่เล่นการพนัน ประพฤติตนอยู่ในศีลธรรม อันดี

หน่วยการเรียนรู้ที่ 2 ด้านสังคม

เนื้อหาสาระที่ 1 การดูแลช่วยเหลือกัน เมตตา เกื้อกูลกัน ความเอื้ออาทร รักสามัคคี ในสังคมชุมชน

เนื้อหาสาระที่ 2 การอยู่ร่วมกันกับผู้อื่นในสังคมได้โดยปราศจากการเบียดเบียนกัน การเอารัดเอาเปรียบกัน การมุ่งร้าย ทำลายกัน ตระหนักถึงความจำเป็นของการอยู่ร่วมกันของคนในสังคม

เนื้อหาสาระที่ 3 ความเชื่อมั่นในปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง

เนื้อหาสาระที่ 4 ความสำนึกในคุณธรรมความซื่อสัตย์สุจริต มีสติยั้งคิด ใช้ปัญญาพิจารณาอย่างรอบคอบในการดำเนินชีวิตและปฏิบัติหน้าที่

หน่วยการเรียนรู้ที่ 3 ด้านทรัพยากรและสิ่งแวดล้อม

เนื้อหาสาระที่ 1 การใช้ทรัพยากรอย่างคุ้มค่า/ประหยัด มีการจัดหาทรัพยากรทดแทน

เนื้อหาสาระที่ 2 การอนุรักษ์ เช่น การปลูกพืช/เลี้ยงสัตว์ทดแทน การดูแลรักษาแหล่งน้ำ ป่าไม้และสิ่งแวดล้อม

เนื้อหาสาระที่ 3 การสร้างสมดุลของทรัพยากรธรรมชาติ

เนื้อหาสาระที่ 4 การมีส่วนร่วมฟื้นฟูทรัพยากรเพื่อให้เกิดความยั่งยืนและคงอยู่ชั่วลูกหลาน

หน่วยการเรียนรู้ที่ 4 ด้านวัฒนธรรม

เนื้อหาสาระที่ 1 มีการปฏิบัติตนตามวัฒนธรรมไทยที่ดีงาม

เนื้อหาสาระที่ 2 มีความรักชาติ ปฏิบัติตนตามหลักศาสนา เทิดทูน พระมหากษัตริย์

เนื้อหาสาระที่ 3 มีคุณค่าของวัฒนธรรม ความหวงแหนในวัฒนธรรมอันเป็น “ทรัพย์” ที่ควรค่าแก่การรักษา และสืบทอดให้คงอยู่ต่อไป

เนื้อหาสาระที่ 4 ความรักและเห็นคุณค่าในความเป็นไทย เอกลักษณ์ไทย โดยเฉพาะการใช้ภาษาไทย

ระยะที่ 2 การเรียนรู้ในสภาพจริงกับองค์กรที่ประสบความสำเร็จและการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ จำนวน 18 ชั่วโมง

ผู้เข้ารับการพัฒนาเรียนรู้ตามสภาพจริงการจัดการเรียนการสอนในสถานศึกษา แหล่งเรียนรู้ที่เป็นเลิศในการพัฒนาด้านคุณลักษณะครูที่มีนวัตกรรมหรือมีการปฏิบัติงานที่เป็นเลิศด้านการพัฒนาคุณลักษณะของครู โดยมีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกับผู้ที่ประสบความสำเร็จและผู้ทรงคุณวุฒิที่มีความรอบรู้ มีประสบการณ์ให้คำแนะนำและร่วมแลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกัน

ระยะที่ 3 การพัฒนาตนเองที่สถานศึกษาและการจัดทำรายงานผลการดำเนินงาน จำนวน 53 ชั่วโมง

ผู้เข้ารับการพัฒนาจัดทำนวัตกรรมในการสอนในสถานศึกษา โดยการศึกษา วิเคราะห์และสังเคราะห์ผลการเรียนรู้ที่ได้จากการเสริมสร้างคุณลักษณะและการเรียนรู้ในสภาพจริงแล้วนำเสนอเพื่อแลกเปลี่ยนเรียนรู้และนำไปประยุกต์ใช้ในสถานศึกษาที่ผู้เข้ารับการพัฒนาปฏิบัติการสอน

4. สื่อ/แหล่งการเรียนรู้

4.1 ใบงานในแต่ละกิจกรรม

4.2 แบบประเมินกิจกรรม

4.3 วิดีโอ

4.4 ใบความรู้ในแต่ล่ะหน่วย

4.5 สถานศึกษาที่มีความเป็นเลิศ

5. การวัดและประเมินผล

การประเมินผลการพัฒนาคุณลักษณะครูตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง วิทยาลัยเกษตรและเทคโนโลยี สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการอาชีวศึกษา เป็นกระบวนการเพื่อปรับปรุงพัฒนา โดยกำหนดให้มีการประเมินก่อนพัฒนา ระหว่างการพัฒนา และเมื่อสิ้นสุดการพัฒนา มุ่งเน้นการประเมินตามสภาพจริงด้วยวิธีการที่หลากหลาย ดังนี้

5.1 การประเมินก่อนการพัฒนา

ผู้เข้ารับการพัฒนาต้องเข้ารับการประเมินความรู้ก่อนเข้ารับการพัฒนาด้วยการทดสอบความรู้ที่เกี่ยวข้องกับการเสริมสร้างคุณลักษณะของครู ที่เข้ารับการพัฒนา

5.2 การประเมินผลระหว่างการพัฒนา

5.2.1 ประเมินก่อนการพัฒนา

5.2.2 ประเมินระหว่างการพัฒนา

ส่วนที่ 1 การเสริมสร้างคุณลักษณะครูตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง

ส่วนที่ 2 การเรียนรู้ในสภาพจริง การเรียนรู้ในสถานศึกษา โดยสังเกตพฤติกรรมการเรียนรู้และการสรุปองค์ความรู้

ส่วนที่ 3 สังเคราะห์การเรียนรู้ตามสภาพจริงมาประยุกต์ใช้ในการปฏิบัติงานในสถานศึกษาที่ผู้เข้ารับการพัฒนา ปฏิบัติงาน

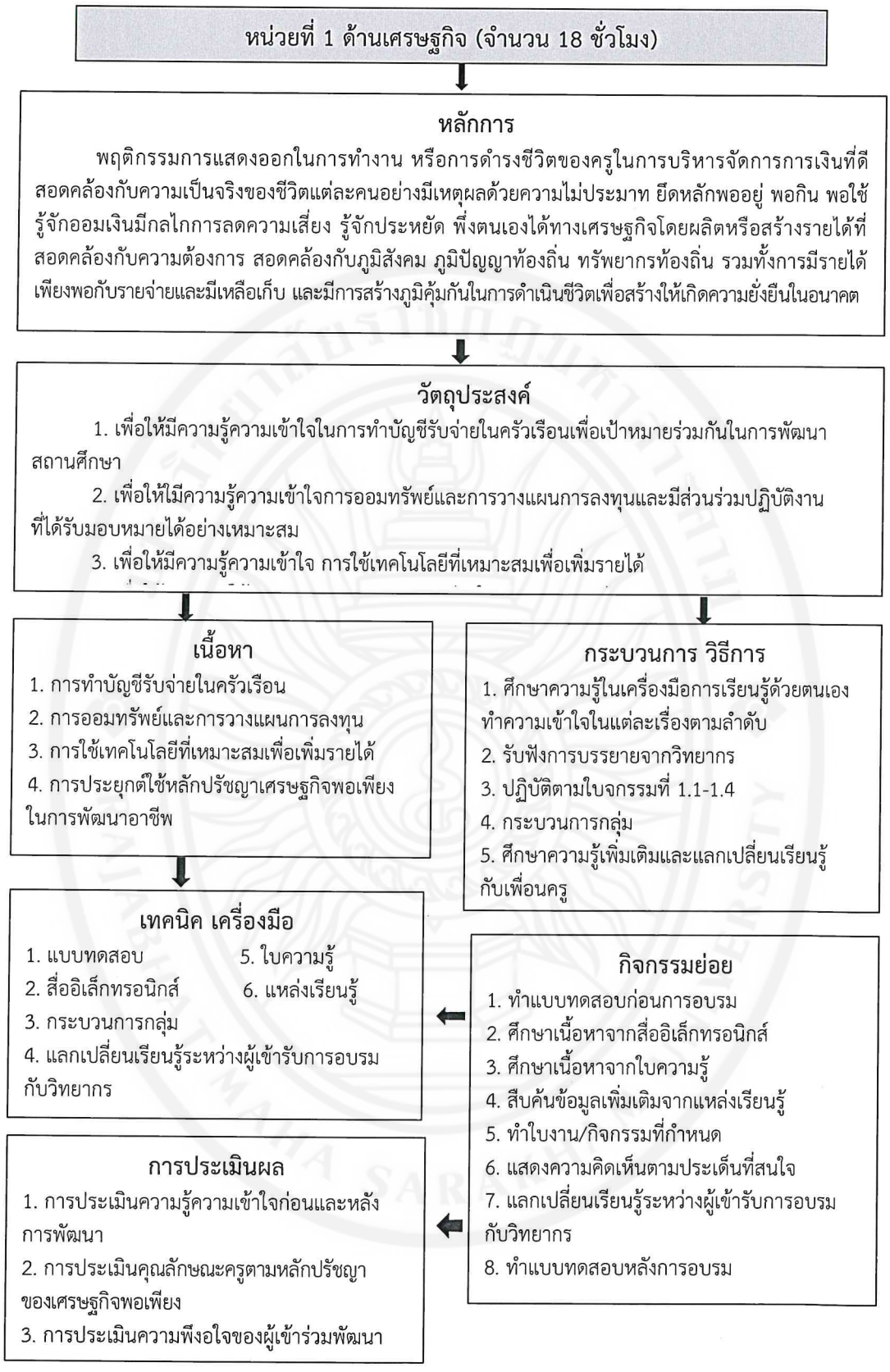
5.3 ประเมินหลังการพัฒนา

5.3.1 แบบประเมินตามตัวชี้วัด

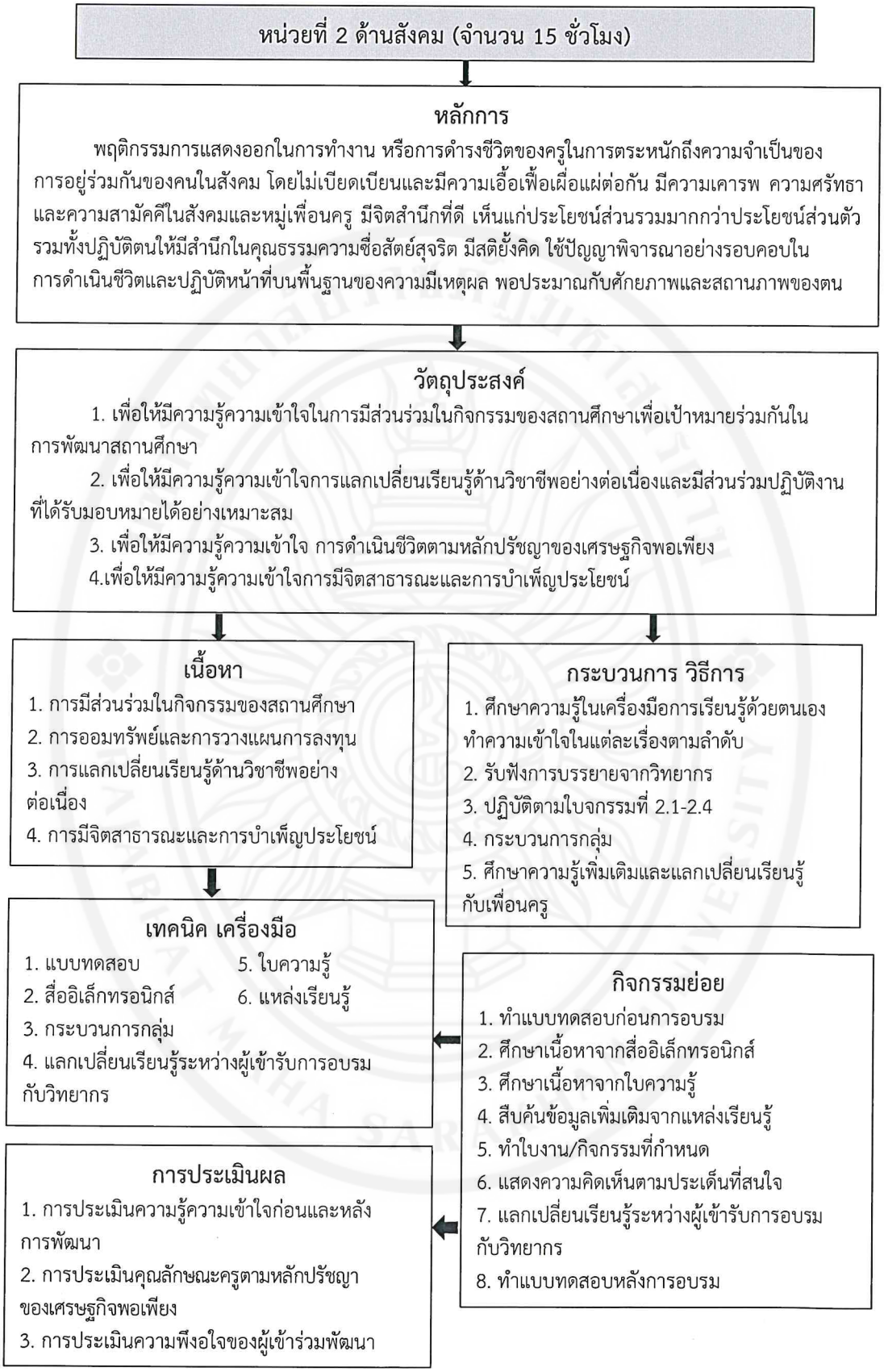
5.3.2 แบประเมินความพึงพอใจ

ตารางที่ 4.11 อบรมการพัฒนาระยะที่ 1 พัฒนาคุณลักษณะครูตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง วิทยาลัยเกษตรและเทคโนโลยี สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการอาชีวศึกษา จำนวน 9 ชั่วโมง

ที่	ชื่อหน่วยการเรียนรู้	เนื้อหาสำคัญ	รายละเอียดกิจกรรม	ระยะเวลา
ปฐมนิเทศก่อนการพัฒนา				
1	ด้านเศรษฐกิจ	1. การทำบัญชีรับจ่ายในครัวเรือน 2. การออมทรัพย์และการวางแผนการลงทุน 3. การใช้เทคโนโลยีที่เหมาะสมเพื่อเพิ่มรายได้ 4. การประยุกต์ใช้หลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงในการพัฒนาอาชีพ	- อบรมพัฒนาคุณลักษณะของครูตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง - ปฏิบัติกิจกรรม (ใบกิจกรรม) กิจกรรม PLC ประยุกต์ใช้ปฏิบัติงาน	3 ชั่วโมง
2	ด้านสังคม	1. การมีส่วนร่วมในกิจกรรมของสถานศึกษา 2. การแลกเปลี่ยนเรียนรู้ด้านวิชาชีพอย่างจ่อเนื่อง 3. การดำเนินชีวิตตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง 4. การมีจิตสาธารณะและการบำเพ็ญประโยชน์	- อบรมพัฒนาคุณลักษณะของครู - ปฏิบัติกิจกรรม (ใบกิจกรรม) กิจกรรม PLC ประยุกต์ใช้ปฏิบัติงาน	2 ชั่วโมง
3	ด้านทรัพยากรและสิ่งแวดล้อม	1. การใช้ทรัพยากรอย่างประหยัดและคุ้มค่า 2. การสร้างสมดุลของธรรมชาติ 3. การอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม	- อบรมพัฒนาคุณลักษณะของครู - ปฏิบัติกิจกรรม (ใบกิจกรรม) กิจกรรม PLC ประยุกต์ใช้ปฏิบัติงาน	2 ชั่วโมง
4	ด้านวัฒนธรรม	1. การปฏิบัติตนตามวัฒนธรรมไทยที่ดี 2. การปฏิบัติตนตามหลักพลเมืองที่ดี	- อบรมพัฒนาคุณลักษณะของครู - ปฏิบัติกิจกรรม (ใบกิจกรรม) กิจกรรม PLC ประยุกต์ใช้ปฏิบัติงาน	2 ชั่วโมง
สะท้อนผลและประเมินหลังการพัฒนา				

ภาพที่ 4.2 หน่วยที่ 1 ด้านเศรษฐกิจ

ภาพที่ 4.3 หน่วยที่ 2 ด้านสังคม

ภาพที่ 4.4 หน่วยที่ 3 ด้านทรัพยากรและสิ่งแวดล้อม

ภาพที่ 4.5 หน่วยที่ 4 ด้านวัฒนธรรม

ระยะที่ 2 การเรียนรู้ในสภาพจริงสู่การปฏิบัติ

คำอธิบาย

ผู้เข้ารับการพัฒนาได้เรียนรู้การพัฒนาคุณลักษณะครูตามหลักของปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง จัดการตามสภาพจริงในสถานศึกษา ที่มีนวัตกรรมหรือมีการปฏิบัติที่เป็นเลิศ องค์กร หน่วยงาน ชุมชน แหล่งเรียนรู้ต่างๆ มีผู้ทรงคุณวุฒิหรือผู้เชี่ยวชาญเฉพาะด้านให้ความรู้ แนะนำ โดยการเรียนรู้และประเมินผลจากสภาพจริง

วัตถุประสงค์

1. เพื่อให้ผู้เข้ารับการพัฒนาได้เรียนรู้การพัฒนาคุณลักษณะครูตามหลักของปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงจากสถานศึกษาที่ประสบผลสำเร็จและผลการ ปฏิบัติงานที่เป็นเลิศ

2. เพื่อให้ผู้เข้ารับการพัฒนาได้เรียนรู้การพัฒนาคุณลักษณะครูตามหลักของปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงแนวใหม่ที่ประสบความสำเร็จจากองค์กร หน่วยงาน ชุมชน แหล่งเรียนรู้ต่างๆ

3. เพื่อให้ผู้เข้ารับการพัฒนาสามารถวิเคราะห์ สังเคราะห์การเรียนรู้ตามสภาพจริงมาประยุกต์ใช้ในการพัฒนาคุณลักษณะครูตามหลักของปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงในสถานศึกษา

กิจกรรมการเรียนรู้

1. เรียนรู้ตามสภาพจริงในสถานศึกษา ที่มีนวัตกรรมการบริหาร และหรือมีการจัดการศึกษาประสบผลสำเร็จและผลการปฏิบัติงานที่เป็นเลิศ

2. เรียนรู้ในองค์กร หน่วยงาน ชุมชน แหล่งเรียนรู้ต่างๆ

3. สรุปและแลกเปลี่ยนเรียนรู้สถานศึกษา องค์กร หน่วยงาน ชุมชน และแหล่งเรียนรู้ต่างๆ ที่มีนวัตกรรม หรือมีการปฏิบัติที่เป็นเลิศ

4. สังเคราะห์การเรียนรู้ตามสภาพจริงมาประยุกต์ใช้ในการพัฒนาคุณลักษณะครูตามหลักของปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ในสถานศึกษา

แนวทางการจัดกิจกรรม

1. เรียนรู้และศึกษาดูงานในสถานศึกษา องค์กร หน่วยงาน ชุมชน และแหล่งเรียนรู้ต่างๆ ที่มีนวัตกรรมหรือมีการปฏิบัติที่เป็นเลิศ โดยจัดกลุ่มผู้เข้ารับการพัฒนาเป็นกลุ่มย่อย

1.1 หลักเกณฑ์การคัดเลือกสถานศึกษา องค์กร หน่วยงาน ชุมชน และแหล่งเรียนรู้ต่างๆ ที่มี นวัตกรรมหรือมีการปฏิบัติที่เป็นเลิศ

1.1.1 คัดเลือกสถานศึกษาที่มีการพัฒนาบุคลากรที่มีผลงานเป็นเลิศ อย่างต่อเนื่องหรือที่ได้รับรางวัลต่างๆ หรือสถานศึกษาที่มีนวัตกรรมดีเด่น และแนวปฏิบัติที่เป็นเลิศ ตามขนาดของสถานศึกษา ประกอบด้วย ขนาดใหญ่ ขนาดกลาง และขนาดเล็ก กำหนดเป็นสถานที่ ศึกษาดูงาน

1.1.2 คัดเลือกองค์กร หน่วยงาน ชุมชน และแหล่งเรียนรู้ต่างๆ ที่มีนวัตกรรมดีเด่นและแนว ปฏิบัติที่เป็นเลิศ มีผู้ทรงคุณวุฒิที่มีความรู้ความสามารถในการพัฒนาครูผู้สอน กำหนดเป็นสถานที่ศึกษาดูงาน

ตารางที่ 4.12 กิจกรรมศึกษาดูงานสถานศึกษา ที่มีนวัตกรรมดีเด่นและแนวปฏิบัติที่เป็นเลิศใน ด้านการพัฒนา บุคลากร โดยแบ่งกลุ่มย่อย โดยมีกิจกรรมดังนี้

สถานศึกษา	กิจกรรม	หมายเหตุ
สถานศึกษาที่มีนวัตกรรมดีเด่นและแนวปฏิบัติที่เป็นเลิศ	1.1 ฟังบรรยายสรุปสภาพปัจจุบันของสถานศึกษา	จำนวน 6 ชั่วโมง
	1.2 ศึกษางานของกลุ่มต่าง ๆ ในสถานศึกษาโดยศึกษาแบบเจาะลึกในกระบวนการทำงาน นวัตกรรม หรือแนวปฏิบัติที่เป็นเลิศและการศึกษา รายกรณี (Case Study)	จำนวน 6 ชั่วโมง
	1.3 ศึกษาดูงานองค์กร หน่วยงาน ชุมชน และแหล่งเรียนรู้ต่าง ๆ ที่กำหนด	จำนวน 6 ชั่วโมง
	1.4 สรุปผลการศึกษาดูงานและจัดทำรายงานผลการศึกษาดูงานและนำเสนอแลกเปลี่ยนเรียนรู้	

1.2 สังเคราะห์การเรียนรู้ตามสภาพจริง มาประยุกต์ใช้ในสถานศึกษาที่ปฏิบัติการสอนอยู่ในปัจจุบัน

สื่อและแหล่งเรียนรู้

1. สถานศึกษา ที่มีนวัตกรรม และการปฏิบัติที่เป็นเลิศ
2. องค์กร หน่วยงาน ชุมชน และแหล่งเรียนรู้ต่าง ๆ ที่มีนวัตกรรม และการบริหารที่เป็นเลิศ

การวัดและประเมินผล

1. การมีส่วนร่วมในกิจกรรม
2. สังเกตพฤติกรรม
3. งานกลุ่ม
4. งานรายบุคคล
5. การนำเสนอผลงาน/นิทรรศการ

ระยะที่ 3 การพัฒนาตนเองที่สถานศึกษา นำไปประยุกต์ใช้และประเมินผลการพัฒนาแลกเปลี่ยนเรียนรู้จัดทำนวัตกรรมในการร่วมพัฒนา โดยการศึกษา วิเคราะห์และสังเคราะห์ผลที่ได้จากการพัฒนาคุณลักษณะ และนำไปประยุกต์ใช้งานในสถานศึกษาที่ผู้เข้ารับการพัฒนาปฏิบัติการสอน จำนวน 53 ชั่วโมง

แนวปฏิบัติสำหรับผู้เข้ารับการพัฒนา

1. ศึกษาเอกสารหลักสูตรและแนวทางการพัฒนาอย่างชัดเจน
2. เตรียมเอกสารประกอบการศึกษาในแต่ละรายวิชาหรือในแต่ละหน่วยการเรียนรู้
3. ตรงต่อเวลา ให้ความสนใจและตั้งใจเข้าร่วมกิจกรรมตามหลักสูตรทุกกิจกรรม
4. ดำเนินการตามกิจกรรมที่วิทยากรและวิทยากรพี่เลี้ยงได้แนะนำและสังเกต
5. ทบทวนบทเรียนทุกวันในแต่ละรายวิชา สรุปเป็นองค์ความรู้

6. ปฏิบัติตนตามระเบียบของหน่วยดำเนินการพัฒนา

วิธีการพัฒนา

1. การศึกษาด้วยตนเองจากเอกสารและแหล่งเรียนรู้
2. การศึกษาจากวิทยากรและผู้ทรงคุณวุฒิ
3. การแลกเปลี่ยนเรียนรู้โดยกระบวนการกลุ่ม
4. การฝึกประสบการณ์ในสภาพจริง
5. การสังเคราะห์ความรู้จากกิจกรรมการเสริมสร้างสมรรถนะและการฝึกประสบการณ์
6. การนำเสนอและแลกเปลี่ยนเรียนรู้

กระบวนการพัฒนา

1. ก่อนการพัฒนา

ผู้เข้ารับการพัฒนา ศึกษา ค้นคว้า ด้วยตนเองจาก เอกสาร ตำรา บทความ งานวิจัย สื่ออิเล็กทรอนิกส์ และ แหล่งเรียนรู้ที่หลากหลาย ประกอบไปด้วย

หน่วยการเรียนรู้ที่ 1 ด้านเศรษฐกิจ
หน่วยการเรียนรู้ที่ 2 ด้านสังคม
หน่วยการเรียนรู้ที่ 3 ด้านทรัพยากรและสิ่งแวดล้อม
หน่วยการเรียนรู้ที่ 4 ด้านวัฒนธรรม

2. ระหว่างการพัฒนา

ผู้เข้ารับการพัฒนา รับฟัง แลกเปลี่ยนเรียนรู้ ทั้งระหว่างผู้เข้ารับการพัฒนากับวิทยากร และระหว่างผู้เข้ารับการพัฒนาด้วยกัน ใช้กระบวนการกลุ่มในการดำเนินกิจกรรม ฝึกปฏิบัติกิจกรรมตามใบงาน และกิจกรรมนำเสนอผลการดำเนินกิจกรรม

3. หลังการพัฒนา

ผู้ผ่านการพัฒนาเป็นผู้มีความรู้เหมาะสมกับบทบาทหน้าที่ สามารถนำผลการเรียนรู้ไปปฏิบัติจริงโดยมีกระบวนการติดตามและประเมินผลจาก วิทยาลัยเกษตรและเทคโนโลยี สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการอาชีวศึกษา

สื่อและนวัตกรรมการพัฒนา

1. คู่มือและเอกสารประกอบการพัฒนา
2. แบบฝึกปฏิบัติ ใบงาน ใบความรู้
3. สื่อเทคโนโลยี
4. เว็บไซต์ที่เกี่ยวข้อง
5. ชุดการเรียนรู้
6. สถานที่และแหล่งเรียนรู้

การประเมินผลการพัฒนา

การประเมินผลการพัฒนาเป็นกระบวนการเพื่อปรับปรุง พัฒนา โดยกำหนดให้มีการประเมินก่อนพัฒนา ระหว่างการพัฒนา และเมื่อสิ้นสุดการพัฒนา มุ่งเน้นการประเมินตามสภาพจริง ด้วยวิธีการที่หลากหลาย

1. ผู้เข้ารับการพัฒนาศึกษาเอกสารและค้นคว้า จัดทำเอกสารสรุปรายงานการศึกษาค้นคว้าด้วยตนเอง ส่งพร้อมวันรายงานตัว

2. การประเมินผล

3.1 ประเมินระหว่างการพัฒนา

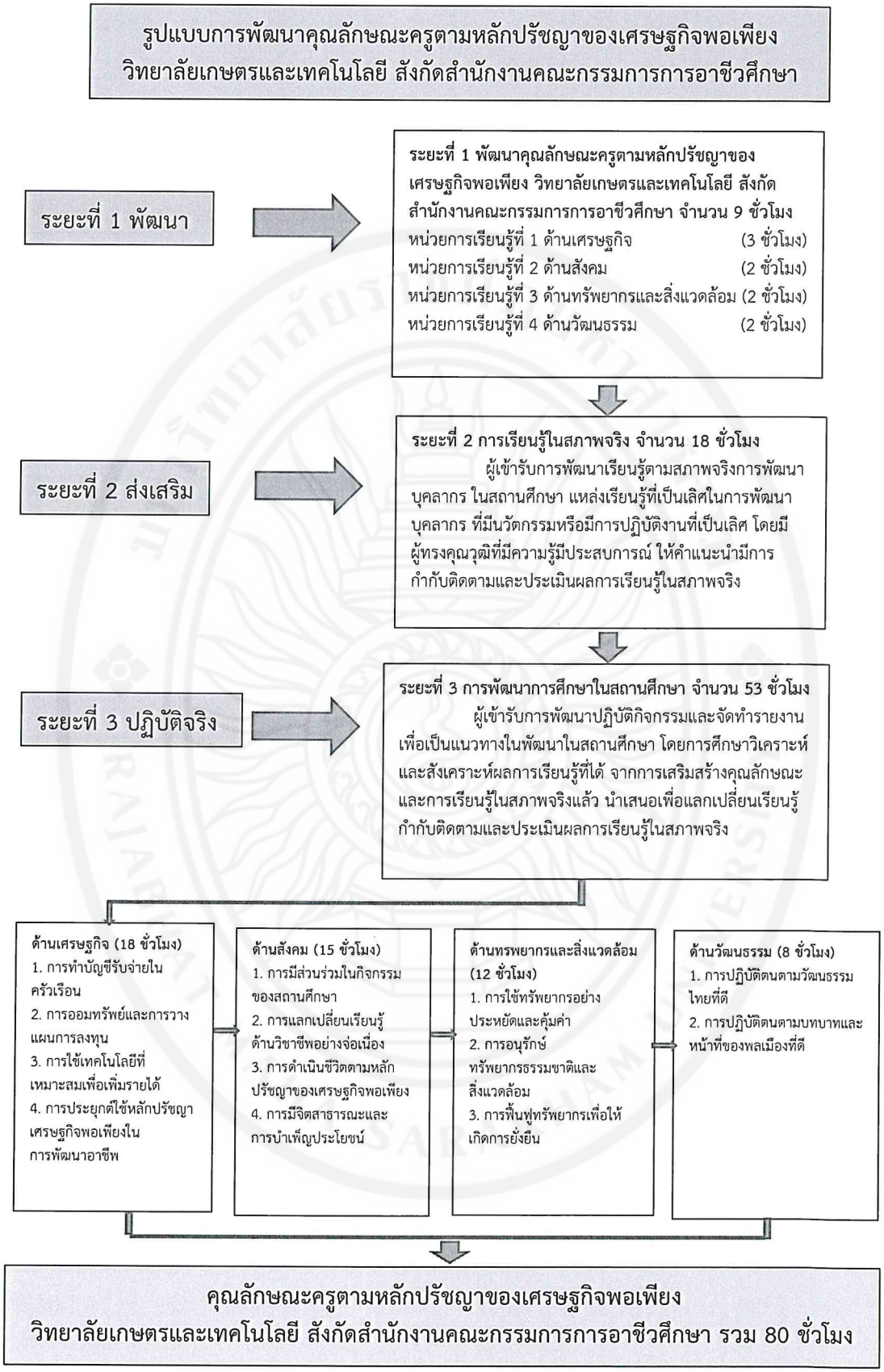
ส่วนที่ 1 การเสริมสร้างคุณลักษณะครูตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง

ส่วนที่ 2 การเรียนรู้ในสภาพจริง

ส่วนที่ 3 การจัดทำและนำเสนอผลงาน ร่วมแลกเปลี่ยนเรียนรู้

ตารางที่ 4.13 โครงสร้างหลักสูตรการพัฒนาตนเองที่สถานศึกษาพัฒนาคุณลักษณะครูตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง วิทยาลัยเกษตรและเทคโนโลยี สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการอาชีวศึกษา จำนวน 53 ชั่วโมง

ที่	ชื่อหน่วยการเรียนรู้	เนื้อหาสำคัญ	รายละเอียดกิจกรรม	ระยะเวลา
ปฐมนิเทศก่อนการพัฒนา				
1	ด้านเศรษฐกิจ	1. การทำบัญชีรับจ่ายในครัวเรือน 2. การออมทรัพย์และการวางแผนการลงทุน 3. การใช้เทคโนโลยีที่เหมาะสมเพื่อเพิ่มรายได้ 4. การประยุกต์ใช้หลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงในการพัฒนาอาชีพ	- อบรมพัฒนาคุณลักษณะของครูตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง - ปฏิบัติกิจกรรม (ใบกิจกรรม) กิจกรรม PLC ประยุกต์ใช้ปฏิบัติงาน	18 ชั่วโมง
2	ด้านสังคม	1. การมีส่วนร่วมในกิจกรรมของสถานศึกษา 2. การแลกเปลี่ยนเรียนรู้ด้านวิชาชีพอย่างจ่อเนื่อง 3. การดำเนินชีวิตตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง 4. การมีจิตสาธารณะและการบำเพ็ญประโยชน์	- อบรมพัฒนาคุณลักษณะของครู - ปฏิบัติกิจกรรม (ใบกิจกรรม) กิจกรรม PLC ประยุกต์ใช้ปฏิบัติงาน	15 ชั่วโมง
3	ด้านทรัพยากรและสิ่งแวดล้อม	1. การใช้ทรัพยากรอย่างประหยัดและคุ้มค่า 2. การสร้างสมดุลของธรรมชาติ 3. การอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม 4. การฟื้นฟูทรัพยากรเพื่อให้เกิดการยั่งยืน	- อบรมพัฒนาคุณลักษณะของครู - ปฏิบัติกิจกรรม (ใบกิจกรรม) กิจกรรม PLC ประยุกต์ใช้ปฏิบัติงาน	12 ชั่วโมง
4	ด้านวัฒนธรรม	1. การปฏิบัติตนตามวัฒนธรรมไทยที่ดี 2. การปฏิบัติตนตามบทบาทและหน้าที่ของพลเมืองที่ดี	- อบรมพัฒนาคุณลักษณะของครู - ปฏิบัติกิจกรรม (ใบกิจกรรม) กิจกรรม PLC ประยุกต์ใช้ปฏิบัติงาน	8 ชั่วโมง
สะท้อนผลและประเมินหลังการพัฒนา				

รูปแบบการพัฒนาคุณลักษณะครูตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง
วิทยาลัยเกษตรและเทคโนโลยี สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการอาชีวศึกษา
ระยะที่ 1 พัฒนา
ระยะที่ 1 พัฒนาคุณลักษณะครูตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง วิทยาลัยเกษตรและเทคโนโลยี สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการอาชีวศึกษา จำนวน 9 ชั่วโมง
หน่วยการเรียนรู้ที่ 1 ด้านเศรษฐกิจ (3 ชั่วโมง)
หน่วยการเรียนรู้ที่ 2 ด้านสังคม (2 ชั่วโมง)
หน่วยการเรียนรู้ที่ 3 ด้านทรัพยากรและสิ่งแวดล้อม (2 ชั่วโมง)
หน่วยการเรียนรู้ที่ 4 ด้านวัฒนธรรม (2 ชั่วโมง)
ระยะที่ 2 ส่งเสริม
ระยะที่ 2 การเรียนรู้ในสภาพจริง จำนวน 18 ชั่วโมง
ผู้เข้ารับการพัฒนาเรียนรู้ตามสภาพจริงการพัฒนาบุคลากร ในสถานศึกษา แหล่งเรียนรู้ที่เป็นเลิศในการพัฒนาบุคลากร ที่มีนวัตกรรมหรือมีการปฏิบัติงานที่เป็นเลิศ โดยมีผู้ทรงคุณวุฒิที่มีความรู้มีประสบการณ์ ให้คำแนะนำมีการกำกับติดตามและประเมินผลการเรียนรู้ในสภาพจริง
ระยะที่ 3 ปฏิบัติจริง
ระยะที่ 3 การพัฒนาการศึกษาในสถานศึกษา จำนวน 53 ชั่วโมง
ผู้เข้ารับการพัฒนาปฏิบัติกิจกรรมและจัดทำรายงานเพื่อเป็นแนวทางในพัฒนาในสถานศึกษา โดยการศึกษาวิเคราะห์และสังเคราะห์ผลการเรียนรู้ที่ได้ จากการเสริมสร้างคุณลักษณะและการเรียนรู้ในสภาพจริงแล้ว นำเสนอเพื่อแลกเปลี่ยนเรียนรู้กำกับติดตามและประเมินผลการเรียนรู้ในสภาพจริง
ด้านเศรษฐกิจ (18 ชั่วโมง)
1. การทำบัญชีรับจ่ายในครัวเรือน
2. การออมทรัพย์และการวางแผนการลงทุน
3. การใช้เทคโนโลยีที่เหมาะสมเพื่อเพิ่มรายได้
4. การประยุกต์ใช้หลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงในการพัฒนาอาชีพ
ด้านสังคม (15 ชั่วโมง)
1. การมีส่วนร่วมในกิจกรรมของสถานศึกษา
2. การแลกเปลี่ยนเรียนรู้ด้านวิชาชีพอย่างจ่อเนื่อง
3. การดำเนินชีวิตตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง
4. การมีจิตสาธารณะและการบำเพ็ญประโยชน์
ด้านทรพยากรและสิ่งแวดล้อม (12 ชั่วโมง)
1. การใช้ทรัพยากรอย่างประหยัดและคุ้มค่า
2. การอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม
3. การฟื้นฟูทรัพยากรเพื่อให้เกิดการยั่งยืน
ด้านวัฒนธรรม (8 ชั่วโมง)
1. การปฏิบัติตนตามวัฒนธรรมไทยที่ดี
2. การปฏิบัติตนตามบทบาทและหน้าที่ของพลเมืองที่ดี
คุณลักษณะครูตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง
วิทยาลัยเกษตรและเทคโนโลยี สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการอาชีวศึกษา รวม 80 ชั่วโมง

ในการวิจัยในครั้งนี้ผู้วิจัยได้ศึกษาดูงานสถานศึกษาที่มีการปฏิบัติที่เป็นเลิศ (Best Practice) จำนวน 3 แห่ง ได้แก่

1. วิทยาลัยเกษตรและเทคโนโลยีร้อยเอ็ด
2. วิทยาลัยเกษตรและเทคโนโลยีชุมพร
3. วิทยาลัยเกษตรและเทคโนโลยีเชียงใหม่

ตามที่กำหนดไว้จากนั้นนำองค์ประกอบและตัวชี้วัดที่ได้จากการสังเคราะห์ของผู้วิจัยในเบื้องต้นมาสังเคราะห์ร่วมกับผลการศึกษาดูงานแล้วสรุปเป็นองค์ประกอบหลักและและตัวชี้วัดคุณลักษณะด้านเศรษฐกิจพอเพียงของครูวิทยาลัยเกษตรและเทคโนโลยี สังกัดคณะกรรมการการอาชีวศึกษา

ตารางที่ 4.14 สรุปผลความเหมาะสม ความเป็นไปได้ และความเป็นประโยชน์ของคุณลักษณะด้านเศรษฐกิจพอเพียงของครูวิทยาลัยเกษตรและเทคโนโลยี สังกัดคณะกรรมการการอาชีวศึกษา

คุณลักษณะด้านเศรษฐกิจพอเพียง	ความเหมาะสม			ความเป็นไปได้			ความเป็นประโยชน์		
	$\overline{X}$	*S.D.*	แปลผล	$\overline{X}$	*S.D.*	แปลผล	$\overline{X}$	*S.D.*	แปลผล
1. ด้านเศรษฐกิจ	3.65	0.47	มาก	3.70	0.47	มาก	4.67	0.50	มากที่สุด
2. ด้านสังคม	3.72	0.45	มาก	3.75	0.42	มาก	3.66	0.47	มาก
3. ด้านทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม	3.60	0.48	มาก	3.72	0.45	มาก	3.71	0.45	มาก
4. ด้านวัฒนธรรม	3.76	0.41	มาก	3.76	0.41	มาก	3.67	0.46	มาก
รวม	3.68	0.47	มาก	3.73	0.45	มาก	3.92	0.42	มาก

จากตารางที่ 4.14 พบว่า ความเหมาะสมของคุณลักษณะด้านเศรษฐกิจพอเพียงของครูวิทยาลัยเกษตรและเทคโนโลยี สังกัดคณะกรรมการการอาชีวศึกษา โดยรวมอยู่ในระดับมาก ($\overline{X}$ =3.73, *S.D.* =0.45) โดยเรียงลำดับจากมากไปน้อยดังนี้ ด้านวัฒนธรรม ($\overline{X}$ =3.76, *S.D.* =0.41) ด้านสังคม ($\overline{X}$ =3.72, *S.D.* =0.45) ด้านเศรษฐกิจ ($\overline{X}$ =3.65, *S.D.* =0.47) และด้านทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ($\overline{X}$ =3.60, *S.D.* =0.48) ตามลำดับ

ความเป็นไปได้ของคุณลักษณะด้านเศรษฐกิจพอเพียงของครูวิทยาลัยเกษตรและเทคโนโลยี สังกัดคณะกรรมการการอาชีวศึกษา โดยรวมอยู่ในระดับมาก ($\overline{X}$ =3.73, *S.D.* =0.45) โดยเรียงลำดับจากมากไปน้อยดังนี้ ด้านวัฒนธรรม ($\overline{X}$ =3.76, *S.D.* =0.41) ด้านสังคม ($\overline{X}$ =3.75, *S.D.* =0.42) ด้านทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ($\overline{X}$ =3.72, *S.D.* =0.45) และด้านเศรษฐกิจ ($\overline{X}$ =3.70, *S.D.* =0.47) ตามลำดับ

ความเป็นประโยชน์ของคุณลักษณะด้านเศรษฐกิจพอเพียงของครูวิทยาลัยเกษตรและเทคโนโลยี สังกัดคณะกรรมการการอาชีวศึกษา โดยรวมอยู่ในระดับมาก ($\overline{X}$ =3.92, $S.D.$=0.42) โดยเรียงลำดับจากมากไปน้อยดังนี้ ด้านเศรษฐกิจ ($\overline{X}$ =4.67, $S.D.$=0.50) ด้านทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ($\overline{X}$ =3.71, $S.D.$=0.45) ด้านวัฒนธรรม ($\overline{X}$ =3.67, $S.D.$=0.46) และด้านสังคม ($\overline{X}$ =3.66, $S.D.$=0.47) ตามลำดับ

ตารางที่ 4.15 ความเหมาะสม และความเป็นไปได้ และความเป็นประโยชน์ของคุณลักษณะด้านเศรษฐกิจพอเพียงของครูวิทยาลัยเกษตรและเทคโนโลยี สังกัดคณะกรรมการการอาชีวศึกษา

กิจกรรมการพัฒนาคุณลักษณะครูตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง	ความเหมาะสม			ความเป็นไปได้			ความเป็นประโยชน์		
	$\overline{X}$	$S.D.$	แปลผล	$\overline{X}$	$S.D.$	แปลผล	$\overline{X}$	$S.D.$	แปลผล
ด้านเศรษฐกิจ									
1. การทำบัญชีรับจ่ายในครัวเรือน	3.66	0.47	มาก	3.63	0.47	มาก	3.72	0.45	มาก
2. การออมทรัพย์และการวางแผนการลงทุน	3.72	0.45	มาก	3.80	0.43	มาก	3.80	0.43	มาก
3. การใช้เทคโนโลยีที่เหมาะสมเพื่อเพิ่มรายได้	3.60	0.49	มาก	3.73	0.48	มาก	3.72	0.45	มาก
4. การประยุกต์ใช้หลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงในการพัฒนาอาชีพ	3.62	0.48	มาก	3.64	0.48	มาก	3.66	0.47	มาก
ด้านสังคม									
1. การมีส่วนร่วมในกิจกรรมของสถานศึกษา	3.72	0.45	มาก	3.84	0.41	มาก	3.72	0.45	มาก
2. การแลกเปลี่ยนเรียนรู้ด้านวิชาชีพอย่างจ่อเนื่อง	3.80	0.43	มาก	3.68	0.46	มาก	3.60	0.49	มาก

(ต่อ)

ตารางที่ 4.15 (ต่อ)

กิจกรรมการพัฒนาคุณลักษณะครูตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง	ความเหมาะสม			ความเป็นไปได้			ความเป็นประโยชน์		
	$\overline{X}$	$S.D.$	แปลผล	$\overline{X}$	$S.D.$	แปลผล	$\overline{X}$	$S.D.$	แปลผล
3. การดำเนินชีวิตตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง	3.64	0.48	มาก	3.66	0.47	มาก	3.72	0.45	มาก
4. การมีจิตสาธารณะและการบำเพ็ญประโยชน์	3.72	0.45	มาก	3.84	0.41	มาก	3.63	0.47	มาก
ด้านทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม 1. การใช้ทรัพยากรอย่างประหยัดและคุ้มค่า	3.66	0.47	มาก	3.63	0.47	มาก	3.80	0.43	มาก
2. การอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม	3.72	0.45	มาก	3.80	0.43	มาก	3.73	0.48	มาก
3. การฟื้นฟูทรัพยากรเพื่อให้เกิดการยั่งยืน	3.60	0.49	มาก	3.73	0.48	มาก	3.60	0.49	มาก
ด้านวัฒนธรรม 1. การปฏิบัติตนตามวัฒนธรรมไทยที่ดี	3.72	0.45	มาก	3.84	0.41	มาก	3.62	0.48	มาก
2. การปฏิบัติตนตามบทบาทและหน้าที่ของพลเมืองที่ดี	3.80	0.43	มาก	3.68	0.46	มาก	3.72	0.45	มาก
รวม	3.69	0.46	มาก	3.73	0.48	มาก	3.69	0.46	มาก

จากตารางที่ 4.15 ผลการศึกษาความเหมาะสมของคุณลักษณะด้านเศรษฐกิจพอเพียงของครูวิทยาลัยเกษตรและเทคโนโลยี สังกัดคณะกรรมการการอาชีวศึกษา พบว่า โดยรวมมีสภาพในระดับมาก ($\overline{X}$ =3.69, $S.D.$ =0.46) เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อ พบว่ารายการที่มีค่าเฉลี่ยเรียงลำดับตามข้อที่มีค่าคะแนนเฉลี่ยมากที่สุดไปหาต่ำสุดคือ ด้านสังคม การแลกเปลี่ยนเรียนรู้ด้านวิชาชีพอย่างจ่อเนื่อง ($\overline{X}$ =3.80, $S.D.$ =0.43) ด้านวัฒนธรรม การปฏิบัติตนตามหลักพลเมืองที่ดี ($\overline{X}$ =3.80, $S.D.$ =0.43) ด้านเศรษฐกิจ การออมทรัพย์และการวางแผนการลงทุน ($\overline{X}$ =3.72, $S.D.$ =0.45) ด้านสังคม การมีส่วนร่วมในกิจกรรมของสถานศึกษา ($\overline{X}$ =3.72, $S.D.$ =0.45) ด้านสังคม การมีจิตสาธารณะและการบำเพ็ญประโยชน์ ($\overline{X}$ =3.72, $S.D.$ =0.45) ด้านวัฒนธรรม การปฏิบัติตนตามวัฒนธรรมไทยที่ดี ($\overline{X}$ =3.72, $S.D.$ =0.45) ด้านเศรษฐกิจ การทำบัญชีรับจ่ายในครัวเรือน ($\overline{X}$ =3.66, $S.D.$ =0.47) ด้านทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม การใช้ทรัพยากรอย่างประหยัดและคุ้มค่า ($\overline{X}$ =3.66, $S.D.$ =0.47) ด้านสังคม การดำเนินชีวิตตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง ($\overline{X}$ =3.64, $S.D.$ =0.48) ด้านเศรษฐกิจ การประยุกต์ใช้หลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงในการพัฒนาอาชีพ ($\overline{X}$ =3.62, $S.D.$ =0.48) ส่วนข้อที่มีค่าคะแนนเฉลี่ยต่ำสุด คือ ด้านเศรษฐกิจ การใช้เทคโนโลยีที่ ($\overline{X}$ =3.60, $S.D.$ =0.49)

ผลการศึกษาความเป็นไปได้ของคุณลักษณะด้านเศรษฐกิจพอเพียงของครูวิทยาลัยเกษตรและเทคโนโลยี สังกัดคณะกรรมการการอาชีวศึกษา พบว่า โดยรวมมีสภาพในระดับมาก ($\overline{X}$ =3.73, $S.D.$ =0.48) เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อ พบว่ารายการที่มีค่าเฉลี่ยเรียงลำดับตามข้อที่มีค่าคะแนนเฉลี่ยมากที่สุดไปหาต่ำสุดคือ ด้านสังคม การมีส่วนร่วมในกิจกรรมของสถานศึกษา ($\overline{X}$ =3.84, $S.D.$ =0.41) ด้านวัฒนธรรม การปฏิบัติตนตามวัฒนธรรมไทยที่ดี ($\overline{X}$ =3.84, $S.D.$ =0.41) ด้านเศรษฐกิจ การออมทรัพย์และการวางแผนการลงทุน ($\overline{X}$ =3.80, $S.D.$ =0.43) ด้านทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม การอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ($\overline{X}$ =3.72, $S.D.$ =0.45) ด้านสังคม การมีจิตสาธารณะและการบำเพ็ญประโยชน์ ($\overline{X}$ =3.72, $S.D.$ =0.45) ด้านวัฒนธรรม การปฏิบัติตนตามวัฒนธรรมไทยที่ดี ($\overline{X}$ =3.72, $S.D.$ =0.45) ด้านเศรษฐกิจ การทำบัญชีรับจ่ายในครัวเรือน ($\overline{X}$ =3.66, $S.D.$ =0.47) ด้านทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม การใช้ทรัพยากรอย่างประหยัดและคุ้มค่า ($\overline{X}$ =3.66, $S.D.$ =0.47) ด้านสังคม การดำเนินชีวิตตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง ($\overline{X}$ =3.64, $S.D.$ =0.48) ด้านเศรษฐกิจ การประยุกต์ใช้หลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงในการพัฒนาอาชีพ ($\overline{X}$ =3.62, $S.D.$ =0.48) ส่วนข้อที่มีค่าคะแนนเฉลี่ยต่ำสุด คือ ด้านทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม การใช้ทรัพยากรอย่างประหยัดและคุ้มค่า ($\overline{X}$ =3.63, $S.D.$ =0.47) และ ด้านเศรษฐกิจ การทำบัญชีรับจ่ายในครัวเรือน ($\overline{X}$ =3.63, $S.D.$ =0.47)

ผลการศึกษาความเป็นประโยชน์ของคุณลักษณะด้านเศรษฐกิจพอเพียงของครูวิทยาลัยเกษตรและเทคโนโลยี สังกัดคณะกรรมการการอาชีวศึกษา พบว่า โดยรวมมีสภาพในระดับมาก ($\overline{X}$ =3.69, $S.D.$ =0.46) เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อโดยรวมมีสภาพในระดับมาก ($\overline{X}$ =3.73, $S.D.$ =0.48) เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อ พบว่ารายการที่มีค่าเฉลี่ยเรียงลำดับตามข้อที่มีค่าคะแนนเฉลี่ยมากที่สุดไปหาต่ำสุดคือ ด้านสังคม การมีส่วนร่วมในกิจกรรมของสถานศึกษา ($\overline{X}$ =3.84, $S.D.$ =0.41) ด้านวัฒนธรรม การปฏิบัติตนตามวัฒนธรรมไทยที่ดี ($\overline{X}$ =3.84, $S.D.$ =0.41) ด้านเศรษฐกิจ การออมทรัพย์และการวางแผนการลงทุน ($\overline{X}$ =3.80, $S.D.$ =0.43) ด้านทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม การอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ($\overline{X}$ =3.72, $S.D.$ =0.45) ด้านสังคม การมีจิตสาธารณะ

และการบำเพ็ญประโยชน์ ($\overline{X}$ =3.72, $S.D.$=0.45) ด้านวัฒนธรรม การปฏิบัติตนตามวัฒนธรรมไทยที่ดี ($\overline{X}$ =3.72, $S.D.$=0.45) ด้านเศรษฐกิจ การทำบัญชีรับจ่ายในครัวเรือน ($\overline{X}$ =3.66, $S.D.$=0.47) ด้านทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม การใช้ทรัพยากรอย่างประหยัดและคุ้มค่า ($\overline{X}$ =3.66, $S.D.$=0.47) ด้านสังคม การดำเนินชีวิตตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง ($\overline{X}$ =3.64, $S.D.$=0.48) ด้านเศรษฐกิจ การประยุกต์ใช้หลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงในการพัฒนาอาชีพ ($\overline{X}$ =3.62, $S.D.$=0.48) ส่วนข้อที่มีค่าคะแนนเฉลี่ยต่ำสุด คือ ด้านทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม การใช้ทรัพยากรอย่างประหยัดและคุ้มค่า ($\overline{X}$ =3.63, $S.D.$=0.47) และ ด้านเศรษฐกิจ การทำบัญชีรับจ่ายในครัวเรือน ($\overline{X}$ =3.63, $S.D.$=0.47)

ตารางที่ 4.16 ค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานความเหมาะสมความเป็นไปได้และความเป็นประโยชน์ของ รูปแบบการพัฒนาคุณลักษณะของครูตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง วิทยาลัยเกษตรและเทคโนโลยี สังกัด สำนักงานคณะกรรมการการอาชีวศึกษา

รายการประเมิน	ความเหมาะสม			ความเป็นไปได้			ความเป็นประโยชน์		
	$\overline{X}$	$S.D.$	แปลผล	$\overline{X}$	$S.D.$	แปลผล	$\overline{X}$	$S.D.$	แปลผล
รูปแบบการพัฒนาคุณลักษณะของครูตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง									
1. หลักการ	4.89	0.33	มากที่สุด	4.67	0.50	มากที่สุด	4.78	0.44	มากที่สุด
2. วัตถุประสงค์	4.67	0.50	มากที่สุด	4.67	0.50	มากที่สุด	4.89	0.33	มากที่สุด
3. เนื้อหา 3.1 ด้านเศรษฐกิจ	4.87	0.33	มากที่สุด	4.56	0.53	มากที่สุด	4.78	0.44	มากที่สุด
3.2 ด้านสังคม	4.67	0.50	มากที่สุด	4.78	0.44	มากที่สุด	4.78	0.44	มากที่สุด
3.3 ด้านทรัพยากรและสิ่งแวดล้อม	5.00	0.00	มากที่สุด	4.67	0.50	มากที่สุด	4.89	0.33	มากที่สุด
3.4 ด้านวัฒนธรรม	4.78	0.44	มากที่สุด	4.67	0.50	มากที่สุด	4.78	0.44	มากที่สุด
4. กระบวนการพัฒนา 4.1 การเรียนรู้ด้วยตนเอง	4.78	0.44	มากที่สุด	4.67	0.50	มากที่สุด	4.78	0.44	มากที่สุด

(ต่อ)

ตารางที่ 4.16 (ต่อ)

รายการประเมิน	ความเหมาะสม			ความเป็นไปได้			ความเป็นประโยชน์		
	$\overline{X}$	S.D.	แปลผล	$\overline{X}$	S.D.	แปลผล	$\overline{X}$	S.D.	แปลผล
4.2 การประชุมเชิงปฏิบัติการ 4.2.1 ทำแบบทดสอบก่อนการอบรม 4.2.2 ศึกษาเนื้อหาจากสื่ออิเล็กทรอนิกส์ 4.2.3 ศึกษาเนื้อหาจากใบความรู้ 4.2.4 สืบค้นข้อมูลเพิ่มเติมจากแหล่งเรียนรู้ 4.2.5 ทำใบงาน/กิจกรรมที่กำหนด 4.2.6 แสดงความคิดเห็นตามประเด็นที่สนใจ 4.2.7 แลกเปลี่ยนเรียนรู้ระหว่างผู้เข้ารับการอบรมกับวิทยากร 4.2.8 ทำแบบทดสอบหลังการอบรม	4.89	0.33	มากที่สุด	4.67	0.53	มากที่สุด	4.78	0.34	มากที่สุด

(ต่อ)

ตารางที่ 4.16 (ต่อ)

รายการประเมิน	ความเหมาะสม			ความเป็นไปได้			ความเป็นประโยชน์		
	$\overline{X}$	*S.D.*	แปลผล	$\overline{X}$	*S.D.*	แปลผล	$\overline{X}$	*S.D.*	แปลผล
5. การประเมินผล 5.1 การประเมินความรู้ความเข้าใจก่อนและหลังการพัฒนา	4.89	0.33	มากที่สุด	4.56	0.53	มากที่สุด	4.78	0.44	มากที่สุด
5.2 การประเมินความสามารถในการจัดการเรียนรู้เชิงรุก	4.67	0.50	มากที่สุด	4.78	0.44	มากที่สุด	4.78	0.44	มากที่สุด
5.3 การประเมินความพึงพอใจของผู้เข้าร่วมพัฒนา	5.00	0.00	มากที่สุด	4.67	0.50	มากที่สุด	4.89	0.33	มากที่สุด
โดยรวม	4.93	0.23	มากที่สุด	4.84	0.53	มากที่สุด	4.78	0.44	มากที่สุด

จากตารางที่ 4.16 พบว่าผลการประเมินความเหมาะสมความเป็นไปได้และความเป็นประโยชน์ของ รูปแบบการพัฒนาคุณลักษณะของครูตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง วิทยาลัยเกษตรและเทคโนโลยี สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการอาชีวศึกษา อยู่ในระดับมากที่สุด เมื่อพิจารณารายด้านพบว่ามีความเหมาะสมอยู่ในระดับมากที่ ได้แก่ 1) หลักการ 2 วัตถุประสงค์ 3) เนื้อหา 4) กระบวนการพัฒนา 5) การประเมินผล

ระยะที่ 4 ผลการทดลองใช้รูปแบบการพัฒนาคุณลักษณะครูตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงวิทยาลัยเกษและเทคโนโลยีสังกัดสำนักงานคณะกรรมการการอาชีวศึกษา

ผลการทดลองใช้รูปแบบโดยประเมินการทำกิจกรรมตามรูปแบบการพัฒนาคุณลักษณะของครูตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง วิทยาลัยเกษตรและเทคโนโลยี สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการอาชีวศึกษา ก่อนและหลังใช้รูปแบบ ปรากฏดังตารางที่ 4.17

ตารางที่ 4.17 ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และระดับการทำกิจกรรมตามรูปแบบการพัฒนาคุณลักษณะของครูตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง วิทยาลัยเกษตรและเทคโนโลยี สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการอาชีวศึกษา ก่อนและหลังการพัฒนาตามรูปแบบ โดยรวมรายด้าน

ข้อที่	การพัฒนาคุณลักษณะของครูตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง	ก่อนพัฒนา			หลังพัฒนา		
		$\overline{X}$	$S.D.$	แปลผล	$\overline{X}$	$S.D.$	แปลผล
1	ด้านเศรษฐกิจ	2.60	0.63	ปานกลาง	4.77	0.42	มากที่สุด
2	ด้านสังคม	2.49	0.48	น้อย	4.84	0.35	มากที่สุด
3	ด้านทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม	2.56	0.50	ปานกลาง	4.76	0.45	มากที่สุด
4	ด้านวัฒนธรรม	2.71	0.68	ปานกลาง	4.71	0.51	มากที่สุด
โดยรวม		2.59	0.57	ปานกลาง	4.77	0.43	มากที่สุด

จากตารางที่ 4.17 การประเมินการทำกิจกรรมตามรูปแบบการพัฒนาคุณลักษณะของครูตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง วิทยาลัยเกษตรและเทคโนโลยี สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการอาชีวศึกษา โดยรวมรายด้านก่อนการพัฒนาตามรูปแบบอยู่ในระดับปานกลาง ($\overline{X}$ =2.59, $S.D.$=0.57) และหลังการพัฒนาตามรูปแบบอยู่ในระดับมากที่สุด ($\overline{X}$ =4.77, $S.D.$=0.43)

ตารางที่ 4.18 ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และระดับการทำกิจกรรมตามรูปแบบการพัฒนาคุณลักษณะของครูตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง วิทยาลัยเกษตรและเทคโนโลยี สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการอาชีวศึกษา ก่อนและหลังการพัฒนาตามรูปแบบ ด้านเศรษฐกิจ

ข้อที่	ด้านเศรษฐกิจ	ก่อนพัฒนา			หลังพัฒนา		
		$\overline{X}$	$S.D.$	แปลผล	$\overline{X}$	$S.D.$	แปลผล
1.1	การทำบัญชีรับจ่ายในครัวเรือน	2.40	0.75	น้อย	4.87	0.33	มากที่สุด
1.2	การออมทรัพย์และการวางแผนการลงทุน	3.49	0.75	ปานกลาง	4.82	0.38	มากที่สุด
1.3	การใช้เทคโนโลยีที่เหมาะสมเพื่อเพิ่มรายได้	2.54	0.31	ปานกลาง	4.74	0.44	มากที่สุด
1.4	การประยุกต์ใช้หลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงในการพัฒนาอาชีพ	2.20	0.45	มาก	4.67	0.58	มากที่สุด
โดยรวม		2.65	0.50	ปานกลาง	4.77	0.42	มากที่สุด

จากตารางที่ 4.18 พบว่า การประเมินการทำกิจกรรมตามรูปแบบการพัฒนาคุณลักษณะของครูตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง วิทยาลัยเกษตรและเทคโนโลยี สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการอาชีวศึกษา โดยรวมด้านเศรษฐกิจ ก่อนพัฒนาอยู่ในระดับปานกลาง ($\overline{X}$ =2.65, $S.D.$=0.50) และหลังพัฒนาอยู่ในระดับมากที่สุด ($\overline{X}$ =4.77, $S.D.$=0.42)

ตารางที่ 4.19 ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานและระดับการทำกิจกรรมตามรูปแบบการพัฒนาคุณลักษณะของครูตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง วิทยาลัยเกษตรและเทคโนโลยี สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการอาชีวศึกษา ด้านสังคม

ข้อที่	ด้านสังคม	ก่อนพัฒนา			หลังพัฒนา		
		$\overline{X}$	$S.D.$	แปลผล	$\overline{X}$	$S.D.$	แปลผล
2.1	การมีส่วนร่วมในกิจกรรมของสถานศึกษา	2.61	0.49	ปานกลาง	4.78	0.41	มากที่สุด
2.2	การแลกเปลี่ยนเรียนรู้ด้านวิชาชีพอย่างจ่อเนื่อง	2.57	0.49	ปานกลาง	4.83	0.36	มากที่สุด
2.3	การดำเนินชีวิตตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง	2.55	0.49	ปานกลาง	4.90	0.29	มากที่สุด
2.4	การมีจิตสาธารณะและการบำเพ็ญประโยชน์	2.39	0.49	น้อย	4.86	0.34	มากที่สุด
โดยรวม		2.53	0.50	น้อย	4.84	0.35	มากที่สุด

จากตารางที่ 4.19 พบว่า การประเมินการทำกิจกรรมตามรูปแบบการพัฒนาคุณลักษณะของครูตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง วิทยาลัยเกษตรและเทคโนโลยี สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการอาชีวศึกษา โดยรวมด้านสังคม ก่อนพัฒนาอยู่ในระดับน้อย ($\overline{X}$ =2.53, $S.D.$=0.50) และหลังพัฒนาอยู่ในระดับมากที่สุด ($\overline{X}$ =4.84, $S.D.$=0.35)

ตารางที่ 4.20 ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานและระดับการทำกิจกรรมตามรูปแบบการพัฒนาคุณลักษณะของครูตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง วิทยาลัยเกษตรและเทคโนโลยี สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการอาชีวศึกษา ด้านทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

ข้อที่	ด้านทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม	ก่อนพัฒนา			หลังพัฒนา		
		$\overline{X}$	$S.D.$	แปลผล	$\overline{X}$	$S.D.$	แปลผล
3.1	การใช้ทรัพยากรอย่างประหยัดและคุ้มค่า	2.61	0.49	ปานกลาง	4.72	0.49	มากที่สุด
3.2	การอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม	2.61	0.49	ปานกลาง	4.72	0.49	มากที่สุด
3.3	การฟื้นฟูทรัพยากรเพื่อให้เกิดการยั่งยืน	2.53	0.50	ปานกลาง	4.82	0.37	มากที่สุด
โดยรวม		2.58	0.48	ปานกลาง	4.76	0.45	มากที่สุด

จากตารางที่ 4.20 พบว่า การประเมินการทำกิจกรรมตามรูปแบบการพัฒนาคุณลักษณะของครูตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง วิทยาลัยเกษตรและเทคโนโลยี สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการอาชีวศึกษา โดยรวมด้านทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ก่อนพัฒนาอยู่ในระดับปานกลาง ($\overline{X}$ =2.58, $S.D.$ =0.48) และหลังพัฒนาอยู่ในระดับมากที่สุด ($\overline{X}$ =4.76, $S.D.$ =0.45)

ตารางที่ 4.21 ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานและระดับการทำกิจกรรมตามรูปแบบการพัฒนาคุณลักษณะของครูตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง วิทยาลัยเกษตรและเทคโนโลยี สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการอาชีวศึกษา โดยรวมด้านวัฒนธรรม

ข้อที่	ด้านวัฒนธรรม	ก่อนพัฒนา			หลังพัฒนา		
		$\overline{X}$	$S.D.$	แปลผล	$\overline{X}$	$S.D.$	แปลผล
4.1	การปฏิบัติตนตามวัฒนธรรมไทยที่ดี	2.64	0.52	ปานกลาง	4.72	0.49	มากที่สุด
4.2	การปฏิบัติตนตามบทบาทและหน้าที่ของพลเมืองที่ดี	2.66	0.51	ปานกลาง	4.77	0.52	มากที่สุด
โดยรวม		2.65	0.50	ปานกลาง	4.74	0.51	มากที่สุด

จากตารางที่ 4.21 พบว่า การประเมินการทำกิจกรรมตามรูปแบบการพัฒนาคุณลักษณะของครูตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง วิทยาลัยเกษตรและเทคโนโลยี สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการอาชีวศึกษา โดยรวมด้านด้านวัฒนธรรม ก่อนพัฒนาอยู่ในระดับปานกลาง ($\overline{X}$ =2.65, $S.D.$ =0.50) และหลังพัฒนาอยู่ในระดับมากที่สุด ($\overline{X}$ =4.74, $S.D.$ =0.51)

ตารางที่ 4.22 ค่าเฉลี่ยส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานและระดับความพึงพอใจของผู้เข้ารับการพัฒนาต่อรูปแบบการพัฒนาคุณลักษณะของครูตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง วิทยาลัยเกษตรและเทคโนโลยี สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการอาชีวศึกษา

รายการประเมิน	ความพึงพอใจ		
	$\overline{X}$	$S.D.$	ระดับความพึงพอใจ
1. ด้านเศรษฐกิจ			
1.1 อยู่อย่างพอดี พอมี พอกิน ไม่หรูหราฟุ่มเฟือย	4.50	0.61	มากที่สุด
1.2 มุ่งเพิ่มรายได้ ลดรายจ่ายเป็นสำคัญ ยึดหลักพออยู่ พอกิน พอใช้	4.56	0.54	มากที่สุด
1.3 พึ่งตนเองได้ทางเศรษฐกิจโดยผลิตหรือสร้างรายได้ที่สอดคล้องกับความต้องการ สอดคล้องกับภูมิสังคม ภูมิปัญญาท้องถิ่น ทรัพยากรท้องถิ่น	4.58	0.57	มากที่สุด
1.4 ไม่เสพสิ่งเสพติด ไม่เล่นการพนัน ประพฤติตนอยู่ในศีลธรรม อันดี	4.54	0.54	มากที่สุด
รวม	4.55	0.56	มากที่สุด
2. สังคม			
2.1 การดูแลช่วยเหลือกัน เมตตา เกื้อกูลกัน ความเอื้ออาทร รักสามัคคี ในสังคมชุมชน	4.44	0.70	มาก
2.2 การอยู่ร่วมกันกับผู้อื่นในสังคมได้โดยปราศจากการเบียดเบียนกัน การเอารัดเอาเปรียบกัน การมุ่งร้าย ทำลายกัน ตระหนักถึงความจำเป็นของการอยู่ร่วมกันของคนในสังคม	4.60	0.57	มากที่สุด
2.3 ความเชื่อมั่นในปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง	4.46	0.50	มาก
2.4 ความสำนึกในคุณธรรมความซื่อสัตย์สุจริต มีสติยั้งคิด ใช้ปัญญาพิจารณาอย่างรอบคอบในการดำเนินชีวิตและปฏิบัติหน้าที่	4.56	0.50	มากที่สุด
รวม	4.54	0.57	มากที่สุด

(ต่อ)

ตารางที่ 4.22 (ต่อ)

รายการประเมิน	ความพึงพอใจ		
	$\overline{X}$	*S.D.*	ระดับความพึงพอใจ
3. ด้านทรัพยากรและสิ่งแวดล้อม			
3.1 การใช้ทรัพยากรอย่างประหยัดและคุ้มค่า	4.60	0.49	มากที่สุด
3.2 การสร้างสมดุลของธรรมชาติ	4.48	0.77	มาก
3.3 การอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม	4.53	0.50	มากที่สุด
รวม	4.52	0.59	มากที่สุด
4. ด้านวัฒนธรรม			
4.1 การปฏิบัติตนตามวัฒนธรรมไทยที่ดี	4.50	0.54	มากที่สุด
4.2 การปฏิบัติตนตามบทบาทและหน้าที่ของพลเมืองที่ดี	4.56	0.65	มากที่สุด
รวม	4.53	0.59	มากที่สุด

จากตารางที่ 4.22 พบว่าระดับความพึงพอใจรวมทุกองค์ประกอบ มีค่าเฉลี่ย ($\overline{X}$) เท่ากับ 4.54 อยู่ในระดับมากที่สุด เมื่อพิจารณารายองค์ประกอบพบว่า ความพึงพอใจอยู่ในระดับมากที่สุด จำนวน 4 องค์ประกอบ ซึ่งมีค่าเฉลี่ย ($\overline{X}$) ด้านเศรษฐกิจ มีค่าเท่ากับ 4.55 ด้านสังคม มีค่าเท่ากับ 4.54 ด้านวัฒนธรรม มีค่าเท่ากับ 4.53 และด้านทรัพยากรและสิ่งแวดล้อม มีค่าเท่ากับ 4.52 ตามลำดับ

ตารางที่ 4.23 ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และระดับความพึงพอใจต่อการพัฒนารูปแบบคุณลักษณะครูตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง วิทยาลัยเกษตรและเทคโนโลยี สังกัดคณะกรรมการการอาชีวศึกษา

รายการประเมิน	$\overline{X}$	*S.D.*	แปลผล
ส่วนที่ 1 หลักการ			
1.1 ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา	4.73	0.46	มากที่สุด
1.2 ความจำเป็นในการพัฒนา	4.65	0.49	มากที่สุด
	4.69	0.47	มากที่สุด
ส่วนที่ 2 วัตถุประสงค์			
2.1 มีความชัดเจน	4.64	0.50	มากที่สุด
2.2 ครอบคลุมทุกเนื้อหา	4.60	0.51	มากที่สุด
2.3 สามารถบรรลุผลได้	4.53	0.52	มากที่สุด
	4.59	0.51	มากที่สุด

(ต่อ)

ตารางที่ 4.23 (ต่อ)

รายการประเมิน	$\overline{X}$	$S.D.$	แปลผล
ส่วนที่ 3 เนื้อหา			
3.1 หน่วยที่ 1 ด้านเศรษฐกิจ	4.67	0.51	มากที่สุด
3.2 หน่วยที่ 2 ด้านสังคม	4.63	0.50	มากที่สุด
3.3 หน่วยที่ 3 ด้านทรัพยากรและสิ่งแวดล้อม	4.56	0.52	มากที่สุด
3.4 หน่วยที่ 4 ด้านวัฒนธรรม	4.65	0.50	มากที่สุด
	4.61	0.51	มากที่สุด
ส่วนที่ 4 กระบวนการ			
4.1 ขั้นที่ 1 การประเมินความรู้ความเข้าใจฯ ก่อนพัฒนา	4.73	0.41	มากที่สุด
4.2 ขั้นที่ 2 การอบรมเชิงปฏิบัติการฯ	4.64	0.52	มากที่สุด
4.3 ขั้นที่ 3 การเรียนรู้จากการปฏิบัติจริง	4.63	0.46	มากที่สุด
4.4 ขั้นที่ 4 ศึกษาดูงานและแลกเปลี่ยนเรียนรู้	4.64	0.50	มากที่สุด
4.5 ขั้นที่ 5 การประเมินความรู้ความเข้าใจฯ หลังพัฒนา	4.75	0.49	มากที่สุด
4.6 ระยะเวลาการพัฒนามีความเหมาะสม	4.73	0.41	มากที่สุด
	4.66	0.47	มากที่สุด
ส่วนที่ 5 การวัดและประเมินผล			
5.1 การประเมินก่อนการพัฒนา	4.58	0.52	มากที่สุด
5.2 การประเมินหลังการพัฒนา	4.54	0.38	มากที่สุด
	4.56	0.45	มากที่สุด
เฉลี่ยโดยรวม	4.65	0.47	มากที่สุด

จากตารางที่ 4.23 โดยรวมอยู่ในระดับมากที่สุด ($\overline{X}$ =4.65, $S.D.$ =0.47) เมื่อพิจารณาเป็นรายด้านพบว่าทุกส่วนอยู่ในระดับมากที่สุด เรียงลำดับค่าเฉลี่ยจากมากไปหาน้อย ได้แก่ ส่วนที่ 1 หลักการ ($\overline{X}$ =4.69, $S.D.$ =0.47) ส่วนที่ 4 กระบวนการ ($\overline{X}$ =4.66, $S.D.$ =0.47) ส่วนที่ 3 เนื้อหา ($\overline{X}$ =4.61, $S.D.$ =0.51) ส่วนที่ 2 วัตถุประสงค์ ($\overline{X}$ =4.59, $S.D.$ =0.51) ส่วนที่ 5 การวัดและประเมินผล ($\overline{X}$ =4.56, $S.D.$ =0.45)

บทที่ 5
สรุป อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ

การวิจัย เรื่อง รูปแบบการพัฒนาคุณลักษณะด้านเศรษฐกิจพอเพียงของครูวิทยาลัยเกษตรและเทคโนโลยี สังกัดคณะกรรมการการอาชีวศึกษา ผู้วิจัยขอสรุปผลการวิจัยตามลำดับหัวข้อดังต่อไปนี้

1. สรุป
2. อภิปรายผล
3. ข้อเสนอแนะ

5.1 สรุป

5.1.1 การศึกษาองค์ประกอบและตัวชี้วัดคุณลักษณะด้านเศรษฐกิจพอเพียงของครูวิทยาลัยเกษตรและเทคโนโลยี สังกัดคณะกรรมการการอาชีวศึกษา ประกอบด้วย 4 องค์ประกอบ 13 ตัวชี้วัด

5.1.1.1 องค์ประกอบที่ 1 ด้านเศรษฐกิจ มี 4 ตัวชี้วัด ประกอบด้วย การทำบัญชีรับจ่ายในครัวเรือน การออมทรัพย์เพื่อวางแผนการลงทุน ใช้เทคโนโลยีที่เหมาะสมเพื่อเพิ่มรายได้ การประยุกต์ใช้หลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงในการพัฒนาอาชีพ

5.1.1.2 องค์ประกอบที่ 2 ด้านสังคม มี 4 ตัวชี้วัด ประกอบด้วย มีส่วนร่วมในกิจกรรมของสถานศึกษา การแลกเปลี่ยนเรียนรู้ด้านวิชาชีพอย่างต่อเนื่อง ดำเนินชีวิตตามหลักเศรษฐกิจพอเพียง และมีจิตสาธารณะและการบำเพ็ญประโยชน์

5.1.1.3 องค์ประกอบที่ 3 ด้านทรัพยากรและสิ่งแวดล้อม มี 3 ตัวชี้วัด ประกอบด้วย ใช้ทรัพยากรอย่างประหยัดและคุ้มค่า อนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมและ ฟื้นฟูทรัพยากรเพื่อให้เกิดการยั่งยืน

5.1.1.4 องค์ประกอบที่ 4 ด้านวัฒนธรรม มี 2 ตัวชี้วัด ประกอบด้วย ปฏิบัติตนตามวัฒนธรรมไทยที่ดี ปฏิบัติตนตามหลักการ รักชาติ ศาสนา เทิดทูนสถาบันพระมหากษัตริย์

จากการประเมินความเหมาะสมขององค์ประกอบและตัวชี้วัดคุณลักษณะด้านเศรษฐกิจพอเพียงของครู พบว่า องค์ประกอบและตัวชี้วัดมีความเหมาะสมในระดับมากที่สุด และสามารถนำไปเป็นกรอบในการศึกษาสภาพปัจจุบัน และสภาพที่พึงประสงค์ของคุณลักษณะด้านเศรษฐกิจพอเพียงของครู

5.1.2 การศึกษาสภาพปัจจุบัน สภาพที่พึงประสงค์และความต้องการจำเป็นการพัฒนาเศรษฐกิจพอเพียงของครูวิทยาลัยเกษตรและเทคโนโลยี สังกัดคณะกรรมการการอาชีวศึกษา

สภาพปัจจุบันของคุณลักษณะด้านเศรษฐกิจพอเพียง ของครูวิทยาลัยเกษตรและเทคโนโลยี สังกัดคณะกรรมการการอาชีวศึกษา โดยรวมอยู่ในระดับปานกลาง โดยเรียงลำดับจากสูงสุดไปถึงต่ำสุด คือ ด้านเศรษฐกิจ ด้านวัฒนธรรม รองลงมาคือ ด้านทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม และด้านสังคม ตามลำดับ

สภาพที่พึงประสงค์ของคุณลักษณะด้านเศรษฐกิจพอเพียง ของครูวิทยาลัยเกษตรและเทคโนโลยี สังกัดคณะกรรมการการอาชีวศึกษา โดยรวมอยู่ในระดับมากที่สุด โดยเรียงลำดับจากมากที่สุดไปต่ำที่สุดคือ ด้านทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ด้านเศรษฐกิจ รองลงมาคือ ด้านวัฒนธรรม และด้านสังคม ตามลำดับ

ดัชนีลำดับความต้องการจำเป็นของคุณลักษณะด้านเศรษฐกิจพอเพียงของครูวิทยาลัยเกษตรและเทคโนโลยี สังกัดคณะกรรมการการอาชีวศึกษา พบว่า มีค่า ($PNI_{Modified}$ =0.53) เมื่อพิจารณาเป็นรายด้านตามลำดับ ด้านเศรษฐกิจ ($PNI_{Modified}$ =0.59) ด้านสังคม ($PNI_{Modified}$ =0.38) รองลงมาคือ ด้านทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ($PNI_{Modified}$ =0.30) และด้านวัฒนธรรม ($PNI_{Modified}$ =0.26) ตามลำดับ

5.1.3 รูปแบบการพัฒนาคุณลักษณะด้านเศรษฐกิจพอเพียงของครูวิทยาลัยเกษตรและเทคโนโลยี สังกัดคณะกรรมการการอาชีวศึกษา

ความเหมาะสมของคุณลักษณะด้านเศรษฐกิจพอเพียงของครูวิทยาลัยเกษตรและเทคโนโลยี สังกัดคณะกรรมการการอาชีวศึกษา โดยรวมอยู่ในระดับสูง โดยเรียงลำดับจากสูงไปต่ำ ดังนี้ ด้านวัฒนธรรม ด้านสังคม ด้าน และด้านทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ตามลำดับ

ความเป็นไปได้ของคุณลักษณะด้านเศรษฐกิจพอเพียงของครูวิทยาลัยเกษตรและเทคโนโลยี สังกัดคณะกรรมการการอาชีวศึกษา โดยรวมอยู่ในระดับสูง โดยเรียงลำดับจากสูงไปต่ำ ดังนี้ ด้านวัฒนธรรม ด้านสังคม ด้านทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม และด้านเศรษฐกิจ ตามลำดับ

ความเป็นประโยชน์ของคุณลักษณะด้านเศรษฐกิจพอเพียงของครูวิทยาลัยเกษตรและเทคโนโลยี สังกัดคณะกรรมการการอาชีวศึกษา โดยรวมอยู่ในระดับสูง โดยเรียงลำดับจากมากไปน้อยดังนี้ ด้านเศรษฐกิจ ด้านทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ด้านวัฒนธรรม และด้านสังคม ตามลำดับ

5.1.4 การทดลองใช้รูปแบบการพัฒนาคุณลักษณะครูตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง วิทยาลัยเกษตรและเทคโนโลยี สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการอาชีวศึกษา

การประเมินการทำกิจกรรมตามรูปแบบการพัฒนาคุณลักษณะของครูตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง วิทยาลัยเกษตรและเทคโนโลยี สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการอาชีวศึกษา โดยรวมรายด้านก่อนการพัฒนาตามรูปแบบอยู่ในระดับต่ำ และหลังการพัฒนาตามรูปแบบอยู่ในระดับสูง

5.1.4.1 ประเมินก่อนเข้าร่วมการพัฒนาคุณลักษณะครูตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง วิทยาลัยเกษตรและเทคโนโลยี สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการอาชีวศึกษา มีผลการประเมินก่อนเข้าร่วมพัฒนาอยู่ในระดับต่ำ

5.1.4.2 ประเมินหลังเข้าร่วมการพัฒนามีผลการประเมินหลังเข้าร่วมพัฒนาอยู่ในระดับสูง ผลการประเมินคุณลักษณะครูตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง หลังเข้าร่วมกิจกรรมสูงกว่าก่อนเข้าร่วมกิจกรรมคุณลักษณะครูตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง วิทยาลัยเกษตรและเทคโนโลยี สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการอาชีวศึกษา โดยมีค่าเฉลี่ยจาก 2.59 อยู่ในระดับต่ำเพิ่มสูงขึ้นมีค่าเฉลี่ยเป็น 4.77 ซึ่งอยู่ในระดับสูง

5.1.4.3 ประเมินความพึงพอใจรูปแบบการพัฒนาคุณลักษณะครูตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง วิทยาลัยเกษตรและเทคโนโลยี สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการอาชีวศึกษาที่เข้าร่วมพัฒนามีความพึงพอใจโดยรวมระดับมากที่สุดเมื่อพิจารณารายด้าน พบว่ามีความพึงพอในระดับมากที่สุดทุกด้านสามารถเรียงลำดับค่าเฉลี่ยจากมากไปน้อย ได้แก่เอกสาร เนื้อหากิจกรรมการพัฒนาตามหลักสูตรและผลที่ได้จากการใช้รูปแบบตามลำดับ

5.2 อภิปรายผล

จากการศึกษาวิจัยเรื่อง รูปแบบการพัฒนาคุณลักษณะครูด้านเศรษฐกิจพอเพียงของครูวิทยาลัยเกษตรและเทคโนโลยี สังกัดคณะกรรมการการอาชีวศึกษา สามารถอภิปรายผลได้ ดังนี้

5.2.1 องค์ประกอบและตัวชี้วัดคุณลักษณะด้านเศรษฐกิจพอเพียงของครูวิทยาลัยเกษตรและเทคโนโลยี สังกัดคณะกรรมการการอาชีวศึกษา มีองค์ประกอบ 4 องค์ประกอบ 13 ตัวชี้วัด เนื่องจาก ปรียานุช พิบูลสราวุธ (2556, น. 15) ได้สรุปหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงไว้ดังนี้ คือ 1) แนวคิดหลัก เป็นปรัชญาที่ชี้ถึงแนวการดำรงอยู่และปฏิบัติตนของประชาชนในทุกระดับ ตั้งแต่ระดับครอบครัว ระดับชุมชน จนถึงระดับรัฐ ทั้งในการพัฒนาและบริหารประเทศให้ดำเนินไปในทางสายกลาง โดยเฉพาะการพัฒนาเศรษฐกิจเพื่อให้ก้าวทันต่อโลกยุคโลกาภิวัตน์ 2) เป้าหมายมุ่งให้เกิดความสมดุลและพร้อมต่อการรองรับการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วและกว้างขวาง ทั้งทางวัตถุ สังคม สิ่งแวดล้อมและวัฒนธรรมจากโลกภายนอกได้เป็นอย่างดี 3) หลักการความพอเพียง หมายถึง ความพอประมาณ ความมีเหตุผล การสร้างภูมิ คุ้มกันที่ดีในตัวพอสมควรต่อการมีผลกระทบใด ๆ อันเกิดจากการเปลี่ยนแปลงทั้งภายนอกและภายใน และสุเมธ ตันติเวชกุล (2557, น. 18-20) สรุปได้ว่า “ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง” เป็นปรัชญาการดำรงชีวิต และดำรงชาติที่ก้าวพ้นเพดานความคิดแบบตะวันตกที่มีลักษณะเป็นเอกนิยม (Unitary) และทวินิยม (Duality) แต่ “ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง” มีลักษณะเป็นพหุนิยม (Plurality) ที่ยอมรับการดำรงอยู่ร่วมกันของสิ่งที่แตกต่างกัน โดยไม่จำเป็นต้องมีความขัดแย้ง ซึ่งมีพื้นฐานมาจากวิถีชีวิตดั้งเดิมของสังคมไทยที่เชื่อมโยงทุกมิติของวิถีชีวิตเข้าด้วยกัน การวิเคราะห์ความหมายได้ใช้วิธีการจำแนกวิเคราะห์ (Parsing) ซึ่งเป็นหลักวิธีทางตรรกศาสตร์โดยทำความเข้าใจความเชื่อมโยงของแต่ละข้อความ และประโยคที่อธิบาย “ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง” ซึ่งจากการวิเคราะห์ดังกล่าวได้ข้อสรุปว่า ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงมีองค์ประกอบด้านต่าง ๆ อย่างสมบูรณ์ที่จะสามารถใช้เป็นพื้นฐานในการพัฒนากรอบทฤษฎีทางเศรษฐศาสตร์ได้ (Foundation for Economic Theory Framework)

5.2.2 สภาพปัจจุบัน สภาพที่พึงประสงค์และความต้องการจำเป็นการพัฒนาเศรษฐกิจพอเพียงของครูวิทยาลัยเกษตรและเทคโนโลยี สังกัดคณะกรรมการการอาชีวศึกษา

5.2.2.1 สภาพปัจจุบันของคุณลักษณะด้านเศรษฐกิจพอเพียง ของครูวิทยาลัยเกษตรและเทคโนโลยี สังกัดคณะกรรมการการอาชีวศึกษา โดยรวมอยู่ในระดับปานกลาง โดยเรียงลำดับจากสูงสุดไปต่ำสุด คือ ด้านเศรษฐกิจ ด้านวัฒนธรรม รองลงมาคือ ด้านทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม และด้านสังคม เนื่องจาก พีรญา เชตุพงษ์ (2564) ได้ศึกษาปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงที่ส่งผลต่อการบริหารงาน

และเพื่อศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงกับการบริหารงานของบุคลากรวิทยาลัยเกษตรและเทคโนโลยีศูนย์ศิลปาชีพบางไทร โดยผลที่ได้จะเป็นแนวทางการบริหารสถานศึกษาตามปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ประชากรที่ใช้ในการศึกษาครั้งนี้ คือ บุคลากรของวิทยาลัยเกษตรและเทคโนโลยีศูนย์ศิลปาชีพบางไทร จำนวนทั้งสิ้น 48 คน เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล คือ แบบสอบถาม วิเคราะห์ข้อมูลด้วยค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ของเพียร์สัน บุคลากรส่วนใหญ่เป็นเพศหญิง อายุ 41-50 ปี สถานภาพสมรส วุฒิการศึกษาปริญญาตรี อายุงานต่ำกว่า 10 ปี และสังกัดงานฝ่ายบริหารทรัพยากรปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง บุคลากรมีความคิดเห็นโดยรวมอยู่ในระดับมาก (r=40) การบริหารงาน บุคลากรมีความคิดเห็นโดยรวมอยู่ในระดับมาก (r=33) ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงมีความสัมพันธ์กับการบริหารงานของบุคลากรวิทยาลัยเกษตรและเทคโนโลยีศูนย์ศิลปาชีพบางไทรอยู่ในระดับสูง (r=.63) ข้อเสนอแนะแนวทางการบริหารสถานศึกษาตามปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงของวิทยาลัยเกษตรและเทคโนโลยีศูนย์ศิลปาชีพบางไทร เช่น วิทยาลัยฯ ควรมีแผนงาน/ โครงการพัฒนาบุคลากร เพื่อสร้างความรู้ความเข้าใจ และตระนักในคุณค่าของปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงอย่างต่อเนื่อง สม่ำเสมอ เป็นต้น

5.2.2.2 สภาพที่พึงประสงค์ของคุณลักษณะด้านเศรษฐกิจพอเพียง ของครูวิทยาลัยเกษตรและเทคโนโลยี สังกัดคณะกรรมการการอาชีวศึกษา โดยรวมอยู่ในระดับมากที่สุด โดยเรียงลำดับจากสูงสุดไปต่ำสุด คือ ด้านทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ด้านเศรษฐกิจ รองลงมาคือ ด้านวัฒนธรรม และด้านสังคม ตามลำดับ เนื่องจากสอดคล้องกับงานการวิจัยของ นิพนธ์ ศศิธรเสาวภา (2561, น. 42) ศึกษาวิจัยการดำเนินชีวิตตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง โดยมีวัตถุประสงค์ เพื่อศึกษาเงื่อนไขการดำเนินชีวิตและคุณภาพชีวิตตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง และเพื่อศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างเงื่อนไขการดำเนินชีวิตกับคุณภาพชีวิตตามหลัก ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงของประชาชน โดยใช้การวิจัยแบบผสานวิธี กล่าวคือใช้การวิจัยเชิงปริมาณนา แล้วผสมผสานด้วยการวิจัยเชิงคุณภาพ ตัวอย่างการวิจัยทั้งหมด 371 คน เก็บรวบรวมข้อมูลด้วยการใช้แบบสอบถาม จากนั้นเข้าสัมภาษณ์ผู้นำชุมชน ประกอบการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงลึก ผลการวิจัยพบว่า เงื่อนไขการดำเนินชีวิตตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ทั้งเงื่อนไข ความรู้และเงื่อนไขคุณธรรม มีผลต่อคุณภาพชีวิตของประชาชนในด้านความมีเหตุผลและการมีภูมิคุ้มกันที่ดี แต่มีผลต่อความพอประมาณเพียงเล็กน้อย เพราะระดับความพอประมาณของแต่ละครอบครัวมีความแตกต่างกันตามฐานะรายได้จึงควรส่งเสริมให้มีการจัดทำบัญชีครัวเรือน เพื่อให้ทราบระดับความพอประมาณของแต่ละครอบครัวด้วยตนเอง

5.2.2.3 ลำดับชนีลำดับความต้องการจำเป็นคุณลักษณะด้านเศรษฐกิจพอเพียงของครูวิทยาลัยเกษตรและเทคโนโลยี สังกัดคณะกรรมการการอาชีวศึกษา เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน จากสูงสุดไปหาต่ำสุด ตามลำดับ ด้านเศรษฐกิจ ด้านสังคม ด้านทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม และ. ด้านวัฒนธรรม ตามลำดับ เนื่องจาก สอดคล้องกับ ดาว ชุ่มตะขบ (2563, น. 11) ศึกษาเกี่ยวกับเศรษฐกิจพอเพียง ทางเลือก ทางรอดฝ่าวิกฤตโควิด-19 มีบทสรุปดังนี้ ผลของโควิด-19 ที่กระทบไปทั่วโลกอย่างรุนแรง ทำให้การท่องเที่ยวชบเซา การส่งออกทำได้ยากขึ้น บริษัทใหญ่ ๆ หลายแห่งต้องปิดตัว ปรับลดและปลดคนงาน เศรษฐกิจตกต่ำอย่างไม่เคยเป็นมาก่อน สำหรับประเทศไทยแม้ว่าภาครัฐจะออกมาตรการมาช่วยเหลือเยียวยาหลาย ๆ มาตรการ ไม่ว่าจะเป็นมาตรการช่วยเหลือผู้มี

รายได้น้อยและคนตกงานจากภาวะโควิด-19 มาตรการช่วยเหลือเกษตรกร มาตรการเยียวยา แรงงานที่ไม่อยู่ในระบบประกันสังคม มาตรการดูแลและเยียวยาผู้ประกอบการ และมาตรการด้านภาษี เป็นต้น แต่มาตรการดังกล่าวเป็นการเยียวยาในระยะสั้น ๆ ส่วนในระยะยาวการที่เราจะอยู่รอดได้ในภาวะโควิด-19 จำเป็นต้องพึ่งพาตัวเองเป็นหลัก ต้องปรับเปลี่ยนวิถีการใช้ชีวิตให้เหมาะสมกับสภาพเศรษฐกิจและสังคมในภาวะวิกฤตเช่นนี้ ดังนั้นจึงต้องปรับตัว ลดค่าใช้จ่ายที่ไม่จำเป็น ประหยัด อดออม และหันกลับมาดำรงชีวิตอย่างพอมี พอกินดาว ชุ่มตะขบ (2563, น. 11) ศึกษาเกี่ยวกับเศรษฐกิจพอเพียง ทางเลือก ทางรอดฝ่าวิกฤตโควิด-19 มีบทสรุปดังนี้ ผลของโควิด-19 ที่กระทบไปทั่วโลกอย่างรุนแรง ทำให้การท่องเที่ยวซบเซา การส่งออกทำได้ยากขึ้น บริษัทใหญ่ ๆ หลายแห่งต้องปิดตัว ปรับลดและปลดคนงาน เศรษฐกิจตกต่ำอย่างไม่เคยเป็นมาก่อน สำหรับประเทศไทยแม้ว่าภาครัฐจะออกมาตรการมาช่วยเหลือเยียวยาหลาย ๆ มาตรการ ไม่ว่าจะเป็นมาตรการช่วยเหลือผู้มีรายได้น้อยและคนตกงานจากภาวะโควิด-19 มาตรการช่วยเหลือเกษตรกร มาตรการเยียวยา แรงงานที่ไม่อยู่ในระบบประกันสังคม มาตรการดูแลและเยียวยาผู้ประกอบการ และมาตรการด้านภาษี เป็นต้น แต่มาตรการดังกล่าวเป็นการเยียวยาในระยะสั้น ๆ ส่วนในระยะยาวการที่เราจะอยู่รอดได้ในภาวะโควิด-19 จำเป็นต้องพึ่งพาตัวเองเป็นหลัก ต้องปรับเปลี่ยนวิถีการใช้ชีวิตให้เหมาะสมกับสภาพเศรษฐกิจและสังคมในภาวะวิกฤตเช่นนี้ ดังนั้นจึงต้องปรับตัว ลดค่าใช้จ่ายที่ไม่จำเป็น ประหยัด อดออม และหันกลับมาดำรงชีวิตอย่างพอมี พอกิน

5.2.3 รูปแบบการพัฒนาคุณลักษณะด้านเศรษฐกิจพอเพียงของครูวิทยาลัยเกษตรและเทคโนโลยี สังกัดคณะกรรมการการอาชีวศึกษา รูปแบบการพัฒนาคุณลักษณะด้านเศรษฐกิจพอเพียงของครูวิทยาลัยเกษตรและเทคโนโลยี สังกัดคณะกรรมการการอาชีวศึกษา ความเหมาะสมของคุณลักษณะด้านเศรษฐกิจพอเพียงของครูวิทยาลัยเกษตรและเทคโนโลยี สังกัดคณะกรรมการการอาชีวศึกษา โดยรวมอยู่ในระดับมาก โดยเรียงลำดับจากสูงไปต่ำ ดังนี้ ด้านวัฒนธรรม ด้านสังคม ด้านเศรษฐกิจ และด้านทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ตามลำดับ เนื่องจากสอดคล้องกับเสกสรรค์ เผ่าพันธุ์พิพัฒน์ (2560) ศึกษาการนำปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงไปประยุกต์ใช้ในสำนักงานปลัดกระทรวงกลาโหม พบว่า เมื่อนำปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงไปประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวันแล้ว กลุ่มตัวอย่างสามารถดำเนินชีวิตได้อย่างมีความสุขตามคำว่า “พอเพียง” กล่าวคือ กลุ่มตัวอย่างมีการผลิตและบริโภคอย่างพอเพียงตามความจำเป็นในการดำรงชีวิต และสร้างความมั่นคงให้กับตนเองและครอบครัวด้วยการออม เป็นต้น ทั้งนี้ผลจากการวิจัยยังพบว่า ครอบครัวของกลุ่มตัวอย่างมีความผูกพันเพิ่มมากขึ้น เนื่องจากมีเวลาให้กันและกันมากขึ้น สามารถรับฟังความคิดเห็นของสมาชิกในครอบครัวได้มากกว่าเดิม

5.2.4 การทดลองใช้รูปแบบการพัฒนาคุณลักษณะครูตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงวิทยาลัยเกษตรและเทคโนโลยี สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการอาชีวศึกษา ความเป็นประโยชน์ของคุณลักษณะด้านเศรษฐกิจพอเพียงของครูวิทยาลัยเกษตรและเทคโนโลยี สังกัดคณะกรรมการการอาชีวศึกษา โดยรวมอยู่ในระดับสูง โดยเรียงลำดับจากสูงไปต่ำ ดังนี้ ด้านเศรษฐกิจด้านทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ด้านวัฒนธรรม และด้านสังคม ตามลำดับ และการประเมินความเหมาะสม ความเป็นไปได้และความเป็นประโยชน์ของ รูปแบบการพัฒนาคุณลักษณะครูตามหลักปรัชญาของ

เศรษฐกิจพอเพียง วิทยาลัยเกษตรและเทคโนโลยี สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการอาชีวศึกษา อยู่ในระดับสูง เมื่อพิจารณารายด้านพบว่ามีความเหมาะสมอยู่ในระดับสูง ได้แก่ 1) หลักการ 2 วัตถุประสงค์ 3) เนื้อหา 4) กระบวนการพัฒนา 5) เทคนิคและเครื่องมือ และ 6) การประเมินผล เนื่องจากสอดคล้องกับงานวิจัยของ เสถียร วัชระนิมิต (2563) ได้ศึกษาพัฒนารูปแบบการบริหารงาน ด้านการพัฒนาสมรรถนะครูโรงเรียนมัธยมศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 15 วัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษาสภาพการบริหารงานด้านการพัฒนาสมรรถนะครู 2) พัฒนารูปแบบการบริหารงานด้านการพัฒนาสมรรถนะครูและ 3) ประเมินรูปแบบการบริหารงานด้านการพัฒนาสมรรถนะครูกลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัยได้แก่ผู้บริหารสถานศึกษา จำนวน 45 คน ข้าราชการครูในสังกัด จำนวน 261 คน รวมทั้งสิ้น จำนวน 306 คน เครื่องมือในการวิจัยเป็นแบบสอบถามแบบมาตรตราส่วนประมาณค่า 5 ระดับ ที่มีค่าความเชื่อมั่นเท่ากับ 0.89 สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล ได้แก่ค่าความถี่ค่าร้อยละส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานโดยใช้โปรแกรมสำเร็จรูปวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis) ผลการวิจัยพบว่า 1) สภาพการบริหารงานด้านพัฒนาสมรรถนะครูโรงเรียนมัธยมศึกษาโดยภาพรวมมีการปฏิบัติอยู่ในระดับมาก 2) รูปแบบการบริหารงานด้านการพัฒนาสมรรถนะครูโรงเรียนมัธยมศึกษา ประกอบด้วย 2 องค์ประกอบหลัก คือองค์ประกอบหลักที่ 1 งานด้านพัฒนาสมรรถนะครู มี 5 องค์ประกอบย่อย 1) สำรวจความต้องการของครู 2) จัดทำแผนพัฒนาครู 3) จัดทำหลักสูตรพัฒนาครู 4) ลงมือพัฒนาครู และ5) ประเมินผลและองค์ประกอบหลักที่ 2 กระบวนการบริหารด้วยวงจรคุณภาพ ประกอบด้วย 4 องค์ประกอบย่อย คือ 1) วางแผน (Planning=P) 2) การปฏิบัติตามแผน (Doing=D) 3) ตรวจสอบ (Checking=C) และ 4) ปรับปรุงแก้ไข (Acting=A) และองค์ประกอบที่ 3 คือสมรรถนะของครูโรงเรียนมัธยมศึกษา ประกอบด้วย 1) สมรรถนะหลัก 2) สมรรถนะประจำสายงาน 3) รูปแบบบริหารงานด้านพัฒนาสมรรถนะครูโรงเรียนมัธยมศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 15 ด้านความเหมาะสมความเป็นไปได้ความเป็นประโยชน์และความถูกต้องโดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก

5.3 ข้อเสนอแนะ

5.3.1 ข้อเสนอแนะเพื่อนำผลการวิจัยไปใช้

5.3.1.1 ข้อเสนอแนะเพื่อการนำผลการวิจัยไปใช้

1) เชิงนโยบาย

1.1) สภาพปัจจุบันการพัฒนาคุณลักษณะครูตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง วิทยาลัยเกษตรและเทคโนโลยี สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการอาชีวศึกษา องค์ประกอบด้านเศรษฐกิจ มีค่าเฉลี่ยต่ำสุด ดังนั้นสำนักงานคณะกรรมการการอาชีวศึกษา ในฐานะหน่วยงานต้นสังกัดควรส่งเสริมสนับสนุนนโยบายที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาคุณลักษณะตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงให้วิทยาลัยเกษตรและเทคโนโลยี สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการอาชีวศึกษา สถานศึกษา ผู้บริหารครูหรือผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องได้ดำเนินวางแผนในการพัฒนาตลอดจนการกำกับติดตามและประเมินผลครูผู้สอนในด้านนี้ให้มากยิ่งขึ้นอย่างต่อเนื่อง

1.2) สภาพที่พึงประสงค์การพัฒนาคุณลักษณะครูตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง วิทยาลัยเกษตรและเทคโนโลยี สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการอาชีวศึกษา เมื่อวิเคราะห์หาค่าความต้องการจำเป็นพบว่า องค์ประกอบที่มีความต้องการจำเป็นมากที่สุดคือ องค์ประกอบด้านเศรษฐกิจ จากข้อค้นพบทำให้เป็นแนวทางผู้บริหารสถานศึกษาครูหรือผู้มีส่วนเกี่ยวข้องต้องให้ความสนใจกับคุณลักษณะครูตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง ส่งเสริมพัฒนางานในด้านคุณลักษณะครูตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง ให้เป็นรูปธรรมสอดคล้องกับบริบทของสถานศึกษามากยิ่งขึ้นต่อไป

1.3) รูปแบบการพัฒนาคุณลักษณะครูตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง วิทยาลัยเกษตรและเทคโนโลยี สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการอาชีวศึกษา ที่พัฒนาขึ้นในครั้งนี้มีความเหมาะสมความเป็นไปได้ และเป็นประโยชน์อยู่ในระดับสูง ดังนั้นวิทยาลัยเกษตรและเทคโนโลยี สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการอาชีวศึกษา และสถานศึกษาอื่นสามารถนำรูปแบบไปประยุกต์เพื่อพัฒนาครูผู้สอนผู้มีส่วนเกี่ยวข้องให้มีความรู้ความเข้าในการพัฒนาครูรวมทั้งสามารถนำรูปแบบการพัฒนาคุณลักษณะครูตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง ไปปรับใช้พัฒนาผู้บริหารในสถานศึกษาหรือศึกษานิเทศก์ สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการอาชีวศึกษา ตามบริบทเชิงพื้นที่ได้และนำไปเป็นสารสนเทศเพื่อการพัฒนาการศึกษาต่อไป

2) เชิงการนำไปปฏิบัติ

2.1) ดัชนีลำดับความต้องการจำเป็นในการพัฒนาคุณลักษณะครูตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง วิทยาลัยเกษตรและเทคโนโลยี สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการอาชีวศึกษา ในด้านเศรษฐกิจ ผู้บริหารและผู้ที่เกี่ยวข้องในการปฏิบัติควรส่งเสริมสนับสนุนการพัฒนาโครงการกิจกรรมที่ช่วยให้ครูผู้สอนมีทักษะกระบวนการที่สามารถประยุกต์ใช้ การสืบค้นการจัดการเรียนการสอนร่วมทั้งใช้คุณลักษณะครูตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงในการปฏิบัติงานมีการขับเคลื่อนอย่างเป็นรูปธรรมและช่วยในการนิเทศติดตามประเมินผลอย่างหลากหลายอย่างต่อเนื่องเพื่อตรงตามวัตถุประสงค์ของรูปแบบการพัฒนา

2.2) ผู้บริหารสถานศึกษาและผู้ที่เกี่ยวข้องสามารถนำข้อมูลสารสนเทศในการวิจัยไปใช้ในการกำหนดนโยบายการบริหารงานด้านวิชาการการบริหารงานด้านบุคคลการดำเนินกิจกรรมในการพัฒนาครูให้มีความรู้ความสามารถในการจัดการเรียนการสอนได้อย่างเหมาะส่งผลต่อการพัฒนายกระดับผลสัมฤทธิ์ของสถานศึกษา

2.3) รูปแบบการพัฒนาคุณลักษณะครูตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง วิทยาลัยเกษตรและเทคโนโลยี สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการอาชีวศึกษา ที่พัฒนาในครั้งนี้มุ่งเน้นไปที่การพัฒนาคุณลักษณะครูตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง 4 องค์ประกอบได้แก่ 1) ด้านเศรษฐกิจ 2) ด้านสังคม 3) ด้านทรัพยากรและสิ่งแวดล้อม 4) ด้านวัฒนธรรม การพัฒนาคุณลักษณะครูตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง จึงทำให้กระบวนการพัฒนาครูผู้สอนอาจไม่ครอบคลุมและเจาะลึกถึงรายละเอียดของแต่ล่ะด้านเท่าที่ควรดังนั้นสถานศึกษาหรือผู้ที่สนใจจะนำรูปแบบนี้ไปประยุกต์ใช้ในการพัฒนาครู ควรมีความจำเพาะลงแต่ล่ะด้านเพื่อจัดกิจกรรมในการพัฒนาให้เหมาะสม

และตรงความต้องการของครูได้อย่างเหมาะสมกับสภาพบริบทของสถานศึกษาและกลุ่มเป้าหมายที่ต้องการพัฒนาต่อไป

5.3.2 ข้อเสนอแนะเพื่อการวิจัยครั้งต่อไป

5.3.2.1 ศึกษารูปแบบการพัฒนาคุณลักษณะครูตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงด้านเศรษฐกิจ ในการจัดทำบัญชีรับจ่ายในครัวเรือนของครู สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการอาชีวศึกษา

5.3.2.2 ศึกษารูปแบบการพัฒนาคุณลักษณะครูตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงด้านสังคมของครูบุคลากรในการมีส่วนร่วมกิจกรรมของสถานศึกษา สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการอาชีวศึกษา

5.3.2.3 ศึกษารูปแบบการพัฒนาคุณลักษณะครูตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงด้านทรัพยากรและสิ่งแวดล้อม ในการใช้ทรัพยากรอย่างประหยัดและคุ้มค่าโดยมุ่งผลสัมฤทธิ์ของครูบุคลากร สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการอาชีวศึกษา

5.3.2.4 ศึกษารูปแบบการพัฒนาคุณลักษณะครูตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงด้านวัฒนธรรม การปฏิบัติตนตามวัฒนธรรมไทยที่ดีของครูบุคลากร สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการอาชีวศึกษา